# KÜRT SOLU

- Avrasya Stratejesinde Kürtler...
- Türk ve Kürt Marksistleri...
- Kürtle 'Kürtsüz' Barış...
- Sınıfın Krizinden Sol'un Krizine...
- Daha Çok Seattle...
- Güncel Olanaklar...

KİTAP DİZİSİ
Newroz
GÜN YAYINCILIK
3

# KÜRT SOLU

-Kürtle 'Kürtsüz' Barış...
-Avrasya Stratejisinde Kürtler...
-Türk ve Kürt Marksistleri...
-Sınıfın Krizinden Sol'un Krizine...
-Daha Çok Seattle...
-Güncel Olanaklar...

GÜN YAYINCILIK

www.arsivkurdi.org

Gün Yayınları: 5
Newroz Kitap Dizisi: 3

Derleyen: Hayri ŞAHİN

Şubat 2000
Dizgi-Mizanpaj: Gün Yayıncılık
Baskı: Özdemir Matbaacılık
Kapak Tasarım: Mondo Grafik

GÜN YAYINCILIK
San. Tic. Ltd. Şti.
Sırasselvilir Cd. Billurcu Sk. No: 32/2
80060 Beyoğlu / İSTANBUL
Tel: 249 65 17 Fax: 249 65 32
Beyoğlu V.D. 426 006 87 55

www.arsivekurdi.org

# İÇİNDEKİLER

**Gelecek Kitapta** ..... 5
**Kürt Solu'ndan** ..... 8
**Çıkış Yolu**
Mustafa Ateş ..... 17
**Avrasya Üzerine Egemenlik Hesapları ve Kürtler**
S.Çiftyürek ..... 24
**Türk ve Kürt Marksistleri: Nerede Ayrı, Nerede Ortak?**
Metin Çulhaoğlu ..... 51
**Herkes Aslına Dönerken Geleceğin Partisi...**
Cemal Dağ ..... 59
**Kürtle 'Kürtsüz' Savaş, 'Kürtsüz' Barış**
Musa Gülen ..... 63
**21. Yüzyıla Yeni Bir Açı Devroldu: Ulus ile Kurtuluşçu...**
Aydemir Güler ..... 71
**"YDD" ve Kültürel Yıkım Üzerine Notlar**
Sibel Özbudun ..... 85
**Kürt Sorununun Somut-Tarihsel Koşulları**
Fehmi Soner ..... 101
**DOSYA**
**İşçi Hareketinin Krizinden Sol'un Krizine**
Hakan Aslan ..... 124
**Sendikal Hareketin Dünü-Bugünü**
Ali Ekber Baytemur ..... 152
**İşçi Sınıfı Hareketi ve Yurtsever Sosyalist Bilinç**
S.Bulut ..... 158
**Daha Çok Seattle**
Temel Demirer ..... 192
**Uluslararası Sendika Politikasının İlkeleri...**
Dan Gallin ..... 229
**Alman Sendikalarında Sınıf Savaşımı**
Hors Gobrecht ..... 241
**İşçi Sınıfı ve Sendikalar Üzerine Görüş ve Öneriler**
Serkan İnan ..... 254
**İşçi Sınıfı Hareketi ve Güncel Olanaklar**
Uğur İşlek ..... 262

www.arsivakurdi.org

www.arsivakurdi.org

# Gelecek Kitapta

Kürt Solu'nun üçüncü kitabı öngörülen sürede çıkarıldı. Katkı sunan yazarlarımızın ve yayınevimizin ortak çabaları ürün verdi; elinizdeki kitap zamanında üretildi.

Üçüncü kitabın ana dosya konusu: Dünya, bölge ve ülkemizde işçi sınıfının ve sendikal hareketin bugünkü durumu, sorunları ve gelişme dinamiklerini ele alıyor. Dosya kapsamındaki yazılar farklı kalkış noktalarından sorunu irdeliyor, sorguluyor. İrdelenen soruna ilişkin birbirini tamamlayan zengin bir üretimin okuyucuya sunulduğunu ümit ediyoruz. Kürt Solu olarak, ideolojik-teorik üretimde farklı yaklaşımların bir kamçı işlevi göreceğine inanıyoruz.

Kürt Solu üstlendiği misyon gereği her kitapta dosya dışı olarak da, Kürt ulusal sorununda o an (kitabın çıkma zamanına yakın süreçte) öne çıkan sorunları ele almayı önüne koymuştu. Dolayısıyla elinizdeki kitapta dosya dışı olarak, ulusal özgürlük mücadelesinde yaşanan tıkanıklığın aşılması yolunda devrimci,

www.pirakurdi.org

sosyalist hareketin görev ve sorumluluklarını irdeleyen yazılar da yer alıyor.

Gelecek kitabın (dördüncü kitabın) ana dosya konusunu AB oluşturuyor. Türkiye AB'ye aday üye kabul edildi. Bu beraberinde gerek sermayenin küreselleşmesi, gerekse AB ile Türkiye ilişkileri üzerinde yaşanan tartışmaya yeni bir boyut kattı. Bundan hareketle, AB ile Türkiye ilişkilerini ve bunun yol açacağı çok yönlü sonuçları irdeleyecek olan bir dosya çalışması, yayın kurulumuz tarafından belirlendi.

Dosya konusunun ana çizgileri:

1- Sermayenin egemenliğindeki AB, nesnel olarak kaçınılmaz bir süreç midir? Avrupa Birliği'nin oluşmasında sürecin nesnel boyutunun yanı sıra Avrupa burjuvazisinin bilinçli-amaçlı (öznel öge) olarak birliği hedeflemesinin rolü nedir?

2- AB'nin ekonomik, siyasal, kültürel ve askeri alanda derinleşmesinin vardırılacağı durak, Avrupa Birleşik Devletleri midir? Bu bağlamda ulus-devletin konumu süreçte nasıl bir değişime uğrayacak?

3- Türkiye'nin aday üyeliğinin karara bağlanması, hangi gelişmenin ürünü? Ve emperyalist Avrasya stratejisinde Türkiye'ye öngörülen koçbaşı rolünün AB'nin kararı üzerinde etkisi var mıdır?

4- Türkiye'nin AB'ye üyeliği Avrupa, bölgemiz ve ülkemiz açısından neyi ifade edecek? Türkiye'nin AB'ye üyeliğinin yolu gerçekten "Diyarbakır'dan" mı geçiyor? Yoksa AB, ABD ve Türkiye sermayesinin çıkarları, Türkiye'nin birliğe alınması üzerinde kesiştiğinden dolayı mı aday üyeliği karara bağladı?

5- Türkiye AB'ye tam üye olarak alınacak mı? Alınırsa Türkiye halkları ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal olarak ne kazanacak, ne kaybedecek? Özellikle tarım ve hayvancılık alanında ülkemize ne/neler getirecek? Tarım, hayvancılık, doğa ve çevre bu süreçten nasıl etkilenecek?

6- Birlik süreci emeğe ve sendikal harekete nasıl yansıya-

cak? Emeğin ekonomik ve sosyal yaşamı, birliğe girilmesi halinde bugünkünden daha iyi mi olacak? Yoksa AB'nin kendisi de bir süredir (emeğin kazanılmış haklarına yönelik yoğun saldırılarıyla) zaten Türkiyelileşme yolunda mıdır?

7- AB'ye üyelik sürecinin, demokrasi, insan hakları ve Kürt sorununa yansıması nasıl olacak? Sermaye demokrasisinin kriterleri olan Kopenhang Kriterleri'ne nasıl bakıyoruz ve halkların demokrasisinin farkı ne?

8- Birlik süreci genel olarak siyaseti, burjuva şöven-faşist siyaseti ve özel olarak da devrimci, sosyalist siyaseti nasıl etkileyecek? Tam üyeliğe doğru adımların atılması halinde siyasette yeni ve köklü bir ayrışma, saflaşma kaçınılmaz mıdır?

9- Sermayenin ve kurumlarının dünya çapında birliği karşısında emeğin ve onun komünist temsilcilerinin yeni bir enternasyonal birliğinin nesnel ve öznel şartları nelerdir?

Kürt ve Türk sosyalistleri, aydınları olarak ortak geleceğimizi üretebilmek amacıyla, sorgulayıcı, yol açıcı açılımları içeren ideolojik-teorik üretimi sürdürmekle yükümlü olduğumuza inanıyoruz.

Gerek yukarıda ana çizgileriyle belirlediğimiz ve katılım sağlayacak yazarların farklı açılardan da sorunu ele alabilecekleri dosya kapsamında, gerekse dördüncü kitabın çıkışına yakın tarihlerde Kürt ulusal mücadelesinde öne çıkan sorunlar üzerine yazı katılımı bekliyoruz.

Gönderilecek yazılar en geç Nisan 2000 sonlarına kadar yayınevimize ulaştırılmalıdır. Yazılar kitap sayfası ile 30 sayfa olarak sınırlanmıştır, yazınsal katkı sunacak olanlardan bu ölçüte uymalarını bekliyoruz. Gelecek kitapta buluşmak üzere...

# KÜRT SOLU'ndan

Kürt sorunu bütün çıplaklığıyla ortada duruyor, fakat Kürt sorunu merkezli bir dönem kapanıyor/kapatılıyor. Hizb-i Kontra'nın mezar evlerinde ortaya çıkartılan cesetler bir dönemin kapanışında sadece bir boyut.

Kürt ulusal özgürlük mücadelesinde bir dönem sona erdi. Girilen süreç bu dönemin dinamiklerinin tasfiyesi, türevlerinin ortadan kaldırılması sürecidir. Karşıt konumdaki dinamiklerden kimileri kendi kendini tasfiyeye veya başkalaşıma uğratıyor, kimilerini ise ( Hizbullah olgusunda yaşandığı gibi) rejimin kendisi ortadan kaldırmaya çalışıyor... Rejimin, kendi kirli ellerini yıkayabilmek için kendi cephesinde temizlemesi gereken daha epey "türev" bulunuyor.

Türkiye Hizbullahı derin devlet nezdinde ne gizli ne de güçlüydü. Bir süreden beri bilinen ve denetlenen bir yapıydı. Kürt ulusal hareketinde bir dönemin kapanmasıyla birlikte derin devletin büyümesinde rol oynadığı bir çok türev gibi, Hizbullah

da rejim açısından gereksizleşti ve sonunun hazırlanması için düğmeye basıldı. Devlet açısından Hizbullah artık işlevsizleşti ancak, tamamıyla ortadan kaldırıp-kaldıramıyacağı ayrı bir tartışma konusu.

Hizbullah'ın oluşumunda İran İslam devriminin etkisi gözardı edilemez. İran devriminin yarattığı etki ve özellikle ilk yıllarda İran yönetiminin devrimi bölgeye ihraç etme çabaları; Kürt topraklarındaki doğal İslami taban; ABD'nin izlediği komünizme karşı "Yeşil Kuşak" politikası... Bunlar, Hizbullah'ın 1980'li yıllarda oluşumunda rol oynayan faktörlerdi.

1980'li yılların sonları ile 1990'lı yılların başlarında devlet, gelişen Kürt ulusal mücadelesine ve özellikle de PKK'nin silahlı kavgasına karşı bölgede taban arayan Hizbullah'a yanaşmış ve gelişip güçlenmesi için kimi kanalları açmıştı. Kürt halkının, aydınlarının satırlı-silahlı katledilmesinde ise derin devlet ile Hizbullah'ın kanalları içiçe geçmişti.

Rejim 1980'li yılların sonlarından itibaren, genel olarak Kürt ulusal özgürlük mücadelesine, özelde ise PKK'nin geliştirdiği silahlı mücadeleye karşı, ordu ve polisin yanı sıra özel savaşa özgü örgütlenmeler de geliştirdi.

Resmi güvenlik güçlerinin de içerisinde yer aldığı Susurluk vb. çeteler... Tetikçi, ihbarcı, ajan olarak kullanılan itirafçılar... Kürdü-Kürde kırdırmanın en iyi aracı olarak korucular... Ve devletin büyümesine göz yumduğu örgüt olarak Hizb-i Kontra.

Rejimin Kürt ulusal mücadelesine karşı geliştirdiği özel savaşın bir gereği olarak Hizbullah'ın devletin koruyucu kanatları altında büyüdüğünü, sokaktaki simitçi bile biliyordu. 1980'li yıllarda kurulmuş olan bu "gizli" ve "güçlü silahlı örgüt"ün devlete karşı tek bir eyleminin olmaması başka türlü izah edilemez. Beykoz'da büyük bir gürültü ile kamuoyuna sunulan çatışma ise ilktir. Ayrıca tek yanlı ateşin ötesinde, çatışma olduğu da şüphelidir.

Hizbullah şeriatçı idi ama "Kürtçü" değildi. Derin devlet ile birlikte Kürt halkına, aydınlarına, kadrolarına saldıran bu cinayet örgütünün Kürt ulusal değerleri ile bir ilgisi yoktur. Taban bulabilmek için Kürtçü görünmek zorunda kalmıştır. Hepsi bu. Süleyman Demirel'in "Hizbullah başlangıçta PKK'ya karşı çıkmış bir harekettir. PKK Marksist, dinsiz ve terörist bir harekettir. Buna karşı halkın kendisini korumaya kalkması gibi bir şey. Yani evvela halkı korumaya yönelmiş gibi bir hareket. Halkın kendisinden çıkarttığı gibi bir hareket. Daha sonra terörist, ayrılıkçı, dinci bir hareket" oldu derken, Hizbullah'ın rejime karşı olmadığını en yetkili ağızdan teslim ediyor. Vahim olan; Hizb-i Kontra'nın Diyarbakır, Van, Mardin üçgeni başta olmak üzere sivil halka yönelik geliştirdiği satırlı-silahlı saldırılarını, Demirel'in "halkı korumaya yönelmiş bir hareket. Halkın kendisinden çıkartığı bir hareket" olarak tanımlamasıdır.

En yetkili sıfatıyla Demirel, rejimin bakış açısından süreci ve olguları değerlendiriyor. Demirel hiçbir zaman kendisine özgü bir çizgiye sahip olmamıştır. O her zaman sermayenin ve rejimin hakim eğilimini esas alarak o eğilimin sözcülüğünü yapmıştır. Dün Milliyetçi Cephe'nin Başbakanı iken, Ülkücüler elde silah katliam yapıyorlardı. Ama Demirel, "Bana Milliyetçiler adam öldürtüyor dedirtemezsiniz" diyordu. Bugün ise Susurluk ve daha onlarca çeteye rağmen Demirel, "Devlet cinayet işlemez" diyor.

"4 bini silahlı, 20 bin militanı bulunan" sözde bu çok gizli ve güçlü örgüte ne oldu ki, iki yöneticisi yakalanır-yakalanmaz örgüt hemen çözülüp çökertilmiş oldu? Nasıl olur da polis, Türkiye genelinde Hizbullah'ın açığa çıkartılması gereken cinayetlerini, mezar evlerini, militanlarını kendi eliyle koymuş gibi bir anda açığa çıkarabiliyor?

Hüseyin Velioğlu'nun öldürülmesi gibi diğer iki yöneticisinin sağ yakalanması da planlıdır. İstihbarat birimleri ve polis

Hizbullah'ın tüm icraatını ve cinayetlerini biliyordu. Bir süreden beri derin devlet bu "türev" hareketin ortadan kaldırılmasının kararına varmış bulunuyordu. Polisin bu "derin" ve somut bilgisine bir örtü/komuflaj gerekliydi. Sağ yakalanan Edip Gümüş ve Cemal Tutar bu kamuflaj işlevini üstlendiler. Sanki güvenlik birimleri Hizb-i Kontra'yı bilmiyorlarmış da, sağ yakalanan iki yöneticisinin emniyet kapısından içeri girer-girmez çözülmeleriyle örgüt bir anda açığa çıkartılmış oldu.

Hizb-i Kontra kurulduğu andan itibaren devletin safında, rejimin muhaliflerine karşı saldırılar geliştirdi. Kürt halkı, aydınları, ilericileri ılımlı Kürt İslamcı milliyetçileri hedef aldı. Özel savaşın saldırı hedefinde bulunan güçler Hizbullah'ın da saldırı hedefleri idi.

PKK'nin silahlı mücadeleyi bırakması, rejim açısından bundan da daha önemli olan üniter devlet çerçevesinde "Demokratik Cumhuriyet" doğrultusunda geliştirilen siyasi çizginin devlet nezdinde de inandırıcı bulunması, devletin Hizb-i kontra'yı kullanma ihtiyacını ortadan kaldırdı.

Derin devlet kendi açısından Hizbullah'ın gereksiz hale geldiğine karar verdi. Artık derin devlet yararına bir dönem kullanılan yapının, bugün yine devlet yararına olarak bir senaryo ile ortadan kaldırılması hedeflendi. Öyle de yapıldı. İyi bir mizansen ile Hizbullah operasyonu başlatıldı. Hizbullah operasyonu ile rejimin ve sermayenin selameti yolunda;

1. Rejimi iç ve dış kamuoyu nezdinde mahkum eden, zor durumda hatta yer yer savunmasız bırakan faili meçhul cinayetlerin adresi bulundu. Ceset tarlaları ya da mezar evlerinin oluşturduğu vahşet tablosu ile tüm faili meçhul cinayetlerin adresinin Hizbullah olduğuna dair kamuoyu yaratıldı. Yani bu operasyonla derin devlet kirli ellerini yıkamaya çalıştı.

2. Kürt halkına, özgürlük mücadelesine özel savaş yöntemleriyle kan kusturulurken, Hizbullah'a geçmişe dönük kirli sava-

şın kamuflajı, geleceğe dönük olarak ise, "başınıza her türlü belayı sararım" işlevi yüklendi.

3. Genel olarak politik İslam, özel olarak da şeriatçı akımların gözden düşürülmesinde işlevli kılındı.

4. Rejim açısından bugün "sivri siyasi uçlar" olarak belirlenen akımların toplum nezdinde teşhiri hedeflendi.

Ama, rejimin bütün bu çabalarına ve Hizbullah'ın mezar evlerine rağmen yine de "her taşın altından devlet çıkıyor" düşüncesi ve rejime yönelik öfke, halklar içerisinde küçümsenemez bir birikime ulaşmıştır. Sorun sosyalist hareketin ve genel olarak yeni dönemin gerçek muhalif akımlarının uzun soluklu bir yaklaşımla yeni çelişki ve çatışma zeminleri üzerinde bu öfkeyi bilemesi, ona bilinç katabilmesidir.

## Rejim, Kürt siyasetini rehin alma çabasında

Son aylarda "asalım"-"asmayalım" tartışması, burjuva siyasetin merkezine oturtulmuştur. Öcalan'ı asmak ya da asmamak tartışması, hangisinin memlekete daha "yararlı" olacağı üzerine sürdürüldü, sürdürülüyor.

Kin, öfke ve şövenizmle yüklü sürdürülen bu tartışmanın iki tarafı bulunuyordu. Bir yandan, memleketin selameti uğruna Öcalan'ın asılmasını doğru bulmayan derin devlet ve hükümet, diğer yandan ise siyasi rant peşinde koşan burjuva muhalefet.

Bu tartışmanın insan hakları, demokrasi, uygarlık vb. ile bir ilişkisi yoktur. Tartışma vahşi, intikamcı, tam da barbar kabilelere özgü yaklaşımlarla "kana kan, intikam" zemininde sürdürüldü. Asılmaya memleketin çıkarı gereği karşı olan da, asılmasını savunan da bu "kana kan, intikam" kültüründen damıtılmış görüşler dile getirdiler. Taht kavgaları için kendisini, oğlunu, babasını bile boğduran bir devlet geleneğini temsil eden kültürden başka bir şey de beklenemez.

Liderler zirvesi, devam ettirilen bu vahşi kültür geleneğinin ve siyasi rantçılarının baskısı altında toplandı. Sonuç önceden belliydi. Derin devlet, Türkiye'nin yüce çıkarları adına Öcalan dosyasının Başbakanlık'ta bekletilmesini öngörmüştü. Ve liderler, bu öngörüye uygun davranarak, dosyasının AİHM kararına paralel olarak Başbakanlık'ta bekletilmesine karar verdi.

Koşullu ve Kürt siyasetini baskı altına alma içeriğine rağmen, dosyanın Başbakanlık'ta bekletilmesi kararı olumludur. İdam kışkırtıcılığı üzerine siyaset yapan "müslüman" FP ve "Demokrat" geleneğinin sözde temsilcisi DYP gibi siyasi rantçıların tahrikleri en azından şimdilik sonuçsuz kalmıştır.

Hükümet, Öcalan dosyasının Başbakanlık'ta bekletilmesine karşılık olarak, başta PKK olmak üzere Kürt ulusal hareketinin elini kolunu bağlamak istiyor. Bekletme kararını Kürt siyasetinin tepesinde Demokles'in Kılıcı misali sallandırarak, "Kıpırdamayın, yoksa kelle gider" deniliyor.

Başbakan Ecevit hükümetin bu tutumunu çok kaba ve açık bir tehdit ile şöyle dile getiriyordu:

"Tabii önemli iki unsur var. Birincisi, bölücü terörünün yeniden canlandırılması. İkincisi ise, Öcalan hakkındaki infaz sürecinin ertelenmesinin bölücü akımı siyasallaştırma yolunda gayretlere yol açmasıdır. Bu iki unsur çok önemli, bunları kabul edemeyiz." Ve siyasallaşma kast edilerek, "Asıl tehlike bu, buna asla izin vermeyiz" dedikten sonra Kürtlere yönelik açık tehdidi söyle devam ettiriyor: "Hem yurt içinde hem yurtdışında teröre başvurmadan Türkiye'ye karşı faaliyet yürütenlerin de ayaklarını denk almaları gerekir."

Başbakan Ecevit, yasal-yasadışı, silahlı-silahsız, ülkede-yurtdışında olsun, Kürt siyasetini tehdit ediyor, adeta "Kıpırdamayın, yoksa Öcalan dosyasını derhal meclise göndeririz" diyor.

Hükümetin Öcalan dosyasını geçici olarak Başbakanlık'ta bekletme kararının ne insani, ne de demokratik bir içeriği yok-

tur. Hükümet, idamın kaldırılmasını, şartsız bir genel affı vb. tartışmadı, sermayenin ve rejimin çıkar penceresinden "memleketin yararını" tartıştı.

PKK'nin liderler zirvesine ilişkin aldığı tutum ise ibret vericidir. PKK-MK imzalı yayınlanan açıklamada, liderler zirvesi sonucunda Öcalan dosyasının geçici olarak bekletilmesine ilişkin, "Partimiz, Demokratik Cumhuriyet doğrultusunda gelişmesini ve güçlenmesini süreklileştiren Türkiye gerçeğine ulaşmak için bu kararın bir başlangıç özelliği taşıdığı sonucuna varmıştır. Kurtuluş savaşının zafere ulaşmasında ve Cumhuriyet'in kuruluşunda Amasya Tamimi'nin oynadığı role benzer bir rolü, yeni dönemde çağdaş demokratik Türkiye'nin kuruluşunda da bu kararın oynaması mümkündür" (Ö. Bakış 15.1.2000) diyecek kadar şaşkın ve çaresizliği sergileyen bir açıklama yaptı.

Hükümetin idam dosyasını "erteleme" kararının ne "Demokratik Cumhuriyet"le, ne de Türk ulusal kurtuluş savaşının başlatıldığını duyuran Amasya Genelgesi ile bir ilgisi yoktur.

Daha önce de belirtmiştik: PKK'nin silahlı mücadeleyi bırakıp-bırakmaması, sosyalistler açısından eleştiri konusu yapılamaz. Sosyalistleri ilgilendiren, izlediği siyasetin içeriğidir. PKK geliştirdiği siyasal çizgi ile sadece sağa yönelmekle kalmıyor, yığınların ve hatta kadroların yüreğinde ve beyinlerinde tam bir yıkıma yol açıyor. Kürt ulusal mücadelesinde bir dönemi kapatan gelişmelerden birisi de budur.

Kürt ulusal hareketleri son iki yüzyıla yakın bir süredir, bilek güreşinde sayısız kahramanlıklar sergilediler. Bu uzun süreçte, askeri açıdan yenilseler de çetin ceviz olduklarını dosta-düşmana kanıtladılar! Ama bu yetmiyor. Bilek gücü, ancak yığınları az-çok değişim yönünde sarmalamış devrimci kültür- sanatın, felsefenin ve nihayet yığınsallık kazanabilmiş siyasetin araçlarından biri haline getirilebilinirse, başarının unsuru haline gelebilir. Bir başka anlatımla Kürt özgürlük hareketi artık, önce

savaşıp sonra kazanmaya gayret etme yaklaşımını aşabilmelidir.

Son süreçteki gelişmeler toptan değerlendirildiğinde; mevcut Kürt ulusal dinamiğinin rejimin ve sermayenin bakış açısından çökertilerek sistem içine çekilmesinin hedeflendiği görülür. Rejim açısından bunun kolay yutulur bir lokma olmadığı açık. Fakat, rejimin bu hedefe varabilmek için ekonomik, siyasal, hatta kültürel araç ve yöntemlerle yöneldiğini, hedefe doğru belirli bir yol aldığını da bilmemiz gerekiyor. Kürt devrimci yurtsever ve sosyalist hareketin, son derece sağlam, uzun soluklu ve yığınları kucaklayıcı politikalarla, rejimin yönelişi karşısında durmaları gerekiyor.

Yeni bir döneme girildi. Eski kahramanlıkların, heyecanların, sürükleyicilerin aşılacağı, ya da bununla eşanlamlı olarak mevcut ulusal dinamiğin sistem içerisine çekilmeye çalışıldığı yeni bir süreçteyiz.

Yeni çelişki ve çatışma zeminleri üzerinde yüzbinlerin giderek yeni arayışlara gireceğini öngörüyoruz. Devrimci sosyalist hareketin buradan çıkartacağı görev; canlı bir elin esnekliğine sahip, ama aynı zamanda ilkeli ve uzun soluklu politikalarla yığınların yeni duruş ve arayışlarını kavramak ve müdahale araçlarını güçlendirebilmektir.

Yığınlar açısından girilen süreç bir yanıyla yeniden enerji biriktirme, yeni zeminlerde şarj olma sürecidir. Zayıflığın, güçsüzlüğün yeniden güce, dinamizme dönüşeceği, dönüştürüleceği bir süreçtir.

Devrimci sosyalist hareket mevcut politik potansiyelden ziyade, yeni zeminlerde boy verecek yeni kitlesel kalkışlara uygun politikalar geliştirebilmelidir.

Devrimci hareket, siyasetin nesnel ve öznel yapısında önemli değişmelerin yaşandığı ve bunun bir süreç olarak da devam ettiğini bilerek yola koyulmalıdır. Tarlasının sınırları içerisinde

dönüp dolaşan küçük çiftçinin ufuksuzluğunu aşmak zorundayız. Kaldı ki, tarlaların sınırları da bir hayli değişti, karmaşıklaştı.

Bütün bunlarla birlikte, yeni süreç, biraz da kendi çıkış yollarını kendisi üretecek, yeni politik yaklaşımların zeminlerini olgunlaştıracaktır. ni olgunlaştıracaktır. aştıracaktır. ktır. . ıracaktır. aştıracaktır. r. tıracaktır. rın zeminlerini ış yollarını kendisi üretecek, yeni politik yaklaşımların zeminlerini olgunlaştıracaktır.

www.arsivakurdi.org

# Çıkış Yolu

**Mustafa Ateş**

Halkımız için, ulusal kurtuluş mücadelesi süreci olarak hadlandırılabilecek dönem, iki yüzyıla yaklaşmaktadır. İki yüzyıllık mücadele inanılmaz badirelere, acılara rağmen sürüp, gitmektedir. Acılar halkımızda o denli bir ulusal özgürlük özlemi yarattı ki, en ufak bir umudun dahi peşine takıldı. Yenildi; yılmadı. Sadece yeniden toparlandı; yeni bir umut, yeni bir ışık gördüğünde yine peşinden yürüdü; canıyla, malıyla destek oldu. Ama hiçbir yenilginin ardından "bu iş bitti" demeye getirilen sözler duymadı. Duymadığı için de hep yeni bir umut aradı, bekledi. Ayrıca bunda yadırganacak bir yanda yok. Zira özlem tükenmez ve tüketilemez...

1984 ağustosunda "biz ulusal kurtuluş mücadelesini başlattık, gelin!" dendiğinde, halkımız hiç tanımadığı gençlere hesap bile sormadan "peki" dedi.

Bundan sonraki gelişmeler sır değil. Yirmibeş bin civarında şehide, binlerce köyün boşaltılmasına, binlerce ocağın sönmesine, hesapsız maddi kayıba rağmen insanlarımız, "yeter ! bu işin



www.dersimkurdi.org

sonu yok" demedi. Ancak, "ulusal kurtuluş bayrağı altında ulusal özgürlük için açtığımız yolda yürüyün" diyenler, açık bir askeri yenilgi bile söz konusu olmaksızın, birden bire "biz yolun sonuna geldik"; "bu halktan devlet çıkmaz" deyip yolun sonuna geldiklerini ilan ettiler. Sonuç; "ulusal özgürlük" yok! "ortak devlet, ortak ulus" için çalışın!

'84 Hareketi, olumluluk ve olumsuzluklarıyla Kuzey'de muazzam bir potansiyeli harekete geçirdi. Son seçimlerdeki tüm olumsuzluklara rağmen oyunu, bir önceki şiara doğrultusunda;"ulusal özgürlük" için kullandı. Oysa duyduğu şey "bu toplumdan devlet doğmaz" sözleridir.

Zaten, devlet de bunu '23'ten beri söyleyip duruyor. "Türkiye Cumhuriyeti'nin sınırları içerisinde yaşayan herkes Türk'tür." Anayasal bu hükme göre "ortak ulus" devletin temel hedefidir. Elbetteki "ortak ulus"un bir de "ortak vatan"ı olacaktır.

Ne olduysa veya ne olacaksa, devlet ile girilen bu rezonans'tan sonra olacaktır, olmaktadır. Devlet hızla hiçbir şey kabul etmeksizin, uyanan, hareketlenen ulusal potansiyeli fiziken ve moralmen dağıtmaya yönelmiştir. Bütün illegal yapıları dağıtacağı, dağımak istediği kesindir. Legal örgütlenmeler ise, ancak hegomonya ile açıktan açığa çelişmedeikleri sürece varlıklarını sürdürebileceklerdir. Ayrıca bütün kurumların "gönüllü" olarak "ortak ulus" ve "ortak vatan" için çalışmaya adepte olacakları da anlaşılmaktadır.

Amacımız eleştiri değildir. Sadece mevcut durumu saptamak için açıkça söylenen sözleri yinilemektir. Saptama şudur:

1- Halkımız büyük bir demoralizasyon içindedir.

2- Uyanan, harekete geçen büyük bir potansiyel enerji hızla tükenişe sürüklenmektedir.

3- Örgütsüzlük büyük bir problem olmaya adaydır. Çünkü, "ihanet" olarak değerlendirilen taleplerin de çok çok gerisinde-

ki toprağa bağlı olmayan "dil ve kültürel özgürlük" talebi, insanlarımızı, örneğin HADEP'in etrafında tutmaya asla yetmeyecektir.

4- Halkımız kendini birden bir çıkışsızlık ve çıkmaz içerisinde bulmuştur. Bu süreç hızla ve elbirliğiyle derinleştirilmektedir. Aynı hızla bu sürece müdahale etmek gerekmektedir. Raydan çıkarılan lokomotif tekrardan raya, ama başka bir raya oturtulması beklenmektedir.

5- Silahlı mücadele sürecinde, marjinal birçok sol grupçuk, hareketlenen potansiyel sayesinde varlıklarını sürdürebildiler. Silahlı mücadeleden vazgeçildiğinde, en çok bu grupların saldırıları şiddetlendi. Şimdilerde ise, reformist gruplar yeni yönelişten paye çıkarmanın peşine düşmüşlerdir.

## İki yönlü bir süreç

Süreç olumlu ve olumsuz olmak üzere ikili bir gelişme içermektedir.

Önce olumsuzdan başlayalım. Ulusal potansiyelin hareketlenmesinde etkin olan güç, neredeyse tüm uluslararası güçleri de karşıya alarak devlet ile rezonansa girmiştir. Canlarını ortaya koymak üzere bir şeyler yapmaya yönelenler, kabul edilmeyecek bir perspektifsizlikle yüzyüze bırakılmışlardır. Adeta hem camiden hem de kiliseden olmuşlardır. Halka ise "bu iş bitti" demeye getirilerek sizden "devlet çıkmaz" denmiştir. Devlete ise, "bize sağlıklı bir asimilasyon yolu" açın "hizmete hazırız", "silahlı güçlerimiz hizmetinize amadedir" denmektedir.

Durumdan yararlanmaya çalışan devlet, uluslararası güçlerin de desteğini arkasına alarak vargücüyle silahlı kesimleri ortadan kaldırmaya yönelmiştir. Onlara teslim alma hakkı bile tanınmamaktadır. Öte yandan işte AB'ne giriyoruz, "demokrasi Kürdün de hakkı" denerek,halkın ağzına bir kaşık bal çalınmak

istenmekte ve herşey sükünetle halledilmek istenmektedir.

Gelişmelere olumlu yönden müdahale edebilecek ulusal güçler de varlık gösteremediğinden adeta sahnede rakibi olmayan bir boksörün kendi başına maç çıkarışını seyrediyoruz. Halk her yönden örgütsüzleştirilmeye, tek alternatif olarak "devletin şefkatli kollarına sığınmaya" itilmektedir. Clinton'un "biz dünyada yeni devletlerin doğuşuna karşıyız" ve AB'nin "AB üyesi devletlerinin sınırları degişmez"dir taahütlerini arkasına alan hegomonya, son derece rahat bir tutumla güç olabilecek her türlü girişimi, oluşumu bertaraf etmeye, etkisizleştirmeye yönelmiştir. Ulusal koşullar, bu bakımdan son derece elverişsiz bir ortam sunmaktadır.

Olumlu yön ise, girilmekte olan sürece uygun müdahale tarzına hayatiyet ve işlev kazandıracak olan uluslararası gelişmelerdir. Gelişme Türkiye'nin AB aday üyeliğine girmiş olmasıdır.

Türkiye ister istemez AB normlarına yaklaşmak zorundadır. Sancılı da olsa AB üyeliğinin gerektirdiği kriterler yerine getirilmek zorundadır. Kriterler eçirisinde örgütlenmek, anadilde eğitim, tv., radyo, yazılı basın, ulusal kimliğin kabulü, ulusal kimlikle parlementoda temsil vb. hakları için uğraşıyı nispeten rahatlatacaktır. Ulusal güçler çalışmalarında AB normlarını sürekli olarak hegomonyaya dayatma olanağını bulabileceklerdir.

Doğaldır ki, uluslararası elverişli koşullar, eğer ondan yararlanılması becerilemezse tükenişin tehlikesini de içermektedir. Bu bakımdan iki tarafı kesken bir kılıç gibidir. Bu olumluluk pekala olumsuzluk arzedebilir niteliktedir.

## Sürece uygun hareket edilmeli

Silahlı mücadeleden vazgeçildiği ilan edildiğinden değil, gerçekten de ortaya yeni bir süreç çıkmıştır.

Yeni sürecin temel özelliği silahsız, legal siyasal mücadeledir.

Mücadelenin stratejisi yani ulusun kendi toprakları üstünde özgür yaşaması değişmemiştir. Ulus, ulus olarak kaldığı sürece bu değişmeyecektir. Tecelli nasıl olacak? Bağımsızlık mı, federasyon mu olacak? Her ikisi de, ulusun toprakları üstünde özgür yaşamasına denk düştükleri sürece olabilir. Diğer talepler ise her zaman ve her yerde istenen ve istenecek şeylerdir.

Stratejisi bu olan ve istisnasız, hayatın tüm alanlarını kapsayarak örgütlenme ve çalışmaya girişilmelidir!

Tarihimizde, küçük problemlerden ötürü önceki yapıyı terk edip "yeni"sini kurmaya yönelmek çokça rastlanan bir olgudur. Ayrıca, bu sadece bize özgü de değildir. Sol gelenekte ise, "yeni"ye heves etme neredeyse temel bir yönelimdir. Ve ne yazıkki bizim önerimiz de bu yöndedir. Yadırganabilir, ne varki çare de yoktur. Zira, potansiyelin malum kadroları tükenişi, hakareti, asimilasyonu vb. "manifesto" olarak sunmaktalar. Örneğin HADEP'in "ortak ulus, ortak vatan" düsturu gereğince ne kadar "bölgesel" bir politika güdeceği belirsizdir. Varlık nedenini yadsımaya yönelmiş görünmektedir. Peki tv., gazete, enstitüler, gruplar vb. onlar varlık nedenlerini bir kenara atacaklar mı? Ne yazıkki eğilim bu yöndedir.

İşte bu nedenle yeniden hayatın tüm alanlarında öngütlenme ve çalışmaya girişilmelidir demekteyiz.

## Ulusal potansiyelin devamı için dil ve kültür çalışmaları

Ulusal siyaset, ulus varolduğu sürece bir anlam ifade eder. Ulus ise ulusal dil ve kültür ile canlılığını sürdürür. O halde Kürt dilinin gelişip güçlenmesi için elden gelen herşey yapılmalıdır. Dil öğretim kitapları, gramer çalışmaları, kelime derlemeleri, sözlük çalışmaları, her konuya ilişkin ders kitapları çıkarma çalışmaları, dil kursları, gazete dergi çalışmaları vb vb. Kıs-

men varolan bu yönlü çalışmalar kurumsallaştırılıp hızlandırılmalıdır.

Televizyon ve radyo yayın hakkını elde etmek için vargücüyle çalışılmalıdır. Radyo ve özellikle tv. Kürt dili ve kültürünün gelişip güçlenmesine tarif edilemez bir boyut kazandıracaktır. Ulusal siyasetin vazgeçilmez bir talebi olmalıdır bu. Anadilde eğitim hakkı da aynı önemle ulusal siyasetin gündemini oluşturmalıdır.

Kültürel çabalarda müzik ticari bir boyut kazandığından önü nispeten açıktır. Kuramsal etkinliklerle bu çalışmalar çok daha ileriye götürülebilir. Sinama, tiyatro, heykel, resim, yerel mimari vb. çalışmalara kurumsal olarak hız verilmelidir. Varolanlara destek çıkılmalıdır.

Kürt edebiyatının yazılı ve sözlü tüm öğeleri hızla gün ışığına çıkarılmalıdır.

Tarih bilincinin bulanıklaşmasına yol açan belirlemeleri bertaraf edebilecek araştırmalar hızlandırılmalıdır. "Türk Kürdü" veya "Kürt Türkü" laflarının tarihseh mesnetsizliği -ordata olmasına rağmen- hızla gözler önüne serilmelidir.

Folklorumuzun tüm yönleriyle ulusal kimlikle gelişip serpilmesi, tanıtılması için azami çaba kurumlar aracılığıyla sarfedilmelidir vb vb.

Yerel yönetimlerin kazanılmasına ve yerel yönetimler aracılığıyla çok yönlü gelişmelere özel bir önem verilmelidir. Bunlar aynı zamanda uluslararası ilişkilerin geliştirilmesinde bir araç da olmalıdır. Yerel yönetimler, gerçekten de ehil kadroca yürütülmeli ve halkın nabzını elinde tutmayı başaran, çağdaş hizmetlerle halkın gönlünü fetheden ulusal kurumlar olarak düşünülmelidir.

## Legal siyasal örgütlenme faaliyete son derece önemlidir

Yasal kılıf ve bunun için tutturulacak siyasal söylem bir yana, legal siyasal bir parti son derece önemli bir rol oynayabilir. Ulusal topraklar üzerinde ulusal özgürlük temel düsturuyla toplum için politika yürütülmelidir. O cenahtan "Türkiye Demokrasisine" katkı sunmaya çaba gösterilmelidir. "Tüm Türkiye Partisi" olan sağlı-sollu çokça parti var zaten. Legal parti,tüm ulusal güçlere bireyler olarak kapısını sonuna kadar açık tutmalıdır. Gruplar federasyonu ve grupların çekişme alanı olmamalıdır böyle bir yapı. Bila istisna adına hareket edilen toplumun bulunduğu her yerleşim birimine ulaşabilmelidir. O kadar ki, Kürt toplumuyla her türlü ilişki kurmanın, muhatap alınmanın görünür tek gücü haline getirilmelidir.

## Uluslararası etkinlik önem kazanmıştır

Ortadoğu Kürtler için badirelerle doludur. Baskıcı güçlerin tümü de doğuludur. İkinci derece çevresel devletlerin de, ilklerle etnik, ticari vb. bağları güçlüdür. Göründüğü kadarıyla, Kürtler ancak ilhakçıların kendi aralarındaki sürtüşmelerinde bir kullanım aracı olarak düşünülmektedir. Dolayısıyla "Batı" Kürtler için de yürünecek bir yol sunmaktadır. Diplomasi batıda yoğunlaştırılmalıdır. İçsel gelişim için, dış destek için ciddiyetle ve ağırbaşlılıkla değerlendirilmelidir. Kurumsal bir işlerlik kazandırılmalıdır bu yönlü faaliyetlere. Lobiler oluşturulmak için gayret sarfedilmelidir. Devletsel destek ve halk desteğinin kazanılması için tam bir çaba sarfedilmelidir. Bu yönlü bir çaba diğer parçalardaki temsilcilerle koordineli olmalıdır vb.

Ancak böylece mevcut badireler atlatılabilicektir.

# Avrasya Üzerine Egemenlik Hesapları ve Kürtler

S. Çiftyürek

21. Yüzyıl için hedeflenen, emeğin hakim olduğu dünyanın küreselleşerek küçülmesiydi. Komünist uygarlığın, dolayısıyla kültürünün dünya halkları arasındaki ilişkide egemen olmasıydı... Fakat 21. Yüzyıl'a sermayenin dünya çapındaki egemenliğinin altında girildi. Dünya, küreselleşen sermayenin egemenliği altında merkezileşiyor, küçülüyor.

21. Yüzyıl'da da emperyalist güç merkezlerinin hakimiyet kavgaları kızışıyor. Ekonomik, siyasi ve giderek askeri alanlarda adı konulmamış bir savaş yaşanıyor. Emperyalist sermaye, dünyanın kaba bir paylaşımıyla artık yetinmiyor. 21. Yüzyıl'ın ilk 25 yılı için dünyanın yatay ve dikey paylaşımının haritası çi-

zilmiş ve şimdilerde, bu harita üzerindeki yeniden paylaşımın adeta cephe savaşı hazırlıkları yapılıyor.

Tek kutuplu dünya liderliğini kabul ettirmek için, yeryüzündeki egemenliğini nerelerde ve nasıl gerçekleştireceğinin planını ve tarihini bile açıklamaktan çekinmeyen ABD...

Sosyalist sistemin dağılmasıyla önce ekonomik, siyasi ve son yıllarda giderek askeri alanlarda ABD'ye rakip adımlar geliştiren, ABD liderliğini tartışmalı kılan Almanya ve Fransa liderliğindeki AB...

Yine sosyalist sistemin dağılmasıyla üzerindeki ABD vesayetini kırmayı hedefleyen Japonya'nın ekonomik gücüne denk siyasi ve askeri etkinlik hesapları...

Avrasya'nın iki büyük ülkesi olarak Rusya ve Çin'in, son yıllarda açık bir tutumla ABD liderliğindeki tek kutuplu dünyaya "hayır" demeleri...

I. ve II. paylaşım savaşlarından bu yana yeryüzünde çok şey değişti, ancak değişmeyen bir şey var: Dünya da hegomonya peşinde koşan belli başlı aktörler yine aynı. Değişen, eşitsiz gelişme yasası gereği, aynı aktörlerin etkinlik sıralamasında yer değiştirmeleridir.

Ve önemli bir eksiklik var; dünyanın çehresini değiştirecek devrimci-komünist dinamik halihazırda zayıf oluşu...

21. Yüzyıl'ın başında halen çözümlenmemiş olan Kürt ulusal hareketine çözüm ararken, dünyadaki egemen güç merkezleri arasındaki paylaşım hesaplarının bilincinde davranmamız gerekiyor.

AB, neden dün değil de bugün Türkiye'nin aday üyeliğini kabul etti? Sadece AB ile Türkiye ilişkileri çerçevesinde aday üyelik kararı çıkmadı. Ayrıca, Türkiye'de insan hakları, demokrasi, azınlık hakları gelişsin diye de birliğe aday yapılmadı. Türkiye'nin aday üyeliği karara bağlanırken AB, toplum yapısında düşünce özgürlüğünün geliştirilmesini, emeğin sendikal, sosyal

haklar alanının genişletilmesini, Kürtlerin ulusal, kültürel hakları yönünde adımların atılmasını hiç mi hiç dikkate almamıştır. AB ve ABD'nin sermaye gruplarının böyle bir sorunları yoktur.

Sermayenin hele de emperyalist sermayenin duyguları yoktur, çıkarları vardır. Sermayenin sözcüleri Clintonlar, Blairler, Chiraclar ülkeler arası ilişkilerde karar verirken, duygularıyla değil, temsil ettikleri sermayenin çıkarlarını esas alarak karar verirler.

Türkiyeli ve K.Kürdistanlı komünistlerin öncelikle bu gerçeğin bilincinde olarak davranmaları gerekir.

Sorunun özeti şudur: ABD ve AB, genelde Avrasya üzerinde Rusya, Çin ve Hindistan'ın etkinliğinin kırılması, özelde ise Kafkasya ve Orta Asya'daki enerji kaynaklarının Ruslara bırakılmaması konusunda hemfikirler. Bir cephede ABD, AB, Türkiye, İsrail ve bölgenin diğer küçük devletler... Diğer cephe ise şekillenmemiş olsa da Rusya, Çin ve muhtemelen Hindistan, İran ile birlikte bölgenin diğer küçük devletleri.

ABD'nin stratejisinde, pastanın büyük dilimi kendisinin, diğerinin ise AB, Türkiye, İsrail ve bölgenin diğer küçük devletlerin sermaye grupları arasında paylaştırılması yer alıyor. ABD Avrasya stratejisini izlerken, bölgedeki farklı ülkelerden sermaye gruplarının çıkarlarını yöneterek başarıya ulaşmayı planlıyor. Ve hakkını teslim etmek gerekir ki, ABD sermayesi, herhangi bir bölgede hakimiyet kavgası geliştirirken, o alandaki farklı dinamiklerin çıkarlarını yönetme politikasında Avrupalı sınıfdaşlarına oranla daha başarılı.

## Avrasya üzerine kavga kızışıyor

21. Yüzyıl'a girerken kapitalist sanayi uygarlığının temsilcileri halen fosil kaynaklarına (petrol, doğal gaz, kömür vb.) dayalı enerjinin nasıl paylaşılacağının hesabı içerisindeler. Avrupa

ile Asya'yı birbirine bağlayan Avrasya, yani Balkanlar'dan Orta Asya'ya uzanan coğrafyadaki enerji kaynakları, emperyalist güç merkezleri arasında yeni bir hesaplaşmanın odağını oluşturuyor. Dahası Avrasya enerji kaynaklarını paylaşma hesapları giderek dünya çapında bir çatışmanın ilk sinyallerini vermeye başladı.

Kendini dünyanın tek süper gücü olarak ilan eden ABD, 21. yy'da tek kutuplu dünyanın süper gücü olarak kalabilmenin yolunun Avrasya'yı kontrol altında tutmaktan geçtiğini biliyor ve bu alanda öncelikle Rus hegomonyasını kırmanın stratejisini geliştiriyor.

Ekonomik, siyasi ve giderek askeri alanda ağır da olsa birleşik bir devlete doğru gelişen Avrupa Birliği, dünya çapında ABD ile paylaşım yarışına girerken, o da Avrasya üzerinde hesap yapıyor.

Rusya'nın ise, kendi arka bahçesi olarak gördüğü bu coğrafyayı, özellikle Kafkasya'yı, hem bir süper güç olma hesabıyla, hem daha da önemlisi birliğini koruyabilmenin garantisi olarak Avrasya üzerinde kontrolü elden kaçırmamak için her şeyi göze aldığı görülüyor.

Çin'in de giderek Rusya benzeri kaygıları büyüyor. Bir yandan Batı emperyalizminin kaşımak istediği etnik yapısı, diğer yandan doğusundaki Japonya ile batısında Kafkaslar'a gelip dayanan NATO'nun (veya AB) kıskacına girme kaygısı Çin'e, Avrasya'da Batı emperyalizminin egemenliğine hayır dedirtiyor. Ve Rusya ile ciddi ittifaklar geliştiriyor.

Türkiye ise, tarihi kökeni bir hayli gerilere dayanan Orta Asya ile bütünleşme hayaline, günümüzün zengin enerji kaynakları da eklenince, ABD'nin Avrasya'ya dönük stratejisinin kilit unsuru olarak yer alıyor. Ve dahası, Kafkasya'da savaşa "hazırım" mesajını veriyor.

İlginçtir ama Musevilik, Hıristiyanlık, Müslümanlık gibi bel-

li başlı dinlerin merkezi Orta Doğu ve dar anlamda Filistin topraklarıydı. Din buradaki toplumlar tarafından üretildi ve dünyaya buradan yayıldı.

Dünya çapındaki iki büyük savaş da Avrasya'da, özellikle de Balkanlar'da patlak verdi ve dünyaya yayıldı. Son yıllarda Balkanlar'dan Orta Asya'ya uzanan Avrasya coğrafyasında, birileri fay hatlarını bilinçli olarak tetikliyor!

İngiliz jeopolitik bilimci Sir Harold Mackinder tâa 1904 yılında, "Avrasya'ya hükmeden dünyaya hükmeder" demişti. Bu saptama, günümüzde ABD'nin 21. yy. stratejisinin temelini oluşturuyor.

ABD'li strateji uzmanı Brzezinski de, "Büyük Satranç Tahtası" adlı kitabında ABD için "21. Yüzyıl'da en önemli stratejik ödülün Avrasya üstünde kontrol tesis etmek" olduğunu belirtir. Brzezinski, ABD 21. Yüzyıl'da "süper güç tahtını korumak" istiyorsa Avrasya'yı denetlemelidir, bunun için kendi çıkarları belirleyiciliğinde olmak şartıyla bölgenin güçlü devletleri ile ittifak kurarak Rus egemenliğini kırabilmelidir, diyor.

## Batı emperyalizmi ısrarla Doğu'ya yöneliyor

Sosyalist sistemin yıkılması ve Rusya'nın kendi iç sorunlarıyla uğraşması nedeniyle, ABD'nin daha neler oluyor demesine kalmadan, Birleşmiş Almanya Balkanlar'da belirli bir mesafe aldı. Yugoslavya'nın parçalanmasıyla Hırvatistan ile Slovenya'yı kendi uydu devleti haline getirdi.

ABD, Almanya'nın Balkanlar'daki ilerleyişine yanıt vermekte gecikmedi. Önce kendi belirleyiciliğindeki NATO'nun Doğu Avrupa'ya doğru genişlemesini sağladı. Ardından çıkartılan Kosova sorunu ile Balkanlar'da "Ben de varım, Avrupalılar bensiz sorunlarınızı çözemezsiniz!" dedi.

ABD, NATO'nun Doğu'ya kaydırılmasıyla yetinmeyip, NA-

TO konseptinde köklü bir değişikliği hedefledi ve 50. kuruluş yıl dönümünde bunun karara bağlanmasını sağladı.

NATO'un yeni konsepti, üye ülkelerin topraklarını (belirli bir toprak parçası) savunma konumundan "ortak çıkarları savunan" bir ittifaka dönüştürüldü. NATO artık "esnek ve hareketli müdahale" stratejisine geçmiş bulunuyor. Yani NATO "ortak çıkarları savunma" adına herhangi bir bölge veya ülkeye müdahale etmek istiyorsa, "gözünün üstünde kaşın bulunuyor" bahanesi yeterlidir.

ABD daha da ileri giderek, NATO için, "çok özel durumlarda BM Güvenlik Konseyi'nin onayını almadan harekete geçmenin" onayını istiyor.

Avrupa Birliği'nin Helsinki toplantısında ABD'nin hegomonyası sorgulandı. Avrupa Güvenlik ve Savunma Birliği'nin (AGSK) oluşturulması, bu sorgulamanın ve giderek dengelemenin ilk adımı oluyor. AB son toplantısında AGSK kapsamında ortak 60 bin kişilik bir acil müdahale birliğini oluşturmaktan geri durmadı.

Kuşatılıyoruz kaygısıyla hareket eden Rusya ve Çin'in yakınlaşması, Şanghay ittifakının oluşturulmasıyla sonuçlandı. Rusya, Çin, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan'ın oluşturduğu bu beşli ittifak Bişkek'teki son zirve toplantısının sonuç bildirisinde, "ABD ve NATO merkezli tek kutuplu dünya düzenine karşı çok kutupluluğu desteklediklerini" açıkladılar.

ABD'nin başını çektiği Batı emperyalist blokun Avrasya'ya dönük cevirme hareketına karşılık olarak Rusya ve Çin merkezli bir karşı direncin oluştuğu ve buna Hindistan başta olmak üzere diğer Avrasya ülkelerinin çekilmeleri için çaba harcandığı görülüyor.

**Avrasya stratejisinin ön adımları olarak:**

1- Kafkasya ve Orta Asya'daki enerji kaynaklarını Batı'ya taşıyacak olan "Doğu-Batı enerji koridoru"nun vanaları üzerinde Rus egemenliğini kırabilmek amacıyla, Bakû-Ceyhan boru hattı, Novorossisk boru hattına alternatif olarak geliştiriliyor.

2- Orta Asya ve Kafkasya'yı Batı'ya bağlamayı amaçlayan bir başka proje, tarihi İpek Yolu'nun yeniden açılması projesidir. Transport Corridor Europe, Caucaassuz and Asia (TRACECA) projesi ile Hazar Havzası, Kafkasya, Orta Asya ile Avrupa arasında ekonomik ve ticari ilişkilerin yeniden yoğunlaştırılması amaçlanıyor. GAP'ın bölgeye dönük bir ihraç üssü olması yine bu çerçevede anlam kazanıyor.

3- Rusya öncülüğündeki Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT), çözümsüzlüğün derinleştirilmesi ve süreçte dağılmasının bir adımı olarak GUUAM'ın oluşturulması. Gürcistan, Ukranya, Özbekistan, Azerbaycan ve Moldovya'nın oluşturduğu GUUAM, bu beş ülke arasında ticari, enerji, ulaşım amaçlı bir örgütlenme yönelişidir.

4- ABD, Azeri-Ermeni ihtilafında son yıllarda artan bir istekle devreye girerek, Rusya'nın Güney Kafkasya'da devre dışı bırakılmasının bir başka adımını geliştiriyor. Yine bu çerçevede ABD, Türkiye'nin öncülüğünde Gürcistan, Azarbeycan ve Ermenistan'"ın da yer alacağı "Kafkasya İstikrar Paktı"nın yaratılması amaçlanıyor.Demirel'in son Gürcistan ziyareti bu paktın yaratılmasını hedefliyordu.

5- Ve nihayet Avrasya stratejisinin bir parçası olarak Türkiye'nin AB'ye alınması... Türkiye bugün AB'ye aday üye olarak alındıysa, kendi toplumunda demokrasiyi, insan hakları geliştirsin, Kürtlere ulusal hakları versin diye alınmadı. Bu alandaki kimi adımların atılması neden değil, sadece sonuçlar olacaktır. ABD ile AB'nin çıkarları Avrasya stratejisinde Türkiye'nin AB'ye alınması üzerinde çakıştığı için alındı. Ama bu çakışma ya da kesişme çizgisi üzerinde ABD ile AB kendi içerisinde de

çatışmalıdırlar. Bu çatışma bugünden çok geleceğin çatışmasıdır.

6- ABD sinsi bir politika ile Kafkasya'nın özellikle de Kuzey Kafkasya'nın Lübnanlaştırılmasını hedeflemektedir. Aksi taktirde, ABD'nin izni ve haberi olmadan bir dış ziyaret dahi yapamayan S.Arabistan ve diğer gerici Arap rejimlerinin Kafkasya'yı son yıllarda üs yapan Vahabi tarikatına maddi destek vermeleri mümkün olamazdı. Dağıstan ve Çeçenistan'ı Rusya'nın zayıf karnı olarak gören ABD, dolaylı araçlarla bölgede istikrarsızlığı geliştiriyor. Hedef, yakın vadede Rusların Güney Kafkasya üzerindeki etkisini kırmak, uzun vadede Rusya'yı yeni bir parçalanmala tehlikesi ile yüzyüze bırakmaktır.

## Avrasya'da faylar tetikleniyor

7- Kafkasya merkezli olmak üzere, Avrasya'da faylar hareketleniyor. ABD etkinliğindeki Batı bloku Kafkasya'da fayları sürekli tetikliyor.

ABD ve AB, iç sorunlarıyla boğuşan bir Rusya'nın etrafını kuşatıp, Kuzey'e daha Kuzey'e hapsetmede acele ediyorlar. İster yeniden sosyalizme dönsün, ister kapitalist Rusya olarak yoluna devam etsin, kısa bir süre sonra istikrar kazanacak bir Rusya'nın yeniden Güney'e ve Batı'ya açılım sağlayacağı muhakkaktır. İstikrar kazanacak bir Rusya'nın sadece askeri değil, aynı zamanda ekonomik olarak da ciddi bir güç olacağı biliniyor. Batı emperyalist bloku, Rusya yeniden istikrar kazanmadan etrafını kuşatıp etkisizleştirmeyi, sürekli iç sorunlarıyla boğuşur halde tutmayı planlıyor.

8- Kafkasya'nın bugünkü panoraması, ABD stratejisinin halihazırda sonuca ulaşmadığını ve ulaşmasının da bir hayli zor olduğunu gösteriyor. Ancak bu imkânsız da değil.

Gürcistan, Ermenistan ve Azerbaycan'ı içeren Güney Kafkas-

ya'da siyasi, ekonomik ve hatta askeri güç dengeleri ağır da olsa Rusya'nın aleyhine değişime uğruyor. ABD, bölgedeki güvenilir müttefiki Türkiye ile birlikte kendi denetiminde olmak üzere, Güney Kafkasya'nın Rusya'dan ayrı bir güç merkezine dönüşmesini hedefliyor. Ancak bunda Rusya kaynaklı ciddi sorunlarla karşılaşıyor.

Azerbaycan ve Gürcistan, Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) çerçevesinde oluşturulan "Kollektif Güvenlik Anlaşması"ndan ayrılacaklarını tek yanlı açıklamış ve hatta NATO'ya üye olma talebinde bulunmuşlardır.

Azerbaycan, ayrıca Rusya'nın Ermenistan ile ikili askeri anlaşmasından hareketle, NATO ve Türkiye'ye askeri üs önermiş bulunuyor. Gürcistan bir süre önce Rusya'dan kendi askeri üslerini geri çekmesini istedi.

ABD gerek Azeri-Ermeni anlaşmazlığında, gerekse Ermeni-Türk ilişkilerinde rol oynuyor. Çeçenistan sorununda bir taraf olmak istiyor.

Özetle ABD, tarihinde ilk kez Kafkasya'da bir vaka haline geliyor.

ABD 2025 yılına kadar belirlediği global stratejide, tek kutuplu dünyanın tepesinde kendisi, Batı'da AB, Doğu'da yani pasifik'te Japonya merkezli güçlerle Avrasya'yı tam anlamıyla kıskaca alıp teslim almak istiyor.

2. Dünya Savaşı'nda mihver devletleri de benzer bir strateji hayata geçirmeye çalışmışlardı. Almanya Batı'dan Doğu'ya, Japonya ise Doğu'dan Batı'ya doğru ilerleyişle Avrasya'yı kıskaca almak istemişlerdi. Ama sonuç onlar için hüsran olmuştu.

9- Sonuç olarak, ABD'nin başını çektiği Batı emperyalist blokunun Rusya'ya verdiği mesaj şudur: "Kafkasya özellikle de Güney Kafkasya artık konrolünde değildir. Kuşatıldınız, size biçilen küçük misyona razı olun, verilenle yetinin, yoksa mevcut sınırlarınız bile tartışmalı hale getirilecek ve sizi daha Ku-

zey'de iç sorunlarla boğuşur hale getireceğiz."

Rusya; iktidarıyla, muhalefetiyle kendisine iletilen ABD merkezli Batı blokunun mesajını netçe algıladı. Adını koydu. Bunun; Rusya'nın uluslararası konumunu zayıflatmak, Hazar Havzası, Trans-Kafkasya ve Orta Asya başta olmak üzere bu stratejik bölgeden atmak planı olduğunu saptadı. Bunun, Rusya'nın uluslararası siyasette dışlanmasının ta kendisi olduğunu gördü ve hareket geçti.

Batı'dan gelen tüm ekonomik ve siyasi baskılara rağmen Çeçenistan sorununu "kökten çözmeye" yöneldi. ABD'nin Avrasya stratejisinin bozguna uğratılmasında bir ilk adım olarak Çeçenistan sorununun köklü çözümünü kendince saptadı.

Rusya'da genel olarak, anavatan savunusunun (mevcut sınırların korunmasının) özel olarak da tarih içinde hep hegomonyacı davranan Rus milliyetçiliğinin baskısı, iktidarı Batı karşısında daha kişilikli bir tutum almaya zorladı. Öyle ki, Batı hayranı Yeltsin bile, AGİT'in İstanbil zirvesinde masaya yumruğunu vurmak zorunda bırakıldı.

Rusya, son yıllarda savunma stratejisinde önemli değişiklikler yaptı. Batı emperyalist blokunu yeniden düşman ilan eden "stratejik konsept" oluşturuldu. Primakov'un başbakanlığı döneminde Batı'ya karşı ilk sert tutumlar geliştirildi ve "Primakov Doktorini" adı verilen Rusya-Çin-Hindistan'ı kapsayan Avrasya blokunun oluşturulması hedeflendi. Bu yönde Şanghay Beşlisi ile somut adımlar atıldı.

AGİT İstanbul zirvesinin ardından Çeçenistan operasyonu tüm hızıyla devam ederken: Yeltsin Çin'e resmi bir ziyarette bulundu. Ziyareten ana konusu: ABD ve AB'nin Avrasya planları ve tek kutuplu dünya hedefine karşı ortak arayışlar oluşturuyordu.

Görüşmelerin ardından dünyaya verilen mesaj; Batı'nın aksine Çin, Çeçenistan sorununda Rusya'nın yanında yer aldı. Ve

iki ülke, tek kutuplu dünya hedegine karşı çok kutupul dünya dinamiğinin yaratılması yönelişinde birleştiklerini ilan ettiler.

Kısacası, Avrasya'da faylar altan alta yeniden hareketleniyor.

AGİT İstanbul zirvesinde Clinton ile Yeltsin'in restleşmesinin asıl nedeni Çeçenistan sorunu değil, Avrasya üzerinde egemenlik kurma kavgasının ta kendisidir. Bu kavga büyüyecektir.

## Avrasya Stratejisinde Kürdistan

ABD'nin ve diğer güç odaklarının Avrasya stratejisinde Kürdistan jeopolitik konumuyla oldukça önemli bir yer işgal eder.

i. Petrol başta olmak üzere, sahip olduğu enerji kaynakları;

ii. Doğu-Batı enerji koridoru olarak ifade edilen Bakû-Ceyhan boru hattının büyük bir kesiminin K.Kürdistan'dan geçmesi;

iii. Orta Asya ve Kafkasya'yı Batı'ya bağlayacak, Doğu ile Batı arasında ticari, ekonomik ilişkilerinin geliştirlmesinde işlevli olacak İpek Yolu'nun yine büyük bir kesiminin K.Kürdistan'dan geçmesi;

iv. Emperyalist güçlerin gerek 20. gerekse 21. yüzyılda egemenlik kurmak istedikleri iki temel bölge olan; Kafkasya ve Ortadoğu'yu birbirine bağlayan coğrafik konumu... vb.

Görüldüğü gibi Kürdistan jeopolitik (ya da nesnel) konumuyla, emperyalist stratejide önemli bir yer işgal eder. Fakat Kürtlerin/Kürt ulusunun bölgede politik ve askeri bir güç olarak emperyalist stratejide sözü edilir bir yerleri yoktur. Şöyle demek daha açıklayıcı olur; devlet düzeyinde örgütlü bulunan Türkler, Farslar ve Araplar ile kıyaslandığında Kürtler bugün siyasi ve askeri alanda fazla bir yer işgal etmezler. Zaten Kürdistan'ın ülke olarak jeopolitik önemine karşı, Kürtlerin politik ve askeri örgütlülükten (devlet düzeyinde bir örgütlülükten) yoksun oluşları, Kürdistan'ın tarihsel trajedisinin de temel bir

nedenini oluşturur.

Buna karşılık Türkiye, hem jeopolitik konumu hem de bölgenin en güçlü devlet yapısıyla ve hem de islam kimliğine karşılık temsili demokrasi ve laiklik yönündeki adımlarıyla ABD'nin Avrasya stratejisinde İsrail ile birlikte önemli bir yer tutuyor.

ABD, 21. yüzyılın kendi belirleyiciliğinde şekillenebilmesinin, Avrasya üzerinde denetim kurmasından geçtiğini biliyor. Clinton'un "21. yüzyılın biçimlendirilmesinde Türkiye'ye hayati bir rol düşüyor" vurgusunda, Avrasya stratejisinde Türkiye'ye biçilen misyonun önemine işaret ediyor.

ABD'nin izlediği Avrasya stratejisinde Türkiye'ye biçilen kilit rolün ne olduğunu Brezezinski "Büyük Satranç Tahtası" adlı kitabında şöyle belirliyor: "Türkiye Karadeniz bölgesini stabilize eder. Karadenizin Akdenize geçişini kontrol altında tutar. Kafkaslarda Rusları dengeler. NATO'nun Güney ayağı olarak hizmet eder. İstikrarsız Türkiye, Güney Balkanlarda şiddetin zincirlerinden boşalmasına yol açmak yanında, Rusyanın Bağımsız Kafkas Devletleri üzerinde yeniden kontrolü ele geçirmesini sağlayabilir." diyor.

Clinton'un Ulusal Güvenlik Danışmanı Sandy Berger de, ABD'nin 2000'li yıllardaki stratejisinde Türkiye'nin yerini Brezezinski'ye paralel görüşlerle ortaya koyuyor.

"Türkiye ABD ilişkisi soğuk savaş döneminde olduğundan daha önemli. Türkiye coğrafya, nüfus, dini çeşitlilik nedeniyle 21. yüzyılda; ya bir köprü Doğu ile Batı arasında, islam dünyası ile islami olmayan dünya arasında bir demokratik istikrar köprüsü olacak. Veya komşularına ve bölgeye ilişkin bir istikrarsızlık, bir ihtilaf kaynağı olacak." diyor.

Soran oldukça açık. ABD ile AB Avrasya oyununu açık kartlarla oynuyorlar. Bu oyunda (isterseniz bu stratejide deyin) Türkiye'nin yeri böylesine belirlendikten sonra; Türkiye'nin istikra-

rı ve bölünmez birliği aynı zamanda ABD'nin ve AB'nin de sorunu halini almış bulunuyor.

Öcalan'ın Suriye'den çıkarılması, Avrupa'da barınamaması ve nihayet Türkiye'ye teslim edilmesi... Avrasya stratejisinde "istikrarlı" bir Türkiye hedefinin bir parçasıdır.

Türkiye'nin AB'ne alınmasında da, Avrasya stratejisinde kendisine biçilen rolün büyük önemi vardır. Türkiye insan haklarını geliştirsin, demokrasisini güçlendirsin ve Kürtlere ulusal haklarını... vb. tanısın diye AB'ne aday üye yapılmadı. Bir daha belirtelim; bu yönlü beklenti içerisinde olanlar bir kez daha yanılacaklardır.

AB'nin dün Kuzeydeki Kürt sorununda, özerklik tezini savunurken bugün bundan uzaklaştırılması; ABD'nin üniter devlet yapısı içerisinde bireysel-kültürel haklarla sınırlı önerisini benimsemesi yine aynı çerçevede değerlendirilmelidir.

Batı emperyalist blokunun Türkiye'ye biçtiği role karşılık, Türkiye'de O'nlardan kendi iç istikrarı için Kürt sorununun bilinen kendi yöntemiyle "çözüm"üne fazla gürültü koparmamalarını istemiştir. Türkiye ABD'ye ve AB'ne Avrasya stratejisinde "güçlü bir rol üstlenmemi istiyorsanız istikrarlı olmam gerekir, ve istikrarlı olmanın birincil koşulu Kürt sorununu askeri yöntemlerle bitirmemde sizinde yanımda olmanız gerekir" demiş ve bunun üzerinde konsensus sağlamıştır.

Özetle, Avrasya staretijisinde ya da emperyalist yeniden bölüşüm kavgasında; Kürdistan'ın jeopolitik önemine karşın, Kuzeyli Kürtlerin ulusal hakları yönünde bireysel-kültürel haklarının ötesinde (ki bu konuda bir somutluk yok) örgörülen bir şey yok.

Öcalan'da İmralı'da, ABD'nin Avrasya stratejisinde Türkiye'ye biçilen rolü benimsedi ya da benimsetildi. Öcalan'ın savunmasında; 20. yüzyıl sonunda sermayenin demokrasisinin zaferini ilan etmesi; Türkiye'nin bölge devleti olabilme, yani

Kafkasya, Ortadoğu ve Balkanlar'da etkinlik peşinde koşan bir güç haline gelmesini savunması, bu sratejik yönelişte PKK'ye "kuva-ı demokrasiye rölünü" yükleyerek devletin yanında olacağını ilan etmesi ve kenidisini teslim edilmesinde esas rolü üstlenmesine karşın. ABD'ne eleştirel yaklaşmaması...

Buna karşılık Öcalan'ın Kürtler adına ABD ile paralel üniter devlet çerçevesinde kimi kültürel haklar ile sınırlı talepler ileri sürmesi, hatta kraldan çok kralcı bir davranışla, Güney Kürdistan'ın Türkiye'nin zayıf karnı olduğu yönündeki beyanları... Bütün bunlar. emperyalizimin Avrasya stratejisi içerisinde anlam kazanıyor.

Emperyalist güç odaklarının dünyayı yeniden paylaşım haritasından bakıldığında; Kuzeyli Kürtlerin, Türk şovenizminin red, inkar ve asimilasyon politikalarıyla başbaşa bırakıldığını görmemiz gerekiyor.

ABD Kuzey Kürdistan'da Türkiye'nin tezini desteklemiş buna karşılık, Güney Kürdistan'da Kürtlerin özerk ya da fedaral bir Kürt devleti oluşturmalarına Türkiye'yi ikna etmekten çok fiili bir olguyla yüzyüze bırkamayı hedeflemiştir. Ancak bunda başarılı olup olmayacğı zaman gösterecektir.

ABD izlediği bölge stratejisinde, Güney Kürtlerinin federal bir devlet oluşturmalarını istiyor ve destekliyor. Gelecekte Kürt federe devletinin bağımsız bir devlet haline dönüşüp dönüşmeyeceği ABD'nin bağımsız bir Kürt devletini destekleyip-desteklemeyeceği bugünün değil geleceğin sorunudur.

ABD stratejisinde; Türkiye'nin üstlendiği rolden dolayı Kuzeyli Kürtler ilgi alanlarının dışındadır. Fakat Günyli Kürtlerin federal bir yapı oluşturmaları hedefleniyor. Ayrıca İran hizaya getirilmezse, dahası Rusya-Çin bloku ile ittifaka girerek ABD'nin Avrasya stratejisine karşı tutum geliştirirse, o zaman Doğu Kürdistan'lı Kürtlerin de ulusal taleplerine sahiplenme gündeme gelebilir.

Emperyalizm, Kürtlerin ulusal hakları açısından değil, sermayenin çıkarlarından hareketle olgulara, sorunlara bakıyor. Emperyalizm bölgede, merkezine kendi çıkarlarını koyduğu bir ittifakı oluştururken ve bu ittifak temelinde çıkarların yönetildiği bir paylaşım sofrası kurulurken, bu ittifaklar ve sofrada Kürtlerin bir kez daha yeri yok. Kürt burjuva ulusal hareketinin ve özel olarak da PKK'nın bu gerçeği bilerek davranmasından yarar vardır. Yoksa, daha uzun süre emperyalizmden ve T.C devletinden adım atmamaları nedeniyle yakınıp dururlar. Tek yanlı bir dizi geri adım atmalarına karşılık, emperyalizmden ve T.C devletinden en ufak bir karşılık görememelerinin başka izahı yoktur.

Kürdistan'lı komünistler açısından ise sorun temelden farklıdır. Emperyalist stratejide Kürtlerin yerinin olmaması, olmasından daha iyidir.

Komünistlerin başta Türkiye komünist hareketi olmak üzere, bölge komünist ve devrimci hareketiyle; emepryalist Avrasya stratejisine karşı halkların ortak mücadele ve dayanışmasına dayanan devrimci bir stratejinin oluşturulması görevi bulunuyor. Bu görev doğrultusunda adım atmak her zamankinden daha yaşamsal hale gelmiştir.

Emperyalizm ve bölge gericiliğinin topu-tankı var, askeri olarak güçlüler. Ama eğer örgütlü hale getirilebilirlerse onlardan daha güçlü olduklarını defalarca kanıtlamış halkların ve emeğin devrimci dinamiği de var.

Bugünkü koşullarda sosyalist sistem yok,ulusal bağımsızlık dinamiği evre olarak sona eredi, beterin beteri komünist hareket dünya çapında iktidar perspektifinden uzak ve enternasyonal birlikten yoksun. Bütün bu dez avantajlara karşın;

i. Küresel kapitalizmin yarattığı muazzam bir tepki var ve bu hergün büyüyor.

ii. Asya, Afrika ve L.Amerika halkları toplumasl kurtuluş se-

çeneği ile yüzyüze geliyorlar.

iii. Avrasya stratejisinde, emperyalist saldırganlığın yarattığı büyük tehlikeye karşı, halkları her bakımdan çakıl taşları gibi ezip-geçmeyi ve de birbirene kırdırmayı amaçlayan planlarına karşı; bölge halklarında, bölge komünist ve devrimci hareketinde boy verecek olan uyanış.

Komünist hareket,emperyalizmin Avrasya üzerinde geliştirdiği stratejiye karşı bir strateji ile cevap verebilmelidir. Rusya'da gericilik hakim ve Kremlin'deki iktidar, uzun vadede emperyalist emeller peşinde. Buna rağmen Rusya ile Çin'in yakınlaşması, Şanghay Beşlisi'nin oluşması ve Hindistan'ın buna çekilmesi adımları, ABD ve AB emperyalist salrdırganlığın frenlenmesinde olumlu işlevler üstlenebilirler. Ama asıl çözüm komünist hareketin ülke-bölge devrimi diyalektik ilişkisi içerisinde emperyalist stratejiye karşı alternatif bir strateji geliştirebilmelilerdir.

## Avrupa zaten, politik olarak biraz Türkiyelileşiyor

ABD'nin son yıllarda ısrarla Türkiye'nin AB'ne alınmasını isterken farklı; Avrupa ise, Türkiye'nin aday üyeliğini karara bağlarken farklı hesaplar içerisinde olduğu biliniyor. Elbette üzerinde hesap yapılan Türkiye'de kendince hesapları bulunuyor. Yanı Türkiye üzerinde salt hesap yapılan bir nesne durumunda olmadığını bilmemiz gerekiyor. Bu farklı hesaplar üzerinde,Kürt Solu'nun önümüzdeki dosya konusu kapsamında üzerinde ayrıca durmak gerekecek.

Türkiye AB'ne tam üyelik için başvuruda bulundu ve ekonomik, siyasal "reformlarla" kendini birliğe hazırlıyor.

Ancak, Türkiye hem AB'ne tam üyelik için çaba harcıyor hem de ABD ile mevcut ilişkilerinin daha da geliştirilerek devamından yana. Başka bir ifade ile hem AB üyeliği hedefi, hem de

ayrıca ABD'nin 2025 yılına kadar pekiştirmeyi hedeflediği tek kutuplu dünya liderliğini kabul ederek, bunun getireceği ikili ilişki ve sorumluluklarının yerine getirilmesini planlıyor.

Böylesine iki ayrı güç merkezi ile ilişikileri aynı süreçte Türkiye sürdürebilir mi? ABD ile AB arasındaki hassas dengeler üzerinde yürümeyi başarabilir mi? Oldukça güç. Büyüklerin dengeleri arasında yürümek bazen avantaj sağlanarak aradan sıyrılmayı, ama bazen hatta çoğunlukla da arada ezilip boğulmayı getirebilir. Kaldı ki Türkiye'nin AB'ne üyelik hedefi dikkate alınırsa, arada yürüyor da denilemez. Türkiye AB'nde tam üye olarak yer almak istiyor, ama ABD ile savunma alanındaki bağlarını güçlendirmek ve Avrasya stratejisinde aktif yer almak istiyor.

Bu çerçevede soruna bakıldığında,Türkiye'nin AB'ne alımasında Kürt sorununda izlediği politikayı köklü etkilemeyeceği görülüyor. Aday üyelik için ileri sürülen hiçbir siyasal, kültürel, hukuki ön koşul yerine getirilmediği halde, Türkiye'nin aday üyeliğinin onaylanması bunun ilk ciddi işareti.

AB, yarın Türkiye'nin tam üyeliğine karar verirse, olmazsa olmaz biçiminde ısrar edeceği koşul, gerekli ekonomik "reformların" yerine getirilmesi olacaktır. İnsan hakları, demokrasi sorunu ve Kürt ulusal hakları yönünde Türkiye'nin üzerine sanılanın aksine ısrarlı gitmeyecektir. Neden mi?

Reel sosyalizmin yıkılması, özel olarak da komünizm baskısının zayıflamasıyla birlikte; sermayenin Avrupasında işçi sınıfı ve emekçi yığınların kazanılmış ekonomik, demokratik haklarına saldırıların son yıllarda adım adım tırmandırıldığı görünen bir gelişme. Avrupa emekçilerinin uzun yıllara dayanan ve kanın gövdeyi götürdüğü yoğunlukta inatçı bir mücadeleyle kazandıkları ekonomik, sosyal ve demokratik haklarına, sermayenin son yıllarda yoğun bir saldırı geliştirdiği biliniyor. Almanya ve Fransa, yani AB'nin başını çeken bu iki ülke aynı zamanda

emeğin kazanılmış haklarına saldırıların en yoğun yaşandığı ülkeler durumunda.

AB'nin, demokrasi, insan ve azınlık hakları yönünde görünürde Türkiye üzerinde belli bir baskıları olacak. Ama bu baskılar görünürde olmaktan öteye gidemeyecek. Çünkü Avrupa kıtasında kazanılmış hakların tırpanlandığı bir süreçte, Avrupa sermayesi hargi nedenle, Türkiye'yi baskı altına alsın? Avrupa'nın zaten insan hakları, emekçilerin ekonomik, sosyal hakları ve dolayısıyla demokrasi sorununda biraz Türkiyelileştiği bir süreçte, Türkiye'nin üzerine kararlılıkla gidemez. Hatta birçok faktörüyle Türkiye'nin AB'ne tam üye olarak alınmasıyla birlikte; bu Avrupa sermayesi için mevcut "demokrasi"nin sulandırılması ve kazanılmış hakların geri alınması sürecinin hızlandırılmasında gerekçe yapılırsa kimse buna şaşırmasın.

S.Demirel "birliğe giderken kendi değerlerimizle gideriz" yollu beyanlarda bulunuyorsa, AB'nin insan hakları, demokrasi ve emekçilerin kazanılmış hakları yönünde zaten giderek biraz Türkiyelileştiği veya Türkiyeleşeceği sürecinden destek alıyordur.

AB, Kürt sorununda bireysel, kültürel hakların ötesinde Türkiye'ye bir dayatmada bulunmayacaktır. AB'nin Kürt sorununda bu çerçeveyi aşamayacağı kapalı kapılar ardındaki ön müzakerelerde Türkiye'ye iletilmişti. Bundan dolayı, Ecevit Helsinki'deki basın toplantısında; Kürt sorununda nasıl bir çözüme gideceksiniz şeklinde gelen soruya; "Kürt sorunu diye bir sorunumuz yok, bu dışarıdan yaratılan yapay bir sorundur" diyebildi.

Türkiye Kürt sorununda yakın vadede herhangi bir adım atmayacak, bir kez daha zamana oynayacak. Bir şeyler veriyor verecek gibi görünecek ama fiiliyatta adım atmayacak.

Türkiye, AB'ne tam üyeliği gerçekleştirirse, kendisine, Kürdistan'ın Avrupa ile entegrasyonunun köprüsü işlevini yükleye-

cek. Bu süreçte ekonomik. sosyal ve dil başta olmak üzere kültürel entegrasyonla Kürtler üzerinde asimilasyon sürecini derinleştirecek. Kendince, Kürdistan'ın Türkiye'den ayrılmasının nesnel dayanaklarını ortadan kaldırdığı veya iyice zayıflatabildiğinde; işte o zaman Kürtlerin ulusal hakları yönünde beklenenden daha ileri adımlar bile atabilir.

T.C devleti bugün, Öcalan'ın çizdiği yönelişte PKK'nın parçalanmadan bir bütün olarak dönüşümünü gerçekleştirmesini hedefliyor, bekliyor. Kürt ulusal hareketinin tamamıyla bir tehdit unusuru olmaktan çıkarılmasını; mevcut ulusal dinamiğinin heyecanı alınarak demoralize edilip, sistem içi farklı arayışlara yönelmesini amaçlıyor.

Eh, T.C devleti hedeflediği nesnel ve öznel (politik yapı) alanda kendince öngördüğü güvenceleri oluşturabilirse; o zaman Kürtlere kimi kültürel hakları, hatta siyasal özerklik bile verebilir.

AB ya da T.C devleti her şeye kadiri-mutlak değildir. Ne her şeyi öngörebilirler ne de hedefledikleri her şeyi başarabilirler. Sermayenin ve rejiminin hedefleri vardır, ama tarihte ezilen hakların ve emeğinde beklenmedik çıkışları, beklenmedik yanıtları olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundan bu yana halkımızın üzerinden hep tasarımları olmuştur, ama her defasında halk bunları alt-üst eden çıkışlara analık etmiştir. Önümüzdeki süreçte bir kez daha yeniden ve yeni zeminlerden beklenmedik biçimlerden T.C'nin yönelişlerini alt-üst edecek gelişmeler kaçınılmaz olacaktır.

## Kürdistan'da siyasetin nesnel ve öznel yapısında değişim

20. yüzyılın son çeyreğinde, özelliklede 1990'lı yıllarda, siyasetin nesnel ve öznel yapısında ciddi değişimler yaşandı. Bu de-

ğişim devam ediyor. Burada konumuz genel değil, özel olarak K.Kürdistan'daki değişim ve bundan üretilecek sonuçlardır.

K.Kürdistan'da değişimi belirleyen belli başlı olgular-süreçleri şöyle özetleyebiliriz: Önce 1980 faşist darbesi, ardından geliştirilen özel savaş, reel sosyalizmin yıkılması, ulusal kurtuluş hareketlerin tarihi bir evre olarak sona ermesi, ve özellikle 1990'lı yıllarda kapitalst gelişmenin hızlandırılması. Peşpeşe hatta içiçe yaşanan bu gelişmeler Kürdistan'da siyasetin hem nesnel koşullarında hem de öznel yapısında ciddi değişimlere yol açtı.

Kapitalist gelişmenin bilinçli ve çok amaçlı olarak gelişiminin hızlandırılması, karşıt konumdaki sınıfların varlığını daha da belirginleştirmiştir. Emek ile sermaye çelişkisi eskiye oranla daha net çizgilere bürünmüştür. Bu bir süreç olarak devam ediyor. Ülke'nin büyük bir kesiminde geliştirilen GAP, değişimin nesnel alanındaki en büyük faktörünü oluşturuyor.

Bir yandan kapitalist gelişme ama asıl son yıllarda belirleyeci olarak, Ülke'de geliştirlen özel savaşla kırsal alanların güvenlik bahanesiyle zorla boşaltılması... Beraberinde ciddi gelişmeler yol açıyor.Kürdistan'da Antep, Diyarbakır ve Urfa başta olmak üzere büyük kentler oluştu. Devrimci değişimin merkezinin kırdan kentlere kayışı büyük oranda gerçekleşti ve kentler düne oranla daha belirgin olarak değişimin merkezi halini aldılar. Kitlesel zoraki göç Kürdistan metropollerinin oluşmasının yanı sıra Türkiye metropollerinin Kürdistan'lı kitlelerle dolmasına yol açtı. Öyleki Çukurova'da Kürt nüfus belediyeleri alacak kadar çoğunluk durumuna geldi.

Yaşanmış (son) sürecin yığınların ve hatta kadroların zihninde bıraktığı derin izler... Gerilla mücadelesinde somutlaşan silahlı mücadelenin yenilgisinin beraberinde getirdiği olumsuzluklar... Kürt ulusal özgürlük mücadelesinde, geleceğe dönük

çözüm araşyışlarını sorgularken; gerillaya dayalı silahlı mücadele seçeneğinin PKK'nın pratiğinden hareketle bir seçenek olmaktan çıkması.Gerilla mücadelesinin bu şekilde tasfiyesinden dolayı, ister PKK ister bir başka yapı tarafından yeriden başlatılsın, kırsal merkezli bir silahlı mücadele, halktan destek bundan böyle bulamaz. Halk "biz o süreci yaşadık, aktif destek de verdik ve sonucunu da biliyoruz" deyip "hayır" diyecektir. "Dağdaki taşlardan gerilla yaratan Öcalan" efsanesinin İmralı'da düştüğü konumun beyinlerde ve yüreklerde yarattığı derin yıkım... Hele bir de Öcalan'ın ABD'nin geliştirdiği Avrasya stratejisini ve bu stratejide kilit rol biçilen Türkiye'nin konumunu benimsemesi hatta Türkiye'nin bölge devleti olmasında da, rol üstlenebiliriz demesi... Bu çerçevede K.Kürdistan'da ulusal sorunun toprak ve ulus dışı çözüm olarak bireysel-kültürel haklarla sınırlı ABD planını savunup geliştirmesi... Adeta halkın "güvendiği dağlara kar yağdı" etkisi yaptı.

Ve son olarak siyasetin nesnel ve öznel yapısında daha köklü değişimlere yol açacak olan AB'ne üyelik sürecine adım atılması...

Bütün bu gelişmeler K.Kürdistan'da genel olarak siyasetin, özel olarak da devrimci siyaseti etkilemenin ötesinde ciddi olarak değişime uğrattı. Bu değişim olumlu ve olumsuz öğeleri içeriyor, fakat olumsuzluklar değişimdeki hakim öğeyi oluşturuyor.

## 1- Siyesitin kendini yenilemesi...

Değişen nesnel koşullara paralel devrimci siyaset kendini yenilemedi, yenileyemedi. Tıkanma, daralma, küçülme ve ardı arkası gelmeyen parçalanmalar günümüze kadar devam etti. Nihayet ardından Kürdistan kelimesi bulunan parti ve örgütlerinin büyük çoğunluğu, ülke gerçeğinden koptular. Önce Türki-

ye metropollerine ardında da Avrupa kentlerine yöneldiler ya da oraya fırlatılarak, Ülke ile doğrudan bağlarını koptu.

Kürdistan siyasetinin öznel yapısındaki bir diğer belirleyici gelişme; ülkenin nesnel yapısındaki gelişmeye ters siyasal yönelişlere girmeleridir. Ülke'de nesnel olarak emek hareketinin güçlendiği bir süreçte emekten, sosyalizmden yana bir politik çizgiyi geliştirip güçlendirmek yerine, emekten, sosyalizmden kopuk bir ulusal kurtuluş yönelişi Kürdistanlı siyasal yapıların belirleyici ortak paydası haline geldi.

"Kapitalizm eşittir demokrasi, demokrasi eşittir kapitalizm" olduğu yönündeki propaganda Kürdistan'da komünistlerin dışında herkesi ciddi olarak etkisi altına aldı ve yeni yönelimlerini şekillendirdi. Bu şekillendirme süreci devam ediyor.

Özetle, K.Kürdistan'da hızlanan kapitalist gelişme ve kentleşmenin yarattığı yeni sorunlarla üst üste gelen yenilginin de oluşturduğu bu yeni dönemde ve yeni zeminlerde; siyasete ,devrimci siyasete halktan ve topraktan yeni bir davet var. Bu davete asıl yanıt Antep, Diyarbakır, Van, Kars'ta..... yeni arayışa giren ve girecek olan kitlelerin kavgası içerisinde üretilmiş siyasetle verilebilir. Yoksa bu davet burjuva siyaset tarafından bir daha sökülmesi kolay olmayacak şekilde doldurulabilinir.

Hiç kimse "benim tapum var" diyerek geçmişine güvenmesin. Helede ulusal hareket kapitalist serbest piyasa düzenini ve temsili demokrasiyi savunma çizgisine tam olarak yöneldikten sonra; dolayısıyla burjuva siyaset ile ulusalcı suyaset arasındaki fark; kültürel hakların elde edilmesi noktasına kadar inceldikten sonra... Mali gücü ve bu alandaki manevra kabiliyeti de dikkate aldığımızda geçmişteki tapuya fazla güvenmemek gerektiği daha net anlaşılır.

## 2- Bölge devletleri ile değil, bölge hakları ile ittifak...

Kürdistan'da devrimci siyasetin, yaşanmış deneylerden ileriye yönelik çıkaracağı en önemli sonuçlardan biri; genel olarak bölge devletlerinin ve özel olarak da Kürdistan'ı ilhak altında tutan devletlerin kendi aralarındaki geçici, uzlaşır çelişki ve çatışmalardan yararlanma taktiğini kesin olarak aşması lâzım.

Bu taktik yaklaşımının aşılmasıyla birlikte, Kürt ulusal hareketini birbirine karşı kullanan bölge devletlerinin, Kürtleri birbirine kırdırma taktiği de boşa çıkartılmış olunur.

Kaldıki, ABD'nin günümüzde para ile "barış" satın aldığı Ortadoğu ve Kafkaslar'da bölge devletleri arasındaki uzlaşır çelişkilerden yararlanma imkanları da giderek ortadan kalkıyor.Kürdistan devrimci hareketi, yönünü bölge haklarına ve onların devrimci siyaseti ile ortak mücadele ve dayanışmayı geliştirmeye çevirmeli.

Kündistan komünist hareketi bölge ve dünya komünist harektiyle, sermaye cephesine karşı ortak enternasyonal mücadele ve örgütlenmenin yeniden yaratılmasının kavgasını geliştirmelidir. Bu enternasyonal kavganın Kürdistan'daki ayağını güçlendirebilmelidir.

## 3- "Ulus ve toprak dışı çözüm"/çözümsüzlük...

Kürdistan'da rejimin amaçlı olarak nüfus yapısına müdahale etmesi, Türkiye kentlerinin Kürdistanlı'larla dolup-taşması doğrudur. Ama bu doğru tespitten yanlış sonuçlar üretmemek gerekiyor. Ülke ve ulus dışı çözüm olarak, bireysel-kültürel hakların elde edilmesi ile sınırlı bir çözüm, Kürt/Kürdistan sorununda çözüm getirmeyecektir.

Son aylarda Türkiye sol hareketi saflarında da, Avusturyalı O.Bauer'ir toprak dışı kültürel haklar önerisinin yeniden güncellik kazanması tesadüf değildir. Öcalan ve PKK üniter devlet sınırları içerisinde kültürel haklarla sınırlı çözüm önerilerini

geliştirirken; Türkiye sol yelpazesinde de bununla aynı içeriğe sahip toprak dışı kültürel özerklik ya da bireysel-kültürel haklar önerisi yeniden canlılık kazanmaya başladı.

Yeniden diyoruz çünkü, toprak dışı bireysel-kültürel haklar önerisinin kökleri cumhuriyetin ilk yıllarında Atatürk'e dayanır. O yıllarda Kürtlere siyasi özerklikten geri adım atan Atatürk; "Kürtler adına bir sınır çizmek istesek Türkiye'yi mahvetmek gerekir" diyordu.

Bugün D.Perinçek'in liderliğindeki İşçi Partisi başta olmak üzere, Türkiye Solu'nda kimi parti, grup ve bireylerde geliştirilen Kürt sorununda toprak dışı çözüm önerilerini, özünde Atatürk'ün belirlediği kaygıdan hareket ediyorlar. Yani, ülke olarak Kürdistan'ın, ulus olarak Kürtlerin varlığının inkârı ve Türkiye'nin bölünmez birliği çerçevesinde, Kürtlerin bireysel kültürel haklarının tanınmasına ulaşıyorlar.

Ulus ve toprak dışı çözüm , ABD'den Perinçek'in liderliğindeki İP'ne ve Türkiye burjuva siyasetinden kimi partilere varana kadar geniş bir yelpazede kabul görüyor. Öcalan ve PKK'de kerhen de olsa, ya da "hele bir adım atılsın, arkası gelir" politikasının gereği olarak da olsa, bu çözüm önerisini öne çıkarmış durumda.

Bunun sosyalistlerin bakış açısından çözüm getirmeyeceği açıktır. Dahası, böyle bir çözüm, burjuva demokratik değerler ölçüt alındığında bile, Kürt sorununa çözüm getirmeyecektir.

Kürtlerin Türkiye metropollerinde ciddi bir nüfusa ulaştıkları doğrudur. Hatta son yıllarda, başta Avrupa olmak üzere dünyanın dört bir yanına dağıldıkları da doğrudur. Ama buna rağmen Antep'ten Kars'a uzanan K.Kürdistan coğrafyasında nüfusun ezici çoğunluğu yine Kürtlerin oluşturduğu da halen günümüzün gerçeğidir. Yani, rejimin tüm baskı, asimilasyon ve demografik yapısıyla oynamalarına karşın, Kürtler Kuzey'de (ve diğer parçalarda da) kendi ülkelerinde nüfus çoğunluğunu

oluştururlar.

Dolayısıyla, Kürt sorununda ülke ve ulus dışı çözüm yönelişleri, ulusal soruna çözüm getirmeyecektir.

Sonuç olarak: K.Kürdistan sorununda siyasetin nesnesindeki değişimler, özelikle de ciddi bir Kürdistanlı (Kuzey parçasında yaşayan kadar) nüfusun Türkiye Kentlerine yerleşmeleri; Kürt sorununda ulus ve toprak dışı çözümü değil, iki halkın ortak kavgasının ve federasyona dayalı birlik iktidarının nesnel zeminlerini güçlendirmiştir. Bundan başka sonuçlar çıkarmak gerçekçi vi çözümleyici olmayacaktır.

Sorunun nihai çözümünde; biz Kürdistanlı komünistlerin çıkış manifestosunu oluşturan ve geçen sürede yaşam tarafından da doğrulanan, birlikte mücadele ve birlik iktidarının stratejik yöneliş olarak görülüp geliştirilmesi gerekir.

Rejime ve sermayeye karşı, iki halkın ve emeğin ortak kurtuluş kavgası temel politik perspektif olarak sahiplenilip geliştirilmesi, bunalımdan çıkış sağlayacak ana halkadır. Her iki ülkede rejime ve sermayeye karşı ulusal özgürlük ve sosyalizm mücadelesini geliştirmek stratejik doğrumuzdur. Bunda ısrar etmeliyiz.

## 4- Demokrasi mücadelesinde sınıfsal bakış ve reformlar...

Türkiye ve K.Kürdistan'da emeğin ve halkımızın temel dinamiğini oluşturacağı demokrasi mücadelesini geliştirmek başka bir stratejik yöneliş olmalıdır. Kapitalizme ve rejime karşı sınıfsıl zeminlerde demokrasi mücadelesini geliştirmek; Avrupa sermayesinin demokrasi kriterleri olan Kopenhag krterlerine takılıp kalmamak, iki ülkeden komünist ve emek hareketinin bir başka ortak paydası olmalıdır.

AB'nin ve ABD'nin Kürt sorununda aldığı ve alacağı

tutumun; sermayesinin Türkiye'deki çıkarlarının korunmasının ötesine geçmeyeceğini bilmemiz gerekiyor. Özellikle AB'den gelecek demokrasi ve azınlık hakları yönündeki baskıya kendini fazlasıyla kaptıran aydınlarımızın ve siyasal kadrolarımızın bu gerçeği bilerek davranmaları gerekiyor.

Demokrasi mücadelesinde sistem dışı arayışların yanı sıra sistem içi reformlarla yetinip bunu strateji haline getirenlerin de varolacağı bir realitedir.

Yani reformlar uğruna mücadle kritik bir alandır. Çünkü kapitalizme karşı demokrasi mücadelesini iktidar perspektifi olarak savununlarla, sistem içi iyileştirmeler ile sınırlı olarak savunanların bir nevi ortak paydasıdır reformlar. Başka bir ifadeyle, yığınların güncel yaşamsal sorunları uğruna mücadelede komünistler; reformları nihai amaç olarak belirleyenlerle bir yere kadar birlikte yürüyeceklerdir.

Reformlar uğruna mücadeleye evet, ama unutulmamalıdır ki 40 yıllık siyasi yaşamında S.Demirel de ilk kez reformlardan söz etmeye başladı. HADEP de "Demokrasi Programı"nı stratejik olarak sistem içi reformalarla sınırlı olarak geliştiriyor. Demokrasinin, bugün burjuva siyasetten sosyalist siyasete varana kadar, herkesin "ortak arzusu" olduğu doğrudur. Ama herkesin demokrasiden temsil ettikleri sınıf ya da katmanın çıkarlarından hareket ile farklı bir şeyi anlayıp hedefledikleri de bir başka doğrudur.

Komünistler böyle bir süreçte reformlar uğruna ya da güncel istemler uğruna mücadeleden asla geri duramazlar, durmamalıdırlar. Sorun reformlar uğruna mücadeleyi, nihai kurtuluş perspektifinden kopmadan sürdürebilmekte yatıyor.

## 5- Pratik yönelişler...

Öncelikle, mümkün olan her araçla, açık-meşru mücadelenin

politik bir çizgi olarak geliştirilerek uzun soluklu ve çok yönlü bir kitle çalışmasının sürdürülmesi.

Siyasal rejim ve kapitalist sömürü düzeni ile uzlaşmaz çelişkileri bulunan geniş yığınların devrimleştirilmesini amaçlanan bir sokak faaliyetinin geliştirlmesi... Halihazırda devrimci olmayan şu veya bu düzen partisinin peşinde giden geniş işçi emekçi yığınların, burjuva siyasetten kopartmayı amaçlayan ısrarlı bir kitle çizgisinin geliştirilmesi...

Politik aydınlanmayı amaçlayan bu faaliyetle; küreselleşen emperyalist kapitalizmin hem dünya çapında, hem de ülkemiz özgülünde yol açtığı sonuçlar üzerine ısrarlı bir teşhir faaliyeti.

Demokrasi, insan haklarını ağızlarından düşürmeyen burjuva siyasetin, özünde burjuva demokratik bir istem olan Kürt ulusal sorununda takındığı şoven ve iki yüzlülüğünün teşhir edilmesi.Kitlelerin devrimci değişime hazırlanmasında önemli bir işlev üstlenecek olan, kültür-sanat faaliyetinin ülke topraklarında geliştirlmesi.

Yeni bir devrimci aydınlanma, yeni bir devrimci kitle dalgasının yaratılmasının yolu, öncelikle ülke topraklarında, kültür-sanat'taki aydınlanmadan geçiyor. İlerici, devrimci, ulusal ve evrensel kültürel değerlerin yığınlara taşıyacak, Kürtçe veya Kürtçe-Türkçe ama her halükârda sade bir dille kitlelere hitap edecek yayın ve kültürel kurumlar. Ülkeyi,halkı kültürel-sanatsal faaliyetin anası olarak kabul edecek kültürel aydınlanma mücadelesinin geliştirlmesi.

Kısacası; yeni zeminlerde kitleleri siyasal değişime hazırlayacak, aydınlanmanın katalizörü olarak devrimci aydınların ve kültür-sanat etkinliklerinin üzerindeki tartışma ve arayışın bugünden sürdürülmesi...

Son olarak yeni aydınlanma sürecinde ideolojik mücadele alanının güçlendirilmesi gerekiyor. Salt ulusçu, sosyal demokrat, devrimci demokratik yapılarla, komünist hareket arasındaki ay-

rımların üzerine ısrarla gidilmesi. Komünistler neyi savunuyor, ulusçular neyi savunuyor? Bu ayrımın ideolojik alanda yığınlara taşınmasının süreklileştirilmesi.

www.arsivakurdi.org

# Türk ve Kürt Marksistleri: Nerede Ayrı, Nerede Ortak ?

Metin Çulhaoğlu

Belirli bir siyasal duyarlılığa sahip olup yaşadıkları süreçleri çözümleme çabasına koyulanların, "dönüm noktası", "dönemeç" ya da "yol ayrımı" türü kavramlara meraklı oldukları bilinir. İnsanların, yaşanan süreçlerin sıcaklığı içinde önemliyi önemsizden, başat olanı tali olandan ayırdetmeleri hep güç olmuştur. Bu nedenle, güncel durum çözümlemelerinde, o an geçilen uğrağa ilişkin olarak ulaşılan "dönemeç" türü saptamalara ihtiyatla yaklaşmakta yarar vardır.

Bu ihtiyat payı unutulmadan, bir sorunun yanıtını aramak verimli olabilir. Soru şu: Özellikle son birkaç yıl içinde yaşanan gelişmeler, Türkiye'yi gerçekten bir dönemeç noktasına getir-

www.sivakurdi.org

memiş midir ?

Burada özel olarak sözünü ettiğimiz, Türkiye'de düzenin güncel yönelimleri bağlamında sol/sosyalist hareket ile Kürt hareketinin geldikleri noktadır. Dikkat edilirse, burada "düzen", sol/sosyalist hareket ve Kürt hareketi olmak üzere üç bileşen ya da dinamik söz konusudur. Hemen belirtmek gerekirse, bu üç dinamik arasındaki etkileşime içsel bir eşitsizlik vardır. Daha açığı şöyle söylenebilir: Düzenin dinamikleri sol/sosyalist hareketi ve Kürt hareketini etkilerken, bu dinamikler uzunca bir süredir sol/sosyalist hareketten etkilenmemektedir. Başka bir deyişle sol/sosyalist hareket, uzunca bir süredir, düzenin dinamiklerini etkileyen bir parametre durumunda değildir. Buna karşılık, Kürt dinamiği özellikle son 10 yıl içinde düzenin yönelimlerini belirleyen belli başlı parametrelerden biri olmuştur. Son gelişmeler, bu durumda köklü bir değişiklik yaratmamıştır. Tabloyu tamamlayacak olursak, biri potansiyel diğeri reel olmak üzere iki muhalefet hareketi arasındaki etkileşimde, bunlardan ikincisi, yani Kürt dinamiği sol/sosyalist hareketi daha fazla belirlemiştir. 1960'lara ve 70'lere damgasını vuran olgu, yani sol/sosyalist hareketin Kürt dinamiği üzerindeki belirleyiciliği, özellikle 80'lerden başlayarak tersine dönmüştür.

## "Düzen"in başarısı

Daha fazla ilerlemeden, bir kavrama açıklık getirmek gerekiyor. Burada "düzen" kavramıyla anlatılmak istenen, Ordu'nun üst kademesinin, belirli bir sivil bürokrat kesimin ve büyük sermayenin özellikle son birkaç yıl içinde yeniledikleri ittifaktır. Bu ittifak, 28 Şubat, dinci hareketin geriletilmesi ve bilinen Öcalan operasyonları aracılığıyla kendini tahkim etmiş, Türkiye'deki genel siyasal süreçlerin başat belirleyeni durumuna gelmiştir.

Sözü edilen ittifak, kendisini de ürkütecek ölçüde radikal sağa kayan dengeleri bir ölçüde merkeze çekmeyi başarmış, siyasal partileri "muma çevirmiş", başta Susurluk olmak üzere çeteler ve "kirli savaş" nedeniyle sorgulanan devlet meşruiyetini onarmada önemli adımlar atmış ve bütün bunların ardından Avrupa Birliği üyelik süreçleriyle kendi imajını tazelemiştir. Yarattığı siyasal-ideolojik ve önemli ölçüde duygusal ortam sayesinde Türkiye'nin geleneksel batıcı-aydınlanmacı orta sınıflarını kendi çizgisinde konsolide etmeyi başaran düzen, AB üyeliği perspektifi ile etki alanını daha da genişletme çabası içindedir. Yargıtay üyelerinin ve TÜSİAD'ın yeni "demokrasi paketleri" ile ortaya çıkmaları, bu arada Öcalan'la ilgili idam kararı veren mahkeme başkanının bile 1982 Anayasası'nı "çağdışı" ilan etmesi, düzenin denetimi dışındaki gelişmeler değildir. Bütün bu süreçler ve gelişmeler, bir yanda Türkiye sol/sosyalist hareketini, diğer yanda da Kürt dinamiğini pek çok düzlemde derinden etkilemektedir.

Aradaki tek taraflı etkileşime karşın, sol/sosyalist hareket ile Kürt hareketi ayrı ayrı eşiklerde, ayrı parametrelerin belirleyiciliğinde devinmektedir. Buna karşılık, düzenin sözünü ettiğimiz yönelimlerinin her iki kesimi de kapsayan benzer etkiler yarattığını söyleyebiliriz. Örnek vermek gerekirse, düzenin dinci hareketi cepheden karşıya alan, batıcı-aydınlanmacı tonlar da katılan çıkışı sonrasında, hem sol/sosyalist hareket hem de Kürt hareketi radikal islamla olan mesafeyi daha fazla açma gereğini duymuştur. "Demokrasi ve özgürlük" adına dinci hareketle ittifak fikri, Türkiye'nin sol aydın çevrelerinde artık eskisi kadar rağbet bulmamaktadır. HADEP'in ise, Hükümet'in Öcalan konusunda karar verdiği 12 Ocak öncesinde asıl sert çıkışını MHP'ne değil de FP'ne yöneltmesi de bu bağlamda değerlendirilmelidir.

## Süreç iki kesimi nasıl etkiledi ?

Bu söylenenlerin ötesinde, Avrupa Birliği üyeliği perspektifi, hem sol/sosyalist çevrelerde, hem de Kürt demokratları arasında benzer etkiler yaratmış, bu süreç her iki kesim tarafından aşağı yukarı benzer biçimde değerlendirilmiştir. Özetle, ceberrut-baskıcı devlet geleneğinin törpüleneceği, Batı Avrupa'daki demokrasilere özgü standartların Türkiye'ye de yerleşeceği gerekçesiyle üyelik sürecine olumlu yaklaşanlar, her iki kesimde de belirli bir nicelik oluşturmaktadırlar. Demokrasi ve demokratikleşme, her iki kesimin başlıca beklentisi ve meşgalesi haline gelmiştir. Bu beklenti ve meşguliyet içinde, Avrupa Birliği'nin, yaşanan küreselleşme sürecinin, tahkimin, MAI'nin, özelleştirmelerin, özetle Türkiye kapitalizminin dünya kapitalizmi ile bugünkü piyasa, rekabet ve esneklik ideolojisi çerçevesinde entegrasyonunun işçi ve emekçilere getirecekleri pek fazla önemsenmemektedir. Solda bu süreçlere hayırhah bakanlar, "gerçek enternasyonalizmin temellerinin böylece atıldığı" ya da "devletin küçülmesinin marksist anlamda devletin sönümlenmesi anlamına geldiği" türü tuhaf gerekçeler ileri sürmektedirler. Kürt demokratları arasında ise, örneğin "bugün özelleştirme Türkiye'nin başlıca gündem maddesi değildir" türü görüşler benimsenebilmektedir.

Gelinen bu noktada, sol/sosyalist hareketin soluklu ve diri kesimleri ile Kürt marksistleri-sosyalistleri gerçekten bıçak sırtında yürümek zorundadırlar. Hemen belirtelim ki, bir önceki paragrafta betimlenen duruş özellikle Kürt demokratları arasında daha yaygın görülse bile, henüz her iki taraftaki başat yönelim haline gelmemiştir. Her iki kesimde de, diri, soluklu ve demokrasinin ötesinde persqpektiflere sahip unsurlar, gruplar, topluluklar, vb. vardır. İşte, bu unsurlar bugün çok dikkatli davranmak zorundadırlar.

Bugünkü durum, ortadaki faktörlerin hepsine yer vermeyen belirli bir soyutlama düzleminde ele alınırsa, demokrasi adına küreselleşmecilik ve AB'cilik yapan unsurlarla diğerleri arasında kıyasıya bir ideolojik-siyasal hesaplaşmanın yaşanması gerekir. Gerçekten de, bu iki konumu birbirinden ayıran kalın çizgilerin şu ya da bu gerekçe ve özel durum nedeniyle inceltilmesi ya da silinmesi söz konusu olamaz. Ne var ki, en keskin kılıçların çekildiği böyle bir hesaplaşma ortamında, özellikle Kürt dinamiğinin bugün büyük gereksinim duyduğu birlik-ortak duyarlılık zemininin zayıflatılması riski de gündemdedir. Verili bu koşullarda, iki tarafın "ne olursa olsun hesaplaşma" mantığına yönelmesi de, temel ayırımlara büsbütün boş verilen bir "demokrasicilik" zemininin dayatılması da büyük hata olacaktır.

## Kaçınılmaz olanla kaçınılması gereken

Sol/sosyalist hareket açısından bakıldığında, bu hareketin unsurlarının, devrimci marksizm ile sol liberalizm arasında sürekli bir tartışma yaşamaları, bu tartışmaların bir uğrakta kesin hesaplaşmalara ve ayrışmalara dönüşmesi kaçınılmazdır. Yapılmaması gereken, tartışma ve hesaplaşmaların Kürt demokrat çevrelere dışardan dayatılması ya da empoze edilmesidir. Bugünkü koşullarda, Kürtler kendi içlerinde böyle bir hesaplaşma yaşayacaklarsa, kendi dinamikleri ve ortamlarında, kendi başat sorunları çevresinde yaşamalıdırlar. Buna karşılık, Kürt demokratları da verili anda başat saydıkları gündemleri ve çözümleri sol/sosyalist harekete dayatma yanlışına düşmemelidirler. Türkiye'deki sosyalistler, Kürt sorununun "barışçı ve demokratik çözümü" için bugüne dek sanıldığından daha çok şey yapmışlardır. Önerilerini büyük ölçüde "barış" ve "demokrasi" ile sınırlandırmalarının gerekçesi de, Kürtlerin birliğine zarar verecek savlardan ve çözüm önerilerinden kaçınma duyarlılığı-

dır. Aynı şekilde, Kürt demokratlarının da, solda oluşmuş birliklere zarar verecek girişimlerden kaçınmaları gerekir.

Bu söylenenler "evli evine köylü köyüne" ya da "herkes kendi işine baksın" anlamına gelmemektedir. Bir kere, az önce de söylendiği gibi, sol/sosyalis hareket Kürt sorununun çözümü için elinden geleni zaten yapmıştır ve bundan sonra gücü oranında daha fazlasını yapacaktır. Barışçı ve demokratik çözüme katkıda bulunmanın yanısıra, idama, Kürtlerin uzun yıllara dayanan mücadele geleneğinin büsbütün likide edilmesine yol açacak düzen saldırılarına karşı durmak da sosyalistlerin görevleri arasındadır. Öbür taraf söz konusu olduğunda ise, Kürt demokratlarının, solcularının ve sosyalistlerinin göbeğinin 60'lı yıllarda Türk solcuları ve sosyalistleri ile birlikte kesildiğini unutmamak gerekir. Son 15-16 yılın Kürt sosyalistlerinin bir kesimini sindirdiği, marksist-sosyalist kuramın ve pratiğin yeniden kurgulanması görevini geri planlara düşürdüğü söylenebilir. Ama, varsa bile, bu durum değişmeyecek bir yazgı değildir. Kürt sosyalistleri ve marksistleri de, çevrelerindeki daha geniş kesimlerin güncel duyarlılıklarına özen göstererek kendi bütünlüklü zeminlerini ve perspektiflerini yeniden oluşturacak tartışma süreçleri yaşayabilirler. Bu süreç, Türk ve Kürt sosyalistleri arasındaki verili kimi ara yüzeylerden başlayabileceği gibi, bu ara yüzeyler ortak tartışma ve görüş alışverişi sonucunda pekişip daha ileri düzeylerdeki birlikteliklerle de sonuçlanabilir.

## Ortaklığın temeli: Ortak sorular

Diyelim, her iki süreç büsbütün ayrı kanallardan gelişti; taraflar bu süreç içinde birbirlerine hiç girdi sağlamadılar, herhangi bir diyalog içine girmediler. Pek de olası olmayan böyle bir mesafelilik bile, Türk ve Kürt marksistlerini-sosyalistlerini son durumda birbirine yakınlaşacaktır. Çünkü, sürecin omur-

gasını oluşturacak temel gündem maddeleri her iki kesim için de aynı olacaktır. Daha somut ifade edilirse;

1. Türkiye'deki düzenin, gerek iç toplumsal-siyasal-ideolojik dengeleri, gerekse içine girdiği entegrasyon süreçleri açısından kaldırabileceği "demokratikleşme" yükü en fazla ne kadar olabilir; kapitalizmi aşan bir yana demokrasi bir yana, Türkiye'nin batılı liberal demokrasi standartlarını yakalama şansı nedir; kapitalizmin yeniden yapılanmasının ve bütünleşme süreçlerinin Türkiye'yi "zayıf halka" konumundan çıkarması mümkün müdür ?

2. Türkiye, Balkanlardan Orta Asya'ya kadar uzanan coğrafyada, bu arada Orta Doğu'da ve Kafkasya'da üstlenmeye teşne göründüğü misyonları kaldırabilecek durumda mıdır; böyle bir misyonda hangi tehlikeli dış gerilimleri yaşamak durumunda kalacaktır; bu tür dış gerilimlerin, belki de çatışmaların içeriye derinleşmiş toplumsal-siyasal kriz biçiminde yansıması olasılığı var mıdır?

3. Avrupa Birliği üyeliğinin gerektirdiği adımlarla küreselleşme sürecinin, özellikle sınıfın ve sendikaların geriletilmesi, kamu hizmetlerinin daha da kısılarak insanların büsbütün piyasaya bağımlı hale getirilmeleri, işsizlik, esnek işgücü piyasaları gibi sonuçları işçi ve emekçileri nasıl etkileyecektir; bu etkilerin, güçlü bir toplumsal muhalefet oluşturması mümkün müdür?

4. "Güneydoğu Anadolu Projesi" (GAP) bölgede ne gibi değişiklikler yaratacaktır; GAP'ın bölgenin kendi içinde bir merkezleşme-çeperleşme dinamiği yaratması söz konusu mudur; GAP yatırımları, bölgedeki tarımsal üretim deseninin ve ilişkilerinin değişmesi, kentleşme ve modernizasyon bağlamında hangi toplumsal sonuçlara yol açacaktır ve bu sonuçların siyasal anlamı ne olabilir?

Ve buna benzer başka sorular, aklı başındaki Türk ve Kürt

sosyalistlerinin-marksistlerinin başlıca gündem maddelerini ve araştırma konularını oluşturacaktır. İşte, bu süreçler birbirinden bağımsız biçimde başlasa bile, bir yerde buluşulması ve ortaklaşılması kaçınılmazdır.

www.arsivakurdi.org

# Herkes Aslına Dönerken Geleceğin Partisi Kendi Zeminlerinde

Cemal Dağ

Herkesin aslına döndüğü süreç önemli ölçüde tamamlandı. Dünyada sosyalizm rüzgârlarının estiği zamanlarda, bu rüzgâra kapılanlar çok oldu. Kimler eskiden "gerçek komünistler biziz" demedi ki? (T)KSP,PKK, KAWA ve daha niceleri...

Onları sürükleyen o rüzgârlar dindiği zaman, onlarında kanatları kırılmış, uçamaz, sürüklenemez olmuşlardı. Kendilerine yeni kanatlar aradılar. Bu da onları otomatikmen gerçek yerlerine götürdü. Başladılar marksistleri suçlamaya: Kendilerini yeni-

www.arsivakurdi.org

lemiyorlar, hep geçmişte söylenenlerle kalıyorlar, üretemiyorlar, vs. vs. Senin ürettiğin ne ki? Dün sosyalizm rüzgârları eserken, neden kendi kanatların yerine bizimkileri taktın, kendi ağzın yerine bizim ağzımızı kullandın. Çünkü bizim ağzımız, bizim kanatlarımız, daha doğrusu Marx ve Engels'in temelini attığı yol tutulmadan kapitalizmin altenatifi sosyalizme, geleceğe sahip çıkılamaz. Dün veya bugün, kim ki kapitalizmi aşan bir parti veya örgütüm derse, marsist-leninist olduğunu söylemek zorundadır. Çünkü bugünkü koşullar çerçevesinde, kapitalizme boyun eğen değil, onu aşan bir tutum marksism-leninizm çizgisiyle mümkündür. İmdi, "bugünün partisi" olanlar ise, egemen olan burjuvazinin ağzıyla konuşuyor, burjuvazi ile aynı kulvarda paralel, kol kola yürüyor. Kimse görmüyon mu sanıyorlar? Dün marksistlerin ağzı, bugün burjuvazinin ağzı! Sonra da çık laf üret. Dilin kemiği yok, olsaydı sanırım o dil en zor koşullarda bile sosyalizm uğruna mücadele edenlere yönelmezdi...

Bizim Partimiz, Kürdistan komünistlerinin partisi, bazılarının iddia ettiği gibi bugünün sorunlarını görmezlikten gelmiyor. Geleceğin partisi olarak, bugünkü sorunları da, bu sorunların nihai çözüm yolunu da çok iyi görüyor. Dünya çapında esen rüzgârlarımız şimdilik yok. Fakat ayaklarımız zemenlerimizde, kafamız diktir. Biz geçmişte başkasının alanına sahip çıkıp bugün aslımıza dönmek zorunda kalmadık, hayır aslımızda kaldık. Çünkü biz dün kendi zeminlerimizdeydik, bugün de o zeminlere ihanet etmedik, yine o zeminlerdeyiz. Yarın yeniden rüzgârımız esmeye başlarsa, ki buna inancımız tamdır, rüzgârlarımıza başkasının sahip çıkmasını engelleyebilmek için daha bugünden gerekenleri yapmaya çalışıyoruz, yarının rüzgârlarına denk bir verimliliğin hazırlıklarını yapıyoruz. Ve orüzgârları kimseye kaptırmadan, gerçek sahipleri olarak o rüzgârlarla kapitalizmi tarihin çöplüğüne atmak için, geleceğin partisi olarak yolumuzla gurur duyuyoruz. Dün zeminlerimize sahip çıkar-

ken bugün o zeminlere "tu kaka" diyenleri bir tarafa bırakarak geleceğin partisi olarak kendimizle uğraşmamız, kendimizi düzeltmemiz ve geliştirmemiz önem kazanmaktadır. Zorlanıyaruz; fakat bunun çok iyi bilincindeyiz.

"Geleceğin Partisi'nin ilk görevi; halkın çoğunluğunu kendi Programı'nın ve kendi taktiğinin doğruluğuna inandırmaktır" diyen Lenin'in bu sözleri, bazılarının dediği gibi modası geçmiş sözler değildir. Bugünde bu belirleme bizim için tamamen geçerlidir. Kapitalizmi aşmada en önemli rolü yerine getirebilecek yegane güç işçi sınıfı olduğuna göre, bu ilk görev, bilimsel sosyalizm teorisi ile sınıf mücadelesi pratiğini uygulamada birleştirerek en başta işçi yoldaşlarımız tarafından yerine getirilecektir. İşçi yoldaşlarımız bu adımı atmadan, "halkın çoğunluğu" ile buluşmamız da mümkün olmayacaktır. O halde, halkın çoğunluğuna giden yol, kim ki eskimiş belirleme derse desin, kim burun kıvırırsa kıvırsın, işçi yoldaşlarımızdan, işçi sınıfından geçmektedir.

"Partimizin ikinci görevi; politik iktidarı ve sömürücü direnişinin baskısını fethetmekti", diye ikinci görevimizi yine çok net bir biçimde ifade eden Lenin yoldaş, "...sıradaki üçüncü görev; ...yönetme", yani ülkenin yönetilmesidir der. Evet, görevler sıralıdır, bellidir. Biz kimileri gibi, bu görevleri terketmedik. Bu yüzden de, bir alandan başka bir alana gitmek bunu bir yenilik olarak göstermek zorunda olmadık. Var mı itiraz eden?

Kendimizi ve zeminimizi geliştirmekte elbette zorlandık, zorlanıyoruz. Fakat biz aslımızda kaldık, onun içindir ki, zeminimizi değiştirmek zorunluluğu duymadık. Zeminimizi değiştirmek değil, dünyadaki durumun karşımıza çıkardığı tüm zorluklara rağmen bu zemine emek vermek ve geliştirmek durumunda kaldık. Gerçek çözümün sadece bu zemine dayanan, Marx'ın-Engels'in ve Lenin'in düşüncelerini dayanak yapan bir kalkışla olabileceğine inandık, inanıyoruz. Var mı

bunun itiraz edilecek yanı?

Kapitalizm çerçevesinde kendisine yer arayanlar durumuna düşmedik, düşmeyeceğiz. Hedeflediğimiz gerçek çözüm, yine Lenin yoldaşın şu sözleri ile tarifini bulmuştur: "Sadece, eğer proletarya ve yoksul köylülük yeterli hedef bilinci, düşünce sağlamlığı, özveri, direngenlik açılımını başarabilirse, sosyalist devrimin başarısı garantilenmiş olacaktır". Çok kısa olarak: İşte herkesin aslına döndüğü bir dönemde Geleceğin Partasi'nin dayandığı zemin ve izlediği yol. gerçek kurtuluş için var mı başka alternatif?

www.arsivakurdi.org

# KÜRTLE 'KÜRTSÜZ' SAVAŞ, 'KÜRTSÜZ' BARIŞ

**Musa Gülen**

Yıl 1989. Dönemin ANAP hükümetinin cezaevlerinin fiziki koşulları ve mimari yapısında değişiklik yapma yönelimi çerçevesinde proje sunması amacıyla Türkiye'ye davet edilen Türk asıllı Amerikalı Melda Türker, gözlem için gittiği birkaç cezaevinden sonra Diyarbakır E Tipi'ne gelmişti. Ohio eyaleti cezaevleri şefi olan bayan Türker'in devlet yetkililerinden aldığı 'teröristlere dair ön bilgiler', siyasi tutuklularla yaptığı yüzyüze görüşmelerle yerle bir olmuştu.

Türker, şaşkınlığını gizleme gereği duymadan, Kürt siyasi tutuklularda gördüğü siyasal ve kültürel kapasiteyi takdir ederken, koğuşun bir duvarını boydanboya kaplayan kütüphaneyi

www.arsivakurdi.org

görünce cezaevi savcısına dokundurmadan edemedi ve "Teröristler bu kadar kitapla koğuşu ateşe vermesinler sakın(!)" diye bir espri patlattı.

Yemekhane bölümünde daha çok sorulara verilen yanıtlarla koyulaşan sohbetin sonuna doğru bayan Amerikalı bize dair düşüncesini iki cümleyle ifade etti: "Bu birikiminizle Türk devletine hizmet etseydiniz keşke. O zaman Türkiye daha da gelişirdi, sorunların çözümü de kolaylaşırdı." Karşılığında tutuklulardan aldığı genel cevap ise, "Türk devletinin mevcut yapısı düşünce ve yönelimlerimize kapalıdır, halihazırda hizmet edilebilecek bir yapılanma değil..." olmuştu. Amerika'ya döndükten sonra bize bir mektup yazan Türker, ifadelerinde devlet yetkililerinden gördüğü 'ilgi' karşısındaki memnuniyetsizliğini belirtirken, bizim mevcut devlete dair düşüncelerimize kısmen katılır gibiydi.

PKK Genel Başkanı Abdullah Öcalan'ın tutuklanmasıyla birlikte başlayan yeni süreçte başta kendisi olmak üzere PKK kadrolarının sık sık kullanmaya başladıkları "hizmete hazırız" söylemi, bana bayan Amerikalının 11 yıl önce dile getirdiği özlemini hatırlattı.

Peki ne değişti de, 11 yıl önce anında "mümkün değil" karşılığını alan bu özlemin biz 'reformistlere' söylenebilmesini dahi anti-propaganda malzemesi olarak kullanan PKK'li dostlar şimdi 'hizmete hazır' hale geldiler?

Genel Başkan'a ayak uydurma hassasiyetiyle öne çıkarılan bu söylem, 1970'li yılların sonlarında TKP tarafından daha iyi formüle edilmiş haliyle ortaya atılan 'İleri Demokrasi' projesinin farklı bir versiyonu gibi görünen 'Demokratik Cumhuriyet' kavramıyla birlikte seslendiriliyor. Bu da 'hizmet'in şartı veya vardıracağı nokta oluyor.

PKK açısından bakarsanız, "Türk devleti dışarıda anlaşmaya yanaşmadığı Öcalan'la İmralı'daki hücresinde anlaştı; silahları

bırakmanın ve gerillayı tasfiye etmenin karşılığı olarak devlet de adım adım 'Demokratik Cumhuriyet'e evrilecek. Kürt sorununun çözümü için federasyonu dahi sollayan en keskin ilaç olan 'Demokratik Cumhuriyet'te vücut bulacak Anayasal Vatandaşlık çerçevesi Kürtlere yetecek de artacak!"

Devlet açısından bakarsanız, "Kürt sorunu diye bir sorun hala yok, bölgedeki feodal yapıdan kaynaklı gelişmemişlik sorunu var, PKK sorunu var. PKK ise Genel Başkanı'nın yakalanmasıyla dağılma sürecine girmiştir. Tasfiye operasyonunun tamamlanması için siyasi anlamda biten Öcalan'ın idam edilmemesi gerekir. Öcalan ve PKK yönetimi kendi kendilerine gelingüvey olmaktadır, devlet hiç kimseyle pazarlık yapmaz, anlaşmaz; devlete ve topluma hizmet etmek isteyen herkes kayıtsız şartsız teslim olmalı, 'şefkatli kollar' hata yapmış tüm yurttaşlarını kucaklamaya hazırdır..."

Şimdi birileri gibi 'ne şiş yansın ne kebap' hesabı "Ne o tarafın söyledikleri doğru, ne de bu tarafın" diyemeyeceğim. Çünkü ortada PKK'nin 'barış anlaşması' iddiasını doğrulayacak emareler maalesef görünmemektedir.

Bugüne kadar 'kamu görevi' yürüteceklerini vurgulamaktan öteye Kürt siyaseti adına fazlaca bir icraatları görünmeyen HADEP'li belediye başkanlarının, elinden 12 Eylül askeri darbesinin ürünü olan 1982 Anayasası'nı düşürmeyen Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel tarafından topluca kabulü; teslim olan iki PKK grubuna polis ve jandarma sorgusunda işkence yapılmaması; silah bırakmanın ve gerillanın yurdu terketmesinin doğal sonucu olarak çatışmaların yaşanmaması; 'Doğu' ve 'Güneydoğu'ya yeniden götürülmeye başlanan altyapı hizmetleri vb. devletin barışa yanaşmasının emareleri olarak değerlendirilemez. Çünkü, mevcut yasalar çerçevesinde kamu görevi yürütmekle yetinen hiçbir Kürde bugüne kadar zaten dokunulmadı; 12 Eylül'ün en karanlık günlerinde bile teslim olanlara genellik-

le işkence yapılmadı; çatışmaların sona ermesi taraflardan birinin artık fiilen silahlı bırakmasındandır; bölgeye yeniden götürülmeye başlanan yol, su, elektrik, fabrika, havaalanı vb. hizmetler, köklü asimilasyonu gerçekleştirmek için devletin daha baştan beri yürüttüğü politikanın devamıdır, kesintiye uğraması 15 yıldır süren savaştan kaynaklanıyordu, dahası yol ve inşaat çalışmasında bulunan dozerleri ateşe veren çoğu zaman gerillanın kendisiydi.

## Gerçekten de ilginç!

Süreci olumlayan aydınlarımız "tarihin en ilginç barışına tanık olduklarını" yazıyorlar. Gerçekten de çok ilginç. Yazılı veya sözlü hiçbir anlaşmanın ortada olmadığı, savaşın bir tarafının 'güç bende artık!' diye nara attığı ve barış, anlaşma gibi kavramları ağzına almadığı bir 'barış' süreci yaşıyoruz. Doğru, bu da bir tür barıştır, ancak tamamen bir tarafın tavizleri üzerine inşa edilen bir barış... Başkaldıran ezilmişin ezene bir noktada 'karşı çıkışı kestim artık' demesiyle de bir çeşit barış olur, ama bedelleri çok ağır olan 15 yıllık bir savaşın barışı böyle mi olmalıydı?

Türk devleti 'Kürtsüz' yürüttüğü savaşı 'Kürtsüz' bitirme çabasında. 15 yıl boyunca çarpıştığı Kürtler için bile Kürt demeyen devlet, özgürlük hareketine karşı emperyalistlerin açık desteğini de arkasına alarak kendi barışını tesis ediyor. Savaşı 'Kürtsüz'dü, barışı da Kürtsüz oluyor.

Başını ABD'nin çektiği ve Kuzey'deki Kürt hareketinin tasfiyesini amaçlayan uluslararası komplonun Öcalan'ın tutuklanmasıyla hızlanan uygulamasının Kürt tarafını bile bile zehir içmeyi andıran çok zor kararlar almak zorunda bırakmasını, keskin söylemlerle yerden yere vurma anlayışsızlığına düşmemek gerekiyor. Ancak, tasfiye sürecini durdurma adına yapılan yan-

lışları eleştirmeyi de mücadele tarihine karşı varolan sorumluluğumuzun bir parçası olarak önümüze koymak zorundayız. Tasfiye sürecini durdurma iddiasıyla İmralı'da üretimine hız verilen yeni politik açılımların bu süreci durdurduğuna mı yoksa hızlandırdığına mı iyi dikkat edilmelidir. Herkes için bir parça kuşku götürmesi gereken bu yeni politik açılımları 'yeni dönemin manifestosu' olarak kabul ettirme çabası ise Kürt ulusal hareketi adına bir talihsizliktir.

Temel ekseni 'Kürtler nasıl kurtulur'dan çok 'devlet bu hareketten en ucuz nasıl kurtulur' tezi üzerine oturtulmuş Öcalan savunması için 'ya böyle yapacaktı ya da hareket tasfiye olacaktı' iddiası yurtsever camiayı en kötüsüne razı etmeye hizmet etmektedir. Kuşkusuz, Öcalan gibi bir liderden kimse zafer işareti yaparak slogan atmasını beklemiyordu ve barış için yaptığı ısrarlı çağrılar da desteklenmeye değerdir, fakat pekala barışçıl çerçevede de çok ciddi bir Kürt siyasal savunması yapılabilirdi. Bu nedenle, Öcalan'dan Kürtler adına daha kapsamlı bir savunma yapmasını bekleyip hayal kırıklığına uğrayanları 'savaş tamtamcıları' olarak suçlamanın büyük bir haksızlık olduğunu vurgulayalım.

Kavganın bir tarafının atağa kalktığı dönemler kadar, değişik nedenlerle bir süre geriye adım sayması da doğal karşılanabilir, ancak geri adımlar atılırken rakibi başka adlarla adlandırma veya rakibe asla olmadığı özellikler yüklemenin bir anlamı da yoktur. Parça parça ifadelerin bütünleştirilmesiyle ortaya çıkabilen özet söylem şu: "Atılan adımlar karşılıklıdır; Kürtler adına oluşturulan kurumların yine Kürtler tarafından birer birer kapatılmasını da içerecek denli önemsenmesi gereken geri adımlar karşılığında devlet de demokratikleşme yönünde adımlar atmaya başlamıştır. AB'ye girişini kolaylaştırmamızla da bu demokratikleşme sürecine hız katıyoruz. Ve bunun doğal sonucu olarak, Kürt sorunu da geliştirilecek demokrasi çerçeve-

sinde kendiliğinden çözüm yoluna girecektir."

Halihazırda karşımızda, kamu emekçilerinin özlük hakları için gerçekleştirdiği eylemde yaşlı bayan öğretmeni itine ısırtmayı savunabilecek kadar 'demokratik açılımlar' yapan bir Türk devleti var, ama bu manzaradan hareketle bu devletin hiç iyiye doğru evrilmeyeceği inancında değiliz tabii. Özellikle AB'ye aday üyelik sürecinin başlamasıyla birlikte, salt Kopenhag Kriterleri çerçevesinde gidilecek değişiklikler bile bir parça evrilmeyi beraberinde getirecektir. Bu noktada kendimizi Türkiye'nin AB'ye girişinin asıl mimarı ilan edecek boyuttaki sivriliklerden kaçınmak gerektiği gibi, AB'ye girişin Kürtler için tek çözüm yolu olduğu tezini Kürt toplumuna kabul ettirme çabasından da biraz sakınmalıyız. Türk devletinin AB hayali onyılların ürünüdür ve bu yönde çok kapsamlı olmasa da önemli hazırlıkları zaten vardı. Bugüne kadar hep Kürt sorunu ve bu sorundan kaynaklı hak ihlalleri engeline takılan Türkiye'nin AB'ye girişine verilen vize karşılığında devletin halihazırda verdiği bir 'ödül' yok, tersine Başbakan Ecevit'e yaptırılan bir açıklamayla Öcalan'ın konuşma hakkı bile gaspedildi. Uzun vadede ise ABD ve Avrupalı emperyalistlerin bölgede Türkiye'ye biçtikleri rol çerçevesinde bazı kültürel haklar verilmesinin gündeme geleceğini bilen devlet, Kürtleri bunun da en kötüsüne razı etme hazırlıklarını sürdürüyor. İçeriği Kürtleri organize olmamaya teşvik edecek bir takım kurumlaşmaların hazırlıkları şimdiden seziliyor. Yani Kürtsüz bol Kürtçe şarkılı bir Kürt televizyonu, Türk kafasıyla Kürtlere 'bilim' üretecek bir Kürt enstitüsü, üniter devleti Türklerden daha fazla savunacak bir Kürt siyasal partisi... Eritme politikası doğrultusundaki samimiyetsiz yaklaşımların Kürtler için açılımının bu kadarla sınırlı olacağını şimdiden tahmin etmek zor değil. Bir tarafın barış yolunda attığı samimi adımların, samimiyetsizliği kronik bir hal almış karşı tarafı da samimi adımlara teşvik edeceğine ilişkin beklentileri

büyük bir hayal kırıklığı bekliyor.

## 13 Ağustos bir kazanım mıydı?

'Yeni politik açılım' çerçevesinde Kürt halkı için öne çıkarılan taleplerin en yüklüsünün bile devletin yıllardır vaat edip de gerçekleştirmediği eski uygulamalar çerçevesini aşmadığı dikkatlerden kaçmıyor.

Olağanüstü Hal'in kaldırılması ve koruculuğun lağvedilmesi, zorla göç ettirilenlerin köylerine geri dönüşünün sağlanması, askeri operasyonlara son verilmesi, tarım ve hayvancılığa yeni teşvikler, altyapı hizmetlerinin genişletilmesi gibi talepler elbette halkın yaşamsal ihtiyaçları açısından çok önemlidir, ancak bu taleplerin tamamının gerçekleşmesini dahi Kürtlerin uzun yıllara dayanan özgürleşme mücadelesinde ileri bir adım saymak mümkün görünmüyor. Çünkü istenilenlerin çoğu silahlı mücadelenin başlangıcı olan 14-15 Ağustos 1984 tarihine kadar arzu edilen düzeyde olmasa da zaten vardı. Özel tim, koruculuk, kapsamlı ve yıkıcı askeri operasyonlar, tarım ve hayvancılığın can çekişmesi ve altyapı çalışmalarının durması tamamen kirli savaşın birer ürünü olarak ortaya çıktı. Şimdi bunların olmaması sadece 13 Ağustos'a geri dönüşü ifade eder ki, bu da ağır faturalı savaşın Kürtler açısından vardığı hazin sonucu gözler önüne seriyor.

## Lütfen biraz samimiyet!

Yeni Dünya Düzeni'ne son derece uyumlu yeni politik açılım, yaşamını Kürt halkının özgürleşme mücadelesine adamış herkes tarafından hassasiyetle muhasebe edilmeye muhtaçtır. Bu yeni politika ve yeni söylemi hararetle savunanların bile kafalarının karışık olduğunu bilmek için kahin olmaya

gerek yok, her konuşmalarının daha ikinci cümleşinde kendilerini ele veriyorlar. Hararetli savunular eğer döneme özgü büyük veya küçük rantların ürünü değilse, er ya da geç gerçeğin duvarına çarpacaktır.

Doğru oturup doğru konuşalım; Kemalizm'in Kürtler için de fena olmadığına, Türk Genelkurmayı'nın ilerletici değerleri öne çıkarmaya başladığına, Türk devletine içeriden ve dışarıdan gelecek tehditlere karşı kararlılıkla karşı koymamız gerektiğine, Amasya Tamimi'nin Kürtlerin kurtuluşu yolunda bir emsal teşkil edebileceğine, ABD demokrasisinin sosyalizmi gereksiz hale getirdiğine... kaçımız kendimizi inadırabildik? Samimi olalım, tersyüz edip cilalamaya gerek yok; yeni politika ve söylem, 25 yılı aşkın bir sürede biriktirdiğimiz tüm değerleri elimizin tersiyle bir kenara itmemizi dayatıyor. Ya bugüne kadar Kürtler ve insanlığın kurtuluşu için edindiğimiz tüm birikim ve inançları terketmek, ya da bu birikime dört elle sarılarak 'yeni politika'yı tarihteki yerine abartısız oturtmakla yüzyüzeyiz.

Yeni söylem kadrolarda olduğu kadar halkta da büyük bir hayal kırıklığı yarattı. Maalesef, beyinlerde ve yüreklerde meydana gelen yıkımı durdurmak uzun çabalar gerektirecek.

www.arsivakademi.org

# 21.Yüzyıla Yeni Bir Açı Devroldu: Ulusal ile Kurtuluşçu...

**Aydemir Güler**

Geride bıraktığımız yıl Kürt sorununda bir dönemecin alınmasına sahne oldu. Kanımca konuya en kestirme ve en faydasız yaklaşım bu dönemecin bütünüyle "Kürt önderliğine" maledilmesi olacaktır. Bu kestirmecilik iki yönde de icra ediliyor. Kimilerine göre Öcalan büyük bir siyasal yaratıcılık sergiledi ve Kürtlerin önünü açtı. Diğer uçta da aynı kişinin imza attığı açılımların adını ihanet olarak koyup geçmek bulunuyor.

www.arsivanadolu.org

Bu tutumların ötesini görmeye çalışmalıyız. Başlarken, ana hatları itibariyle bilindiğini varsaydığım yaklaşımımızın temel çizgilerini açıklıkla ifade etmek durumundayım. Sonra kimi genel saptamaların somut yaşadıklarımızda nasıl tezahür ettiğinden hareketle "ötesini görmek" için bir iki katkı yapabileceğimi umuyorum.

Kanımca "demokratik cumhuriyet" açılımı yüzü sağa dönük bir açılımdır.

İkincisi, bu açılımın büyük bir yaratıcılık olarak değerlendirilmesinin sınırları vardır. Ancak Öcalan'ın Kürt hareketinde yaşanan tıkanmaya yönelik ciddi bir müdahalede bulunduğu kabul edilmelidir.

Bu müdahaleyi ise kimi genel saptamaların kanıtı olarak okumaktan yanayım. En genel düzeyde, ulusal hareketler reel sosyalizmin çözülüşle birlikte yeni bir evreye girmişlerdir ve bu evrede eski "ulusal kurtuluş hareketleri" kavramlaştırması yetersiz kalmaktadır. Artık ulusal hareket ile kurtuluş hareketi arasına kavramsal kalın bir çizgi çekilmelidir.

Dördüncüsü, bir önceki paragrafa bağlı olarak, ulusların kendi kaderini tayin hakkı yeniden değerlendirilmeye, daha doğrusu soyut bir ilke olmaktan somut bir taktiğin parçası olmaya evriltmek üzere işlenmeye muhtaç hale gelmiştir.

Beşincisi; Kürt dinamiği somutunda demokratik cumhuriyet tezinin karşısına yüzü sola dönük bir alternatifin çıkartılması mümkündür. Ancak bu alternatifin bir önceki dönemin argümanlarına yaslanmakla yetinmesi mümkün değildir.

Ve sonuncusu; sosyalist cumhuriyet için birlikte mücadele ve sosyalist cumhuriyette birlik... içeriği Kürt ve Türk marksistlerince tanımlanmayı bekleyen bir siyasal çerçeve olarak yeterli başlangıç imkânını ifade etmektedir.

## Ulusal dinamik ve kapitalizm

Kapitalizmin ulusların oluşumunu belirlediği, ve genel olarak ulusal dinamiklerin tarihsel sonunu getirdiği söylenir. Doğrudur da... Burjuva devrimleri çağı, tarihsel olarak "asimile eden" ve "edilen" ulusal kaynakları tanımlı hale getirmiş, ulusal pazarlar ve belirlenmiş sınırlar üzerinde yükselen egemen burjuva devletlerinin şekillenmesine neden olmuştur. Ama ulusal sorun kategorisi dünya ölçekli bu dönüşümlerle birlikte hiç de tarihe gömülmemiştir. Tersine gecikmiş uluslaşma süreçleri yaşanmış, kapitalizmin tarihin çarklarını ileriye doğru döndürdüğü dönemin üzerinden çok zaman geçmesine karşın, 20. yüzyıl yeni ulusal devletlere sahne olmaya devam etmiştir.

Ulusal oluşumlarla burjuvazinin tarihsel paralelliği ve kapitalizm çağının geç evrelerinde yeni ulusal oluşumların gelişmeye devam etmeleri... Ham haliyle bu iki olgu arasında bir çelişki olduğu su götürmez. Ancak Lenin'in zamanında pek sık başvurduğu eşitsiz gelişme yasası bu çelişkinin mantıksal değil, diyalektik bir çelişki olduğunun görülmesine vazgeçilmez bir yardımda bulunuyor.

Burjuva ulusların oluşumu, bu oluşum sürecinde asimilasyona uğrayan, devletleşemeyen başka formasyonların bir daha ayağa kalkmamacasına tarihe gömülmeleri anlamına gelmiyor. Bu formasyonlar tarihin çarklarını geriye değil ileriye doğru zorlayacak yeni dinamikler olarak farklı anlamlar kazanıyorlardı. Öyle ki, geçtiğimiz yüzyılın ulusal yan barındırmayan bir sosyalist devrimini bulmak aşağı yukarı imkansız. Sanayileşme ve işçi sınıfının gelişkinliği anlamında en ileri çıkmış Avrupa örneklerinde bile II. Savaşın ulusal kimliği provoke eden faşist işgallerinin, anti-faşist ve ulusal direniş hareketlerinin rolünün altı çizilmelidir. Üçüncü dünya olarak anılan kesimde ise ulusal kimlik ve ulusal mücadele yer yer sosyalizme geçiş denemelerinin başat faktörü haline gelmiştir.

Ulus kategorisinin dünya siyasetinde, sınıf mücadeleleri ekseninin üzerinde yükselen ve bu eksenin üzerini örten temel görüngü haline gelmesi tarihsel olarak burjuva devrimlerinin ürünüdür. Ama bu görüngü öylesine "temel" bir nitelik kazanmıştır ki, kapitalizmi aşmaya yönelen sınıf mücadeleleri de bu ulusal kategoriden nasiplerini bol bol almışlardır. Öyleyse kapitalizm, zaman zaman sanıldığı gibi, ulusal dinamikleri artı-değer mekanizmasına tabi tutarak saf dışı etmemiş, ortalığı yalın haliyle burjuvalara ve proleterlere bırakmamış, ama ulusal sorunu kendi sömürü ilişkilerine eklemlemiştir. Dünyamızın neresinde bir ulusal dinamik gözlemlenmişse, orada ulusal ayrımcılığın kapitalist egemenlik ilişkilerine, ekonomik, ideolojik ve siyasal veçheleriyle hizmeti olduğunu görebiliriz.

Leninist hareketin bu hizmet ilişkisini tersine döndüren pratiği çağlar boyu takdir hak edecektir. Burjuva egemenliğinin hizmetindeki ulusal sorun, sosyalizm mücadelesiyle aynı yöne bakar hale getirildi: Bir, işçi sınıfı ile ezilen uluslar arasında bir ittifak ilişkisini tesis eden "ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı" ilkesiyle. İki, reel sosyalizmin ulusal kurtuluş hareketlerine emperyalist dünyanın dışına çıkma perspektifini armağan eden gücü ve politikaları sayesinde. Sosyalist siyasetin bu açıdan dünyanın tüm ulusal dinamiklerine eşit ve türdeş dağılmadığını eklememiz gerekiyor... Ama asıl geçmek istediğim başlık başka...

## Reel sosyalizm çözülünce

1990'larda siyaset diline etnik hareketlerin eklenmesi ve reel sosyalizmin çözülüşüyle birlikte ulusal dinamiklerin rollerinin anti-emperyalist olmaktan süratle uzaklaşması rastlantı değildir. Bu değişimle birlikte artık karşımıza çıkan ulusal kategori, bir, müslüman halklar sözkonusu olduğunda düpedüz dinsel

gericilikle tanımlanır hale gelmiştir; iki, emperyalist odakların manipülasyon ve belirlemelerine açık hale gelmiştir; üç, sosyalizmin çözülüş dinamikleri arasına katılmışlardır.

Hepsi bu değildir elbette; ve bizim örneğimiz, Kürt hareketi, kim ne derse desin, yıllar boyu Ortadoğu'da nesnel olarak emperyalist senaryoların başlıca ayakbağı olarak işlev görmüş, ülkemizin ve bölgenin ilerici dinamiklerinin öne çıkan kolunu oluşturmuştur. Ancak Kürt örneği bu açıdan 1990'lar dünyasının istisnasıdır. Ana eğilimi değiştirme gücüne sahip olmamıştır. Olamaz mıydı? Bu sorunun geçmişe dönük spekülasyonlara açılan yüzünü bir kenara bırakabiliriz. Üstelik bu fırsat kaçırılmışsa, burada Kürt hareketinin yükseliş yıllarında Türkiye'nin sol ve emekçi dalgalar açısından genel olarak pek yoksul olduğunu hatırlamalı ve çuvaldızı Türk ve Kürt sosyalistleri olarak öncelikle kendimize batırmalıyız... Ancak Ortadoğu ve Türkiye'de sınıf mücadelesinin geleceğinde farklı dinamiklerin bütünlüğünün nasıl inşa edileceği geçerliliğini koruyan bir sorudur. Kürt dinamiği anti-emperyalist, anti-kapitalist bir devrimci faktör olarak, topraklarımızın emekçi dinamikleriyle birlikte yeniden tanımlanmalıdır. Şimdilik Kürt hareketinin emperyalist manipülasyonlu ulusal hareketler döneminin dünya ölçeğinde belli başlı istisnasını oluşturduğunu not ederek geçelim.

Bu istisna bir yana, değişenin ne olduğunu açık yüreklilikle telaffuz etmek gerek. Artık, reel sosyalizmin devrimci taktiklerinin ve emperyalizmi frenleyen etkinliğinin mevcut olmadığı dünyamızda, ulusal hareketlerin vazgeçilmez özelliği "kurtuluşçuluk" olmaktan çıkmıştır. "Kurtuluşçuluk" ulusal niteliğin doğal parçası zaten değildir. Ulusal olunabilir; ulusal kimliklerin tarihsel oluşumunda dilin, dinin, ortak toprağın, gelişen burjuva pazarının... karmaşık etkileşimleri bulunuyor ve bunların sosyalizmle vazgeçilmez bir bağları da bulunmuyor. Tersine, kapitalizm sinekten yağ çıkartırcasına, her eşitsizliği kendi sö-

mürü sistematiğine eklemleyen bir yapı arzetmese, ulusal oluşumların kapitalizmle herhangi bir sorunları olması için neden bile olmayacak! Ulusal ile kurtuluşçu sıfatlarını yan yana getiren 20. yüzyılın sınıf mücadeleleri, somut olarak sosyalist dinamikleri, en açık ifadeyle Leninist ittifaklarla başlatılan ve reel sosyalizmin katkılarıyla süren politikalardır. Artık bunlar bir güç olarak yoktur ve ulusal kimlikler sosyalizmden ziyade emperyalizme yatkın bir konuma girmişlerdir.

Bu çerçeveye, başka şeyler de ekleyelim. Bizim topraklarımız gerillanın halk ordusuna dönüşüp devrimi kurtarılmış bölgeler üzerine inşa edeceği topraklar değildir. Ne Türkiye'nin kapitalist gelişimde katettiği mesafe, ne de Ortadoğu'nun sahip olduğu önem ve bölgedeki emperyalist birikim böyle bir stratejiye imkan verir. Dolayısıyla 15 yıllık silahlı mücadele döneminin sonunda siyasal olarak sıkışmalar yaşanması, kitle boyutunun ağır bir yorgunlukla malûl olması kaçınılmazdır. Sıkışanlara, yorulanlara hain denip geçilmesi ise en pozitif yaklaşımla tembellik olarak nitelenebilir.

Sonra Türkiye egemen güçlerinin siyasal yetilerinin küçümsenmesi inanılmaz bir hata olacaktır. Üç yıllık restorasyon süreci ince ince örülmüş ve Türkiye içeride kriz üreten dinamiklerinden arındırılmak yönünde mesafe katetmiş, üstelik bu iç süreçler ABD-İsrail-Türkiye üçgeninden, AB'ne uzanan kapsamlı bir uluslararası modele de uyumlulaştırılmıştır. Bu operasyonun karşısında tıkanmamak, yenilmemek öyle kolay iş değildir.

Demokratik cumhuriyet değinmeye çalıştığım tarihsel ve konjontürel kuşatmanın karşısında Kürt dinamiğinin yüzünü sağa çevirmekte, restorasyon sürecinin devrimci dinamiklerin tasfiyesi hedefine ulaştığını zımnen değil açıkça kabul etmiş olmaktadır. Üzücü olan bu ayan beyan sağa dönüşün kendisinden çok, manevranın ürünü olarak Avrupacı bir kimliğin bu ka-

dar hızlı biçimde benimsenmekte oluşudur. Bugün Türkiye'nin AB adaylığını Kürt yoksullarının zaferi olarak niteleyenler, sınıf karakteri değiştiriyorlar. Hoş, eskiden işçi sınıfını temsil etmiyorlardı; ama şimdi düpedüz burjuvalaşıyorlar.

Sorunumuz Kürt yoksullarının, kent ve tarım emekçilerinin devrimci dinamiklerinin nasıl korunacağı, dünyanın ana yönelimlerine bir dönem meydan okuyan Kürt kimliğinin sosyalizmle nasıl bütünleştirileceğidir.

## Demokratik cumhuriyete gerçekçilik testi

Bu koşullarda ne olacak? Demokratik cumhuriyetçiler şöyle akıl yürütüyor: Madem Türkiye emperyalist dünyanın "daha eşit" bir üyesi haline gelecek, buradan Kürtlerin de bu ülkenin "daha eşitleri" olmaları sonucu çıkacaktır(!).

Genel olarak imkansız sayılamaz, bu olasılık. Açıkçası dünyamız kapitalist ülke dolu ve bu ülkelerin parmakla gösterilecek kadar azı tek etnisite/tek ulus temelinde kurulmuş... Demek ki, kapitalizm ulusal sorunu bir dizi örnekte çözebilmiş. Hele ulusal dinamiklerin devrimci nitelik barındırmadığı örnekleri saymaya kalkarsak...

Ancak somut bir yanıt verebilmek ve bir takım kestirimlerde bulunabilmek için daha yakına gelmek gerek.

Şimdilik Kürtlere, kendi adlarına siyasal açılım arayan burjuva politikacılarına kitlesel miting düzenlemek açısından bir fonksiyon atfedildiği görülmektedir. Orta vadede Bahçeli dışında herhangi bir kanadın barış ve demokrasi pankartlarına alerji besleme olasılığı da pek yoktur... Ancak bu tablonun Kürtlere özgürlük ve eşitlik verilmesi ile de bir alakası yoktur!

İkinci olarak, AB adaylığının idam uygulamasını dışladığını şovenizm yarışına girenler dışında tüm burjuva dünyası kabul

etmiştir. En olumsuz ihtimal Öcalan'ın şantaj aracı haline getirilmesidir. Ama idam güncelliğini yitirecek, bir vadede ceza yasalarından da çıkartılacaktır.

Üç; GAP uluslararası sermaye için bir çekim merkezi olmaya adaydır. Şimdiden atılan adımlar var... Bu gelişmenin sonucu elbette bir istihdam alanının şekillenmesi ve bölgenin "genel gelir düzeyinin" artması olacaktır. Ama burada eşitlik emareleri görmeye kalkan olursa, sınıflı toplum denen şeyden tek kelime anlamamış olduğunu göstermiş olur, yalnızca. GAP bölgesi ve genel olarak Türkiye kapitalizminin güncel perspektifi tarımda kapitalistleşmenin hızlanması, ama bunun aynı zamanda emperyalist ve tekelci sermayeye kaynak aktarımıyla, kitleler ve bölge açısından genel bir yoksullaşma olarak yaşanmasıdır. Emperyalist sermaye girişinin çağımızda sanayileşme ve kalkınmadan farklı bir anlama geldiği ancak bir başka çalışmanın konusu olabilir.

Dört; kanımca Türkiye burjuvazisinin genel ve devlete özgü gelenekleri çok güçlüdür. Türkiye burjuvazisi kindar ve paranoyaktır. Bunca yıl "başına bela olan" Kürtleri bağrına basacağını beklemek bu ülkenin egemen güçlerini de tanımamaktır.

Sonra, mesele kin ve paranoya gibi psikolojik ögelere indirgenemeyecek ölçüde toplumsaldır. Kürtler, ülkemizde bazı yönetici kesimlerin sapıklığı nedeniyle değil, kapitalizm ayrımcılığa ihtiyaç duyduğu için ezilen konumda olmuşlardır. Sınıflı toplumların bir yasası da ayrımcılık üretmeleridir.

İsterseniz bölgenin karmaşık yapısı ve emperyalizm faktörü de gözönüne alınabilir. Kendi payıma, emperyalizmin sorun kaynaklarını ortadan kaldırmak ve eşitlik tesis etmekle değil, bu kaynakların devrimci dinamik üretmelerini engellemekle ilgilendiğini düşünüyorum. Emperyalizmin Ortadoğu gibi bir kaotik ortamda tabloyu sadeleştirme arayışında olduğuna değil, elinde koz biriktirmek geleneğine bağlı olduğuna inanıyo-

rum. Emperyalizm yapısal bir gerekçeyle ulusal sorunun çözümüyle ters düşer.

Geriye bir vadede kimi kültürel haklar kalmaktadır... İyi de Kürt dinamiği biraz kitap, biraz kaset, belki tv yayınıyla tatmin edilecek kadar zayıf bir olgu mudur! Zannetmiyorum...

Geriye birşey daha kalmaktadır: O da Dışişleri Bakanı İsmail Cem'in koltuğunun altına doldurduğu Türkiye'de yayınlanmış ya da dağıtılan Kürtçe kitap ve kasetlerdir. Burada kitap ve kasetlerin içeriği değil, Cem'in elinde kazandıkları fonksiyon önemlidir: Bakan bu dosyayı ülkemizi meslekdaşlarına pazarlarken kullanmaktadır. Bu tablo elbette Türkiye'de bazı şeylerin değiştiğine işaret etmektedir. Örneğin artık Kürt realitesi tanınmıştır. Ama bunun eşitlik ve özgürlükle, ondan vazgeçtim, "daha eşit" olma esprisiyle ne alakası vardır ki?

Gerçekçilik testi konusunda demokratik cumhuriyet projesi açısından pek iyimser olmadığım anlaşılmış olmalı. Kürtlerin büyük kesiminin, yani kent yoksulları ve yoksul tarım emekçilerinin, topraklarımızın diğer işçi ve emekçileriyle kader ortaklığının tarihe gömülmesi imkansızdır. Hiç buraya gelmeden, Kürt kimliğinin kapitalist sömürü ilişkileriyle barışık hale gelebilmesini de maddi olarak imkansız sayıyorum.

Demokratik cumhuriyetin değil ama, Kürt sorununun tek gerçek çözümünün sosyalizmde olduğu belirlemesini bütünüyle rasyonel, bu yönde bir mücadele perspektifinin önünün yapısal olarak açık olduğunu düşünüyorum.

## Kendi kaderini tayin

Ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı bir ilkedir. Ama ne kapitalist/emperyalist devletlerin "self-determinasyonu" sosyalizm yönünde bir tercih olarak kabullendiklerine rastlanmıştır, ne de sosyalist hareketlerin emperyalist sistemi ya da bir ye-

rel kapitalizmi tahkim edecek sonuçlara sempati beslemeleri mümkündür. Kendi kaderini tayin hakkı, sosyalizm çerçevesinde, işçi sınıfları ile ulusal hareketler arasında ittifak ilişkisinin kurulmasının yapıtaşıdır. Bu anlamda, başka herşey gibi ulusların kendi kaderini tayin hakkı da dünya sosyalist devrim sürecinin, işçi sınıfının tarihsel çıkarlarının belirleyiciliği altında olmalıdır. Sosyalistlerle burjuvaları ulusal sorun karşısında ayırdeden kendi kimlikleri ve perspektifleri olmalıdır.

Açıkçası bu ilkenin Lenin formülasyonunda iki paralel açılımla birlikte varolduğu da çoğu zaman atlanmıştır. Lenin'e göre, ezen ulus sosyalistleri, kendi kaderini tayin hakkı ile özel olarak "ayrılma hakkı"nı vurgulamalı, ezilen ulus sosyalistleri ise "birleşmeyi" savunmalıdırlar. Bizim tarihsel örneğimiz de ise baskın olan görüntü şudur: iki sosyalist taraf da kendi yükümlülüklerini yerine getirmemek için birbirlerinin eksiklerini mazeret yapmışlardır. Bu tarihsel çarpıklığın düzeltilmesi elbette gerekiyor.

Peki Ortadoğu'da işin doğrusu ne olmalıdır? Sosyalist devrim süreci bir dizi varyanttan geçerek yol alabilir elbette. Ancak bölgemizin görece gelişkin işçi sınıfları ile ulusal dinamiklerini birbirlerinden uzak düşürecek her politika ilkesel olarak sosyalizmin geleceğine ters sayılmalıdır. Ulusal hareketin kendi göbeğini kendisinin kesmesi, ne bölgeyi ne de bu dinamiği sosyalizme yaklaştırmayacaktır. Eğer halklar arasındaki kader ortaklığı bir boş laf olarak kullanılmıyorsa...

## Eskimeyen tartışmalar

Türk ve Kürt solu kendi kaderini tayin hakkını çok tartıştı. Aynı şekilde bölgenin analizini de, örgütlenme biçimlerini de... Ancak bu tartışmaların zamansız ve yersiz sayıldığı bir dönem de yaşandı. Açıkçası sosyalist hareket ile Kürt dinamiği arasın-

da bir dizi açıdan önemli mesafeler oluşmuştu. Kürt hareketinin ayrı örgütlenme modeli üzerinden öne çıktığı ve başlı başına bir devrimci dinamik haline gelip kitleselleştiği bir dönemde, örgütlenmenin ortak mı ayrı mı olması gerektiği sorusu anlamsızlaşmıştı.

Ya da ittifak politikaları tartışmasını önceleyen bir başka görev önem kazanmıştı: Önce Türkiye işçi sınıfının bir sosyalist öncü örgütlenmeye kazanılması gerekiyordu. Kendi kaderini tayin konusunda ise sosyalizm dışı tavsiyelerde bulunmakta her daim özgür olmakla birlikte, önemli bir siyasal faktör olacak çapın altına düşmüştü.

Bu tartışmalar on küsur yıl için anlam ve güncelliklerini kaybetmişlerdi; ama eskidiklerini söylemek pek mümkün değil. Siyasette "tüketilmeyen" kolay kolay eskimiyor. Şimdi Kürt hareketinin ana gövdesi sağa açılırken, ülke nesnelliğinden sivasal program sorununa, örgütlenme biçimlerinden bölgenin sunduğu imkan ve kapadığı kapılara kadar bir dizi eski tartışma güncelleştirilmeyi bekliyor ve hak ediyorlar. Üstelik ulusal hareket kimliğinin öne çıktığı bir evrede bir dizi soruya bilimsel açıdan doğru, siyasal açıdan ilerletici yanıtlar verilebilmesi de mümkün değildi. Yakın geçmişte ulusal hareket hegemonyasında sol içinde genel geçer hale gelen yanıtların önemli bir kısmı sosyalist teori ve siyaset açısından gayrı ciddidir.

## Burada ancak belli ön tezlerle yetineceğim:

* Kürt dinamiğinin devrimci niteliğinin korunması esas olarak sosyalist girdilerin elindedir. Bu eksiklik giderilmediği ölçüde yeni bir asimilasyon evresine girilmesi kaçınılmazdır. Asimilasyon dalgasından payını ilk alacak ögeler ise Kürt kimliğinin devrimci mevzileridir.

* Kürt dinamiği ile sosyalist hareket arasındaki mesafe bir

soyutlama değildir ve ancak somut ilişkiyle kapatılabilir. Sosyalist hareket Kürt kimliğini koruyarak ve geliştirerek Kürt emekçileri içerisinde süratle örgütlenmelidir. Bu vurgu afaki sayılmamalıdır; çünkü Kürt hareketinin son yükseliş dönemi, Türkiye sosyalist hareketini Kürt unsurundan arındırmış, sosyalist Kürtler ulusal dinamizmin parçası haline gelmişlerdir. Şimdi bu dışsal konumlanışın kapatılması gerekiyor.

* Kürtlerin kendi kaderini tayin yelpazesinden ayrı devlet kurma perspektifi en azından konjonktürel olarak düşmüş bulunyor. "Kürt ana gövdesi" ve onun hitap ettiği taban böyle bir dönüşüm yaşarken, sosyalistlerin bu noktaya konsantre olmaları anlamsız bir zaman kaybından ve zihin kaymasından başka sonuç vermeyecektir. Kendi kaderini tayin hakkı dokunulmaz bir programatik ilke olarak korunmalı, ama esas olarak ortak gelecek kurgusunun içeriğinin sosyalist perspektifle doldurulması ile ilgilenilmelidir.

* Türkiye'de dinci gericiliğin bir ara fonksiyonu, Kürt kitlelerini devrimci ideolojilerden kopartmak olmuştur. Tabanın dinsel inançlarından başını kaldırıp bu fonksiyonu görebilen Kürt hareketi ise sayılıdır. Bugün Türk ve Kürt ilericiliği dinci gericiliğe karşı aydınlanmacı bir kimliği ilke olarak sahiplenmelidir.

* Bu ögeden daha güncel olan anti-emperyalizmdir. Kürt devrimciliğinin tasfiyesi Türkiye'nin AB adaylığı ile paralel işliyor. Bir diğer siyasal ilke tartışmasız anti-emperyalizmdir.

* Kürt hareketinin belki de en duyarsız kaldığı, ancak Türkiye işçi ve sosyalist dinamikleriyle yakınlaşmasının kritik halkasını oluşturacak olan başlık özelleştirme saldırısıdır. Bugünkü liberal dalga bir dönem özelleştirme karşıtı mücadelelerin mirasını mafya-egemen yozlaşmalara karşı çıkmaya indirgemektedir. Kamuculuk ve somut olarak özelleştirme karşıtlığı, Kürt dinamiğinin emekçi karakteri açısından ve bugünkü

demokratik cumhuriyet liberalizminin yaratacağı hasarı minimize etmek açısından da önemlidir.

* AB süreci, askerlerin başını çektiği restorasyon sürecinin doğal uzantısıdır. Geçmiş dönemin sınıf temelli ayrışmaları gözardı eden ve "barış yanlısı patron" ya da "Kürt dostu emperyalist" aramaya kadar giden çarpık yaklaşımlarının karşısına, liberalizm ile militarizmin sınıf kardeşi olduğu vurgusuyla çıkılmalıdır.

* Türkiye sosyalist hareketi, bir dönem siyasal ilkeleri geri plana iten bir Kürt yapılanmasını veri olarak karşısında bulmuş ve bu yapıyla temasını kalıcı bir ittifaka yönlendirme çabasını esas almıştır. Şimdi verili Kürt yapılanmasıyla sosyalist hareket "mesafeyi" siyasal ilkeler temelinde açmalıdır.

* Bu açılmanın bir kopma anlamına gelmemesinin koşulu, bir ölçüde yukarıdaki paragraflardan birini kısmen tekrar etmek pahasına söyleyeceğim, sosyalist hareketin "kürtleşmesidir": Yani Kürt marksistleriyle çeşitli düzeylerde ortaklık, Kürt emekçileri içinde örgütlenme.

* Türk ve Kürt marksistleri bir ortak devrim süreci tahayyül ederek işe başlayabilirler. Ortak devrimin somutlanışı nasıl olursa olsun bir ortak/paralel örgütlenme boyutu içermesi vazgeçilmezdir. Ancak söz konusu boyutun somutlanması tahayyüllerin değil, çok daha büyük ölçüde gerçek hayatın, mücadele deneylerinin ürünü olacaktır.

Ulusal ile kurtuluşçu sıfatlarının eskiden reel sosyalizm sayesinde yan yana geldiğini söylemiştim. Şimdi maddi gelişmeler ulusalcıları kurtuluşçu olmaktan çıkartıp pro-emperyalist ve liberal hale getirirken, sosyalizmin çaresi ulusal dinamikler üzerinde kendi ideolojik ve sınıfsal hegemonyasını kurmak olacaktır. Kapitalizmin açtığı mesafe ancak bu yolla sıfırlanabilecek. Sosyalizmle tam anlamıyla, ama sınıfsal temellerinden siyasal ilkelerine kadar bir içiçelik inşa edildiği ölçüde

ulusal birikimlerin ve değerlerin insanlığın geleceğine taşınması mümkün olabilecek. Kürt dinamiğinin, bugünkü baskın sürecin değil istisnası olmak, yeni bir dalganın öncüsü olmayı haket-tiğine inanıyorum.

www.arsivakurdi.org

# "YDD" ve Kültürel Yıkım Üzerine Notlar

**Sibel Özbudun**

Günümüzde "YDD" tarafından büyük ölçüde erozyona uğratılmakla birlikte, kapitalizm çağından beri, dünya ölçeğinde başat kültürel kimlik, "ulus"tur. 20. Yüzyılın ilk üç çeyreği de dahil olmak üzere, son iki yüzyıl, dünya toplumları açısından uluslaşma ve ulus-devletlerin kuruluş ve kurumsallaşma dönemi oldu. Bu yöneliş, bilindiği gibi, Batı Avrupa'da, kapitalizmin yükselişine eşlik eden Rönesans-Reformasyon-Aydınlanma sürecinin fikrî zeminini hazırladığı bir oluşumdu; sömürgecilik ve ardından da yeni-sömürgecilik süreçleriyle dünyanın "Batı" adını verdiğimiz kesiminin dışına yayıldı. Günümüzde yeryüzünde "ulus-devlet" sınırları dışında kalan bir

www.arsivakurdi.org

toprak parçası kalmamıştır diyebiliriz. Yerel, etnik ya da dinsel kimlikler gizil birer gerilim odağı olarak varlığını sürdürmekle birlikte, yakın zaman öncesine dek ikinci plana itilmişti. Hal böyle olunca, kültürel ideal de, "ulus" modeli üzerinde inşa edilmişti. Ulus modelinin biçimlendiricisi Batı kapitalizmi olduğundan ve mal ve sermaye ihracı beraberinde ideoloji ve kültür ihracını da taşıdığından, Batılı-olmayan dünyada "ulusal kimlikler" de yerel/bölgesel kimi uyarlamalarla birlikte Batı modelinde biçimlenmişti. Ulusal sınırlar içinde yaşayan ulus-toplum bireylerinin ulus-devletin "yurttaş"ı sayılması, "yurttaşların" ortak bir tarih, dil ve kültür varsayımı çerçevesinde yeniden biçimlendirilmesi/toplumsallaştırılması; genellikle etnik çoğunluğu oluşturan ya da iktisadî-siyasal iktidarı elinde tutan grubun değerlerinin genelleştirilerek etnik-bölgesel-dinsel farklılıkların azaltılması, bir yurttaşlık hukukunun oluşturulması, dinin, dinsel hukuk ve ideolojinin kamu yaşamındaki etkinliğinin kırılması, yani sekülerleşme ana hatlarıyla ortak eğilimlerdendi. Tekrar ediyorum, çok yakın bir geçmişe değin yeryüzünde başat kültürel kimlik, içinde barındırdığı tüm sınıfsal, bölgesel, etnik, dinsel çatışkılara karşın, egemenler tarafından bu çelişki ve çatışkıları bastıracak bir tarzda kurgulanan "ulusal kimlik"ti.

"Çok yakın bir geçmişe değin" diyorum; çünkü "YDD" ve "küreselleşme" olarak nitelenen finans hegemonyasının yerküre ölçeğinde yayılma ve dünyayı tek bir pazara dönüştürme eğilimi, hem Kuzey hem de Güney ülkelerinde bu kurmaca "ulusal kimlikler"i büyük ölçüde erozyona uğratmakta, gerisindeki "zora" ya da "iknaya" dayalı konsensüsleri bozmaktadır. YDD koşullarında ulusal elitler "ulus"larına vaadlerinin büyük bölümünü yerine getirmez/getiremez hale gelmiştir. Hem kuzey hem de güney ülkelerinde farklı ölçülerde olmakla birlikte, sosyal politikaların iflası, yükselen işsizlik oranları, siyasal katılımın genişleyecek yerde daralması, devletlerin giderek daha

fazla zora başvurur hale gelmesi, çokuluslu şirketlerin yerel-ulusal-bölgesel-küresel politikalardaki ağırlığının artışı, ekolojik dengelerde insanın varlığını tehdit eder boyutlardaki bozulma vb. vb. "ulusal kavlin bozuluşu"nun göstergeleri arasında sayılabilir. Dahası, özellikle Kuzey ve Kuzey'in etki alanındaki ülkelerde yürütülen "küreselleşme" ve "özelleştirme" politikalarından en fazla yıkıma uğrayan kesimleri, öteden beri daha az avantajlı konumda olan ulusal, kültürel, dinsel, etnik, vb. "azınlıklar"ın oluşturması (ABD'de siyahların, yerlilerin, Latinoların ve kadınların, Batı Avrupa'da göçmen işçilerin ve siyasi sığınmacıların sosyal yardımlardan en fazla yararlanan kesimi oluşturması ve bu yardımların giderek kısıtlanması sonucu en çok zararı bu kesimlerin görmesi, çevre ülkelerinde gelir dağılımındaki dengesizliğin artışının etnik azınlıkların yaşadığı bölge ya da kesimleri daha fazla vurması, ülke-içi bölgesel dengesizliklerin büyüme ivmesindeki artış...) ulus-devletin inandırıcılığını daha da yitirmesine yol açmış, bir "eriyik potası" olarak tasarlanan "ulus" içinde kutuplaşma ve atomizasyonu arttırmıştır.

"YDD" yıkmakta olduğu "ulusal kimlik/ulusal kültür" paradigması yerine türdeşleştirici bir "tüketim kültürü" modelini önermektedir insanlığa(1). "Çokuluslu şirketler kültürü" olarak da tanımlanabilecek bu modelde, tüm insanlığa Adidas ayakkabı giyip McDonalds hamburgerleri yemesi, Coca Cola içmesi, cep telefonu kullanması, araba sahibi olması, Spice Girls dinlemesi, maç seyretmesi, kısacası yaşamının anlamını kendisine sunulan markaları tüketmede bulması ve ötesini düşünmemesi çağrısı çıkartılmaktadır. Tüketecek gücü olmayanlar, yani dünya nüfusunun büyük çoğunluğu ise, "gözden çıkartılabilecekler" yani marjinal(leştirilen)ler arasındadır(2); YDD açısından varlıklarının bir anlam ve önemi yoktur; Kuzey'de alkolizm, fuhuş, uyuşturucu, kör şiddet batağında tedricen yok olabilirler. Güney'deyse etnik ve/veya dinsel çatışmalara geri dönüp bu

çatışmalar içinde kendilerini ve birbirlerini tüketebilirler.(3) Tabii bu çatışmalarda çokuluslu silah tekellerinin ürettiği silahları kullanmaları kaydıyla(4)... Başını ABD'nin çektiği Kuzey blokunun bölge-dışında yoğunlaşan etnik-dinsel çatışmalara ("İnsan Hakları", "Demokratikleş(tir)me", "İnsanî Yardım" vb. gerekçelerle) müdahalesi, ancak çatışmaların gerçekleştiği bölgelerin söz konusu blokun yaşamsal (stratejik, ekonomik, siyasal) çıkar alanı içinde görmesiyle bağıntılıdır. Örneğin ABD ve müttefiklerinin 1990'ların başlarında Körfez bölgesine ("İnsan Hakları" ve "demokrasi" adına) müdahalesi petrole ilişkin çıkarların korunmasını hedeflemekteydi ve süregiden Irak ambargosunun yarım milyonun üzerinde Iraklı bebek ve çocuğun ölümüne yol açmış olması, "İnsan Hakları" kapsamında değerlendirilmemektedir. Ruanda, Afrika kıtasının genel marjinalleş(tiril)me süreci içinde yazgısına terk edilirken, stratejik bir çıkar bölgesi olarak eski Yugoslavya, Kuzey'in "insanî amaçlı" müdahalesine mazhar olabilmektedir.

Kanımca "kültürel yıkım" sorunu böylesi bir arkaplan üzerinde değerlendirildiğinde daha anlamlı olabilecektir. Genelde, bir toplumda "kültürel yıkım"dan söz edildiğinde, üç olasılık çıkmaktadır ortaya:

1. Kültür, ana işlevini, yani toplumun varlığını ve süregenliğini sağlamayı gerçekleştiremez duruma gelmiştir.

2. Kültürün oluşturucu unsurları arasındaki tutunum ya da tutarlılık tümüyle veya büyük ölçüde ortadan kalkmıştır.

3. Buna bağlı olarak toplumun kültürünün genel görüntüsü, (geniş ölçüde egemenlerce biçimlenen) "İdeal"den tümüyle sapmıştır.

Kanımca insanlık, tarihi boyunca ilk kez YDD kavşağında "topyekûn yokoluş" tehdidiyle at başı olarak dönüşsüz bir "kültürel yıkım" tehdidiyle karşı karşıya kaldı. YDD, dünya uluslarının, ulusal burjuvaziler ve siyasal elitler eliyle biçimlen-

dirilen "kültürel kimlik"lerinin, yani "ulus" formasyonunun temellerini dinamitlerken, yerine ikame edilebilecek geçerli bir "İdeal"/ model de sun(a)mamaktadır. YDD koşullarında kültürün yukarıda sayılan üç tehlike sinyalini de vermekte olduğu söylenebilir:

1. Nüfusun büyük çoğunluğu açısından ana işlevini, yani toplumun varlığını ve süregenliğini sağlamayı gerçekleştiremez duruma gelmektedir. YDD "toplum"u "ulus" olarak biçimlendiren ticarî ve sına( kapitalizmi uluslararası mal( hegemonyaya dönüştürürken, "ulus"u kuran (yapay) dengeleri bozmakta, ancak yerine yeni dengeleri kur(a)mamaktadır. Dolayısıyla hem Kuzey'de, hem de çok daha büyük ölçüde olmak üzere Güney'de, nüfus(lar)ın büyük bölümü marjinalleşmekte, yoksunluk, yoksulluk ve yokoluş sınırına doğru itilmektedir. İktisadî ve siyasal inisyatif, hemen tümüyle "kır"dan başka bir motivasyonu olmayan bir avuç ÇUŞ'un eline geçtiğinden, "takım"dan "ulus"a uzanan toplumsal entegrasyon şemaları parçalanmış, toplum bireyleri "gemisini kurtaran kaptandır" anlayışı doğrultusunda dağılmaya uğramıştır. Ancak yolcu ve mürettebatın sayısı çok, kaptanlarınki ise azdır. Tarihinde ilk kez sermaye egemenliğiyle "ulus-devlet", "toplumsal dayanışma", "sosyal bütünleşme" vb. dolayım ve yanılsamaları olmaksızın, çırılçıplak yüzleşmek durumunda kalan insanlık, yine tarihinde ilk kez, varoluşunu ve süregenliğini güvence altına alacak modaliteleri üretememek durumuyla karşı karşıyadır. Mevcut seçenekler arasında ne "tüketim toplumu", ne "dinsel cemaat" ne de "etnik kimlik"(5), insanlığa varlığını sürdürme güvencesi verebilecek yetiyi sergilememektedir. Dahası, gerek dinsel cemaat, gerekse etnik aidiyet formları, yüksek çatışkı potansiyeli içeren tikelci/dıştalayıcı örgütlenmeler olduklarından, günümüz savaş teknolojisinin ulaştığı yüksek öldürücülük boyutunda, aralarındaki çatışmalar çok daha yıkıcı bir boyut kazanmaktadır. Deyim

yerindeyse, nükleer/kimyasal ya da ağır silahlarla gerçekleştirilen bir etnik ve/veya dinsel savaş, oklar, mızraklar, hatta tüfeklerle gerçekleştirilen bir savaştan çok daha topyekûn, çok daha yıkıcıdır.

2. Kültürün oluşturucu unsurları arasındaki tutunum ya da tutarlılık tümüyle veya büyük ölçüde ortadan kalkmıştır. Örneğin "modern ulus-devlet"in felsefî belkemiği olan "rasyonalizm", yerini büyük bir hızla "irrasyonal"e bırakmaktadır.(6) "Post-modernizm" olarak tanımlanan bu durumu sergileyebilmek için bazı somut verilere başvurmak istiyorum.

Önce "Kuzey" ülkeleri: "Kuzey"de, genel olarak dine dönüşü yanısıra, gizemci tarikatlar, astroloji, falcılık, büyücülük, Şeytan'a tapınma vb. "Akıl Çağı"nın sahne dışına sürdüğü esoterik eğilimler de yeniden boy göstermeye başladı. Anımsayalım: 1978'de Guyana'da Jim Jones önderliğindeki Halkın Tapınağı tarikatının 912 üyesi topluca intihar etmişti. 1983'de ABD Teksas'da David Koresh grubu üyesi 80 kişi, 1994'de İsviçre ve Kanada'da Güneş Düzeni mabedi toplam 53 kişi, Fransa'da 1995'de aynı mabedin mensubu 16, 1997'de ise 5 kişi, 1997 Mart sonlarında ise bu kez Kaliforniya'da Internet'le çalışan 39 bilgisayar uzmanı topluca intihar etti. 1996'da Japonya'da bir metro istasyonuna zehirli sarin gazı vererek çok sayıda insanın ölümüne yol açanlar da 'Yüce Gerçek' adlı bir tarikatın üyeleriydiler.

ABD'nde George dergisinin düzenlediği bir kamuoyu anketine göre, halkın yüzde 78'i meleklere, yüzde 28'i büyüye, yüzde 30'u ölümden sonra dirilişe, yüzde 10'u Elvis Presley'in yaşadığına inanmakta. Yine yüzde 86 tanrıya ya da ilah( bir varlığa, yüzde 75 ölümden sonra yaşama, yüzde 32 insanların özünde şeytan olduğuna, yüzde 86 bir ırkın diğerinden üstün olduğuna, yüzde 82 ise 13 sayısının uğursuz olduğuna inanıyor.

Merceği Türkiye'ye çevirdiğimizde, rakam vermeye gerek var mı: üniversite gençliğinin yüzde 45.1'inin Kur'an kurslarına, yüzde 20.4'ünün tarikatlere, yüzde 10.7'sinin ise Şeriat düzenine olumlu baktıkları, 14-24 yaş grubundaki insanların yüzde 25.3, 25-34 yaş grubundakilerden yüzde 20 sinin Şeriat özlemi içinde olduğu (Türban Neyi Örtüyor?, Düşünce ve Eylem Dergisi, Özel sayı 5, Eylül 1998, s.30 ve 17), PİAR-GALLUP'un araştırmasına göre yüzde 70.1'i nazara, yüzde 38.8'i herşeyin kaderden geldiğine, yüzde 59.3'ü ruhlara, yüzde 56.3'ü yeniden doğuşa, yüzde 38.1'i büyüye, yüzde 37.4'ü uğura, yüzde 23.7'si fala inanan (Radikal, 9 Haziran 1998, s.24) Türk(iye) toplumu Ramazan'da yemek yedi diye insanların bıçaklandığı, sosyete falcılarının servetler devşirdiği, hocaların muska yazmaktan başlarını alamadığı, ana-babaların 3 yaşındaki çocuklarını "cinler zaptetti" diye öldürdüğü, yeniyetmelerin satanist ayinler düzenleyip Şeytan'a kurbanlar sunduğu, Yaratılış dogmasını savunan sözde bilimsel broşürlerin Kızılay'da bedava dağıtıldığı, Atatürk'ün uzaydan gelen bir zekayla donatıldığını öne süren sahte peygamberlerin cirit attığı, sokaklarında Tarot falı açılan... bir cinnet sahnesine dönüşüyor. Gölcük ve Düzce gibi Türkiye'de ulusal gelirin göreli yüksek olduğu, sanayi bölgelerindeki depremlerin ve olası İstanbul depreminin toplumda açığa çıkardığı "irrasyonel"i, salt "hurafeler", "gerilik", "kırsal köken" ya da "Şeriatçı propaganda"yla açıklamak kanımca hatalı olur. Sosyal özelliklerinden soyunmakta olan, yani yurttaşlarının temel barınma, sağlık, eğitim, hatta felaket durumunda yardım görme ihtiyaçlarından soyunmuş bir devlet karşısında duyulan umusuzluk ve umarsızlığın bir dışavurumu olarak değerlendirilmelidir bu "ahir zaman hurafeleri". Unutulmasın ki cemaatcilik, tikelcilik ve boşinanlara sığınma gibi "anakronik" gözüken davranışlar, umutsuzluk, umarsızlık duygusunun getirileridir çoğunlukla.

Öte yandan, 1996'da keşfedilen, yeryüzünün "son" vahşileri, bir Amazon yerlileri grubu, bugün Adidas ayakkabıları giyiyor, Coca Cola tüketiyor; gökyüzünde gördükleri ilk uçaklara yönelttikleri zehirli oklarını şimdi turistik eşya olarak pazarlıyorlar.

Ne garip bir kültürel tezahürdür ki, Akıl Çağı'nın önderleri, Seküler kültür'ün misyonerleri, Batı ya da günümüzün Kuzey toplumları, "yüksek teknoloji"leriyle pagan, satanist, deist ya da teist ideolojilerin garip bileşimlerini yaşarken, iki-üç, beş-on yıl öncesinin avcı-toplayıcı, çapa tarımcısı toplumları, ellerinden geldiğince "tüketim toplumu" çağrısına yanıt vermeye çalışmaktalar. Evet, günümüzde kültürün oluşturucu unsurları arasındaki tutunum ya da tutarlılık tümüyle veya büyük ölçüde ortadan kalkmıştır.

3. YDD kültürlerin genel görüntüsünü, (geniş ölçüde egemenlerce biçimlendirildiğini söylediğimiz) "ideal"den saptırmıştır. YDD'nin devreye soktuğu dinamikler, kapitalizmin ürünü "ulus" ya da "ulusal kimlik"i, günümüz toplumları için bir model oluşturmaktan büyük bir hızla uzaklaştırmaktadır. Bu durumun yarattığı kimlik bunalımı, "tüketim toplumu" modeline ayak uyduramayan geniş kesimler açısından etnik ve/veya dinsel kimliğe gerileyerek çözümlenmeye çalışılmaktadır. Bu tutum ise, belki geçici/palyatif bir "özsavunu" olanağı sunmaktadır kitlelere; ancak uzun erimde, varlığı güvence altına almaya ve sürdürmeye yeterli bir "uyarlanma" olamayacağı açıktır. Etnik ya da dinsel cemaat sınırlarına gerileme, iktisadî globalleşmenin, sömürünün ve dıştalanmanın küreselleşmesinin getirdiği sorunlara çözüm oluşturamamaktadır.

"Dıştalama"nın Kuzey ülkelerindeki bir başka getirisi de, ırkçılık ve neo-faşist eğilimlerdeki yükseliştir. Örnekleyecek olursak, Nisan 1999'un ilk haftalarındaki iki pazar günü Londra'da etnik azınlıkların yaşadığı bölgelerde iki bomba patladı,

çok sayıda insan yaralandı. Birinci bombayla ikinci bomba arasındaki hafta, Amerika'nın Kolorado eyaletinde iki lise öğrencisi okullarına bombalar ve otomatik silahlarla saldırdılar, 12 öğrenciyi ve bir öğretmeni öldürdüler, çok sayıda öğrenciyi de yaraladılar. Birbirinden binlerce kilometre uzakta, birbirinden çok farklı bu iki kentte yaşanan üç şiddet olayının ortak bir özelliği de var: Irkçılık ve Hitler hayranlığı! Londra'daki bombalı saldırıları sahiplenen grup ise, adeta bir "etnik temizlik" peşinde. Son haftalarda, toplumda saygın ve bilinen kimi Asyalı, siyah ve Yahudilere, "1999 sonuna kadar ülkeyi terk etmezseniz yok edileceksiniz" ifadeleri taşıyan tehdit mektupları gönderiyor, vatanseverleri etnik azınlıklara saldırmaya, "ırk savaşı çıkartmaya" teşvik ediyor, bültenlerinde saatli bomba yapma reçeteleri yayımlıyor.

Avrupa'da ırkçılığın yükselişi konusunda "Die Woche"nin verdiği bilgilere göre, Almanya'da 82 aşırı sağcı örgüt ve partinin 41 bin 900 üyesi ve 6 bin 400 militan kadrosu bulunmaktadır(7). Danimarka'da "Ulusal Sosyalist Hareket"in (DNSB) binlerce aktif üyesi vardır. Rusya'da aşırı milliyetçi LPDR'nin 100 binin üzerinde üyesi bulunuyor, diğer aşırı sağcı örgütlerde 20 binden fazla üyeye sahip. İsveç'teki "Beyaz Arya Direnişi"(VAM) örgütü binlerce üyeye sahip. Avusturya'da VAPO adlı ırkçı örgütün önemli militan tabana sahip olduğu görülüyor. İtalya'da MSI-DN, Yunanistan'daki "Altın Kuş", Fransa'da "Ulusal Cephe", Belçika'da "Vlaams Blok" yabana atılmayacak yoğunluktaki ırkçı örgütlenmelerdir.

Öte yandan, Neo-Nazi ve dazlak olmayanlar arasında da ırk ayırımcılığı tırmanıyor. Örneğin, 1991'de yapılan bir araştırmada çeşitli uluslardan insanlara, başka etnik gruptan bir patronla çalışmayı veya aileden birinin başka etnik grupla evlenmesini nasıl karşılayacakları sorulduğunda: Almanlar'ın yüzde 54'ü bir Türk patronla; Fransızların yüzde 35'i de Kuzey Afrikalı bir pat-

ronla çalışmak istemediklerini söylediler; oysa, Belçika nüfusunun 10, Hollanda'nın ise 16 milyon olduğu Avrupa'da, çeşitli uluslardan 15 milyon civarında göçmen işçi bulunmakta. "L'Espresso"da yayınlanan bir kamuoyu anketi, her 10 İtalyan'dan birinin Yahudi düşmanı, 2 milyon İtalyan'ın yarısına yakın bir bölümü (yüzde 44'ü) Yahudiler'in "farklı" olduğunu belirtiyor!(8)

Görüldüğü üzere kültür, belki de tarihinde ilk kez, "günü kurtarma" işleviyle sınırlamıştır kendini. Umutsuzluk, umarsızlık, kayıtsızlık duygularının, depolitizasyonun, bireysel/kör şiddetin, günübirlikçi hedonizmin, dinsel-gizemsel bağlılıkların, yazgıcılığın, mucizevî "selamet/kurtuluş" beklentilerinin küresel ölçekte yaygınlaşması, bu durumun kanıtlarıdır.

Tüm bunlara ek olarak, günümüzde "çok-kültürlülük", "etnik hoşgörü", "çoğulculuk/çeşitlilik" gibi idealler va'zeden YDD'nin postmodern söylemi, YDD'nin yeryüzü kültürlerini benzeri görülmemiş bir "tektipleştirmeye" yönelttiğini görmezlikten gelmektedir. Örneğin, Massachussetts Teknoloji Enstitüsü dilbilimcilerinden Ken Hale'in bir araştırmasına göre günümüzde yeryüzünde konuşulan altı bin dilin yarıya yakını unutulmak üzeredir (Isabelle Allende, "Kurtarın Onları!" 13 Eylül 1998, Cumhuriyet Dergi). "(Global) Pazara dahil ol ya da yok ol!" çağrısı, pek çok halkı geleneksel kültürlerini terk ederek Kuzey tüketim ürünlerinin (ve bu ürünlerle biçimlenen tüketim kültürünün) yoksul alıcısına dönüştürmüştür. Yerelliğin ve kültürel hakların bu denli vurgulandığı bir dönemde, Kuzey'in tüketim kültürüyle uyarlı olmayan pek çok kültür, yok olma tehdidiyle karşı karşıyadır.

(Öte yandan, kanımca YDD'nin post-modernist "çok-kültürlülük" söylemi üzerinde burada biraz daha fazla vurgu gerekiyor. Umberto Eco'nun, haklı bir saptamayla "Yeni Ortaçağ" olarak nitelediği bu "(post-) modern zamanlar"da, ÇUŞ'ların "dev-

leti küçültme" ve "etnik/kültürel gruplara daha fazla özerklik" projesinin kimi muhalif kesimlerce de fazlasıyla hevesle benimsendiği gözlemleniyor. "Siyaset"i devre-dışı bırakıp "ekonomi" ile "kültür"ü karşı karşıya getiren bu projenin sonuçları, şimdiden uç vermeye başlamıştır. Proje, bir anlamda, kadîm emperyal siyasetlerin bir devamı gibi gözükmektedir. Tek değişen, "kültürel özerkliği haiz" tikel cemaatler üzerindeki hegemonyanın bir hanedana değil, bir ÇUŞ'lar konsorsiyumuna (G-7 gibi) ait olmasıdır. Tekil kültürlerin YDD globalizasyonu karşısında ya eşitsiz/koşulları denk olmayan bir bütünleşmeye yöneldikleri, yani küresel "tüketim toplumu"nun saçaklarına eklemlendikleri, ya da kendi içlerine kapanarak öz-savunmacı bir "cemaatçilik" içinde birbirlerini boğazlamaya koyulduklarına yukarıda yeterince değinildi. Bu bakımdan, kendilerini "muhalif" olarak tanımlayanların, Kuzey'in bu projesine, (apolojist kesimler tarafından dile getirilse de) daha fazla kuşku ve mesafeyle yaklaşmaları gerektiği kanısındayım. "Kültürel çoğulculuk" farklı bir şeydir, "çok-kültürlülük" farklı. Sanırım, ilkini formüle etmek üzere biraz daha fazla düşünmemiz, ikincisine ise daha fazla kayd-ı ihtiyatla yaklaşmamız, daha "akılcı" bir yaklaşım olacaktır...

Kültürün içine sürüklendiği bu açmazdan çıkış yolu var mı?

Bu sorunun sanırım tek bir yanıtı var: "Umut insanda." Gerçekten de, insanlık soyunu ve toplumsal varlığını sürdürebilmek için her zamankinden fazla kendi yazgısını kendi eline almak zorunda. Uzun bir tarihsel kesitin ardından ilk kez, "Kültürel İdeal"i tanımlamak, kültürü ve yaşamı yok etme yönelişine giren egemenlere değil, "ezilenler/yönetilenler"e düşmektedir. İnsan toplumlarının yazgısı hiç bir dönemde bu denli birbirine bağlanmamıştı. Ve insanlık, tarihinin hiçbir döneminde "topyekûn yokoluş" tehdidiyle bu denli çırılçıplak yüz yüze gelmemişti. Tarihleri sınıflı toplumlarınki kadar eski olan evren-

sel "özgürlük, eşitlik, kardeşlik" idealleri ilk kez insanlığın çok büyük çoğunluğu için bu denli acil ve yakıcı bir gereksinim durumuna geliyor.

İnsanlık, varlığını ancak siyaseti toplumsallaştırıp, kültürü toplumsal siyaset doğrultusunda siyasallaştırarak güvence altına alabilecektir. Bu, üretici insanlığın, yazgısını kendi ellerine alması demektir. Yazgısını ele alış, kuşkusuz, ÇUŞ'ların, dünyanın malî hegemonlarının, her şeyi metalaştıran, metalaştıramadığını dıştalayan, marjinalleştiren egemenliğine karşıt olmak zorundadır. YDD'ne karşı kendiliğinden bir tepki olarak gelişen, ancak YDD egemenliğini hiç de tehdit etmeyen ya da yüzeysel ve kolay bertaraf edilebilir bir tehlike oluşturan kültürel tikelcilik, bu bakımdan çözümleyici değil, aksine parçalayıcı, zaafa uğratıcı bir olgudur. İçe kapalı, birbirini "düşman" olarak tanımlayan cemaatler, uluslararası silah pazarını ve G-7'nin siyasal müdahale alanını genişletmenin ötesinde bir işlev gösteremektedirler.

Kuzey'in tektipleştirici tüketim kültür dayatmasına karşı çıkmak, milliyet-etnisite-din-cinsiyet vb. referanslı bir narsizmle değil, ezilenlerin hayatın her alanındaki (bilgi, deneyim, teknik, kültür) paylaşmacılığıyla gerçekleştirilebilir. Kültürel farklılıkların meşru ve zenginleştirici olduğunun kabulü, dayatmacasız bir kültürel etkileşime (kültürleşmeye) kapıları kapatmamalıdır.

Bu, ozancasıyla, "yaşamak, bir ağaç gibi tek ve hür, ve bir orman gibi kardeşçesine / bu davet bizim" diyebilmektir.

notlar

1- Örneğin, ABD'deki tüketimin dünya çapında gerçekleşmesi halinde yerküre kaynaklarının şimdikinden 56 kat daha hızla tükeneceği hesaplanıyor. BM ve Dünya Bankası verilerine göre, 1992'de ABD, dünya nüfusunun yüzde 4.7'sini barındır-

masına rağmen, bir çok kaynağın yüzde 20'sinden fazlasını tüketiyor. Yani ABD'nin kişi başına tüketimi, hemen her üründe dünya ortalamasından 5-6 kat daha fazla... Bu durumda, ABD düzeyindeki bir dünyada, şimdikinin 2.3 katından daha fazla ham çelik, 5.3 katı elektrik, 6.3 katı kömür, 5.6 katı petrol ürünleri üretilip tüketilecek ki, bu da hemen hemen dünyanın "sonu"yla eş anlamlı bir duruma yol açacak... Verili üretim seviyesiyle ancak 40-45 yıl yetecek olan petrol, ABD seviyesindeki bir dünya tüketimiyle 7-8 yılda tükenecek... BM Genel Sekreter Yardımcısı İsveçli Anders Wijkmann da, "Yularından kopmuş gidiyor" diye mahkûm ettiği küreselleşme konusunda ekliyor: "Bütün insanlar ortalama bir İsveçli gibi tüketecek olsa üç tane dünya gerekir. Dünyada herkese yetecek kadar zenginlik var, ama aç gözlülüğün de sınırı yok."

Öte yandan, 'AB İstatistik Örgütü'ne (EUROSTAT) göre, Berlin Duvarı'nın yıkılmasından sonra Arnavutluk, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Polonya, Romanya, Slovakya ve Slovenya'yı kapsayan araştırmaya göre tüketim, en önemli faaliyetler arasında birinci sıraya yükseldi. Bu ülkelerde perakende satış yapan mağaza ve şirket sayısında, son yıllarda yüzde 800'e ulaşan oranlarda artışlar kaydedildi.

2- Nisan 1995'te yayımlanan "Dünya Bankası Raporu"na göre, dünyadaki yoksulluğun önümüzdeki yıllarda artacağı kaydediliyor. Günde 750 milyon kişinin yoksulluktan aç kaldığı dünyada 1.3 milyar kişi, günde bir dolardan düşük gelirle yaşıyor. Çalışma çağındaki her 10 kişiden biri iş bulamıyor. Kırsal alanda çalışan insanların yüzde 40'ı ise hiçbir ücret almıyor. Dünyada ortalama 1 milyar insan, yani her 5 kişiden biri yoksulluk sınırları içinde yaşıyor. Bu rakamın 50 yıl içinde 4 katına çıkacağı hesaplanıyor. Her yıl, 13-18 milyon insan yoksulluk sonucu ölüyor. Her dakika 47 çocuk yoksul bir dünyaya göz-

lerini açıyor. 1.5 milyar insan temel sağlık koşullarından yoksun. Dünya yoksullarının üçte ikisi kadın. 1960'lardan beri fakirlerle zenginler arasındaki uçurum iki misline çıktı. Güney ülkelerinin dış borçları 1.5 trilyon dolar. 10 yıl önce borç bugünkünün yaklaşık yarısı kadardı. Ayrıca Güney ülkelerinin Kuzey'e olan borçları da 1970 yılına göre, 1994 yılında 15 kat artmış durumda...

Sefaletin bedelini Güney ülkeleri ve çocuklar ödüyor. Aşı yokluğundan dünyada her yıl 8 milyon Güneyli yaşamını yitiriyor. Bangladeş'teki çocukların yarısı, Hindistan'dakilerin üçte biri besin yokluğundan yetersiz kiloda dünyaya geliyor... Çocuk ölümleri, yani 5 yaşına gelmeden ölen çocuklar: Nijerya'da 1000 çocuktan 300'ü, Etiyopya, Angola ve Afganistan'da 1000 çocuktan 200'ü, Almanya'da 1000 çocuktan 7'si... Kişi başına Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH): Mozambik'te yılda 80, Kamboçya'da 200, İsviçre'de 37.100, Japonya'da 34.600 dolar... Doğum sırasında kanamadan, septisemiden ölen anne: Sierra Leone'de 100.000 doğumdan 1800, Afganistan'da 1700, Nijerya'da 1000, Norveç'te 7... Gerçekten de Kuzey'in egoizmi küresel bir skandaldır. Bu konuda UNICEF Genel Müdürü Carol Bellamy'nin deyişiyle 'Rakamlar ortadadır ve eşitsizlik artmaktadır'.

Ayrıca Kuzey ülkelerinde, kitlesel yoksulluk, 1980'lerden beri olağanüstü artış gösterdi. Örneğin ABD'de, 20 milyon insanın çeşitli düzeylerde beslenme yetersizliği çektiği tahmin ediliyor. AB'nin İspanya, Portekiz, Yunanistan dışındaki en gelişmiş 9 ülkesinde, nüfusun yüzde 10'undan çoğu yoksulluk içinde. 100 bin civarında New York'lu da evsiz...

Fransa'da ulusal gelirin yüzde 43.85'ine nüfusun ilk yüzde 20'lik dilimi el koyuyor. Nüfusun en yoksul yüzde 20'lik diliminin payına düşen ise sadece yüzde 6.01. Yani Fransa'da ulusal gelirin yüzde 28'i, en zengin 10 ailenin elindedir!

3- The Economist'in "The World in 2000" başlıklı makalesine göre, "artık savaşların yüzde 90'ı devletler arasında değil, devletlerin içinde" gerçekleşiyor. (Umur Talû, "Global Hücum, Yerel Direnç", Milliyet, 19.11.1999, s.4.)

4- Stockholm Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü'nün (SIPRI) verilerine göre gezegenimizde askeri harcamaları 1997'de kişi başına 125 dolar, toplamı ise 740 milyar doları aşıyor.

5- Prof. Dr. Ayşe Buğra'nın deyişiyle, "Globalleşme ile ulus-devletin ekonomideki rolü değişirken, vatandaşlık temelinde tanımlanan aidiyet biçimlerinden geleneksel nitelikli aidiyet biçimlerine doğru bir kayış olabiliyor. Aile bağları, hemşehrilik ilişkileri, etnik ve dini bağlar biraz da paradoksal bir biçimde, globalleşmenin öteki yüzü olarak güç kazanıyorlar ve ekonomik yaşamda giderek daha önemli bir rol oynamaya başlıyorlar. (...) Bugün geldiğimiz durumda kimlik sorunlarının dini veya etnik kimlikle özdeşleşmeye başlaması ve savunulan kimliğin tek tek insanların kimliği değil de, etnik veya dini grupların kimliği haline gelmesi şaşırtıcı değil"dir. (Milliyet, 11 Aralık 1998, s.20)

6- 24-28 Ağustos 1996'da Madrid'de toplanan 'X. Dünya Psikiyatri Kongresi'ndeki "Tartışmalarda vurgulananlar, postmodernizm dalgasında öne çıkan gerçekleri gözeten noktalarda oldu. Bilindiği gibi bu dalga inancın sönmesi, her alanda rölativitenin ve tam olarak emin olmama ve belirleyememenin ön plana geçtiği (en somut bilim dallarında bile), her amaca, yarara ve sonuca göre değerler sisteminin yeniden yaratıldığı"na dikkat çekiyordu. (M. Emin Ceylan, Cumhuriyet Bilim Teknik, No:499, s.8)

7- Alman gençliğinde ırkçı yönelimler yoğunlaştığı bildiriliyor. 89'lular olarak tanımlanan sağcı gençler, 68 kuşağının değerlerine karşı çıkıyor. Almanya'nın "özgün" kimliğine

yeniden kavuşması amacıyla; Ernest Jünger, Carl Schmaitt ve Martin Heidegger gibi Nazi akımıyla ilintili düşünürler ya da Ernest Nolte, Nietzche'ye büyük değer biçiyorlar. Özetle, düşünsel ve politik alanda "Hitler yeniden hortluyor."

8- L'Espresso, Ekim 1992

www.arsivakurdi.org

# Kürt Sorununun Somut-Tarihsel Koşulları

**Fehmi Soner**

Her sorun kendi çözümünü beraberinde getirir. Sorun olursa çözüm de olur. Bir şey sorun haline gelememişse çözümü de olamaz.Aksi taktirde çözüm adına saçmalıklar sergilenir.

Sorun veya sorunlar, somut tarihsel koşullara bağlı çözüm bekleyen olgulardır. Bağlı oldukları koşullar gibi tarihsel özelliğe sahiptirler. Bağlı oldukları koşullar değiştikçe sorunlar ve onları bekleyen çözümler de değişir. Böylece her nesne, her ol-

www.arsivakurdi.org

gu, her sürecin ayrı sorunları olduğu gibi ayrı çözümleri de mevcuttur.

Ayrıca bağlı oldukları koşulların tarihsel özelliklerini gösterdikleri gibi bu koşulların somut olma özelliklerine de sahiptirler. Sorunlar ve onları bekleyen çözümleri, birçok somut bütünlüklerin denge içinde bir iç düzen halinde birleşmesinden ortaya çıkan somut birer bütünlüktürler. Bağlı oldukları koşullar somut bütünlük olduğu için kendileri de birer somut bütünlüktür. Sorunların bir başlangıçları vardır, bir de sonları. Böyle olmaları ile hem tarihseldirler, yani bir zamanlar vardırlar, ancak bir zamanlar sonra da yerlerini başka sorunlara bırakarak tarihe karışırlar. Ya da kendi zamanlarında çözülmezler, kendilerinden sonra ortaya çıkmış sorunların bir parçası olarak başka zamanlara aktarılırlar. Belli zamanlar içinde başlangıç, gelişme ve sonlarına göre ayrı ayrı birer sorundurlar. Ayrıca sorun ve sorunlar iradi olmadıkları gibi keyfiyete de bağlı değillerdir. Keyfi ve iradi olarak çözülemezler.

Bütün sorunlarda olduğu gibi ulusal sorunun kendisi de, hem tarihseldir, hem de somut bütünlüktür.

Nasıl ki ulus, varlığı, her türlü gelişimi ve UKKTH gibi temel alanları ile tarihsel ve birbirleriyle bağımlı olgu biçimindeki somut bir bütünlükse, ulusal sorun da tarisel ve somut bütünlüktür.

Ulusal sorun, ulusu doğuran kendinden önceki toplumsal gelişmelerin sorunlarının çözümünü kapsadığı gibi, kendisiyle başlayan ve devam eden sonraki toplumsal gelişmelerin gerçekleştirilmesiyle ilgili sorunların çözümlerini de kapsayarak hazırlar.

Yine ulusal sorunun çözümü, her sorunun çözümü gibi ancak gelişmesi içinde ele alınan koşulların tarihsellikleri ve somut bütünlükleri gibi temel özellikleri göz önünde tutmakla olanaklıdır. Bir ulusun belli bir zaman içindeki ekonomik, siya-

sal ve kültürel koşullarının saptanması, şu ya da bu ulusun nasıl örgütleneceği ve geleceğini nasıl kuracağı sorununu çözümlemek için biricik anahtardır. Her ulus için ayrı ayrı bir çözüm yolunun bulunması da olanaklıdır. Bu zorunluluk, sorunun tarihsel ve somut bütün özellikleriyle ele alınmasını gerektirir.

Ulusal sorun, sınıfsal bir karâkter taşır ve sınıf çıkarları ile bu çıkarlar doğrultusunda verilen sınıf savaşıyla belirlenir.

Anamalcı üretim düzenine özgü bulunan ulus, sınıf ayrımlarını ve çelişkilerini ortadan kaldırmaz, tersine büsbütün belirginleştirir. Sınıf ayrılıklarının bütünlüğü daima yok ettiği sınıflı toplumların tümünde açık seçik görünür.

Ulusal sorun hem burjuva sorun hem de karşıtı olarak emekçilerin sorunu olarak ortaya çıkar. Ulusların oluşmaya başladıkları feodalizmin çöküş döneminde, ulusal sorun burjuva çıkarlarıyla belirleniyordu. Pazar sorunu, dil sorunu, vatan sorunu ve egemen olma yoluyla UKKTH burjuva çıkarlarıyla belirlenen sorunlardı.

Emperyalizm de ulusal sorun şoven ulusçuluktur. Emperyalizm için ulusal sorun dünya halklarını ve emekçi yığınları uyutarak sömürme sorunudur. Burjuvazinin emekçi sınıfları ezme ve birbirine karşı kışkırtma siyasetidir. Ulusal sorun, burjuvazi için kendi çıkarlarını emekçi çıkarları gibi gösterip, emekçileri kendi peşine takma kavgasıdır,dahası Ulusları zorla birleştirme sorunudur.

Marksçılık ise ulusal sorunu, emekçi sınıfın çıkarları açısından ele alır. Emekçilerin çıkarlarıyla ele alınan ulusal sorun, emekçilerin hangi ulustan olursa olsun tüm emekçi kardeşlerinin uluslararası bir birlik meydana getirebilmelerini, manevi güçlerinin tam ve serbestçe gelişebilmesini ve böylelikle uluslararası burjuvazinin her türlü köleliğinden elbirliğiyle bir an önce kurtulabilmeyi içerir. Ulusal sorunun emekçi sınıf için çözümü, her çeşit ulusları ezme ve birbirlerine karşı kışkırtma siya-

setine karşı savaşmak zorunluluğudur. Ulusal sorunun emekçiler açısından çözümü emekçi sınıfın, savaşabilmek için, sınıf olarak kendi ülkesinde örgütlenmesinde geçer. Her ülkenin ayrı ayrı bu sınıf savaşımının sahnesi haline getirilmesidir. Emekçi sınıfının ulusal kurtuluş savaşında etken olmasıdır.

Sınıf savaşı ve onun devrimi, yani sınıf savaşının bir biçimi olan ulusal kurtuluş devriminin anti-emperyalist, demokratik oluşları ve sosyalizme dönüştürme çabasına girişme zorunluluğu, ulusal sorunun ve çözümünün kapsamı içindedir. Ulusal kurtuluş savaşında burjuva ve küçük burjuvanın peşine takılmadan etken olması ve kendi demokrasisini kurması, proletarya açısından çözümü hedeflenen ulusal sorundur.

Demokratik hak ve özgürlükleri gerçekleştirmek ve emperyalizmle mücadele etmek için, tüm ilerici güçleri birleştirmek için yararlanılabilecek bir ulusal demokrasi, ulusal sorunun bir olanağıdır. Ezilen ulusların ayrılmasını istemek yine ulusal sorunu çözüm olanağı verir. Ulusların siyasi zorla birleştirilmelerine karşı çıkarak, ekonomik asimilasyonla dost ve kardeşçe yardımlaşma yoluyla katkı, emekçi sınıfların ulusal sorunu çözüme katkısıdır.

Özet olarak, sınıf, sınıf çıkarları, sınıf savaşı, bu alanlarla ilgili konumlar, roller, düzeyler gibi koşullar hesaplanırsa ulusal sorunun çözümü olanaklı olabilir.

Ulus tarihsel bir olgudur. Toplumların evriminin kapitalizm çağındaki ürünü ve biçimidir.

Günülüzde emperyalizmin ulusları siyasi zorla birleştirmeleri dışında ekonomik ve toplumsal gelişmeye dayalı olarak da birleşmesi mümkündür. Bugün AB örneğinde olduğu gibi ayrı ayrı uluslar, bağımsız varlıklarına ait temel değerleri geriye çekerek birleşmelerini sağlayan temel koşullar hızla öne çıkarmakta, öne çıkan etkenler birleşmeleri oluşturan ve hızlandıran etmenlerdir. Ulusal çıkarlara zarar veren ulusları zorla birleştir-

me siyasasına karşı gelinmesi gerekirken, ekonomik ve toplumsal gelişme ile başlamış birleşme sürecinden yararlanılmalıdır. Bu tür oluşumlar, ileriye dönük toplumsal dev adımların atılması enerjisini veren büyük organisazyonlardır.

.Kapitalizm koşullarındaki gelişmiş ulus biçimlerinden farklı ve tarihsel olarak gerçekleşmiş sosyalist devrimlerle sosyalist uluslar tarih sahnesine çıkmış. Sosyalist uluslar arasındaki dostluk ve kardeşlik ilişkileri bu ulusları ileriye götüren olanaklardır.

Bugün kapitalist sistem içindeki uluslar barışa zorlanmış ve barış ilişkileri içine sokulmuşlardır. Soğuk savaş içinde bir arada yaşayan uluslar, buna son vermeye başlayarak, onların da gerçekleştirdikleri geniş işbirlikleriyle içiçe geçme sürecini başlatarak, insanlık tarihinin en büyük organizasyonunu yapılandırarak büyük gelişme ve dönüşümlerin zeminini yaratmaya koyulmuşlardır.

Ulusal sorun önemini korumasına rağmen tarihsel süreçte yani tarihselliğinden ötürü kazandığı yeni özelliklerle yeni anlam kazanmıştır. Dolayısıyla ulusal sorunun anlamı değişmiştir. Ulusal sorun yeni anlamı içinde yeni öneme kavuşmuştur. Yeni anlamı içinde, barış içinde içiçe geçme, büyük organizasyonlar, bunların sunduğu olanaklar ulusal sorunun çözümünde göz önünde tutulmalıdır. Ulusal sorun, tarihselliği içinde kazandığı bu özellikleri göz önünde tutulursa çözüm olanaklı olur.

Tarihselliği içinde ileri konumlara ulaşmış çok sayıda ulusa rağmen, çok geri noktada farklı sorunlarla karşı karşıya olan, ulusal özellikler gösteren nsan toplulukları da vardır.

İşte ulusun, henüz ulusal özellikler gösteren insan topluluğundan, toplumsal gelişmenin kapitalizm çağındaki ayrı bağımsız birim denilen biçimden geçerek kapitalizmin bugün gösterdiği büyük boyutlu gelişmesine bağlı olarak aynı yapıda farklı uluslarla birleşme noktasına varması, sosyalist ulusların

oluşması, sosyalist uluslarla diğer ulusların işbirliğine girmesi, uzun tarihi bir yolculuğun her durağındaki koşullar bir diğeri ile karıştırılmadan ele alınırsa sorunun çözümü olanaklı olur.

Örneğin, ulusların varlıkları ile ilgili sorunda olduğu gibi bu varlığı oluşturan dil, toprak, pazar, ruhi şekillenme gibi parçalarla ilgili sorunları da mevcuttur. Yine UKKTH gibi somut bütünlüklü halindeki bir sorun olduğu gibi UKKTH'nın ayrı ayrı yanlarıyla ilgili sorunlar biçiminde de olması mümkündür. Burada önemli olan hangi sorunların çözülebilecek koşulları vardır, ya da mevcut somut koşullar hangi sorunların çözümüne olanak sunarlar, bunu saptamaktır.

İnsanlar sorunlarına cevaplar bularak tarihlerini yaparlar. Tarihlerini somut, nesnel koşullar ve bu koşullardan edindikleri öznel amaçları doğrultusunda yaparlar. İnsan eylemi, nesnel koşullar ve bu koşullardan oluşan bilgilerle sağlanan amaçlarla belirlenir. Uluslar için de durum aynıdır.

Toplumların ulus aşamasındaki geçerli bu nesnel yasaları, bu aşamada bulunan Kürtler içinde geçerlidir.

Bu yasaların bilgilerinden yararlanılarak Kürt varlığının hem somut hem de tarihsel koşullarını saptamaya çalışalım. Bu koşulların doğru saptanmasıyla oluşan bilgi ve önerilerle gerekli insan eyleminin zeminini yaratabiliriz.

## Türk burjuvazisinin bağımsızlık savaşında Kürtler

Türk burjuvazisi Osmanlıdan devraldığı ordu ve savaş deneyimiyle emperyalizme karşı verdiği bağımsızlık savaşını kazanmıştır. Bu siyasi bağımsızlık savaşını kendi kapitalist pazarını kurma ve geliştirme çabasına bağlı olarak yürütmüştür. Türk burjuvazisi kendi çıkarını Kürt halkının da çıkarı gibi göstererek, Kürtleri savaş sürecinde peşine takmayı başarmış; Kürtler, Türk burjuvazisine yardımcı bir güç rolünü oynayarak savaşta

kendileri için ayrı bir varlık olamamışlardır.

Savaş öncesi ve savaş koşulları, savaş sonuçlarında belirleyici rol oynamıştır. Kürtler, Türk burjuvazisinin siyasi bağımsızlık savaşı öncesi ve sonrasında içinde bulundukları koşullardan ötürü savaş sonuçlarından yararlanamamışlardır. Savaşın sonuçlarından yararlanan Türk burjuvazisi Kürtlerin haklarını gaspetmiştir. Böylece Türk burjuvazisinin bağımsızlık talebiyle başlatılan ve Kürtlerin de içinde oldukları savaş, Kürt varlığını Türkiye içine dahil eden, Türkiye bağımsızlık savaşı biçiminde sonuçlar doğurmuştur. Yani, kazanılan savaşın güçlerinden biri olan Kürtler sonucun mağduru olmuşlardır.

Siyasi bağımsızlığını gerçekleştirme yoluyla kendi devletini kuran Türk burjuvazisi, kurduğu devlet eliyle Türkiye kapitalizmini kurma ve geliştirme yoluna girmiştir.

## Cumhuriyetin 1923-1960 yılları arasında Kürtler

Siyasi bağımsızlık savaşını kazanan Türk burjuvazisi,devlet eli ile kapitalizmi yerleştirme ve geliştirme çabasını göstermiştir.

Devletin Kürt varlığını Osmanlıdan gelen bir miras olarak görmesi, Kürt varlığının,Türk burjuvazisinin savaşta üstlendiği işlevini yerine getirmede aynı rolü oynaması, savaş sırasında ve hemen sonrasında dünyadaki denge hesapları, Türk burjuvazisinin Kürt varlığını kendi sınırları içinde, kendine ait varlık olarak görme istek ve arzusu gibi temel koşullar, Türk burjuvazisinin Kürt varlığını da içine alan tek bir pazar çabasına girmesine yol açmıştı. Türkiye'ye dahil edilen ve tek pazar hedefine bağlanan Kürt varlığı, Cumhuriyet öncesi ekonomik ve siyasi koşulları Cumhuriyetin ilk yıllarında da değişmeden devam etmiştir.Kürt egemen sınıfları,bu süreçte yerini kendisini de tek pazar sahibi haline gelen Türkiye egemen sınıfı haline gelmeye başla-

mıştır. Aynı durum siyasi hayatta da kendini gösterir. Kürt egemen sınıfı devlet ve siyaset sahibi haline gelen Türkiye egemen sınıfına yerini bırakır. Artık Kürt egemen sınıfı Türk burjuvazisine, onun pozisyonuyla doğrudan bağlanma süreci başlamıştır. Siyasi ve ekonomik egemenlik ve bunların aracı olan pazar ve devlet tek hedef olmaya başlamıştır.

Kendi egemen sınıfına sadıkça bağlı Kürt emekçi halkının temel özelliği değişmeden bu dönemde de devam etmiştir. Ancak devam eden bu bağlılık biçim değiştirerek oluşmaya başlayan Türkiye egemen sınıfına dolaylı bağlılık haline girmiştir. Kürt egemen sınıfına doğrudan olan bağlılık, onun şahsında devlete olan dolaylı bağlılığa dönüşmüştür. Kürt egemen sınıfının dönüşmesiyle girdiği dolaysız bağlılık, Kürt halkında oluşan dolaylı bağlılığı henüz doğrudan bağlılığa dönüştürecek düzeyde gelişmemiştir.

Bu dönemde nüfusun ezici çoğunluğu köylülük olan halk herhangi bir politik örgütlenme ve faaliyetten uzaktır. Halk bilgisiz ve cahildir. Kendi diliyle eğitim görebileceği okulu yoktur. Toplumsal gelişmesi son derece geridir. Son derece geri olan sosyal gelişmeye dayalı kültür durumu ileriye doğru ekonomik, sosyal ve politik adımlar atmasına hiçte uygun değildir..

Bu dönemin belirgin Kürt hareketleri olan Şeyh Said ve Dersim Hareketleri kendi içinde özgün karakteristlik özellikler taşımaktadır. Özellikle Şeyh Said hareketi halkın birliğini sağlayamamıştır. Yereldir. Dünya konjoktüründe yalnızdır. Ogünkü dünya denge siyasetinden ötürü yalnızdır. Önderlik yoktur, liderlik vardır. Liderlik doğaldı, herhangi bir ön hazırlık yapılmamıştır. Lider önceden vardır. Halk liderini mücadele içinden çıkarmadan, önceden bulmuştur. Lider halkı hazırlamamıştır. Çünkü halk önceden sadıkça lidere bağlanmıştır. Hareket, basit duygu ve geleneksel inançla başlamıştır. Başıboş doğan hareket, basit bireysel serüvenler halinde gelişmiştir. Düzenli bir ordu ve

savaş deneyimiyle karşı karşıya geldiğinde,kendi içinde etkisi çok zayıf iyi unsurları taşıyan hareket çok kısa, çok basit ve utanç verici biçimde sonuçlandı.

Böylece bu dönem Kürt halkı açısından, tek üniter devleti ve üniter pazarı koruma ve geliştirmenin mağduru ve mahkumu olarak hizmet göreceği bir süreç olarak kapandı. Sorunun Kürtler açısından çözüm olanaklarının kösteklenme mekanizması gelişme yoluna sokuldu.

## Cumhuriyetin 1960-1980 yılları arasında Kürtler

Cumhuriyetin 1923-60'lı yılları tek pazarın ve üniter devletin kurulması dönemi olmuştur. Bu dönem kapitalist pazarın ve onun devletinin kendi kendine yeterlilik gösterdiği içe kapalı geçen bir dönemdir.

1950'lerin başlarına gelindiğinde kendi kendine yeterli, içe kapalı nitelik gösteren kapitalizmin kurulma evresini tamamlayarak ekonomik gelişme evresine girmiştir. Dışa açılmanın başlangıç yılları, emperyalizmin dünya pazarlarına yeniden çekidüzen verdiği yıllara rastlar. Türkiye kapitalizminin gelişme ve dışa açılmaya başlaması, emperyalizmin dünya pazarını yeniden şekillendirmeye başlaması ile paralel yürümüştür. Dışa açılan Türkiye kapitalizmi IMF gibi uluslararası mali kuruluşlar ve uluslararası ticaret örgütleriyle ilişkilere giren ve gelişme olanaklarını emperyalizmin sunduğu koşullarda bulan Türkiye kapitalizmi bağımlı gelişme sürecine girmiştir. 1970'lere gelindiğinde bağımlı gelişme süreci işbirlikçi tekilcilik evresine girmiştir. Ekonomik hayatta işbirlikçi tekelcilik 1980'ne kadar özellikle kamu ağırlıklı olarak gelişmesini sürdürmüştür.

Türkiye kapitalizmine gelişme olanakları sunan ve onu bağımlı olarak geliştiren emperyalizm Kürt varlığını da tek Türkiye pazarında birleştirmeyi hedeflemiştir.

Tek pazar içinde Kürt topraklarındaki tarımda kapitalizm gelişme göstermiş, Kürt tarımında gelişen kapitalizm,Türkiye'nin metropol kentlerinde gelişen montaj sanayisinin kaynak deposu olarak rol oynamıştır. Kapitalizmin geliştiği alan olan Kürt tarım kesimi sürekli kaynak aktarma yoluyla sermaye birikimini kendi alanında, kendine özgü burjuva yaratma yönünde değilde Türkiye egemen sınıfının ortak evi olan metropollerde sağlamıştır. Metropollerde gerçekleşen sermaye birikimi ve boyutları genişletilmiş, üretimin sunduğu metaları Kürt topraklarında da alış-verişe sokan ticaret gelişmiş; ancak bu ticaret tarımda olduğu gibi yarattığı sermaye ve sermaye birikiminin gerçekleştiği sahalar yine Türkiye metropolleri olmuştur. Bu durum özellikle ticaret zengini Kürt bireylerin (sınıf olarak değil) sermaye birikimi ile boyutları genişletilmiş yeniden üretimin elverişli olduğu merkezi kentlerde toplanmasına ve oradan ekonomiye yön veremeye itmiştir. Kürt bireysel burjuvazisi ekonomide, siyasi ve sosyal alanda Türkiye egemen sınıfı içinde örgütlenmiştir. Bu tek tek Kürt kapitalist bireyler, Kürtlükle ilgili adları dışında herşeyi tarihin geçmişine bırakarak Türkiye kapitalist egemen sınıfının bir parçası olarak emperyalizme bağımlı ilişkiler içine girmiştir. Tarihten gelen Kürt egemen sınıfı, sınıf olma özelliğini kaybederek Türkiye egemen sınıfına yerini bırakmıştır. Kendi pazarını kuramayan ve pazarda ulusçuluğunu kaybeden nadir egemen sınıflardan biridir. Ta başından beri pazar ve ulus derdi olmamıştır, olamazdı da. Ulusal sorunu başından beri yalnızca Kürt halkının talep ve hareketi olmuştur veya öyle görünmüştür. Yalnızca adları Kürt ve bireyce katıldıkları Türkiye egemen sınıfı ile birlikte üniter pazar ve üniter devlete sahip çıkarak ve arkasına alarak Kürt halk hareketine her türlü yöntemle karşı çıkıp saldırmışlardır. Kürt halkı kendi hareket ve taleplerinde hiçbir yer, zaman ve koşulda bireysel Kürt burjuvazisinden (istisnalar hariç) destek görmemiştir.

Kürt toprakları sanayinin gelişmediği, tarımda ve ticarette gelişen kapitalizminyarattığı artı değerinin sömürüldüğü alan olmuştur. Küçük köylü üretimi ile kentli küçük üretimin temel ve yaygın olduğu, köylü nüfusu ile kent küçük burjuvalarının çoğunlukta olduğu bir yerdir. Kır proletaryası az, sanayi proletaryasının da kamu işletmeliryle sınırlı düzeydedir.

Türkiye kapitalizminin gelişmesi ,1960-1970 arası kısmi refah getirmesinin sağladığı sosyal uyanış etkisi, Kürtlerin tarım ve ticaretindeki kapitalist gelişmenin yarattığı sosyal uyanışla birleşince Kürt emekçi halkının sosyal olarak uyanmasına ve politikaya atılmasına yol açmıştır. Bu dönemde Kürdistan da toprak işgal eylemleri ve "doğu mitingleri"yle anılan hareketlenmeler olmuştur. Bu dönemin politik karâkteri aşağıdaki özellikleri içermektedir:

a) T.C. devleti emperyalizme bağıklılık içinde yeniden örgütlenerek ekonomik ve siyasi alanda egemen hale gelerek, feodal yapının bütün unsurlarında kurtarılarak emperyalist kapitalizmin normlarına kavuşmuştur. Devlet bu dönemde planlama yapan bir organizmaya dönüştürülerek gelişmelere planla ulaşma ve müdahale edebilme durumuna gelmiştir.

b) Devlet Kürt sorununda da bir plana sahip olmuştur. Cumhuriyet tarihinde ilk defa Kürt sorununda bir gelişme planının yapıldığı bir dönem olmuştur.

c) Cumhuriyetin kuruluşu ile inkâr ettiği ve yok etmeyi (fiziki olarak yok etme değil) hedeflediği, Kürt varlığının hareketini bastırmayla sınırladığı daha önceki dönemden farklı olarak, yok etme siyasasına uygun olarak bir planlama dönemi olmuştur, bu dönem. Kürtleri inkâr ve yok etme siyasasını nihai hedefine bağlı olarak, Cumhuriyetin kuruluş yıllarında başlayan sindirme politikası, bu dönemde Kürtlerin tamamen yok etme planının ve hazırlıklarının yapılması siyasasına dönüşmüştür. Bu plana göre K. Kürdistan da Kürt varlığı parçalanacak, Türkiye

önce bir parçaya özellikle ekonomik, kültürel, eğitim ve güvenlik açısından yerleşerek, entegre ederek sorunu bitirecektir. Ve sırayla diğer parçalara el atacaktır. Bu plan gereği olarak bu dönemde "Doğu Anadolu Bölgesi"denilen Kürt varlığının bir parçası haledilmiştir. Kürt sorunu burada büyük ölçüde sonlandırılmıştır.

d) Bu dönemde Kürt emekçileri Türkiye emekçileri ile birlikte ortak sendika ve derneklerde, örneğin DİSK, TÖB-DER vb. örgütlenerek hak ve talepleri için aynı çatı altında mücadele vermişlerdir. Bu hareketlerin sloganları aynı olmuştur.

e) Kürt siyasi hareketleri büyük çoğunlukla UKKTH için bağımsızlık ve ayrı örgütlenmeyi savunan fikirlerle ortaya çıkmış ve örgütlenmişlerdir.

f) Bu örgütlenmeler sosyalist amaç güden küçük burjuva önderlikliydi. Türkiye işçi sınıfı ile yakınlaşma, onun peşi-sıra gitmeyi küçüklük gören bu anlamda da ondan korkan ,sosyalist eğilimler taşıyan sosyal demokrat birer hareket durumundaydılar. Çıkışları anti-sömürgeci ve anti-emperyalistti.

g) Kürt varlığının büyük bölümünü oluşturan geniş küçük burjuva kesimini bağrında toplamayı başaran bu hareket geniş bir yelpazede. Nüsaybin, Cizre, Eruh, Şırnak, Tatvan, Silvan, Kızıltepe, Derik ve Siverek gibi sosyal demokrat politik merkezlerin oluşmasına katkıları oldu.

h) Türkiye egemen sınıfı içinde yer alan tekil Kürt burjuvazisi bu dönemde de ulusal soruna karşı bir tutum ve tavır içinde olmuştur.

ı) Dolaysiyle ulusal sorun her zaman Kürt emekçi halkının sorunu olmuştur. Bu konuda daha önceki sınıftan aldığı ve yararlandığı bir tarih mirası olmamıştır. Bu durum ulusal sorunun çözümünde olanak zayıflığını yaratmıştır.

i) Kürt Ulusal hareketleri proletarya ile ilişki kuramadığı içinde katkıda bulunmayı hedeflediği toplumsal gelişmenin

belli bir aşamasında muhafazakâr konuma düşmüştür.

j) Hazırlıklı olmadığı ve gelmesini beklemediği ve karşı koyma yeteneğini gösteremediği 12 Eylül askeri darbesinin karşısında varlık gösterememiş olan bu örgütler, bütün kazanımlarını askeri darbenin saldırılarına tek etmiştir. Böylece Kürtlerin hayatında köklü dönüşümlerin başlayıp geliştiği yepyeni bir dönem başlamıştır.

## Kürt yaşamında 1980'ler sonrası ve bugünün dünya koşulları

Güç dengelerinin vardığı düzeyden dolayı dünya politikasında, özellikle de ABD'nin dünya politikasında değişiklikler olmuştur. Dünya ilişkileri değişerek yeni bir çehreye bürünmüştür. 1950'lerle başlayan soğuk savaşın karekteri gereği, Dünya savaşı tek çare olmaktan çıkmış. Özellikle 1950'lerle başlayan yanyana barış içinde yaşama, içiçe birbirini tamamlayan barış süreci başlatılmıştır.

Ekonomik alanda 1950'lerden 1980'lerin başlarına kadar geçen süreçte emperyalist-kapitalist sistemde çeşitli yöntemlerle emeğin üretkenliğinin artırılması, emek gücünün sömürü derecesinin yükseltilmesi ve sermayenin büyüklüğü, yeniden sermaye birikimini ve dolayısıyla boyutları genişlemiş yeniden üretimi hızlandıran etkenleri ortaya çıkarak gelişmiştir. Aynı dönemde sosyalist sistemde de yoğunlaşan sosyalist birikim, sosyalizmin de genişlemesi, yeniden üretimi hızlandıran etken olarak ortaya çıkmıştır.

Barış ilişkilerinin dünyada devreye sokulmaya başlamasının etkisiyle yeniden artan üretim ve yeni pazarlara olan ihtiyacın dünya genelinde yeni bir ekonomik politika oluşturma ve uygulamasına geçilmiştir. Yeniden artan üretim ve dolayısıyla geniş pazar ihtiyacı, yani yeni üretim biçimi ve pazar ağı, soğuk

savaş şartlarının tersine birbirlerine kapalı emperyalist ve sosyalist sistemleri içine alabilecek boyutta genişletme evresi başlamıştır.

**Yeni ekonomi politikaları gereği:**

a) Dünya sil baştan değişim hedefine bağlanmıştır. Bu değişme merkezi ve çevreyi kapsamaktadır.

b) Değişme, kendisine direnenleri değişime zorlamaktadır.

c) Artan üretim ve genişleyen pazar ihtiyacının küreselleşmesi hedefine bağlı olarak kapitalist sistemde ekonomilerin ulusal birimlere göre şekillenmesine son verilmesine gidilmekte; ulusal biçimdeki kamu mülkiyeti ortadan kaldırılarak özelleştirmeyle birleşme olanaklarının yolları açılmaktadır. Ekonomideki bu değişmeyle ulusal devletlerin temelleri yok edilmekte, ulusal göreceli sınırlar pasif duruma dönüştürülmektedir. Ekonomik temelleri ortadan kaldırılan ulusal devletlerin odağı olan askeri güçler, ulusal devletlerin odak gücü olmaktan çıkarılarak küreselleşme olgusuna bağlanmak üzere yeniden biçimlendirilmektedirler. Uluslar söylevsel, yani sadece isimler konumuna getirilmektedir.

## Yeni ekonomi politikalarının muhtemel sonuçları

### Dünya

i. Ekonomik zorunluluğa göre karşılıklı bir etkileşim alan gelişecektir.

ii. Rasyonel bir üretim ve pazar durumu gerçekleşecek.

iii. Uluslar arasındaki ayrılıklar/farklar azalacak, yaşam biçimlerinde benzeşmeler artacak.

iv. Emeğin üretkenliği artacak, dolayısıyla artı-değer oranı

da artacaktır.

v. Sosyalizmin koşulları gelişecek, sosyalizmin araçları olan demokrasi ihtiyacı artacaktır.

Dünya genelinde devrimcilere düşen görev, dünyanın yeni ekonomi politikasını saptayıp/çözümleyerek, buna göre pratikler geliştirmenin yollarını açmaktır. Sosyalist amaçlar güden yeni demokratik hareketleri başlatmaktır.

**Türkiye**

i. Dünyanın yeni ekonomi politikası amacına bağlı, önceden tasarlanmış ve planlı bir gelişmenin ürünü olarak 12 eylül '80 askeri darbesi yapılarak, Türkiye'de değişime uygun ortam sağlanmıştır.

ii. Türkiye'de işleri uluslararası ekonomi politikalara uygun yürütebilmek için yeni devlet yapılanmasına gidilmiş, devlet "güçlü" bir yönetime kavuşturulmuştur.

iii. Devletin ve siyasi hayatın tüm kurum ve kuruluşları devlet mekanizması içinde bu yönetime bağlanmıştır. Bu yönetim sayesinde ekonomik hayatın kamu biçimine özelleştirmeyle son verilerek dünya ekonomisiyle birleşmenin yolları açılmıştır.

iv. Askeri güç yeniden yapılandırılma içinde, sermayenin bölge güvenliği için kullanılabilen bir güç konumuna getirilmiştir.

v. Devlete ve siyasi hayata yeniden çeki-düzen verilerek, yeni ekonomi politikası gereği daha hızlı, daha üretken, daha yetenekli hale sokma hedefine bağlanmıştır.

vi. Halklar ve emekçi sınıf her türlü örgütlenme ve aktif mücadeleden uzaklaştırılarak sivil güçler adı altında rejimin birer destekçisi haline getirilip, milli mütabakatın yaratılması hedeflenmiştir.

vii. Kürt sorununda '60'lardan beri geliştirilen plan ve yapı-

lan hazırlıklar yeni devlet yönetimi altında uygulanmasına geçilmiştir.

## Kürt sorununda son durum

Dünyanın yeni ekonomi politikalarının oluşturulup uygulama sürecine sokulmasıyla, Kürt varlığının oluşturulması için verilen mücadelenin sonucu için hiçbir somut kazanım elde edilememiş; Türkiye'nin, Kürt varlığını tek pazar içinde tutma çabasının doruk noktasına ulaşması; emperyalizmin, özellikle ABD'nin '50'lerle başlayan, Kürt varlığını Türkiye pazarıyla birleştirilmesinin tamamlandırılması girişimi gibi nedenlerden dolayı, Kürt açısından önemli tarihi dönemece girilmiş bulunmaktadır.

Kürt varlığı 12 Eylül darbesiyle oluşturulan devlet yönetimi altında, Türkiye pazarı içinde dünya sermayesiyle birleştirme yoluna sokulmuş ve bugüne kadar kapitalizmden tecrit edilmiş olan her yer ve her şey kapitalizme dahil edilmiş, metalaştırılmıştır. Üretimde ve dolaşımda metalaşmayan tek bir şey kalmamıştır. Kırda ve kentte küçük üreticilerin mülkiyet biçimi ortadan kaldırılarak bu kesim yoksulluğa itilmiştir. Ticarette meta hakimiyeti artarak yaygınlaşmış, Kürt köy ve kentleri meta istilasına uğramıştır.

İşsizlik ve yoksulluk artmış, ücretler son derece düşürülmüştür. Eğitimsizlik, bilgisizlik, ahmaklık, ahlâk bozukluğu, bencillik ve ruh bozukluğu ilk defa bu kadar yoğun olarak Kürt toplumunda artmıştır.

Kürt topraklarının, yeni dünya-düzeninde (YDD) güvenliğinin önemi artmış, bu topraklar silahsızlandırma dışında tutulan bir güvenlik alanı olmuştur.

Emperyalizme destekli ve bütceden bolca beslemeli, askeri güç birikimli bir güvenlik odağı haline sokulmuştur.

Devletin Kürt siyaseti, dünya ekonomik politikası ile çakışmıştır. Tarih ilk defa Kürt sorununun egemenler lehine çözümlenmesinde iç ve dış koşulların uygun düştüğü bir konjoktürü sağlamıştır. Kürt sorunu devletçe dünyanın ekonomi politikası ile destekli askeri bir sorun olarak ele alınmış ve askeri çözümle, sorunun Kürtler lehine çözüm olanakları birer birer yok edilmiştir.

Askeri güçle ezme ve olanakları yok etme dönemi de kendi içinde ayrı evrelere ayrılmıştır. Askeri güç '80 darbesiyle birlikte '83'lere kadar Kürtlerin öznel varlığına saldırmış, büyük ölçüde bu öznel varlığını da ortadan kaldırmıştır. Kürt devrimci örgütlerinin liderlerini ele geçirmiş, hapse atmış, örgütleri dağıtmış, sendika ve dernekleri kapatmış ve devrimci siyasi hayatta boşluk yaratmıştır. Böylece Kürtlerin nesnel varlığına saldırıp, nesnel koşulları ortadan kaldırabilme olanağını yaratmıştır.

1983-97 denilen evre, askeri gücün Kürt nesnel varlığına saldırıp ortadan kaldırmaya çalıştığı bir evredir. Bu iki evrede Kürt öznel ve nesnel varlığı ile ilgili olanaklar büyük ölçüde yok edilmiştir. Bilinçli, örgütlenme, mücadele ortamını yok etmiş; binlerce köy boşaltılmış, milyonlara varan Kürt nüfusu sosyal dokusundan koparılmış ve binlercesi fiziki olarak yok edilmiştir/öldürülmüştür. Sistem bunu elden bırakmayıp dahada geliştirme çabası içerisinde: Şimdide ele geçirilme noktasına getirilmiş olan Kürt varlığını bir takım ekonomik ve sosyal tedbirlerle Türkiye ile birleştirme sürecini, Cumhuriyetin kurulmasıyla başlayan süreç tamamlanmaya çalışılmaktadır.

Kürt sorunu henüz ortadan kalkmamıştır, sorun halen devam etmektedir. Ancak sorunun Kürtler açısından çözüm olanakları azalmıştır. Ortaya konacak ekonomik ve sosyal tedbirler ne sonuçlar doğuracak henüz belli değildir. Sorunun bundan sonraki çözümünü karşıtlar arasındaki mücadele belirleyecektir.

Kürtler 1980-97 arasında kendi tarihlerinin en yoğun dönemini yaşamışlardır. Bu yoğun dönemde Kürtlerin öznel varlığı yok edilmiş, nesnel olanakları büyük ölçüde ortadan kaldırılarak Kürt varlığının yapısı, büyük yapısal değişikliklere uğramıştır. Kürt nüfusunun kırsal kesimi sosyal dokusunu kaybetmiş, örneğin Hakkâri, Şırnak vb. yerlerin Kürt doğal yapısı aleyhte bozulmuş, eski politik devrimci birimler; Nusaybin, Cizre, Tatvan, Silvan, Siverek vb. yerler bu özelliklerinden koparılarak geri durumlara düşmüş, "eski" devrimci önder ve liderler, "uyanık" işçi ve aydınlar konum değiştirerek liberal düzeyi inmişlerdir. Bu duruma neden olan Kürt öznel varlığını eleştirmek gerekir.

## Kürt öznel yapısının ve işleyişinin eleştirisi

12 Eylül darbesiyle oluşturulan devlet yönetimi Kürt sorununa ilişkin yok etme, sorunu ortadan kaldırma projesi, askeri operasyonla uygulanmaya konmuş ve 1983'e kadar Kürt öznel varlığını "temizlemiştir." Emperyalizm Kürt varlığını "düzleme" hesabı içinde, Kürt bölgesinde yeniden örgütlenme hedefine kilitlenmiştir.

Bu şartlarda silahlı bir Kürt hareketini başlatmak sonu gelmez bir macerapenrestliktir. Nitekim hareket başlamıştır ve başlayan hareket bir macera niteliğini kazanmıştır.

Kendi planı için fırsat bekleyen organize edilmiş güç (askeri güç) durumdan yararlanmış, halkı "ütülemek" için "oyuna" kışkırtılmıştır. Hareket için halkı bilinçlendirmek, örgütlemek, mücadeleye hazırlamaya gerek duyulmamış, sahip olduğu doğal birikim ve duygular yeterli olmuştur.

Harekete geçirilen duygu dolu kitle, afişe edilmiş sözde bir liderlik altında, sahte bağımsızlık ve anti-emperyelist fikriyle silahlı mücadeleye yönlendirilmiştir. Birbirini besleyen ve

gözeten şiddet ve" terör" Kürt halkını kör duygular içinde avlamıştır. Hedeflenen sözüm ona liderlik değil, esas hedef Kürt varlığının nesnel yapısıdır ve Kürt sorununu nesnel olanaklardan mahrum etmektir. Kürt halkı bu süreçte büyük zararlar görmüş ve geleceğin olanaklarını kaybetmiştir.

Uygulamada gerçeğin gizlenmesinin gerekçeleri bulunmuş, estirilen şiddet ve "terör" için savaş kavramı kullanılmıştır. Savaş kavramı, uygulanan "terör" ve şiddetin ideolojik kılıfı olmuştur. Savaş kavramını kullanmak, "terör" ve şiddet sahiplerine hizmet, Kürtlere ise bir haksızlıktır. Çünkü Kürtler savaşmamıştır, savaşmak için savaşabilme yeteneğine ulaşmadan şiddet ve "terörle" avlanma tuzağına düşürülmüşlerdir. Kürtlere savaş adı altında şiddet ve terör dolu kirli bir siyaset uygulanmıştır. Şiddetin ve terörün tek hedefi ve nedeni Kürt varlığı iken, rantiye savaşı, "terör örgütüne" karşı savaş diye yurtturmaya çalışmak, burjuvaziye hizmettir.

Usta olan kapitalist demogoji, Kürt sorununun bu döneminde de işlediği suçları Kürt halkının üstüne atma becerisini başarmış, başından beri gizleyip gözettiği amacına doğru hayli yol almıştır.

Varolan ve etkisi son derece azaltılmış olan Kürt demokratı ve yurtsever güçleri, afişe edilerek yaratılan liderlik komutasıyla kışkırtılan kör duygularla dolu Kürt kitlesinin başıboş hareketine ya seyirci olmuş ya da övgüler dizerek sorunun olumsuzluğundan pay sahibi olmuşlardır.

Bugün

Sindirilmiş, bıktırılmış Kürt kitlesi, teslimiyet içinde barış söylemleriyle, düşman kurtarıcıdan gelecek ekonomik sosyal yardımları bekler duruma sokulmuştur. Kürt halkının nesnel olanaklarının yok edilmesine eşlik eden sözüm ona liderlik,

gerek duymadığı mekanizmasını dağıtarak rejime "hizmet "için kollarını sıvamıştır. Bu hizmetler:

i. Bu liderlik dayatmasıyla Kürtlerin bağımsızlık fikri yerini, Türkiye bağımsızlığını güçlendirme fikrine yerini bırakmıştır.

ii. Kürtlerin bağımsızlığı için oluşturulan örgüt, güçlendirilmiş, Türkiye'ye hizmet örgütü yoluna sokulmuştur.

iii. Kürt kitlesi "Demokratik Cumhuriyet"in tebası olmaya sevkedilmiştir. Kep düşmüş kel gözükmüştür. Gözetlenen ama gizlenen büyük amaç şeffaflaşmıştır. Sahip olanın gerçek kimliği açıklanmıştır. Yok edilmeye çalışılan Kürt siyasetinden, ait olduğu Türkiye siyasetine atlama gerçekleşmiştir.

Türkiye'nin 1950'lerde NATO'ya girmesiyle sorunu kendi kaderlerini çözme olanaklarını kaybetmeye başlayan Kürtler, Türkiye'nin AB'ne girme olanağını resmileştirme sürecinin başladığı bugünlerde bu olanakları tümden kaybetme durumuna gelmişlerdir.

İbrahim Tatlıses'in "yetiş ya Muhammed, yetiş ya Ali" isimli şarkısındaki sözü çağrıştıran "kurtar bizi ya AB, kurtar ya ABD" sözleriyle yardım beklemektedirler. Anti-emperyalist sloganıyla ortaya çıkan Kürtler sonuçta emperyalizmin kucağına oturmaktadırlar. Bu beklentilerle birlikte yine Kürtler adına bir takım siyasi oluşumlarla Kürt kitlesinin kandırılma çabaları devam etmektedir.

Örneğin, Hikmet Çetin'e sorarlar: derler ki; "Melik Fırat gibi sende Kürtsün. Melik Fırat ilerlemiş yaşına ragmen Kürtler için mücadele ediyor, sen niye bir şeyler yapmıyorsun?" Hikmet Çetin'in cevabı ilginçtir;

Otuz yıldır kapitalist düzeni hizmet etmiş ve Deniz Gezmişler'in idam kararına imzasını koymuş Melik Fırat gibiler için şöyle demiştir: "Bende Melik bey gibi altmışında emekliye ayrılırsam bu işle uğraşırım" demiştir.

Şimdide burjuvazinin Ankara'daki evinde, ev hizmetkârlığı

biçimindeki köleliğine soyunmuş, siyaseten yorgun düşmüş yaşlı ihtiyarlar olan Melik Fırat vb. durumundaki nicelerinin girişimleri var. Bu tür girişimler Kürt varlığına zarar verir. Çükü kendi küçük hesapları için Kürt kitlesine ilgileri vardır. Kürt varlığı ile ilişkileri yoktur. Mücadeleye, mücadele topraklarına meskenlerinden kopup gelmeye takatları kalmamıştır. Amaçları başkadır.

## Kürt sorununda yapılması gerekenler

Kürtleri çevreleyen koşullar bütünlükleri, somutlukları ve tarihsellikleri içinde gözönünde tutulduğundan:

a) Sorunda hayli mesafeler alınmasına rağmen henüz ortadan kalkmamıştır, halen devam etmektedir.

b) Kürt sorunu için örgütlenme mücadelesine sıfırdan başlamak ve böyle bir örgüt çekirdeğini oluşturmayı öne almak;

c) Kürt halkının bilinçlendirmek için Kürtlerin yoğun yaşadıkları yerleşim yerlerine usta hatipler gönderme, kampanyalar yürütmek;

d) Bağımsızlık siyasi hedefini nihai hedef alma durumundan çıkararak UKKTH ilkesini Türkiye ile birleşmiş biçimi (federasyon) içinde yeniden belirlemek gerekir.

e) Dünyanın içine girdiği yeni koşullarda sosyal ve ekonomik mücadele öne çıkmakta; Türkiye zayıf da olsa Kürt varlığına sosyal ve ekonomik imkânlar sunma noktasına gelmiştir. Dünyada öne çıkan sosyal-ekonomik mücadeleden yararlanarak Türkiye'nin Kürt sorununda öne çakırdığı sosyal-ekonomik tedbirler, Kürt emekçileri lehine çevirmeye çalışmak gerekir. Kürtlerin sosyalist amaçla sosyal ve ekonomik örgütler içerisinde örgütlemek ve mücadeleye hazırlamak gerekir.

f) Şimdiden ileride devreye sokmak için projesi hazırlanan HADEP'i ÖDP ile birleştirerek sermayenin emrinde bir sosyal

demokrat güç yaratma tehlikesine karşı Kürt kitlesini uyanık tutmak;

g) Kürt kitlesini bıktırılmış, yıldırılmış durumdan kararlı duruma getirmeye çalışmak; Küçük burjuvaziden ve onun sersemleştirici siyasetinden kurtarmak gerekir.

h) Sorunun uzağındaki çabadan soruna yakın çabaya geçmek gerekir.

j) En önemlisi de sorunu yeniden değerlendirme yoluyla köklü eleştiri ve özeleştiriye başvurmaktır.

www.arsivakurdi.org

...
Çok uzaklardan geliyoruz, çok uzaklardan..
Ve artık saçlarımızı tutuşturarak,
gecenin evinde yangın çıkarcağız;
çocuklarımızın başlarıyla kıracağız karanlık camlarını!..
Ve bizden sonra gelenler demir parmaklıklardan değil,
asma bahçelerinden seyredecek
bahar sabahlarını, yaz akşamlarını...

Nazım Hikmet

# DOSYA

www.arsivakurdi.org

# İşçi Hareketinin Krizinden Sol'un Krizine

Hakan Aslan

**Muammer Çetinbaş ile,**
**diğer unutulmaması gereken adsız şehitlere**

## 1. Kriz kimin krizi?

Sendikal kriz, işçi hareketine ilişkin yerli ve yabancı literatürde, bugün verili bir gerçek olarak görülüyor. Özellikle Batı literatüründeki ana fikir, 1970'lerin ortası veya sonundan itibaren, II. Dünya Savaşı sonrasındaki iktisadi politikalar ala-

www.arsivakurdi.org

nında Keynezyen, endüstriyel ilişkiler ve teknoloji alanında ise Fordist analyışa dayalı sistemin tıkanması ve yeni bir sistem arayışıyla birlikte, sendikaların alışagelmiş oldukları dünyanın yerini yeni bir dünyanın aldığı ve sendikaların da bu yeni koşullara uyum sağlayamadığıdır. Türkiye'deki literatür ise, dışarıdan etkilenmekle birlikte, aynı zamanda büyük bir yâre alan "Türk-İş neden böyle?" sorusu, veya aynı anlama gelmek üzere, işçi sendikacılığındaki "maddiyata" dayalı deformasyon, dejenerasyon üzerinde durmaktadır. Oysa ben de, sınıf hareketindeki, sayıları -kendi gözlemime dayanarak söylüyorum- giderek artan aktivist gibi, dejenerasyonun, işçi sendikaları ve Türk-İş ile sınırlı tutulamayacağı düşüncesindeyim. Daha da net olarak söyleyeyim: a) Sendikal dejenerasyon, Türk-İş için olduğu kadar DİSK ve KESK için de geçerlidir; b) Sendikal dejenerasyon sadece "maddiyata" değil, aynı zamanda "maneviyata" dayalı bir boyut da taşıyor. Farklı ve daha açık bir ifadeyle, sendikaların krizi, Sol'un işçi sınıfıyla ilişki kurma tarzının ve Sol'un kendi krizi, kendi deformasyonu ve dejenerasyonudur. Eğer bu doğruysa, çok büyük bir soruyla karşı karşıyayız demektir: Çünkü sadece bugünü ve yeniyi değil, eskiyi de, yani Sol'un ve Sol'un işçi sınıfı politikasının tarihini de tartışmak gerekecektir. Böylesine geniş bir konu, anlaşılabilir sebeplerle, bir makaleye değil, ancak ciltler dolusu kitaba sığacak bir konudur. Dolayısıyla, seçici olma ve burada sadece belli konuları ele alma zorunluluğu doğuyor. Bunun maliyeti, daha geniş bir çalışmada daha düzenli ve daha bütüncül bir şekilde yapılacabilecek bir tartışmanın, daha dağınık ve daha eksik bir şekilde yapılmasıdır. Öyle ki, falanca meseleyi gözden kaçırdığımı düşünen okurlar büyük olasılıkla hem haklı hem de haksız olacaklardır: Çünkü, benim için de çok önemli olan bir çok soruna bu yazıda ya kısmi bir yer vereceğim, ya da hiç.

## 2. Süreklilik mi süreksizlik mi?

Görünen sorunların birini seçerek başlayalım. İşçi ve kamu emekçileri hareketi sermaye ve devlete karşı stratejiye dayalı bir politika yapma, farklı bir ifadeyle stratejist olma yeteneğini sergileyemiyor. Basit bir örnek; özelleştirme ve getirecekleri, sadece Türk-İş'in değil, sadece KESK'in de değil, yazık ki Sol'un da gündemine hayli geç girmiştir. (İsteyenler, geçmiş yayınlara ve kalitesine göz atabilirler.) Ve ne teorik, ne de pratik düzlemde, bir karşı politika oluşturmuş olduklarını düşünmüyorum. Aynı sorunu şu boyutta da ifade edebiliriz: İşçi hareketinin kadroları, pratik ile teori arasındaki bağı kurma yeteneğini sergileyemiyor. Kanımca bu, tarihi bir sorun olup "süreklilik" fikri ile işçi hareketinin sürekliliği sorununu tartışmayı zorunlu kılar. Kollektif hafıza ve mücadele deneyimi veya geleneği gibi kavramların içerdiği süreklilik fikirleri, bu kavramlar açıkça tanımlanamadığı taktirde sadece gizemlileştirici bir işleve sahip olacaktır. Sürekliliğin kaynağı ve dinamiği üzerine bir görüş, Şehmus Güzel'in, eski kuşaklara ait kadroların deneyimlerini, sonraki kuşaklara aktardığı, dolayısıyla süreklileştirici bağın kadrolar olduğu saptamasıdır Güzel (P1996: 73-74). Bu görüş önemli ve hayli açıklayıcı olmakla birlikte kanımca, Türkiye'deki işçi hareketinin sorunlarını tarihi bir perspektife oturtabilmek için gerekli olan, süreklilik değil, aksine "süreksizlik" temasını tartışmaktır.(1) Bu ise, sürekliliği olduğu gibi süreksizliği de tanımlamayı gerektirecektir. Ve Güzel'in sürekliliği kadro sürekliliği olarak gören yaklaşımını izleyerek, süreksizliği de kadro kopukluklarıyla açıklamanın mümkün olduğu söylenebilir. Gerçekten de, kadro kopukluğu, "basit" haliyle, çeşitli politik süreçlere bağlı olarak işçi hareketindeki bir yükselişin daha sonra bir düşüşe dönüşmesi ve bu sürecin gerek bir sonucu gerekse bir nedeni olarak, yükseliş dalgasının ortaya çıkardığı yeni kad-

roların kalıcılaşamaması şeklinde ortaya çıkan "fiziki" kopukluklardır. Örneğin Osmanlı Devleti'den Türkiye Cumhuriyeti'ne geçiş, işçi hareketinde bir kopukluğa tanık olmuştur: Sosyalist örgütlenme, 19. yüzyıl sonunda Avrupa'ya yakın olan Rumeli, Balkanlar ve Makedonya'da ve özellikle Ermeni, Yahudi, Rum, Sırp ve Bulgarlar arasında yayılmaya başlamış, Türkler sosyalist fikirlere yabancı kalmış, işçi örgütlenmesi 1908'de sosyalist hareketin de yaygınlaştığı bu bölgelerde geniş boyutlara ulaşmış olmakla birlikte, 1912 ertesinde söz konusu yerler Osmanlı Devleti sınırları dışına çıkmıştır (Güzel, 1996: 73, 75, 80, 83-84). Böylece, savaş ve nüfus mübadeleleri ile birlikte 1913 ile 23 arasında Anadolu'nun etnik kompozisyonunu gayrimüslimler aleyhine dramatik şekilde değiştiren bir süreç başlamıştı (Ahmad, 1998: 123-124). Öte yandan, Mütareke dönemindeki yükseliş ise Kemalistlerce tersine çevrilmiştir: "24 Temmuz 1923'te Lozan Antlaşması'yla askeri ve siyasi zaferi Batı Ülkelerince tanınınca, Kemalistler, sol eğilimli her türlü işçi örgütünü yasaklamışlardır. Bu ... ve ... başka konularda Kemalistler, Genç Türkler'in gerçek mirasçıları olduklarını ispat etmişlerdir." (Güzel, 1996: 124) Cumhuriyet'in ilk yılları Kemalizm adıyla yeni bir ideoloji ve siyasanın da oluşturulduğu tipik kuruluş yıllarıdır (Yerasimos, 1992: 76). Bu boyutuyla da, Kemalistler ideolojik açıdan boşluğa düşmüş bir toplumda işçilerin ve sosyalizmin potansiyel gücünü anlamış olup, işçi hareketini bastırmak anlamında gösterdikleri kararlı politika bu hareketi resmi ideolojiye rakip olarak görmeleri ve korkmalarıyla açıklanabilir (Ahmad, 1998: 134-135). Özellikle Kürt isyanı, Takrir-i Sükun Kanunu ile birlikte solu 1960'lara değin siyasi sahneden silecek bir baskıya vesile teşkil etmiştir (Yerasimos, 1992: 98-99).(2) Dolayısıyla, Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne geçişin: a) işçi sınıfının etnik kompozisyonundaki köklü bir değişme ile; b) (yer yer etnik baskıya eşlik eden bir) siyasi sonucunda işçi hareke-

tinde fiziki bir kopukluğu beraberinde getirdiği söylenebilir.

Ancak, süreksizlik, basit bir fiziki kopukluğun ötesinde daha karmaşık bir süreçtir. Amerikalı bir iktisadi düşünce tarihçisi olan Robert Heilbroner Marksizm'in teori (bilgi) ile pratiği (eylemi) birbiriyle kaynaştırdığını vurgular: Buna göre düşünce, geçmişi anlamayı sağlayarak eyleme yön verir iken, eylem de düşünceyi geleceğe dönük angajmana tercüme etmektedir (Heilbroner 1979: 79-80).(3) Dolayısıyla, sürekliliği basit bir belleğe sahip kadroların basit fiziki sürekliliğinde değil, ancak, düşüncesiyle geçmişi kavrayarak eylemine yön veren, eylemiyle de düşüncesini geleceğe dönük bir angajmana tercüme eden kadroların varlığında aramak gerekir.(4) Veya tersinden söylenecek olursa, böylesi kadroların eksikliği süreksizliğe yol açtığına ve işçi hareketi kadroları da teori ile pratik arasındaki bölünmüşlüğün izini taşıdıklarına göre kopukluklarla sürekli karşılaşılması doğaldır.

## 3. Sol'un krizi

Ancak işçi hareketi ile sol arasındaki tarihi bağın önemi ortada iken, işçi hareketi kadrolarındaki formasyon eksikliğini sol kadrolardaki formasyon eksikliğinden ayrı olarak ele almak çok yanlış olacaktır. Öte yandan, sol kadrolardaki formasyon eksikliğiyse solun tarihi sorunlarının, dejenerasyonunun, kadrolarda vücut bulmuş bir görüngüsünden ibarettir.(5) Solun dejenerasyonu, işçi hareketi ile ilişkisi söz konusu olduğunda, Rus deneyiminin karikatürize bir yorumunda, parti ile sendika ilişkisini yozlaştıran bir öncülük anlayışında kendisini göstermektedir. Bu anlayış, herşeyi bilen (omniscient), herşeye gücü yeten (omnipotent) ve heryerde gözü kulağı olan (omnipresent) öncü (parti, partinin içindeki önderlik, önderliğin içinde ise önder) ile geriye kalanlar arasındaki, tasarlayan ve yöneten ile izleyici ve

düz uygulayıcılar arasındaki ayrıma ve işbölümüne ve dolayısıyla kontrol ilişkisine dayanıyor. Söz konusu modelin, aşağıdaki sorunlara sebep olduğunu düşünüyorum: a) Eğer öncü herşeyi bilen ise öğretenin de öğrenmesine gerek yoktur.(6) Yukarıdaki bakış işçi sınıfı ile yakın ilişkide olan veya olmaya çalışan partinin teorik kapasitesini düşüren (en) önemli faktörler arasında yer almaktadır. b) Öncü herşeyi bilen ise ve öncü ile izleyen arasındaki ilişki tasarlayan ve yöneten ile düz uygulayıcılar arasındaki bir ilişki gibi görülüyorsa, bu tarz, 'izleyici' kadroları a-teorisist, dolayısıyla a-politik yapacaktır. Yukarıda söylenenler ışığında, partide ve işçi hareketinde, teori ve pratiğin birlikteliği yerine dogmatizm ile ampirist pragmatizm egemen olacaktır. Öte yandan, iyi tasarlayamayanlar iyi uygulayıcı da olamayacaklarına göre, pratiğin etkinliliği son derece düşük olacaktır. c) Öncü ile sendika arasındaki ilişki de, yukarıdaki mantığa bağlı olarak sadece bir kontrol ilişkisinden ibaret görüldüğü ve sendika partinin basit izleyicisi ve uzantısına dönüştürüldüğü, yani partiye tümüyle bağımlılaştırıldığı taktirde, sendika işçilerin katılım ile ve katılım aracılığıyla özgürleştikleri, içerisinde politik yabancılaşmayı aştıkları 'gerçek' bir örgüt olma niteliğini yitirecektir.(7) d) Belli bir anda birden çok örgüt kendisini a-priori öncü gördüğüne ama tanımı gereği tek bir öncü olabileceğine göre, öncülük iddiasındaki siyasi çizgiler birbirlerini kendi öncülük amaçları ve işlevlerine engel, karşıt örgütler olarak göreceklerdir. Bu tür bir sol içi yarışma, hatta karşıtlık, gerek kadroları ve gerekse işçileri sürekli yıpratan ve yozlaştıran bir çekişme ve karşılıklı yok ediş sürecine yol açmaktadır. e) 'Öncü', 'diğer' öncüler ile rekabet içerisinde, sendikaları kontrol altına almaya ve kendi basit izleyici ve uzantılarına çevirmeye çabalayacak, bu çaba ve böylesi bir 'izleyici' sendika modeli, sendikal etkinliğin gerçek gündemini geriye itecektir.(8)

## 3. Nesnelci yaklaşım

Teori ve pratik arasındaki bağı kuramama sorununu, sadece işçi hareketi kadroları değil aynı zamanda entelijensiya da yaşıyor. Türkiye'de emek araştırmaları kuramda zayıf olup ampirist özelliklere sahiptir. Kendisini, görünürdeki zayıflıkları ve yozlaşmayı tasvir etme ve kronolojik anlatımla sınırlama alışkanlığı ve hatta vakanüvis eğilimler ilgili literatürün egemen özellikleridir (Arslan, 1998: 83). Farklı bir ifade ile, model arayışına rağbet edilmediği söylenebilir (Cizre, 1992: 30). Gerek akademik gerekse akademi dışı çalışmalar, teori ile pratik arasındaki bağı kuramadığı gibi aynı konunun araştırması (teorisi) da farklı parçalara bölünmüş olup aynı bütünü kısmi kavrayışlara yol açmaktadır. Kısmi kavrayışların aşılması, sadece ve sadece farklı disiplinleri bileştirerek sağlanabilir. Bunun ilk adımı, teori ile pratik arasındaki birliğin ortaya çıktığı ara kesişim olarak ekonomi ile politikayı buluşturan politik ekonomi temelli bir işçi hareketi tarihi yazımıdır. Politik ekonomi ise, nihai kertede krizi ve yasalarını mercek altına yatırır. Kriz, ekonomik ve politik karakteri, makro ve mikro düzeydeki süreçleriyle birlikte sınıflar arası bir çatışma momentidir. Bununla birlikte politik ekonomi, esas itibarıyla yine de bir 'ekonomi' teorisi olup, ekonomi ile politikayı tam anlamıyla bileştiremez: "Politik ekonominin eleştirisinin telosu politik ekonomiyi ortadan kaldırmaktır; politik ekonominin eleştirisinin talihsizliğiyse şudur ki, kendisi de bir politik ekonomidir." (Jacoby, 1975: 45). Dolayısıyla, işçi hareketi tarihi kriz, anti-kriz ekonomi politikaları boyutu (ekonomi) ile, devlet, işçi sınıfı ve sol arasındaki ilişkiler ve korporatist ilişkiler boyutunu (politikayı) bileştirerek yazılmalıdır. Böylesi bir yaklaşım ise herşeyden önce, işçi hareketindeki krizi yalnızca nesnelliğe bağlayan ekonomist açıklamaları sorgulamayı gerekli kılıyor.

Örneğin, Thomas (1995a: 3-4), sendika hareketinin içerisine düştüğü şiddetli kimlik krizini emek gücü piyasasındaki yeni gelişmeler ile yeni endüstriyel örgütlenme (organizasyon) biçimlerine bağlamaktadır. Bunların ilki sendikacılığın üzerine oturduğu geleneksel iktisadi branşlardaki istihdam sorunları, kentsel-enformel ve kırsal emek gücü piyasalarında belirli bir örgütlenme tabanı bulma güçlüğü ve genel olarak emek gücü piyasasındaki parçalanma ile ilgilidir (Thomas, 1995a: 14). Üçüncü Dünya sendikacılığı, küçük ölçekli işletmelerde, enformel sektörde ve eve verilen işlerde çalışanlar arasında örgütlenmeyi başaramamış olup parçalanma, işsizlik, eksik istihdam, eve verilen işler ve yoksulluk, sendikaları marjinal bir fenomen olma riskiyle karşı karşı getiren önemli faktörlerdir (Thomas, 1995a: 15-16). Bunlar, Üçüncü Dünya'da, öncelikle politik ve sosyal bir tarzdan makro, mezo ve mikro düzeylerdeki sosyo-ekonomik sorunlara hitap eden yeni bir sendikal stratejiye geçişi, ne kadar güç olursa olsun, gerekli kılmaktadır (Thomas, 1995a: 21). Sonuç itibarıyla, "[s]endikaların, liderlik ve demokratik iç işleyiş gibi sayısız sorunları göz önünde tutulsa dahi, güçsüzlüğün asli nedenlerini geniş anlamda politik ve ekonomik ortamdaki değişmede aramak gerektiği aşikardır." (Thomas, 1995b: 235). Emek gücü piyasasındaki değişim, Latin Amerika sendikalarını da yeni sorunlarla karşı karşıya getirmiştir: "Emek ve örgütleri, ekonomik kriz ve uyumun dört sonucuyla yüz yüze geliyor: reel ücret düzeyindeki düşüş, açık işsizliğin artması, ekonominin, özellikle imalatın serbestleştirilmesi ve esnekleştirilmesi ve hükümetlerin işçiler ile genel olarak yoksullara yönelik olumsuz sosyo-ekonomik politikaları."(Koonings, 1995: 109). Politika önemli olmakla birlikte, hiç değilse şu konjonktürde belirleyici değildir: "[S]endikaların işçileri harekete geçirme ve onları ... temsil etme kapasitesini sınırlayan şey baskıcı devletin eylemi değil, işsizlik, yoksulluk ve enformel geçim

sağlama stratejileridir."(Koonings, 1995: 116). Deppe (1994: 8-16)'ye göre ise, sendikaların zayıflaması: a) Ekonomi ve üretim alanındaki dönüşüm; b) buna bağlı olarak sosyal yapıdaki dönüşüm; c) kültür yapısındaki değişim; d) politik alandaki ve devletin tarzındaki gelişmelere dayanarak açıklanabilir. Ancak Avrupalı bir Marksist olan Frank Deppe dahi politik dinamiği sendikalara dışsal olan nesnel bir alan ve sendikaları da bir kara kutu gibi görmektedir.

Böylesi bir nesnelliğe karşı çözüm arayışları öncelikle, yeni nesnelliğe 'pasif' uyumla ayakta kalmak ümidiyle sendikal işlevi yeniden tanımlayan arayışlardır. Bunlar esas itibarıyla, yeni güç ilişkileri ve dengeleri (oyunun yeni kuralları) içerisinde kendine yer arama ve açma, güç olma mantığına dayanan rekabetçi stratejilerdir. Koonings (1995: 122)'e göre, Latin Amerika sendikaları neo-liberal önermeleri ideolojik olarak yadsımaya yatkın olmakla birlikte, işaretler, işçi çıkarlarını çalıştıkları şirketleri destekleyerek savunma stratejisine döndükleri yönündedir. Bu, yaşamsal işletme çıkarları, yönetim ile emeğin ortak sorumlulukları, insan kaynakları yönetimi çerçevesinde emeğin becerisini yükseltme gibi değerlere dayalı yeni bir işletme kavramının ortaya çıkması anlamına gelmektedir (Koonings, 1995: 111). Emek gücü maliyetinin Üçüncü Dünya'ya kıyasla yüksek olduğu Kanada gibi bir Batı kapitalisti içinse, verili bölüşüm ilişkisi veya dengesini korumayı esas alan, becerili ve verimli bir emek gücüne dayalı, dolayısıyla eğitimi öne çıkaran bir 'yüksek ücret-yüksek beceri' stratejisine yönelmenin şart olduğu savunuluyor (Betcherman, 1996: 260-261).(9) Yeni iş organizasyonlarına, Fransız CGT (ConfÈdÈration Générale des Travailleurs - Genel İşçi Konfederasyonu) ve FO (Force OuvriËre - İşçi Gücü) karşı çıkarken, İskandinavya ve İtalyan sendikalarıyla Alman DGB'nin olumlu yaklaşıyorlar (Özkaplan, 1997: 126-127). Bunlara ETUC (European Trade Union Confederation -

Avrupa Sendikal Konfederasyonu)'un Avrupa'da sosyal diyaloğu öne çıkarması ve Avrupa sendikalarının da ulusalcılığa ve korumacılığa yönelmeleri eklenmeli (Özkaplan, 1997: 128). Sendikal işlevi yeniden tanımlamaya dönük bir diğer çabaysa, sendikaların, Savaş ertesindeki talep edici tarzı ve onun çağdaş uzantısı olan mevcudu koruma tarzını terk etmesi ve sosyo-ekonomik sorunlara yapıcı çözümler önermeleri gerektiği sonucuna varmıştır. Koonings (1995: 115-116)'e göre kalkınma ve demokrasi için konsensüs şart olup, sendikalar önümüzdeki dönemde sivil toplum içerisinde bu konsensüse taraf olmanın sunacağı fırsatları fark etme şansına sahiptirler. Bu ise doğallıkla, sendikalı işçi sınıfının ortak çıkarlara sahip olduğu müttefiklerini tanımlamayı gerektirecektir. Sanıyorum ki en geniş ittifakın yurttaşlık temelinde tanımlandığını söylemek yanlış olmaz. Daha dar bir ittifak da, tüketicilik temelinde tanımlanabilir: Nelson (1994: 362) emek gücü piyasasında çıkar çelişkisine düşen örgütlü emekle kentsel enformel emeğin, tüketiciler olarak ortak çıkarlara sahip olduğunu ve sendikaların üyelerinin reel ücretlerini gelir cephesinden çok tüketim cephesinde koruyabileceklerini savunuyor. Çünkü üyeleri ucuz tüketim malları ve kaliteli kamu hizmetleri talep eden daha geniş bir popüler koalisyonun parçasıdır. Son olarak ise, sadece politika alternatifleri formüle etmekle kalındığı taktirde sonuca varılamayacağı, bunların ancak politik bir güç olunursa gerçeğe dönüşeceği düşüncesi de hayli yaygındır.(10)

## 4. Türkiye'de nesnelcilik

Nesnelci yaklaşım, Türkiye'de de hayli popülerdir. Kutal ve Dereli (1995: 559)'ye göre "[e]ndüstri ilişkileri ve sendikacılık ekonomik, sosyo-politik ve teknolojik sistemlerin karşılıklı etkileşimleri sonucunda şekillenir, bunun gibi, endüstri ilişkileri de

kendi iç dinamikleriyle bu karmaşık ekonomik ve sosyo-politik etkileşimlerin yol açtığı değişmelere tepkide bulunur, yeni uyumlar arayarak varlığını ve dengesini korumaya çalışır." Görüldüğü gibi, endüstri ilişkileri dış etkilere karşı kendi iç dinamikleri uyarınca tepki vermekle birlikte, belirlenimin yönü dış etkilerden endüstri ilişkileri ve sendikacılığa doğrudur. Bu bağlamda, sendika hareketini olumsuz etkileyen faktörler, a) ekonomik kriz, b) küreselleşme ve dış rekabet, c) yeni teknolojiler, d) işsizlik (ekonomik kriz ve yeni teknolojilerin sonucu olarak), e) dönemin egemen ideolojisi ve işverenlerin olumsuz tutumlarıdır (Kutal ve Dereli, 565-567). Sonuncu faktör siyasi bir boyuta sahip görünmekle birlikte yine de belirleyici ve ezici bir nesnellik olarak görülüyor. Öte yandan, dış etkiye karşı verilen tepki de farklı iç dinamiklere ve farklı sendikacılık tarzlarına göre değişmektedir: Kutal ve Dereli (1995: 568-569) sendikaları sınıf mücadelesi aracı gibi gören 'ideolojik' sendikacılık ile etkinliğini toplu pazarlık ile sınırlandıran ücret sendikacılığı üye yitirirken, emek ile sermaye arasındaki ilişkinin işletme düzeyinde kurumsallaştığı ve sınai demokrasinin işlediği ülkelerdeki sendikacılık ile etkinliğini çeşitlendirerek üyelerine yeni hizmetler sunan sendikacılığın üye yitirmediğini, aksine kazandığını savunuyorlar.(11) Kutal ve Dereli (1995: 577-578, 581)'ye göre Batı sendikacılığı gücünü korumak üzere şu politikalara baş vurmaktadır: a) Sendikasız işçileri yüksek öğrenimli, ilişki kurma ve ikna etme kabiliyetine sahip uzmanlar aracılığıyla örgütleme; b) üye ve potansiyel üye tabanı ile topluma dönük, danışmanlık şirketleri aracılığıyla ve reklam tekniklerine dayalı bir propaganda; c) yeni hizmetler (AFL-CIO'nun, üyelere dönük avantajlı kredi kartı, sigorta ve emeklilik hesapları gibi finansal hizmetler sağladığı vurgulanıyor). Kutal ve Dereli (1995: 578)'nin Türkiye'ye dönük önerileri de benzer noktalarda yoğunlaşıyor: "... [i]şçi sendikalarının faaliyet alanlarını çeşitlendi-

rememeleri, toplu pazarlık yoluyla ücretleri arttırma dışında diğer faaliyet alanlarına (örneğin kooperatifçilik ve yatırım faaliyetlerine) fazla önem vermemeleri, bilimsel araştırmalara yeterince yönelmemeleri, kamuoyu yaratmada yetersiz kalmaları üye sayısının artmamasındaki başlıca nedenlerdir". Koray (1994: 255-257) da, Batı sendikacılığının krizini aşağıda faktörler ile açıklıyor: a) Ekonomik kriz, ücretlerin aşağıya çekilmesi, devletin sosyal harcamaları kısması; b) yeniden yapılanma ve üretim modelindeki değişim; c) büyüme sorunu ve yeni teknolojiler ile birlikte gelen yapısal işsizlik; d) toplu pazarlığın işletme düzeyine kayması ve yeni bir işletme kültürü; e) esnek istihdam. Koray (1994: 259)'a göre sendikaların, işletme düzeyinde ancak, "... işletme ile ortak çıkarları, kendi üyelerinin de çıkarlarını feda etmeden koruyabildikleri ölçüde, varlıklarını ve etkinliklerini sürdüreceklerini söylemek mümkün ..." olup, işletme düzeyindeki örgütlenme çabalarını politik etkinlik arayışıyla da desteklemeleri gerekmektedir. Bununla birlikte, Türkiye özeli hayli farklıdır: Sendikaların ortaya çıkışı, işçi hareketinin değil, bağışlanmış hakların sonucu olup bu da sendikaları düzen içine çekmiş, öncelikle kamu kesimine dayanıyor olmaları ise onları devlete bağımlı kılmıştır (Koray, 1994: 154-155, 260-261). Görüldüğü gibi burada öne çıkarılan öznel bir faktördür. Sendikaların üye hakları ve çıkarlarını korumak üzere şu değişikliklere gitmeleri gerekecektir: a) Ücret pazarlığıyla sınırlı tarzı geride bırakarak, işletme çıkarları ile üye çıkarlarını birleştirecek şekilde yeni sorumluluklar almak(12); b) toplu pazarlıkta sendikalar ile işverenleri bir araya getirecek yeni kurumlar ortaya çıkararak sendikaların varlıklarını koruyacakları bir etkinlik alanı yaratmak; d) yeni yönelimleri üye tabanına benimsetecek olan katılımcı politikalar izlemek; e) ücret politikasını esnekleştirmek, işgücü eğitimi ve iş güvencesiyle ilgili konuları öne çıkarmak (Koray, 1994: 262-263). Ayrıca sendikalar işletme düzeyinde üye

ve genel olarak işçi sınıfı çıkarlarını da savunmalı, bunun için ise sosyal ve politik etkinlik arayışına da girmelidirler (Koray, 1995: 264-265).

## 5. Öznelliğe yer açmak

Nesnelci yaklaşım özel çıkarı, mülkiyeti, rekabeti ve piyasayı veri alarak önerdiği nesnelliğe pasif uyum politikasıyla, yabancılaştırıcı nesnelliğe karşı, yabancılaştırıcı bir sendikal örgüt modelini çözüm görüyor. Burada herşeyden önce, nesnellik ile öznellik arasındaki dengeyi kurmak gerekiyor: "Çöküşü sadece zelzeleye bağlamak, evi, yapısını, zelzeleye dayanıklılığını sorgulamamak anlamına gelecektir. Oysa ... saldırıya karşı koyamayışları, sendikalardaki yozlaşma ile doğrudan ilgilidir. Öyle ise, zelzeleyi görmek kadar, evi de sağlamlaştırmak gerekiyor." (Arslan, 1998: 94) Bu ise, somutu politik ekonomi temelinde değerlendirmeyi ve kriz, anti-kriz ekonomi politikaları ve refleksler (ekonomi, politik ekonomi veya nesnellik boyutu) ile korporatist uygulama ve solun işçi sınıfıyla bağında kendini gösteren dejenerasyonu (politika veya öznellik boyutu) bir arada ele almayı şart koşar. Aşağıda, böylesi bir perspektif ile ne yapılması gerektiği sorusuna yanıt aramaya çalışacağım.

Nesnellik öznelliğe, yani politikaya yer bırakmayan acımasız, ezici bir gerçeklik olmamakla birlikte, politikanın ortamını ve daha önemli olarak olanaklarını saptamak üzere çözümlenmelidir. Türkiye'de, tarımın ve hizmetlerin istihdam içerisindeki payı hayli yüksek olup ücret dışı gelir türleriyle geçinen emekçilerin sayısı da kabarıktır. Ancak, tarımın istihdam içerisindeki payı büyük olmakla birlikte, gayri safi yurtiçi hasılaya katkısı düşüktür (Şenses, 1996: 4). (Bu açıdan, tarımsal emeğin iktisadi açıdan marjinal öneme sahip olduğu söylenebilir.) Seksenlerde, tarım sınırlı bir istihdam artışı göstermiş, imalat sana-

yii hemen hiç artış görmemiş, hizmetlerdeki istihdam artışı ise 1992 itibarıyla ve 80'e kıyasla yüzde 40 oranını aşmıştır (Özkaplan, 1995: 236). Öte yandan, enformel istihdamın, 1992 itibarıyla kentsel istihdamın içerisinde yüzde 26.3 oranında bir paya sahip olduğu hesaplanıyor (tanım, dörtten az işçi çalıştıran işyerlerini de kapsamakta) (Bulutay, 1995: 200). Milli gelir içindeki payı doksanlarda yüzde 20 ile 22 civarında seyreden imalat sanayiinde, tüm özel işyerlerinin yüzde 95'ini oluşturan küçük işyerleri, 1994 itibarıyla kayıtlı çalışanların yüzde 33'ünü kapsamakta, katma değerin ise sadece yüzde 7'sini yaratmaktadır (Köse ve Öncü, 1998: 144-145). Demek ki düşük ücretli küçük işletmelerin sayıca yoğunluğu, büyük işletmelerin stratejik önemini kesinlikle yok etmiyor. Çünkü, Köse ve Öncü (1998: 145-146)'nün ürettiği veri tabanı gösteriyor ki: a) sınai proletarya büyük işletmelerde yoğunlaşmış olup; b) petrol arıtma, ana kimya sanayii ve demir çelik ana sanayii gibi ölçek yoğun (ve dolayısıyla büyük ölçekli) sanayiler de iktisadi işleyiş açısından stratejik öneme sahiptir. Şenses (1996: 5)'e göre ise formel sektör, büyük ölçüde kamu kesimi (KİT'lerin kamu kesimi istihdamı içerisindeki payı 1988 itibarıyla yüzde 25.9'du), yabancı ve orta ve büyük ölçekli özel şirketlerden oluşmaktadır. Dolayısıyla, küçük işletmelerdeki örgütlenme zorluğu sorun olmakla ve bir alternatif örgütlenme politikası gerektirmekle birlikte büyük işletmelerin ağırlığı, 'yoğunlaşmış' bir örgütlenme çabasını da hala geçerli kılmaktadır. Öte yandan, küçük işletmelerin sayıca çokluğu, belli yerlerde (mesela İstanbul'un Ümraniye gibi bir semtinde) yoğunlaştıkları göz önünde tutulduğu taktirde sanıldığı denli ciddi bir örgütlenme zorluğu da yaratmaz.(13) Bununla birlikte, işkolu sendikacılığı, yapısı ve işkolu ve işyeri odaklı sendikal örgütlenme perspektifi ile farklı işkollarına dahil küçük işyerlerinin yoğunlaştığı bir bölgeye dönük bir bölge odaklı bir örgütlenme çabasına engel olup, farklı bir modelin

ortaya konulması gerekiyor.(14)

## 6. Bir garip sınıf

Daha önce belirttiğim gibi, Japon iş idaresi sadece belli alt sektörlerdeki sayıca sınırlı ve büyük ölçekli firmada uygulanıyor olsa dahi, kritik fabrikalardaki geleneksel dengeyi değiştirme potansiyeli taşıyan bu pratikleri işçi düşünce ve davranışı üzerindeki etkileriyle birlikte değerlendirmek gerekir. Humphrey (1994: 337-338), Brezilya bağlamında, Japon modelinin işçileri kazanmasının istihdam güvencesi sağlamasına bağlı olduğunu, buna karşılık 1990-91 resesyonu sırasında beş firmanın işçi çıkarmasıyla modelin darbe yediğini belirtiyordu. Türkiye'de de, örneğin otomotivde, belli başlı firmaların iktisadi krize bağlı olarak sıkça işçi çıkarmaları (ve düşük ücret uygulamaları), bu modelin oturtulmasını zorlaştırıyor olmalı. 1998'in Eylül ayında, Türk-Metal Sendikası'nın üyelerine danışmaksızın MESS ile sözleşme bağıtlaması Bursa'da Oyak Renault, TOFAŞ, Ford Otosan ve Renault işçilerine katılan Mako ve Robert Bosch işçilerinin büyük tepkisiyle karşılaştı (Cumhuriyet, 19 Eylül 1998). Eylemler bir çırpıda, İstanbul'da Uzel, AEG, Ford Otosan, Bursa'da SKT ve Döktaş, İstanbul ve Bursa'da Delphi Packart, İstanbul ve Eskişehir'de Arçelik, Ankara'da MANAŞ ve İzmir'de BMC fabrikalarına da sıçradı (Radikal, 21 Eylül 1998; Cumhuriyet, 22 Eylül 1998). Şükran Soner, İşçinin Evreni köşesindeki Alarm başlıklı yazısında bu patlamayı basitçe bir sözleşme veya bir sendikaya tepki olarak algılamanın yanlış olacağını vurguluyordu: "12 Eylül'ün getirdiği yasaklı sendikal düzeni, incelikleri ile bilemeyen okurlar, günümüzde işçilerin ayaklanmasının ne kadar zor, ağır bedelleri olduğunu tahmin bile edemezler. ... [İ]şçi sınıfının karakteristik davranış biçimleri, haksızlıklara uzun süre seyirci kalmak, boyun eğmektir. Yüze vurulmayan

tepkiler, sessiz birikir. Sonra ... hiç beklenmedik bir zamanda, bir kıvılcımla su yüzüne çıkan bir öfkeye patlamaya dönüşür." Soner, 12 Eylül'den bu yana başlarına neler neler gelen ve kılları kıpırmayan metal işçilerinin, ilk altı ay için yüzde 43, sonraki altı aylar için de geçmiş altı ayın enflasyon oranına endeksli bir ücret zammı ile (ki bugünkü koşullarda Türk-İş işçilerini de çok farklı bir sonuç beklemiyor) azıcık da gizli imzalanmış bir sözleşmeye nasıl olup bu denli öfke duyduklarını kavramak gerektiğini vurguluyordu. Kaldı ki, önemli kısmı geçmiş ile bağları kopuk genç işçiler olup, ayrıca sessizlikleri ve alınanla yetinmeleriyle de tanınmaktaydılar.(15)

Bursa örneği hayli karmaşık bir davranış şekliyle karşı karşıya olunduğunu göstermektedir. Öncelikle, "işçi sınıfına elvedacı" yaklaşıma ciddi bir darbe vurmuştur. Öte yandan ise, çok ihmal edilmiş olmakla birlikte bir işçi sınıfı çalışması stratejisi çizmenin en önemli koşulu, işçi sınıfı davranışını, gerek bireysel ve gerekse topluluk düzeyinde ortaya çıkarmaktır.(16) Farklı bir deyişle, işçinin neye benzediği, neyi, hangi anda ve niye yaptığını, yani davranış faktörlerini belirleyecek bir teorik çaba. Kimi ipuçlarını sağladığını düşündüğüm bir araştırmasında, Nelson (1994: 355) Latin Amerika, Afrika ve Asya ülkelerinde uygulanan neo-liberal istikrar politikalarına karşı protestoların şiddetiyle sendikalılık oranları arasında güçlü bir ilişki saptandığını söylüyor. Sendikaların zayıf ve bölünmüş olduğu yerlerde ise, kendi başına gelişen grevlere sıkça rastlanmakla birlikte, etkileri büyük olmuyor (Nelson, 1994: 355-356). Yine de, sendikalılık oranı düşük de olsa da, stratejik sektörlerdeki (Şili'de bakır, Meksika'da petrol gibi) sendikaların eylemleri büyük etkilere sahip olmaktadır (Nelson, 1994: 356). Öte yandan, kalkınmakta olan ülkelerde toplam işgücünün önemli bir kısmı kamu kesiminde istihdam edilmekte ve önemli kamu hizmetlerindeki grev, işi durdurma veya yavaşlatmalar da toplumsal yaşamı ak-

satabilmektedir (Nelson, 1994: 357-358). Ayrıca, kimi işçi kategorilerinin (madenci, denizci gibi) greve özellikle yatkın oldukları ve bunun içine gömülü bulundukları sosyal ortamla bağı bulunduğu da biliniyor (Nelson, 1994: 361). Son olarak ise, işçiler ekonominin kısa vadeli geleceği konusunda karamsar oldukları taktirde genellikle ücretlerin azaltılmasına karşı çıkmamakla birlikte, ekonomideki sorunun 'yapısal', dolayısıyla kolayca ortadan kalkmayacak bir sorun olduğuna ikna olmaya başladıkça şiddetli tepkiler ortaya koyuyorlar (Nelson, 1994: 363). Türkiye'de de, kamu kesiminin istihdam içerisindeki payı 1988 itibarıyla tarım dışı istihdam içerisinde yüzde 28.7 oranına varmakta olup (özellikle kimi sektörler ile bölgelerde) göreli yüksektir (Şenses, 1994: 421). 12 Eylül'ün öncelikle DİSK'i hedef alarak özel sektördeki sendikal örgütlülüğü kalıcı şekilde çökertmesiyle birlikte ise Türkiye'deki işçi sendikacılığının da öncelikle kamu kesiminde yoğunlaştığı söylenebilir. Kamu kesimi sendikacılığı, doksanlarda güçlü bir özelleştirme ve taşeronlaşma dalgasıyla karşı karşıya kalmıştır (Koray, 1994: 246). Bilindiği gibi özelleştirmeye konu stratejik işkollarına genellikle Demiryol-İş, Haber-İş, Tes-İş gibi devlete bağımlı tipik Türk-İş sendikacılığı tarzını sürdüren yapılar egemendir. Bunların özelleştirme ve benzeri sorunlar ile karşılaşınca girmiş oldukları kriz, Demiryol-İş ve Tes-İş gibi örneklerde yeni kadroların önünü açabilmekle birlikte hızlı ve köklü bir dönüşüm yaşandığını söylemek hiç mümkün değildir. 1989 Bahar Eylemleri'nin de gösterdiği gibi, hızlı ve köklü bir dönüşümün koşulları birikmiş tepkilere dayalı güçlü bir eylem dalgası ve bu dalgayı dönüşüme çevirebilecek öncü kadrolardır. Dolayısıyla, büyük eylem dalgalarıyla, tepkiyi dönüşüme çevirebilecek kadroların ortaya çıkış koşulları çok önemli bir araştırma konusudur. Bir ilk yaklaşım olarak işçi sınıfının, kendiliğinden tepkileri uzun ve daha da süreceği belli bir aşırı sömürü ve baskı döneminden sonra

gösterdiği söylenebilir. Öte yandan eğer neo-liberal istikrar politikalarına karşı protestoların şiddetiyle, sendikalılık oranları arasında güçlü bir ilişki olduğu doğruysa bu, özelleştirmenin usulca zayıflattığı bir kamu kesimi sendikacılığının, tüm sorunlarına rağmen, güçlü bir eylem dalgası olasılığını azaltacağı anlamına gelecektir. Bahar Eylemleri, sömürü ve baskıya karşı tepkiyi kontrol eden kamu kesimi sendikalarının, kısa bir sürede hem tepkinin hedefi ve hem de, daha önemli olarak aracına dönüşebildiğini göstermiştir.

## 7. Sınıfı "anlamak"

Yukarıda söylenenler özelleştirmeye kamu kesimi sendikalarını yaşatmak adına da karşı çıkmak gerektiği sonucunu doğuruyor. Bunun için ise, işçi sınıfı çıkar, mülkiyet, rekabet ve piyasa gibi kavramlara dayalı bireycilik karşısında kolektivist bir değer sistemini ve kamu kesimini bu değerler üzerinde yeniden yapılandırmaya yönelik bir programı savunmalıdır. İşçi sınıfının aynı zamanda 'evrensel sınıf' olarak insanlık çıkarlarını da savunmasını sağlayacak böylesi bir program, kamu kesiminin bugünkü haliyle yabancılaştırıcı yönlerinin eleştirisine dayanmalıdır. Bilindiği gibi 1980 öncesinin korporatizmi, yani istihdama, yüksek ücrete, kamu kesimine ve devlete dayalı bir sendikacılık anlayışını çıkış noktası almaktaydı. Bu tarz, işçi, sendikacı ve politikacı üçgeni içerisinde, işi ve ücretiyle yetinen işçinin çeşitli şeylere yabancılaşmasına yol açıyordu:

a) Politika: İşçiler politikayı güvenceli istihdama ve göreli yüksek ücretlere karşı oylarını verdikleri basit bir değişim gibi gördüler;

b) Sendikalar: İşçilerin sendika işlerine ilgi gösterdiği yegane vesile toplu sözleşmeler ile sendika seçimleri oldu;

c) Emek süreci: İşçiler işlerini sadece ve sadece ekmeğini ka-

zanma yolu gibi gördüler. Neyi, niçin ve nasıl yaptıklarını düşünmediler.

d) Genel olarak toplum: İşleriyle ilgili olmadıklarına göre onun toplum üzerindeki sonuçlarına yabancılaştılar. Oysa, işleri, üreticiler olarak işçiler ise toplum arasında bağı teşkil etmekteydi.

Dolayısıyla, kamu kesimini yeniden yapılandırma tartışması, kaçınılmaz olarak sadece mülkiyetin ve piyasanın değil, aynı zamanda sendikacılığın ve devletin eleştirisine de dönüşecektir.

İşçi sınıfının davranış şekillerini kavramak için, işçi sınıfının hem grup, hem de birey düzeyinde neye benzediğini belirlemek gerekiyor. Boratav (1995: 102)'a göre, "... [s]ınıfsal kökenin, sosyal hareketlilikle birlikte ele alınması ideolojik pozisyonların açıklanmasında önem kazanacaktır. ... [M]avi yakalıların yukarıya doğru sınıf değiştiren çocuklarının daha liberal pozisyonlara kaydığı önerilebilir. Genellikle daha 'sol' tavırlar sergileyen işsizlerin içinde ise, mavi yakalı babaların göreli olarak daha ağır basmasına bakarak, aşağıya dönük sosyal hareketliliğin ise radikalleşme için elverişli bir ortam yarattığı düşünülebilir." Ayrıca, "[i]ktisadi liberalizm ve sosyal devlet konularında sanayi işçilerinin 'sol', ticaret ve diğer hizmetlerde çalışanların ise 'sağ' tavırlarda göreli olarak önde geldiği saptanıyor. ... İşyeri büyüklüğüne göre yapılan bir dökümde, küçük (1-20 işçi çalıştıran) işyerlerinin ücretlileri iktisadi ve sosyal politikada en 'sağ' tutumu sergiliyorlar. 500 kişiyi aşan işyerlerinin ücretlilerinde ise, her iki konuda da daha 'sol' tavırlar başattır. Kadın-din temalarına gelince en 'sol' konumlar 21-100 ve 501+, en 'sağ' tavırlar ise 101-500 ve 1-2 işçi çalıştıran işyerlerinde gözleniyor." (Boratav, 1995: 104) İdeolojik eğilimler işçi sınıfı içerisindeki farklı topluluklara göre değişmekle birlikte kişisel gözlemim, işçilerin kendileri, diğerleri arasında, yukarıya doğru ve rantiyeleşmeye dayalı bir hareketlenme yaşamadıkça, yani burjuvalaş-

madıkça, işçilerin ideolojik eğilimlerinin etkilenebileceği ve değiştirilebileceği, kısacası katı olmadığı yönündedir.(17) Boratav (1995: 53), "... [k]entsel rantlara en çok mazhar olanların, (ortalamayı aşanların) sırasıyla esnaf/marjinaller, orta-büyük burjuvazi, yüksek nitelikli ücretliler ve işsizler olduğu"nu saptıyor ve "[k]entsel rantlara ulaşma beklentisinin sosyal gruplar arasında oldukça yaygın bir durum taşıması, özellikle kent emekçilerinin ideolojik ve politik tavırları açısından önemli görülmelidir" diyor. Öte yandan, reel gelirler üzerindeki baskılara rağmen, dayanıklı tüketim malları ediniminde yoksul ailelerde dahi anlamlı artışların gerçekleşmiş olması (Boratav, 1995: 79), konsümerist eğilimin gücünü göstermektedir. İşçi sınıfının davranış şekilleri, topluluk düzeyinde ve somutta büyük bir çeşitlilik gösterdiğine göre, farklı somutluklara dönük bir araştırma çabasına girişmek gerektiği ortadadır.

Yukarıdakilere ek olarak, işçi sınıfının neye benzediği, bireysel düzeyde daha 'insani' faktörler ile belirleniyor olmalıdır. Freire (1995: 24), hem insanlaşma hem de insandışılaşmanın gerçek alternatifler olduğu halde, sadece insanlaşmanın insanın yetisi olduğunu, bu yetinin sürekli olumsuzlanmakla birlikte, bu olumsuzlamayla aynı zamanda olumlandığını da söyler: "İnsanlaşma; adaletsizlik, sömürü, baskı/ezme ve ezenlerin şiddetiyle engellenir; ezilenlerin özgürlük ve adalet özlemiyle, kaybettikleri insanlığı yeniden kazanma mücadelesiyle olumlanır." İşçilerin insanlaşmasını engelleyen önemli şiddet ögeleri arasında işsizlik başta geliyor.(18) Boratav (1995: 56-59), işsizliğin İstanbul nüfusu için aşırı yaygın bir olgu olduğunu, şimdi çalışmakta olan kuşağın, bir önceki kuşağa göre çok daha yaygın bir işsizlik olgusu ile karşı karşıya olduğunu söylüyor. Baskıcı ve ezici gerçeklik, insanların bilincini kaplamakla ve onları uysallaştırmakla birlikte, aynı zamanda sıkıntı verici olup, ona ezilmenin bilinci katılarak daha da sıkıntı verici kılındığında

ezilenlerin özgürleşme eylemine geçmeleri sağlanır (Freire, 1995: 31-32). Yani, işçilerin durumu, onur ile korku arasındaki bölünmüşlükleri, kendisi olmak ile içindeki ezeni püskürtememek arasındaki gidiş gelişleri sıkıntı verici olup, bir arayışa yol açar. Eğer işçiler, ezilme gerçekliğini nedenleriyle birlikte kavrar, çıkışı olmayan kapalı bir dünya gibi değil de dönüştürebilecekleri kısıtlayıcı bir durum gibi idrak ederler, ayrıca bu idrak özgürleştirici eylem içinde yönlendirici güç haline gelirse gerçek bir mücadele başlar (Freire, 1995: 29). Oysa işçiler, özellikle neo-liberal ekonomi politikaları ve enformalizasyonla birlikte, kültürel bir yozlaşmaya mahkum edilerek, ezilmeyi dönüştürebilecekleri kısıtlı bir durum gibi idrak etme ve, bilinçlenme olanaklarını kaybetmekteler. Bu nedenle, bağımsız ve özgürleştirici bir işçi eğitimi ve kültürünü yaygınlaştırmak işçi sınıfına yönelik etkinliğin en önemli parçaları arasında sayılmalıdır.

## 8. Sonuç yerine

1. Kapitalizm, ısrarlı ve sarsıcı bir iktisadi krizi yaşıyor. Ne yazık ki, sermaye kriz idaresini başarabiliyor iken, sistemin kendi krizi karşıt ideoloji ve sendika benzeri kurumları daha fazla hırpalıyor.

2. Kapitalizmin ve sendikaların krizi, yeni olanaklar sunmakla birlikte, bu olanakların değerlendirilmesi sendikalara ve solun işçi sınıfıyla kurduğu ilişkiye dönük köklü bir eleştiriyle birlikte mümkündür.

3. İşçi hareketinin krizi sadece kapitalizmin yeni yönelimleriyle açıklandığı takdirde, bu nesnelci (ve ekonomist) açıklama öznelliğe hiçbir açık kapı bırakmaz. Kaldı ki, daha iyi bakıldığı taktirde sendikaların sermayenin kriz idaresini kolaylaştırıcı araçlara dönüşmüş olduğu, yani öznelliğin rolü görülecektir.

4. Bu ikinci bakışın öznelliğe araladığı kapı, işçi hareketini

yabancılaşmanın etkisinden kurtaracak yapılarla değerlendirilebilir. Örgütlenememe sorunu, yabancılaştırıcı sendikal oluşumların sonucudur.

5. Bu yapılar, yeni nesnel koşullara bağlı olarak, sendika dışı yeni biçimlere de sahip olmalıdır. Ortak özellikleriyse, pratiklerini, yabancılaşmayı kıracak bir tarza dayandırmalarıdır.(19)

6. Maalesef, krizin yarattığı yeni olanakları değerlendirecek bir teorik çaba, genelde gösterilememiştir.(20) Öte yandan olumlu yönler içeren pratik adımlar dahi yeni bir tarzı yaratamadıkça heba olacaktır.

7. Yeni bir işçi hareketi yaratma çabası, yeni politikalar (teori) ile yeni kadroları (pratiği) buluşturmayı esas almalıdır.

8. Söz konusu çaba, uluslararası bir işbirliğini zorunlu kılmakla birlikte gerçek bir uluslararası işçi hareketi yerel işçi hareketleri yeterince güçlendikçe yaratılabilecektir.

9. İşçi hareketinin bir çıkış yapması, nihai kertede politik bir yükselişe bağlı olduğuna göre, politik etkinlik ayrı bir alan olarak önceliğini korumaktadır.

**notlar**

1- Aslına bakılırsa, sadece Türkiye değil, dünya işçi hareketi tarihi de, sürekliliğin olduğu kadar, belki ondan da çok süreksizliğin tarihidir.

2- Görüldüğü gibi, yakın geçmişte yaşananlar da, sopa ardına sopa yiyip de ders çıkaramayanlara rağmen, aslında yeni birşey değildir.

3- Lukacs, Marx'ın, sosyal gerçekliğin onu değiştirmek için gerekli teorik temeli sağlayan bir yorumunu yapmakla yetindiğini, buna karşılık ise, Lenin'in, realpolitikiyle, esas itibarıyla teorik bir tutumu pratik zirvesine ulaştırdığını, teoriyi tükettiği

ve pratiğe çevirdiğini vurgulayarak onu 'pratiğin teorisyeni, teorinin pratisyeni' (a theoretician of practice, a practitioner of theory) diye tanımlıyor (Lukacs, 1997: 92-93, 99).

4- Anlaşılacağı gibi bu tespit, aydınlar ile işçiler arasındaki ilişkiyi de tartışmayı zorunlu kılıyor.

5- Kagarlitsky (1998: 295)'ye göre, Marksizm gerçekten de tarihi bir yenilgiye uğramıştır. Ama bu yenilginin miladı Berlin Duvarı'nın çöküşü değil, teorinin hareketten ayrıldığı ve yalıtıldığı zamandır. Teori ve pratik kopukluğuysa Stalin'in Marksizm-Leninizm yorumuyla açıklanabilecek bir şey değildir: "... Klasik Marksizmin temsilcilerinin pratik etkinlikleri ... teorik araştırmalarına sıkıca bağlıydı. Bu bağın kopuşu Savaş ertesine denk geliyor. ... Otuzlu yıllarda Batı'da akademik Marksizm çoktan üniversite çevrelerinin konusu haline gelmişken, sosyal demokrasi ve komünist partiler için ise genel 'klasik' formüller ölü bir tapınışa dönüşmüştü. "

6- "Koşulların değişmesi ve eğitime dair materyalist doktrin, koşulları insanların değiştirdiğini ve eğitenin de eğitilmesi gerektiğini unutmaktadır." Anımsanacağı gibi bu Marx'ın Feuerbach üzerine üçüncü tezinin ilk tümcesidir (Marx ve Engels, 1986: 121). Bu tartışmaya ilgi duyan okurlara Lukacs (1997: 37-38)'ın öncü parti ile kendi kadroları ve sınıf arasındaki ilişkiye bakışına göz atmalarını öneriyorum.

7- Sol, bu çelişki ve gerilimi örtmek üzere, 'demokratik merkeziyetçilik' diye bir ucube ilke ortaya atmış, daha doğrusu, uydurmuştur.

8- İşçi hareketi ve solun derin bir kriz yaşadığı bir dönemde, kimsenin kimseyi dinlemediği, hiçbir şeyin tartışılmadığı, herkesin herkesin ayağını kaydırmaya çalıştığı kongreler yaşanıyorsa, bunun sınıf hareketini içeriden çürüten, gayri ahlaki bir dejenerasyon bir süreç olduğu sanıyorum kimsenin karşı çıkamayacağı bir gerçektir.

9- Betcherman (1996: 251, 264-265), çalışma alanında emeğin lehine bir uluslararası koordinasyonu ILO, NAFTA ve AB deneyimlerine dayanarak gerçekçi bir olasılık gibi görmüyor.

10- Koonings (1995: 115) Brezilya'da, PT (Partido dos trabahaldores - İşçi Partisi) ve CUT (Central unica dos trabalhadores - Birleşik İşçi Merkezi) arasındaki bağa değinirken, gerek PT gerekse CUT'nin işçilerin hedeflerine sadece sendikal etkinlik düzeyinde varamayacaklarını savunduğunu belirtiyor.

11- Oysa Deppe (1996: 60), 60'ların sonu ile 70'lerin başında, genel bir sola kayış yaşandığı ve özellikle solcu sendikalar üye kazanırken, tutucu ve liberal güçlerin zayıfladığı ve savunmaya çekildiğini vurguluyor. Görüldüğü gibi, politika faktörü kritiktir.

12- Koray, işkolu sendikacılığına göre örgütlenmiş bir yapıyla, işletmeye kayan sorunların çözülemeyeceğini, bugünkü temsilcilik kurumuyla yönetimlerin uyguladıkları yeni tekniklere karşı konulamayacağını, yeni bir örgütlenme modeli gerektiğini vurguluyor. Bu isabetli bir uyarıdır.

13- "Yeni marjinal kesim sermaye çevresinin tamamen dışında; sermayenin ona hiç mi hiç ihtiyacı yok. ... Bu yığınların din, etnik köken, kültürel otantiklik gibi çeşitli ideolojilerin etrafında toplanma stratejisini geliştirip, içine kapalı topluluklar halinde kendi başlarının çarelerine baktıklarını görüyoruz. ... Enformel nitelik kazanma olgusunun işçi ailelerinin çok büyük bir kısmına sirayet ettiğini söyleyebiliriz. ... Formel istihdamda yaşanan gerileme yüzünden klasik modelin proletarya bilinci gelecekte farklı biçimlerde ortaya çıkacak ve belki de hiç umulmayan mecralara yönelecektir. Dolayısıyla gerek işçi sınıfının, gerekse işçi hareketinin bu gelişmeler ışığında yeniden tanımlanıp, kuramlaştırılmasına ihtiyaç vardır." Keyder (1998: 233-234, 236-237) Enformalizasyonun önemi aşikar olmakla birlikte, somutu çok iyi değerlendirmeksizin aceleci genellemelere var-

mak yanlıştır.

14- DİSK içerisindeki nuhalefetin ortaya koyduğu işçi evleri projesi doğru bir alternatif örgütlenme aracı olmakla birlikte, diğerleri arasında, kadro yetersizliği ve sol içi çekişme gibi nedenler ile yol alamadı.

15- Sorunu tarihi bağlamında ele almak önemli: 1973'de, Türkiye Metal-İş Federasyonu'na bağlı Bursa Metal-İş Sendikası ile MESS arasındaki toplu sözleşme uyuşmazlığı Tofaş, Renault, Mako, SKT, Coşkunöz, Karsan, Burçelik ve Çemtaş işyerlerinde greve kararı alınmasına yol açtı (Tarih Vakfı, 1996: 247). 1976'da ise, Türk-İş'e bağlı Türk Metal Sendikası'nın Bursa'da bir şube açarak DİSK'e bağlı Maden-İş Sendikası'nın örgütlü olduğu Tofaş ve Reanult gibi işyerlerine girmeye çalışması, kısa sürede iki sendikanın karşıya gelmesine yol açtı. 3 Haziran 1976 günü Muammer Çetinbaş adlı bir Maden İş üyesi, Tofaş fabrikası önünde vurularak işçi sınıfı şehitleri arasına katıldı. DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler, Çetinbaş'ın, Türk Metal Sendikası'nın amblemini taşıyan arabadan açılan ateşle yaşamını yitirdiğini basına açıkladı (Tarih Vakfi, 1996: 248-249).

16- İşçi sınıfı aydınlarca bir türlü anlaşılamamıştır. Bunu itiraf etme cesaretini Nazım, "akrep gibisin kardeşim" diyerek göstermişti.

17- Burada ayrıntıya giremiyorum ancak işçi tipolojisindeki farklılaşma hayli çeşitlidir. Ama şunu belirteyim ki işçi 'sendikacı'laşarak da burjuvalaşır.

18- Blanchflower (1991: 492), işsizlik korkusu ile ücretler arasında bir ilişki saptayarak, işsizliğin işçilerin pazarlık gücünü zayıflattığını ve bunun en açık haline sendikasız kesimde rastlandığını vurguluyor. İşsizlik, yaşamını sürdürememe korkusu yarattığına ve bir baskı aracı olarak kullanıldığına göre bir şiddet biçimidir.

19- Bu ortak özelliklerin aranması gereken bir kaynak, Rus-

ya'daki konseylerdir. Bu konuda, Anweiler (1990)'in önemli çalışmasına baş vurulabilir.

20- Aşina olduğum iki çalışmayı istisnalar arasında sayabilirim: Akıncılar (1994b), henüz aşılamamış bir çalışmadır. Moody (1997) ise, yeni açılımlar ortaya koymaya aday bir çalışma.

**yararlanılan kaynaklar**


Ahmad, Feroz (1998), "Cumhuriyet Türkiye'sinde Sınıf Bilincinin Oluşması, 1923-45", Osmanlı'dan Cumhuriyet Türkiye'sine İşçiler - 1839-1950 içinde, Quataert, Donald ve Zürcher, Erik Jan (der.), İletişim, Ankara

Akıncılar, Murad (1994b), "Krizden Çıkış ve İşçi Hareketinde Yeniden Yapılanma", '92 Petrol-İş Yıllığı, Petrol-İş Sendikası, İstanbul

Arslan, Hakan (1998), Politik Ekonomi Temelli Bir İşçi Hareketi Tarihine Doğru, Toplum ve Bilim, 77

Betcherman, Gordon (1996), "Globalization, Labour Markets and Public Policy", States Against Markets içinde, Boyer, Robert ve Drache, D. (der.), Routledge, Londra

Blanchflower, David G. (1991), "Fear, Unemployment and Pay Flexibility", The Economic Journal, 101

Boratav, Korkut (1995), İstanbul ve Anadolu'dan Sınıf Profilleri, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul

Cizre, Ümit (1992), "Korporatizm ve Türk Sendikacılığı - I", Birikim, 41

Deppe, Frank (1994), Baty Avrupa'da Sendikal Hareket: Sorunlary ve Perspektifleri, T. Harb-Y? Sendikasy, Ankara

Deppe, Frank (1996), "The Future of the Trade Union Movement in the World", Harb-İş Konferansları II - Özelleştirmenin Kamu Yaşamı Üzerine Etkileri ve Sendikalar Konferan-

sı'na sunulan tebliğ, Mart 29, Ankara

Freire, Paulo (1995), Ezilenlerin Pedagojisi, Ayrıntı, İstanbul

Güzel, Şehmus (1996), Türkiye'de İşçi Hareketi - 1908-1984, Kaynak Yayınları, İstanbul

Heilbroner, Robert (1979), Marxism: For and Against, W. W. Norton & Company, New York

Humphrey, John (1994), "Japanese Methods and the Changing Position of Direct Production Workers - Evidence from Brasil", Global Japanization? - The Transnational Transformation of the Labour Process içinde, Elger, Tony ve Smith, Chris (der.), Routledge, Londra

Jacoby, Russell (1975), "The Politics of the Crisis Theory: Toward the Critique of Automatic Marxism - II", Telos, 23

Kagarlistky, Boris (1998), "Revenir ‡ la tradition marxiste", Le Manifeste communiste aujourd'hui içinde, (kolektif derleme), Les Editions OuvriËres, Paris

Keyder, Çağlar (1998), "Sonsöz: Geniş Halk Yığınlarının Durumu", Osmanlı'dan Cumhuriyet Türkiye'sine İşçiler - 1839-1950 içinde, Quataert, Donald ve Zürcher, Erik Jan (der.), İletişim, Ankara

Koonings, Kees vd. (1995), "The Very Long March of History", Globalisation and Third World Trade Unions: The Challenge of Rapid Economic Change içinde, Thomas, Henk (der.), Zed Books, Londra

Koray, Meryem (1994) Türkiye'de Sosyo-ekonomik Dönüşümler ve Sendikalara Etkileri, TÜSES, Ankara

Köse, Ahmet H. ve Öncü Ahmet (1998), "Dünya ve Türkiye Ekonomisinde Anadolu İmalat Sanayii: Zenginleşmenin mi Yoksa Yoksullaşmanın mı Eşiğindeyiz?", Toplum ve Bilim, 77

Kutal, Metin ve Dereli, Toker (1995), "Ekonomik Kriz ve Dünyada Sendika Hareketi", '93-'94 Petrol-İş Yıllığı, Petrol-İş Sendikası, İstanbul

Marx, Karl ve Engels, Friedrich (1986), The German Ideology, International Publishers, New York

Moody, Kim (1997), Workers in a Lean World - Unions in the International Economy, Verso, Londra

Nelson, Joan M. (1994), "Organized Labor, Politics, and Labor Market Flexibility in Developing Countries", Labor Markets in an Era of Adjustment - Volume 1 içinde, Horton, Susan vd. (der.), The World Bank, Washington, D. C.

Özkaplan, Nurcan (1997), "Sendikal Hareket ve İşgücü Piyasalarında Yeni Eğilimler", Türk-İş '97 Yıllığı - Cilt 2 - 1990'ların Bilançosu: Değerlendirme Yazıları, Araştırma Merkezi (der.), Türk-İş, Ankara

Şenses, Fikret (1994), Labour Market Response to Structural Adjustment and Institutional Pressures: The Turkish Case, METU Studies on Development, 21(3)

Şenses, Fikret (1996), Structural Adjustment Policies and Employment in Turkey, Middle East Technical University, Economic Research Center, Working Paper, ERC 1996-1, Ankara

Tarih Vakfı (1996), Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi - Cilt 3, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul

Thomas, Henk (1995a), "The Erosion of Trade Unions", Globalisation and Third World Trade Unions: The Challenge of Rapid Economic Change içinde, Thomas, Henk (der.), Zed Books, Londra

Yerasimos, Stefanos (1992), "Tek Parti Dönemi", Geçiş Sürecinde Türkiye içinde, Schick, İrvin C. ve Tonak, Ertuğrul A. (der.), Belge Yayınları, İstanbul

# Sendikal Hareketin Dünü Bugünü

**Ali Ekber Baytemur**
**Egitim-Sen Malatya Şb. Bşk.**

Dünyada sendikacılık fikri, kapitalist üretim tarzıyla birlikte sanayi işçileri arasında boy vermeye başladı. 1824 ilk sendikanın kurulduğu tarihtir. Dünyanın sendikal örgütlenmeyle tanışmasından bu yana175 yıl geçti.175 yıldır başta sanayi işkolu olmak üzere dünyanın dört bir yanında çalışma, yaşam ve ücret koşullarının iyileştirilmesi için bir araya gelerek örgütlenenlerin gördükleri baskılar, yıldırmalar ve katliamlar ürkütücü, dehşet verici boyutlardadır. Sermaye, bugün de fırsatını buldukça örgütlenenlere saldırıyor, yok etmek istiyor.

1824'ten beri türlü meşakâtlerle elde ettikleri sendika hakkının işlerlik kazanmasının grev hakkıyla çok yakından ilişkisini kavrayan çalışanların, grev hakkını kazanmalarının üzerinden ise yaklaşık 135 yıl geçti.1864'te Fransa'da elde edilen ilk grev hakkı, uzun zaman yararlanılamayan haklar arasında kaldı.

Avrupa, kapitalizmin anavatanıdır. Kapitalizm, geliştikçe kendi karşıtını da doğurdu. Yaklaşık 250 yıllık geşmişi içinde topraktan koparıp işçileşmesine neden olduğu çalışanlarla uzun uğraşlar sonucunda karşı karşıya gelen kapitalizm, bir diğer yandan pazarsız da duramazdı. Kapitalizmin gözünü diktiği önemli pazarlardan biri, mirası üzerinde Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu Osmanlı topraklarıdır.

Kapitalist üretim ilişkilerinin işçi sınıfını doğurduğundan bu yana, bir sınıf olarak yaşamsal çıkarlarını korumak üzere işçiler, doğal olarak birleşme, örgütlenme eğiliminde olmuşlardır.

İşçi hareketi içinde sendikaların seçkin bir yeri vardır. Sendikalar işyeri, meslek veya işkolu esasına göre birleşen işçilerin örgütleridir. Kendi hareket alanlarında, ayrımsız bütün işçilerin yakın ve uzun erimli çıkarlarını korumayı üstlenir; ulusal, bölgesel veya uluslararası düzeyde örgütlenirler.

Sanayi devriminin 18. Yüzyıl'da başladığı ülke olan İngiltere, sendikal hareketin beşiği olarak görülebilir.

Sendikal örgütlenmelerin ilk örnekleri dayanışma dernekleri şeklinde ortaya çıktılar. Bunların başlıca amaçları hastalık, kaza, işsizlik, dulluk gibi durumlarda üyelerine destek olmaktı. İşçilerin acımasızca sömürülmesi, çok geçmeden onları haklar için savaşıma itti. En etkili ve yaygın yöntem grev eylemiydi. Eskiden lonca üyesi olmayan zanaatkârların başvurduğu grev, işçilerin elinde çok güçlü bir silah oldu.

Dayanışma düşüncesi gelişince, ulusal sendikal örgütlenmeler kurulmaya başlandı. İlk girişim, İngiltere'de 1831 yılında "Emeğin Korunması İçin Ulusal Dernek" adı altında şekillendi.

1834 yılında "Büyük Ulusal Sendikalar Birliği" kuruldu. Bu kuruluş modern sendikaların öncüsü oldu. 1875 yılına kadar İngiltere yasaları sendikaları tanımadı.

Fransa'da sendikal örgütlenme hakkı 1884'te elde edildi. İtalya'da grevler 1889'a kadar yasalara aykırıydı. ABD'de resmen yasal oldukları halde, keyfi baskılara tabi tutuluyorlardı. "Anti-Terör" yasası diye bilenen 1890 tarihli "Sherman Yasası" yüzünden bu durum 19. Yüzyıl'ın sonuna kadar sürdü.

1864'te işçi sınıfının en ileri güçleri "Ulusal İşçi Derneği" ya da diğer adıyla 1. Enternasyonal'i kurdular. Bu kuruluşun iki temel amacı vardı: Birincisi, işçi sınıfının bağımsız programını ortaya koymak. İkincisi, işçi sınıfının kurtuluşunun yine işçi sınıfının kendisi tarafından elde edileceği bilincinin verilmesiydi. 1. Enternasyonal işçileri örgütlemekte ve sınıfsal eğitimlerini sağlamakta belirleyici bir rol oynadı.

1871 yılının mart ayında Paris halkı ayaklanarak dünyanın ilk işçi devletini, Komün'ü kurdu. Paris Komünü ancak 72 gün yaşayabildi.

Fransız devriminin 100. yılında çeşitli ülkelerin işçi önderleri ve sosyalistleri toplanarak 2. Enternasyonal'i kurdular. Burada alınan bir kararla 1 Mayıs, Uluslararası İşçi Günü olarak kabul edildi.

19. Yüzyıl'ın ikinci yarısında dünya hızlı bir değişim yaşadı. Sermayenin aşırı yoğunlaşması tekellerin kurulmasına yol açtı. Bu dönemde bütün dünyada işçi sınıfının safları genişledi ve Emperyalizm doğdu.

1. Dünya Savaşı'ndan sonra İFTÜ'nün resmi üye sayısı 8 milyona ulaştı. Yeni bir çağ, toplumsal devrim ve ulusal kurtuluş çağı, emperyalist kampın git gide daraldığı bir dönem başladı.

Şubat 1919'da Sosyalist Enternasyonal yeniden kuruldu. 1937 yılında sendikal birliği sağlamak için Londra'da bir araya

gelindi.

Bu gelişmelerin ülkemize yansımasının Tanzimat Fermanı ile olduğu bilinen ve kabul edilen bir olgudur.

Kapitalizm girdiği yerleri çıkarları elverdiğince değişikliğe uğratıyor. Değişiklik, ister istemez, kapitalizmin karşıtını da yaratıyor. İnsanlığın 175 yıl önce tanıştığı sendika hakkı ve 135 yıl önce tanıştığı grev hakkıyla Türkiyeli emekçilerin tanışması, yakın döneme rastlıyor. İşçi sınıfının bu hakları kullanmasından yaklaşık 15 yıl sonra ilk işçi örgütlenmesiyle karşılaştığımız Türkiye'de, bu hakkın kullanılmasının bedeli ağır oldu. Türkiye işçi sınıfının tanıştığı ilk örgüt, "Osmanlı Amele Cemiyeti" adıyla kuruldu. OAC, uzun yıllar grev örgütleyemez durumda kaldı.

Araya giren onca kesintili dönem, örgütlenmeye yönelik talepleri ortadan kaldırmadı, tam tersine arttırdı. Çalışanların örgütlenmeye ve örgütleri aracılığıyla hak ve özgürlüklerini kazanma ve korumaya yönelik mücadeleleri, bugün de yeni boyutlar altında sürüyor. Her örgütlenme talebi, Türkiye egemen sınıflarının boğma girişimiyle karşı karşıya kalıyor.

Türkiye kapitalizminin iç dinamikleri ile değil, dış dinamiklerin etkisiyle geliştiği biliniyor. Bu da, yukarıdan aşağıya uluslararası kapitalizmin izin verdiği ölçüde gelişen Türkiye kapitalizminde çarpıklığa ve istikrarsızlığa yol açıyor. Aralıklarla bunalıma düşen Türkiye kapitalizminin, bunalımın yükünü çalışanlara yıkma geleneği sürüyor. TC tarihinin üçte birinin sıkıyönetimlerle geçmesi bile bunu kanıtlıyor.

Türkiye burjuvazisi darbeler sayesinde yasakçılığı geleneksel bir hale getirdi. Darbeler tarihinin başlangıcı olarak bilinen 1961'den sonra çıkarılan çalışma yasalarının 1971 ve 1980 darbeleriyle ne hale getirildiğini gördük/yaşadık. 1980'i en iyi "Taşların bağlandığı, itlerin salındığı dönem" söylemi anlatıyor. İşte böyle bir ortamda, Danışma Meclisi'nde tartışılmasına bile

fırsat verilmeyen çalışma yasaları çıkarıldı.

2821-2822 sayılı yasaların yasakçılığı ve anti-demokratikliği tartışma götürmüyor. Söz konusu yasalar, çalışanların bir bölümünü kapsıyor olmakla bir başka "ün" kazanıyor. Kamu çalışanları bu yasaların dışında bırakılıyor.

12 Eylül'ün anti-demokratik, baskıcı yasalarına karşı işçilerin başlattığı '89 Bahar Eylemlilikleri, kamu emekçilerini de hareket geçirdi. Anayasa ve uluslararası yasalardan kaynaklanan hakları çerçevesinde kamu emekçileri 1990 yılında sendikalarını kurarak, fiili bir hareket başlattılar.

Kamu çalışanları on yıllık örgütlenme süreçlerinde iş bırakmalarla, mitinglerle, yürüyüşlerle, direnişlerle, kısacası meşru gördükleri eylem ve etkinliklerle geri alınması mümkün olmayan sendikalarını yaratıp, bunu KESK ile taçlandırdılar.

Amaçlarını şöyle belirlediler: "Kamu Emekçileri olarak ekonomik, demokratik, akademik, sosyal, siyasal, kültürel, hukuksal, mesleki, özlük hak ve çıkarlarımızı koruyup geliştirmek, çalışma ve yaşama koşullarımızı insanca bir düzeye çıkartmak." Bütün bu talepler ve mücadele süreci sürgünlerle, cezalarla, joplarla, gaz bombalarıyla, kısacası her türlü baskı yöntemleriyle engellenmek istendi. Ama kamu emekçileri toplumsal muhalefet hareketlerinin de örnek aldığı kararlı ve direngen bir hatla bunları geri püskürtmeyi başardı.

Demokrasilerin eksik yaşandığı ülkelerde sendikal faaliyet ya da sendikacılık yapmak oldukça güç. Bu, ülkemiz için de geçerli. Özellikle ülkemizin "doğu" ve "güneydoğu"sunda, olağanüstü hal koşullarında bu durum kendisini yıllardır hissettiriyor. Sendikalara ve sendikacılara yönelik baskı ve sindirme politikaları bölge şartlarından kaynaklanıyor. Gerek işçi sendikaları, gerekse de on yıllık kamu emekçileri sendikal mücadelesinde en ağır bedelleri bu bölgede yaşayanlar ödemek zorunda kaldı. Sendikalar kapatılıp, faaliyetleri engellendi, sen-

dikacılar cezalandırıldı, sürgün edildi, hatta katledildi. Münir Ceylan gibi sendika önderleri hapsedildi, cezalandırıldılar. Bu örnekleri çoğaltmak mümkün. Temelde bu coğrafyada insanlar yaşama haklarını güvenceye alamadılar ki, örgütlenme haklarını güvence altına alabilsinler. En son Batman'da 40'a yakın eğitim emekçisi sürgün edildi.

Ancak umut verici olan, bu kadar ağır koşullara ve bedellere rağmen bu bölgede sendikal hareket gelişerek sürüyor. Türkiye emek hareketi bu bölgedeki emekçilerin direngen ve kararlı mücadelesiyle ciddi bir ivme kaydetti. Halen bu bölgede sözünü ettiğimiz baskılar devam etmektedir. Bu da ancak tüm emekçilerin birlikte mücadelesiyle aşılabilir.

Sonuç olarak, dünyada ve Türkiye'de emek örgütleri olan sendikalar, çalışanların hak ve çıkarlarıyla birlikte insan hakları ve demokrasi eksenli mücadele tarzıyla toplumsal muhalefetin ciddi ve önemli bir bileşeni olma yolunda önemli mesafeler kaydetti. Kaydetmeye de devam ediyorlar. Bu aşamayı tamamlayabildikleri oranda, dünyada ve ülkemizde hak ve özgürlükler tam anlamıyla kullanılabilecek.

www.arsivdunyasi.org

# İşçi Sınıf Haraketi ve Yurtsever Sosyalist Bilinç

**S.Bulut**

İşçi sınıfının tarihsel görevi sınıfsız-sömürüsüz toplum düzenine, komünizme giden yolda ilk durağı üreten araçlarını elinde tutan sömürücü sınıfın/bunjuvazinin iktidarına son vermesidir. Bu, politik devrim oluyor. Politik sosyalist erke dayanarak senmayenin özel mülkiyetini süreç içinde kamusal mülkiyete (pratikte devlet mülkiyeti) dönüştürmelidir. Bu da toplumsal bir devrimdir. İşçi sınıfının bu devrimlerin öznesi olabilmesinin koşulu büyük gövdesiyle sosyalist bilinci içerme-

www.arsivakurdi.org

sine bağlıdır. Buna da ideolojik-kültürel devrim diyebiliriz.

Bu yazımızda dünyasal, bölgemiz ve ülkemiz işçi sınıfının nesnel konumlanışını, bu nesnel konumlanışı ile sosyalizm bilinci arasında görülen açıklığın sorgulanmasını da işleyeceğiz.

Materyalizmin temel önermesi geçerlidir, insanların bilinçleri maddi koşulları temelinde yükselir. Ancak son çözümlemede. Çünkü aynı öğretinin başka bir önermesi de, maddi üretim araçlarını tutan sınıfın ideolojik yanıltma araçlarını da elinde tuttuğudur. Egemen sınıf böylece salt politik erk/devlet zoru ile değil ideolojik-kültürel hegomonyasını tüm topluma, bu arada da işçi sınıfına egemen kılarak da düzenini sürdürüyor. O zaman işçi sınıfı hareketinin de burjuvazi karşıtı ideolojik hegomonya araçlarıyla cevap vermesi, ana gövdesiyle kendini fikri yönde dönüştürmesi, tarihsel görev bilinciyle/bilimsel sosyalizmli kendini donatmasına bağlıdır.

Şu anda işçi sınıfının hücüm ederek dönüştürmesi önerilen "gerçek" şudur ki, tarihsel görev bilinci yani sosyalizmi teoribilinci ile bugünkü konumlanışı arasında büyük bir açıklık/uçurum bulunmaktadır. Varolan gerçek'e hücum etmek bir yana o'nun süregen kuşatma ve saldırıları altında düzen içi halkçı-demokratize olmuş durumdadır, pozitif haliyle konuşursak.

Tarihi gerçek de kapitalist toplumda sınıfın bir bütün olarak sosyalist ideolojiyi içermeyeceğidir. Gerek bu sınıf ideolojisinin taşınması gerek politik erke geliş, sınıf mücadelesi içinde ve maddi koşulları gerekli zaman ve olanaklara sahip olan "aydın kesimler"in bilinç ve örgütlü diyebileceğimiz öncü komünist parti(lerin)nin dışardan müdahalesi ile olmuştur.

## Bilimsel sosyalizmin iki kurucusu: Marx-Engels'te sınıf ve bilinç

Karl Marx "Ekonomi Politik'in Eleştirisine Katkı"nın ünlü önsözünde "Maddi hayatın üretim tarzı, genel olarak toplumsal, siyasal ve entellektüel hayat sürecini koşullandırır. İnsanların varlığını belirleyen şey, bilinçleri değildir; tam tersine, onların bilinçlerini belirleyen, toplumsal varlıklarıdır" demektedir.(1) Dolayısıyla, devrimci dönüşüm bilinci sınıfta kendiliğinden oluşacaktır!

Gotha Programının eleştirisiyle iligili olarak W.Bracke'ye yazdığı mektupta "ileriye doğru atılan her adım, her gerçek ilerleme, bir düzine programdan daha önemilidir" diye saptama yaptıktan sonra ilkeler programı imal etemek yerine "hareket antlaşması" yapmakla yetinmeyi salık veriyor. 1830, 1848, 1871 Avrupa proleter kendiliğinden kalkışmaları/devrimler çağında Marx, bilinçli özneye değil nesnel sınıf hereketine önem veriyor. (2)

Marx, Bolte'ye yazdığı mektupta "Sosyalist mezheplerin gelişmesi ile gerçek işçi hareketinin gelişmesi daima ters orantılıdır." dedikten sonra, bu "sosyalist mezhepleri" Proudhouncular, Lassallekliği, Saint-Simon ve Bakunin'lerin temsil ettiği anarşist ve ütopik sosyalist akımlar olarak açıklamaktadır.(3) Şu halde çağında kendiliğinden devrimlere çekilen proleter gerçeğine ek olarak, çarpık "mezhebi bilinç" unsurunun işçi sınıfı hareketleri üzerindeki hegomonyasına tepkiden ötürü de sosyalizmin bilimsel bilgisinin sınıfa taşınması girişimine uzak durduğu söylenebilir. Engels'le birlikte kaleme aldıkları Manifesto'da "bir bütün olarak proleteryanın çıkarlarından ayrı ve farklı hiçbir çıkarları yoktur" dediği komünistlere "proleterya hareketini biçimlendirmek üzere kendilerine özgü hiçbir özel ilke" koymamayı salık veriyor.(4) Aynı Manifesto'dayerden yere ideolojik olarak vurdukları "sosyalist mezheplere" tepkinin de büyük rolü ile böyle diyorlar. Daha sonra Rusya koşullarında Lenin "burjuva bilinç" diye müdahale edeceği işçi sınıfının içgüdüsel

bilinci karşısında Marx, "komünistlere" müdahele etmeyi salık veriyor.

Son olara Marx'ın ünülü Feuerbach üzerine Tezler'den onbirincisine gönderme yaparak fikri üretim sürdürebiliriz: "Filozoflar dünyayı yalnızca değişik biçimlerde yorumladılar, oysa sorun onu değiştirmektir."(5) Peki, bu ünlü tezden dünyayı hangi öznenin değiştireceği anlaşılıyor: Filozoflar mı yoksa Proleteryanın kendisi mi? Bir başka yerde de şöyle demiştir: "Tıpkı felsefenin maddi silahlarını proleteryada bulması gibi, proletarya da entellektüel silahlarını felsefede bulur."(6) Güzel, ancak felsefe, yani prolitaryanın aydınlanma aracı sınıf içinde üretilebilir mi? Marksizm Sınıf Hareketinden çıkıyor mu yoksa sınıfa "felsefi özne" tarafından dışardan üretimle mi taşınıyor?

Bu noktada Friedrich Engels, Bebel'e mektubunda 'Genel olarak bir partinin resmi programının o partinin hareketlerinden çok daha az önemli olduğu doğrudur" dedikten sonra hemen bu sözleri etkisiz kılacak program("aydınlanma aracı" !)dan yana çubuğu büküyor: "Ama yeni program herkesin gözü önünde yükseklere çekilen bir bayrak gibidir..."(7) Bununla birlikte sınıf bilinci ile sınıf hareketi ilişkisi Engels tarafından fazlha kurgulanmıyor. Yalnız daha sonra Lenin'e referans verecek olan bir saptaması, yani "Alman işçilerinin Avrupa'nın en teorik halkına mehsup oldukları" ilgi çekici olduğunu belirtelim. Yani Alman işçileri içinden de teori üretiminin maddi koşullarının varlığının ipuçlarına yorulabilir bu saptama.

## LENİN
## ya da proleter kendiliğindencilik ve sabırsız aydınların iradi kendiliğindencilik'i karşısında;
## NE YAPMALI?

Büyük "devrimci-politikacı" Lenin, ünlü "Ne Yapmalı?" ese-

rinde hem Marx ve Engels'e hem de daha çarpık olarak Kautsky'e referansla konuyu çok boyutlu irdeleyerek iradi müdahale katkısını yapmaktadır. "Devrimci teori olmadan Devrimci eylem olmaz" diyerek teorinin başatlığına kayıyor. Marx'ın "İleriye doğru atılan her adım bir düzine programdan ileri olduğu " şeklindeki saptamasını sorgulayan Lenin "Teorik kargaşalık döneminde bu sözcükleri yenilemek tıpkı bir cenazede yaslılara 'gözünüz aydın' demeye benzer" şektlinde değerlendirme yapıyor. Lenin, Despotik Çarpık Rusya rejiminde İşçi sınıfı Hareketi içinde kendiliğirdenci unsur/Ekonomizm ile sabırsız küçük burjuva öğrenci ve aydın öğelerin devrimciliği/Narodnizm "halkçı demokratizm"i etkisiz kılmak için Bilinçli Öncü Özne teorisini geliştiriyor. Çünkü, Engels'in Sosyal Demokrasinin (Devrimci Sosyalizm-sb) mücadelesinin "aramızda olduğu gibi" iki biçimine, yani iktisadi ve siyasi değil de, bununla eş düzeyde bir de teorik olmak üzere üç biçimine vurgu yaptığını söylüyor. Ancak bunun hemen ardından gelen "Alman işçilerinin Avrupa'nın en teorisyen halkına mensup oldukları, kültürlü, Almanya'da yitip giden teorik anlayışı korudukları" şeklindeki Engels'in değerlendirmelerine katıldığına bakılırsa Lenin, teorik üretimin Avrupa/Alman işçi sınıflarınca gerçekleştirebileceğine ihtimal veriyor olabilir. Ancak "Ne Yapmalı?" eserini bunun tam tersi öngörüyle, yani kendiliğinden işçi sınıfının hep burjuvazi bilinci üreteceğinden sosyalist bilincin ve politikanın "dışardan" taşınmasının teorisini yapmak için yazmış olan Lenin'in "teorik İşçi sınıfı" tezini Almanya gibi gelişmiş-kültürlü kapitalist ülkeler işçilerine binaen benimsediği sanılır. Çünkü biraz sonra Lenin, Kautsky'nin ünlü katkısına destek veriyor. Bu katkı Bilimsel sosyalizmin işçi sınıfı hareketine "burjuva aydınlar" tarafından üretilerek taşınabileeği şeklindedir. Sosyalist bilincin proleter sınıf mücadelesinin zorunlu ve doğrudar sonucu olarak ortaya çıktığı tezini Kautsky kesinkes yanlış buluyor:

"Elbette, bir öğreti olarak, sosyalizmin kökleri, tıpkı proletaryanın sınıf mücadelesi gibi modern ekonomik ilişkilerde bulunmaktadır ve sosyalizm ikincisi gibi kapitalizmin yığınlarda yarattığı yoksulluk ve sefalete karşı mücadeleden ortaya çıkar. Ama sosyalizm ve sınıf mücadelesi yan yana doğar, birbirinden değil..." Sonra Kautsky, gerekçelendiriyor:

"Modern sosyalist bilinç, yalnızca derin bilimsel bilgi temeli üzerinde yükselebilir. Gerçekten de, modern iktisat bilimi, modern teknoloji kadar, sosyalist üretim için bir koşuldur, ve proletarya, ne denli isterse istesin, ne birini ne de ötekini yarabilir."

"Bilimin taşıyıcısı proletarya değil, BURJUVA AYDIN TABAKADIR. Modern sosyalizm, bu tabakanın tek tek üyelerinin zihinlerinden kaynaklanmıştır ve bunu entellektüel olarak daha gelişmiş olan ve koşulların elverdiği yerde modern sosyalizmi proleter sınıf mücadelesine sokan bunlar olmuştur." dedikten sonra tekrar altını çizerek vurguluyor: "Demek oluyor ki, sosyalist bilinç proleter sınıf mücadelesine dışardan verilen birşeydir, onun içinden kendiliğinden gelişen birşey değildir."(8)

Lenin, Kautsky'nin madde/bilinç ilişkisine bağlantı ögesi getiren tezlerine bir dipnotuyla önce bir çekince koyuyor:

"Elbette bu demek değildir ki, böyle bir ideolojinin yaratılmasında işçilerin payı yoktur. Ama bunlar, işçi olarak değil, sosyalist teorisyenler olarak... katıldılar."

Ancak görüşlerini ifade ettiği sayfalarda net bir şekilde Kautsky'ci tezi sahipleniyor:

"Çalışan yığınların hareketinin süreci içerisinde kendi başlarına formüle edecekleri bağımsız bir ideolojiden sözedilemeyeceğine göre, tek seçenek şu oluyor: Ya burjuva ideolojisi, ya da sosyalist ideoloji."

Marx-Engels'in İşçi Sınıfı Hareketi dediği olguya "kendiliğindenlik" diyen Lenin, sosyalist ideolojinin küçümsenmesine ek olarak işçi sınıfı hareketinin kendiliğinden gelişmesinin

abantılmasını burjuva ideolojik tabiiyete dönüşmek olarak yorumluyor. (9)

Özetle Lenin devrimci örgüt teorisini inşa ederken Manx-Engels'in bıraktıkları boşluğu Kautsky'nin saptamasından hareketle dolduruyor. İşçi sınıfının kendiliğinden hareketinin burjuva ideolojik aracı olan ekonomizm/sendikalizm ya da anarşist terörizm ürettiğini, sosyal-demokrasinin (devrimci sosyalizmin-SB) görevinin mücadeleci öncü örgüt/devrimciler örgütünü oluşturarak sosyalist ideoloji ve siyaset üretimini sınıfa taşımak olduğunu teorize ediyor.

İşte böylesine bir "sosyalist bilinç ve siyasetin kavga örgütü" diyebileceğimiz Bütün Rusya Komünist (Bolşevik) Partisi, 1917 Ekim Devrimi ile iktidarı aldı ve global ölçekli tek bir ülkede sosyalizmi inşa cüretini göstererek başlangıç yaptı.

Asıl olarak Lenin-Stalin mirasçısı geleneksel/sovyetik marksizmin merkezi dünyasal öncü-işçiler örgütlenmesi olan Komüntern (3. Enternasyonal) inşaasında yapı taşları böyle oturdu. Ancak komünternin tek tek her kapitalist ülkenin veya dinamiklerin benzer bölgesel kapitalist ülkelerin ulusal özgün koşullarını hesaba katmayan aşırı-merkezi statik yapısı, kimi ulusal komünist örgütlerin kendi ülkelerindeki sosyalizm kavgalarının Sovyetler Birliği dış politikasına endekslendiği biçiminde elestiriler hep aldı.

## Ne yapmalı da özgün bir yorum: Eylemli bilinç taşıma

Bu bölümü kapatırken son olarak Türkiye marxist aydınlarından olan Yalçın Küçük'ün işçi sınıfına dışardan bilinç taşıma teorisine "eylemlilik" kavramını sokarak özgün bir katkı iddiası var. Yalçın Küçük, Aydınlanma çağının çocuğu dediği Marx'ın bir öğrenme ve açıklama tutkunu olduğunu, Lenin'in "hareket-

bilinç-devrim" otomatizmini koparan politik ihtilalcisi olarak "anlatmayı" öne çıkardığını, ancak bugün deyim yerindeyse neo-ortaçağın tekrarlandığı Tekelci Düzen'de insan beyninin medya ahtapotunun büyük kuşatması altında bulunduğundan, insanda isteksizlik ve kayıtsızlık koşullanması oluşturduğundan ne Marx'ın anlanmasının ne Lenin'in anlatmasının yeterli olmadığını söylüyor ve ekliyor:

"Bugünün insanı başkadır. Bugün bilincin otomatik olarak doğmaması bir yana anlatma ile de gerekli ve yeterli hızda verilmesi mümkün görünmüyor. Bugün eylemli bilinç taşıma ön plana çıkıyor."

Çözülen ve çök(türül)en sosyalist ülkelerdeki karşı-devrimci kütle hareketlerini örnek göstererek "...bugün birbiri arkasından bir ülkeden diğerine geçen karşı-devrimci kütlesel harektlilikler, ancak eylemli bilinç taşıma ile açıklanabiliyorlar. İnsanlar bir yerde yapabileceklerini görüyorlar ve diğer yerlerde yapması planlıyorlar."(10) ifadelerle tersinden de olsa eylemli bilinç taşıma örneğini veriyor. Sınıf ve öncü yerine marxizm "ötesi" insan-lar gibi kategoriler kullanmasını bir yana bırakırsak, açımladığı kimi öğrenci-işçi fakülte ve fabrika işgal eylemlilikleri gibi örneklerden sanıyorum "artçı şok" kütlesel eylemlerin sınıf bilinci taşımadaki belirleyiciliği öneriliyor. Bu tezini detaylı olarak işlemiş ve geliştirmiş değildir. Ancak güncel bir dünyasal ve ulusal-ülkesel motifli "şok" sınıf mücadelesi hareketi örneğinden eylemli bilinç taşıma tezlerini sorgulayabiliriz.

Yazılı-görsel medya'da hepimiz izledik. Küstah neo-sömürgeci global kapitalizm, ABD'nin "ticari başkenti" Seattle'da bir huruc harekâtı denedi, işçi-emekçi sınıflar ile azgelişmiş ülkeler halklarının ulusal pazarlarını "tek dişi kalmış canavar" ağzında övüterek toplumsal haklar ve özgürlüklerin son kalelerini de imdesine indirmeyi amaçladı. Çoğu azgelişmiş ülkelerden olmak üzere dünyanın dört bucağından akın eden "eylemciler"

yani işçiler, sendikacılar, ekinciler, çiftçiler, kadınlar, çevreciler diye adlandırılan "onbinlerce gösterici" tarafından günlerce ininden dışarı çıkartılmadı ve cüreti akim kılınarak sosyal eylemciler zafer kazandılar. 1960'lardan beri ABD tarihinde görülmemiş kütlesel eylemli kalkışma olarak nitelendirildi olaylar. Amaçları, çokuluslu dev tekellerin hoyratça sömürü ve tahakkümüne karşı çalışanların, azgelişmiş ülkelerin, ezilenlerin, emekçilerin sözcülüğünü yapmak diye de yansıtıldı. Bu yönüyle eylemler hem sınıfsal, anti-kapitalist (sosyalizme açık!) hem de ulusal-yurtsever içerik ve biçimdeydiler. Ve bu "dünyasal şok" eylem, işçi sınıfının üretimden gelen gücünden çıkan bir eylem değildi. Ememkçi sınıf ve ezilenler adına bilinçli-kavgacı öznelerin eseridir. Eylemli Bilinç Taşıma diye nitelendirebildiğimiz üstelik kısmi zafer de kazanan böyle bir hareket, bir milyon söze-yazıya-çiziye bedel etki yaratmadı mı işçi sınıfının ve ezilenlerin kafalarında.

## Kapitalist gelişmede işçi sınıfının bileşimi ve aydın emek

gördüğümüz gibi sosyalizmin ideolojisi/bilinci işçi sınıfı hareketi içinde kendi başına doğmuyor. Ancak bugün kapitalist gelişmede bilimin-teknolojinin giderek direkt üretimde kullanılması, neo tekno-bilgisel üretim araçlarının yaygınlaşmasının işçi sınıfının bileşiminde de değişiklikler yaptığı, yani mavi yakalı/vasıfsız kol emeğinin payı düşerken beyaz yakalı/vasıflı aydın emeğin payının yükseldiği bir realitedir. Buna parelehl olarak kapitalizmde sanayi sektörünün payı düşüyor, hizmetler (Bankacılık, Sigortacılık, Reklamcılık, Pazarlamacılık, Basın-yayıncılık vs.) sektörünün payı devamlı şişiyor. Bunlarda mavi yakalılar aleyhine beyaz yakalı aydın emekçiler lehine sınıfın bileşimini değiştiriyor. Ayrıca devletin artık sermaye birikimine

ekonomi-politikalarıyla destek olmaktanda öte direkt birikim süreçlerinde asli unsur olması, yani Devlet-Tekel kapitalizmi de "devlet memurları" kadrosuna beyaz-yakalı emekçileri istihdam etmesine ve bu gelişimi daha büyük boyutlara çıkarmasına yol açmıştır. Ek olarak, toplumda genel kültür ve eğitim düzeyinin yükselmesi, sıradan işçilere de yansıyor. Vasıfsız bir proleterin bile "aydın işçi" olabilme araçları çoğalıyor.

Öyleyse sınıfın bu beyaz-yakalı aydın emekçi unsurları hem giderek çoğurluğunu teşkil ediyorlar, hem de konumuz bakımından bilimsel teoriyi sınıfın kendisinin üretmesinin nesnel temeli doğuyor. Böyle bir determisint yorum yapabilr miyiz? Yoksa sınıf, teori-siyaset bilinci üretim ve kavgasında Gramsci'gil ifadeyle söylersek "organik aydınlar"a halâ muhtaç mıdır?

## Fordist ithal ikameci birikim modelinden ihrac ikameci post-fordizme

Kapitalizmin etik-tepki diyalektiği ile yani gelişmiş kapitalist/metropol ülkelerle azgelişmiş kapitalist/neo-sömürge ülkeler düzlemleri bağlamındaki gelişiminde geldiği düzeye bakabiliriz. ABD, Avrupa, Japonya, Kanada vb. gibi metropol ülkeler karşısında neo-sömürge ülkeleri, işçi sınıflarımızın siyaset pratiği bağlamında düşünerek Bulgaristan, Yunanistan, Romanya, "Yugoslavya", Gürcistan, Erminstan, Türkiye, İran, Irak, Kürdistan, Suriye, Lübnan, Filistin hatta İsrail gibi "mazlum Doğu" diye isimlendirilmekte yurtsever fayda mütalaa ediyorum. (Bugün yerine "azgelişmiş Güney" deniyor, fakat tam karşılığı olamıyor.) Marxist olmakla birlikte, iktisatçı olmadığımı hemen belirteyim. İktisat bilgim başta Karl Marx'ın "Kapital"i olmak üzere kimi klasikler, siyasetine katılmasad büyük marxist iktisatçı olan Ernest Mandel, Türkiye-ülkem bazında ise özgün, bağımsız ürünler veren R.Yürüoğlu, Haluk Yurtsever, Mustafa Sön-

mez, Esin Irmak, Tülay Arın, S.Çiftyürek gibi marksist politiker ve aydınların eserleridir. Bunları seçmeci olarak kullandım. Tüm bu kaynakları özümseyerek kendi iktisat kurgumu oluşturmamda ise bir sakınca yoktur.(11)

Bugün kapitalist üretim, ağırlıklı olarak gerek dünyasal gerek tek tek ülkeler/ülke toplulukları bazında iç pazar yönelik/ithal ikameci modelin terk edilerek dış pazar yönelik/ihracat ikameci modelde örgütleniyor diyebiliriz. Bilimsel-Teknolojik devrim süregen etkisi altında, geleneksel-reel sosyalist sistemin çökmesi ve işçi sınıfı hareketi ile komünist hareketin gerileyip dibe vurması nedeniyle de, eskiden işçi-emekçi sınıfların "kimi extra-kesimlerinin" de dahil olduğu kütlesel tüketici taleplere göre şekillenen fordist birikim modeli terkediliyor. Fordist Birik Modeli, bant sistemi üzerdinde üretim yapan büyük ünitelerde (fabrika) işçinin hareketini tekrar tekrar ele alıp "ilmi" bir şekilde inceledikten sonra onu saniyelerce ölçülen vazıfsız parça-işin seri üretimine tabi tutmak demek olan "kanlı" Taylorizm metoduna dayanıyordu. Terkedilen Fordist model yerine lüksün, estetiğin, kalite ve çeşitliliğin belirlediği talep dalgalanmalarına yanıt verebilecek tarzda Post-Fordizm (esnek üretim/emek süreçleri, kalite çemberleri) modeline geçiliyor. Bu model tasarım ve kalite üretim süreci (fikri-aydın emek) merkezi-büyük ünitede istihdam edilirken parçalanan diğer üretim süreçleri aynı işletmeye bağlı alt-işletmelere taşınıyor. Ya da işletme dışı bir başka alt-işverene veriliyor. Ayrıca eve iş verme sistemleri de yaygınlaştırılarak bu vazsıfsız, alt-proleter işçilerin birlikte davranmalarının önüne geçilerek birbirlerinden soyutlanmaları sağlanıyor. "Japon modeli" olan kalite çemberleri ise yani üretim ünitelerinde çalıştırılan işçiler kaliteli-az kaliteli-kalitesiz vb. gruplara ayrılarak -üstüne üstlük- sınıf içi rekabet kışkırtılıyor. Ancak kimi yorumlarda, Post-Fordizmin "kaliteli üretim" için eski parç-işçiyi çok yönlü vasıflı işçi olarak

eğittiği ve dönüştürdüğü de söyleniyor. Ancak temeli, anlaşılacağı üzere tasarımcı-vasıflı emek (aydın emek) ile vasıfsız kol emeği arasındaki hiyararşi ve eşitsizliğin derinleştirilerek sınıfın parçalanması olduğu açık.

Kitlesel talebe dayalı Fordist birikimde de canlı emeğin kol-kafa emeği şeklindeki bileşiminde, yukarıda değindiğimiz gibi gerek bilimin doğrudan üretici güç olması gerek hizmetler sektörünün büyümesi ve Tekelci Devlet Kapitalizmi aşamasına geçilmesiyle kafa (aydın) emeğin oran ve sayısı devası artıyordu. Yeni sanayi ve hizmetler sektöründe mühendis, doktor, laborant, kimyager, mimar, teknik ressam, tasarımcı, eğitmen ve diğer büro görevlilerinin hem sayıları artıyor hem de giderek artıdeğer üretimine katılıyorlar, böylece işçi sınıfının bileşiminde değişimlere neden oluyorlardı.

Fordist emek-süreci seri halde parçalı işe dayandığından, buradaki aydın/tekno-aydın işçi de, bütünsel bakış üretim sürecinde kaybetmiş, işinin dışında hiçbir şeyi bilmeyen aptal uzmandır.(Fach İdiot) Ayrıca sınıfın adına vasıfsız alt-parça işçi olan büyük gövdesine kıyasla ayrıcalıklı emek kategorisindedir. Bunlar "tekno-aydın işçinin" teori üretiminin önünde işyeri nesnelliğinden kaynaklanan negatiflerdir. Yine de, işyerinde nispi topluluk oluşturabilen, kollektif davranış bilincini koruyan emekçiyi, İtethusser'in adlandırmasıyla kapitalizmin "ideolojik aygıtları" olan TV gibi araçlar, evine hapsederek atomize bir yaratık haline getirebiliyor. Kurtuluşunun kendi eseri olabileceği şeklindeki öngörü ise, başka "Özne-Bahar"a kalıyor.

Post-Fordist kalite çemberlerinde ise, buna ek olarak sınıf içi kışkırtma ve rekabet nedeniyle bırakalım işçinin sosyalist düşünmesini, "kaliteli emekçi" giderek (kapitalist) işletmenin çıkarıyla kendi çıkarını özdeşliştiriyor.

## Azgelişmiş kapitalist ülkelerde birikim modelleri

Yukarıda söylenenler, özellikle gelişmiş kapitalist ülkeler için geçerli, işçi sınıfı içinde aydın ögenin varlığını tartışmak açısından kurguladığım soyutlamadır. Yoksa birebir böyle işleyen bir realite olmayabilir.

Bu birikim modelleri nasıl kapitalist ülke işçi sınıfları arasında nitelikli/aydın emek ile niteliksiz/kol emeği biçiminde bir eşitsiz-hiyerarşik parçalanmayı öngerektiriyorsa, dünya çapında kapitalist ülkelerin sermeyenin uluslararası yeniden yapılanması ye birikim süreçlerinde tutukları yer açısından da aynı tip parçalanmayı öngerektiriyor. Yani, bilimsel-teknolojik-"temiz" sanayiler asıl olarak emperyalist-kapitalist ülkelerde mevzilenirken azgelişmiş kapitalist ülkelerin payına geleneksel yarı-ağır endüstriler (petro-kimya, demir-çelik, çimento vb.) ile gıda, tekstil vb. gibi hafif endüstriler düşmektedir. Ancak bunu emperyalist merkezlerde plarlanarak dayatılan bir nesnellik olarak, salt bu haliyle görmemek gerekiyor. Kapitalizmin global hiyerarşit ve ormancı işleyişi tek tek her kapitalist ülkenin gelişim dinamiği ve ulusal vb. özellikleriyle de karşılanarak revizyona uğrayabiliyor. Yani, herhangi bir ülkenin kendi içindeki ücretli emek/sermaye ilişkisinin düzeyi global ölçekteki birikim modelini kendi özgülünde absorbe edebildiği ölçüde kapitalist dinamik işliyor. Yokas, Esin Irmak'ın da parmak bastığı gibi kapitalizm, gelişmiş ülkelerin işine gelidiği ölçüde azgelişmiş ülkelere de hazır elbise gibi giydirilmiyor. İç dinamiksiz bir kapitalizm çağrıştıran Mustafa Sönmezi'inki gibi tezler, bilimsellikten öte fantezi ile karışıyor. Azgelişmiş kapitalist ülkenin proleter/organik aydını "dış dinamik" abartırza çözüm önerirken anti-emperyalist (halkçı-demokrat) aşamada kalıyor, bunun içinin anti-kapitalist/sosyalist öge ile doldurularak ete kemiğe bürünebiliceğini göremiyor.

Bugün Türkiye'de kapitalizmi ve karşıt kutbu olan proletar-

ya'nın başkenti İstanbul'da en modern sanayiler ve burada en ileri teknobilimsel donanımlar ile en alt-işletmeler, antika işletmeler eşitsizlik-hiyararşik sergilenmeleriyle birarada bulunmaktadırlar. Öyleki, medyanın ekonomi-magazin haberlerinde kimi endüstri işletmeleri ile tekno ve bilimsel işletmelere dünyanın en ileri teknolojisi ithal ediliyor. Halbuki yukarıdaki "hazır elbise" çağrıştıran tezlere göre bunlar metropol kapitalist ülkeler tekelindediler. Hep geri/nispi-geri sanayiler Türkiye'nin payına düşüyordu. Aynı olguyu "Mezopotamya"da özellikle GAP kapsamı içinde gelişecek Emperyal-Türkiye-Kürt sermaye hareketinin yolaçacağı monokültürel (yerel hammaddeye dayalı tek tip fabrikasyon) tekno-sanayi işletmelerinde göreceğimiz gün gibi açık. Oysa klasik Kürt demokratik tezlere göre de burası Türkiye'nin koloni "arka bahçesi"dir. Cennet Bahçe'de Kürt yerli kapitalist Emperyal ve Türk kapitalistiyle; "arka bahçe"de ise her zamanki gibi Kürt olsun olmasın "ayaktakımı emekçi" konaklanıyor.

Kısaca, azgelişmiş ülkelerde bu arada Türkiye'de de kapitalist gelişmenin vardığı düzey emperyalist menkezli fordist ve post-fordist modelleri bünyesine uydururken, ulusal- yurtsever manevra da yapabiliyorlar. Ve, emeğin bileşiminde kafa emeğinin kol emeğine kıyasla nicel ve nitel artışı "azgelişmişliğe" bağlı olarak nispi karmaşık olsa da, aynı hızla olmasada sürdüğü bir gerçek. O zaman, ülke ve coğrafyamızda da sınıf/sınıf bileşiminde aydın kesimi/bilinç üretimi problematiği konusunda da farklı şey söylenemez. Hernekadar sınıf hareketi/bilinç üretimi organikliği yönünde pozitif nesnel eğilim sezebiliyor. Ancak kapitalist üretimin vardığı her aşama, bu aşamadaki her yapısal dönüşüm, vb. onun çıkmazının koşullarını, yani adına kriz denilen olguyu üretiyorsa proletaryanın gelişimi sürecinde kafa emeğinin payını kol emeğine göre giderek artıyor olması, yani "aydın emeği"nin baskın konumu en fazla çarpık bilin-

ci/"kriz bilinci"ni üretmesini sağlayabiliyor. Yukarıda bu konuda getirdiğimiz negatif-öznel faktörlere değindim. Tek boyutlu aptal uzman vb. Burada ek olarak şuu belirtebilirim. Bilimsel-bilgi üretimi için gerekli boş zamanı ve olanakları olduğu halde bile burjuvazinin/ideolojik aygıtlarının çok yönlü maddi, kültürel, ideolojik, sanatsal vb. kuşatması altındaki bu neo-intellijansiya (aydın işçi/uzman) felçli, dejenere, gettocu burjuva bilincin üretimini sağlıyabiliyor. Kimilerince post-modernizim denilen feminizm, liberalizm, çevreci, barışçı, yeşilci neo-kültürel getto hareketler işçi sınıfı sosyalist hareketini de bozucu tehlikeler içerebiliyor. Kuşatan çemberin Leninci özne tarafından (Leninist model demiyorum) kırılabileceği gerçeği geçerliliğini korumaktadır.

## Emekçi Kürt aydınlar/"Mezopotamya"nın beyaz yakalıları

Türkiye'de özellikle 1960'larda, bir ölçüde de 1970'lerde Kürt entelijasiyasını da ihtiva eden üniversite öğretim görevlileri, mimarlar, mühendisler, sanatçılar, yazarlar, çizerler kültür elamanları, eğitim emekçileri vb. kabaca entilijansiya/aydınlar diyebileceğimiz toplumsal kesim ortalama olarak sosyalizm rüzgarının çekim merkezinde bulunuyorlardı. Bugün 2000 yılında gördüğümüz, sosyalizmin deyim yerindeyse bu "onganik aydın" damarının kuruduğudur. Bunda oniki eylülizm sopasının caydırıcılığı kadar ve hatta daha büyük ölçüde burjuvazinin reklamcılık, yazılı-görsel basın-yayın araçları, pazarlamacılık, özel eğitim kurumları, kültür-sanat kuramlarında astoronomik ücretlerle "eski sol" aydınları istihdam etmesinin payı olmuştur.(12) Öyleki, Markx'ın onbirinci tezini hafif düzeltmeye tabi tutarak söylersek "artık dünyayı değiştirmeleri misyonu öngörülen aydınlarımız" dolar/mark üzerinden astoronomik ücret-

lere böğulunca "kendi dünyalarını değiştirmişlerdir." Bu yeni ideolojik dünyanın adı renegatizm, yani döneklik'tir. Türk ulusçu kemalist yazar-çizer takımının bile liboşlar/liboşçuluk ya da ikinci cumhuriyetçiler/numaracı cumhuriyetçiler diye alaya almalarına aldırmaksızın global emperyalizmin ve taşeronu hayali-Turan açılışlı kapitalizmin çöplük ideolojisini-kültürünü inşa ile meşgüldürler bugün. Liboş-burjuvazinin bu çöplüğünde laikliğin içki-kumar-baldırıbacaklı çarpık yorumu ile tarikatçı-dinci gerici mülkçülüğün de bir kombinazonu vardır. Bu dönek aydın hareketi, Kürt demokratik haklar hareketine de mavi (pardon, yeşil-kırmızı-sarı) boncuk dağıtmayı da programına almış olan Türk tekelci-holdingci YDH'yi politik deneyinde kullanmış, tüm medyatik şov desteğe karşın silinmekten kurtulamamıştır. Haber alındığına göre bu liboş-renegat referanslı kimi unsurlar, Kürt-bölge işçi, emekçilerin sesi olduğunu ilan eden haftalık Fırat'ta Yaşam dergisinin kuruluş yıldönümüyle ilgili bir panele davet edilmişler. Bu panelde, globalleşme adı altında "Xebatkârane Welat"ın kanı ve teri üzerinde yükselecek olan çokuluslu emperyal-tekelci Türk ve yerli Kürt kapitalistlerin "yerellik" politikalarının ne olması gerektiği hususunda fetva karışımı rapor mu sunacaklar.

Dünya liberal-renegat referanslı "elveda proletarya" bilimdışı tezlerin, Türk-sol aydın hareketi kadar, daha sonra yurtseverlek zannettikleri şeyden ötürü, yani kimi kırıntı hak betlentilerin nedeniyle düzeni ve emperyalizmi yeri geldikçe arkalarına alma politikalarından ötürü Kürt eski-sol aydın hareketine daha büyük ölçüde yansımış olduğunu görüyoruz. Bunda, "burjuva millet" Türk metropole karşı, bir bütün olarak ezilmiş, proleter addedilen Kürt halkının da kapitalist ilişkiler sonucu parçalanarak Kürt burjuvazi ve proleter sınıflarının doğduğununu reddine dayalı Sultan Galiyef'çi "proleter millet" tezinin Kürt emekçi aydında bilinçli olmasa bile içgüdüsel sürekli varlığı rol oynadı-

ğı muhakkaktır. Bu durum, işçi sınıfının tarihsel rolüyle ilgili bilinç kaynağının Kürt aydının beyninde bütün zemberekleri başatlığının göstergesi olduğundan ötürü de ayrıca üzüntü vericidir. Daha dün hiç değilse, proleter sınıfa dayalı olarak değilse de, azgelişmişlikten ötürü güya kendi içinde sömürücü/sömürülen sınıflar ihtiva etmediği iddiasıyla proleter millete dayalı bir sosyalizmin geleceğine inanç vardı. Bugün ise Kürt aydınında değil emekçi sınıfa dayalı, ütopik sosyalizm ufku bile kalmamış gibidir.

İkinci "aydın-emekçi" potansiyeli, işçi sınıfının büyük holding işletmelerinde ve devlet/kamu işlitmelerinde örgütlenmiş sendikal kesimlerdir. Nispi ayrıcalakla ücret ve sosyal haklar kazanımı bulunan bu kesim, özellikle 1989 Bahar Eylemleri'nin ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Oniki eylülizm işçi sınıfının 1960'lar sonu-70'lerdiki nispi kazanımlarını ortalam yüzde yüzü de geçen ölçülerde övütülmüş, böylece patronlar başı Halit Narin'in deyimiyle gülme sırası işçilerden patronlara geçmiştir!

İşçi sınıfının '89/Bahar Eylemleri sonucu bu kazanımlarının 1970'ler kazanımlarından farklı ana gövdesiyle kamu/devlet işyerlerinde çalışan işçiler (memur"lar değil) olmaları, ve 70'ler kazanımı iç pazara dönük birikimin gerektirdiği dayanıklı tüketim malları, model 1980'lere doğru teknoloji ithalatı/dış borç ödemelerinde tıkanana kadar işçi-emekçi kütlenin büyük gövdesine nispeten eşit dağıtıma dayanırken şimdi ihracata dönük birikim modelinin başarısı için dışarıda satılacak metaların ucuza üretilmesi, dolayısıyla ülkenin ucuz emek cenneti rolünün sürmesi, ancak emeğin büyük gövdesiyle yoksullaşması karşısında toplumsal patlamaya karşı sübap olarak da "sendikal haklar mücadelesi" bir kesimin işçi aristokrasisine çekilme ve böylece sınıf içinde eşiksizlik üretme denemesidir.(13)

Bugün işçi sınıfı içinde, özellikle kamu/devlet işyerlerinde sendikal örgütlü, toplu sözleşmeli "extra" kesim, S.Çiftyürek'in

deyimiyle K.Kürdistan'da yoğundur. S.Çiftyürekçok somut bir örnek veriyor. Bugün Batman'da bir kamu/devlet işletmesi olan TPAO'da istihdal olmayı bekleyen potansiyel işçiler, bir milyar lira "rüşvet rantı" gözden çıkarmaya hazınlanmış. Kitabında belirttiği özel sektör işletmelerinde boğaz tokluğuna ononbeş milyon liraya çalıştıkları yıl rayiciyle bu bir milyar rüşvet-rant miktarının boyutu kıyaslanmalıdır. Bir başka örnek, dalgalanan söylentilerdir. Sanırım 1998 yazıydı. Herhalde Köy Hizmetleri Müdürlükleri bünyesinde yalnızca, onbinlerce geçici işçi açlık grevleri eylemleri yaptılar. Bu kamu/devlet işyerlerindeki greve katılan işçilerin talepleri "kadro sözü" verdiği halde Hükümetin sözünde durmamasıydı. Türkiye'de olduğu gibi bölgemizde de yoğun olarak yaşanan bu grevler öncesi geçici işçilerin, üç-dört milyar lirayı burjuva siyasi ve bürokrat kim baş'lara rüşvet-rant olarak vermiş oldukları söylentileriyle etraf dalgalanmıştır. Bir başka somut örnek, yine kimi kamu/devlet işletmelerinde yarım milyar lira bordro deviren kimi kalifiye-uzman işçilerin ikramiye ve ek olarak arazi tazminat uygulamasıyla ayda bir milyar! lirayı devirebilecek düzeye erişmiş oyduklarıdır. Yağlı "Apo zammı"nın da yağlı-ballı katkısı buna eklenebilir. Bugün özel sektör işletmelerindeki altmış-yetmiş milyona talim eden alt-proleter ücretlerle sınıf içi eşitsizliğin bu vechesi sorgulanabilir.

Mustafa Sönmez, "Büyüyen Türkiye-Küçülen Doğu" altbaşlığında "Doğu'nun ücretlisi, Batı'daki ücretliden az kazanır" dedikten sonra ekliyor: "Doğ'daki ücretlinin ücreti İstanbul'dakinin yüzde altmış (%60)'ına ancak yetişiyor." Yine ekliyşor: "Ayrıca proleterleşme oranının düşük olduğu Doğu illerinde sendikalaşma oranı da hayli düşük. Buna bağlı olarak sigorta ve diğer güverci unsurları da eksik."(14)

Mustafa Sönmez'in saptamaları vahşi Kürt özel sektörün/kapitalistin çalıştırdığı "Doğu Anadolu" işçileri düzlemin-

de nispi doğrulardır. Ancak yukarıda gördüğümüz gibi ücretler extra ek techizatlarla donatılmış olan kamu işlitmelerindeki sendikalı-toplu sözleşmeli Kürt işçilerin, İstanbul'daki sınıf kardeşlerinden az almak bir yana aksine yüzde altmış daha fazla kazanımları kesindir.

Türkiye'de sınıf reformcu-demokrat değil devrimci-sosyalist öznelerinden Aydemir Güler ise önce "Modern sanayi proletaryasının ayrıcalık edinmeye en yatkın unsurlarını içerir" diyor, arkasından şöyle çekince koyuyor: "Milli gelir düzeyi düşük ve mülk sahibi sınıflarla emekçiler arasında gelir dağılımı açısından büyük uçurumlar açılmış olan Türkiye'de bu maddi ayrıcalık asla abartılamaz. Türkiye'de bir işçi aristokrasisinin sınıfı böldüğünden söz etmek anlamlı değildir." En son, yukarıda teşhir etmeye çalıştığım "maddi göstergelerin aristokratlaşmak anlamına gelmeyeceği"ni yazarak noktayı koyuyor.(15)

Şüphesiz, kapitalist toplumda temel çelişki/eşitsizlik mülk sahibi sınıflarla emekçiler arasındadır. Öyle ki bunu çelişki deyimi ile değil uçurum deyimiyle anlatmak daha doğrudur. Ancak kimi ekonomik çıkarları için dönem dönem nispi-mücadele veren toplu sözleşmeli-sendikalı emekçinin, özellikle kamudaki işçilerin çevresininişsiz proleterler-yarı aç proleterlerle çevrili olduğu bugünkü aktmosferde eldekini, eldiki extrayı kaybetmemek için düzenin sübap unsurlarından biri haline geldiği, burjuva rejimin özelleştirme, taşeronlaştırma, sendikasızlaştırma saldırıları karşısında bile sıranın kendine gelmesini mırıldanma dışında pek bir şey yapmayarak beklemekte olduğu, Türkiye sol/sosyalist hareketinde o çok eleştirilen düzen-içi perspektifin, yani ücretli emeğin sermayeye daha elverişli koşullarda pazarlanması demek olan demokratizmin sınıf içi temelinin, bu extra-ücretli kesim olduğu da bir olgu değil midir?

Sınıf içi eşitsizliği görebilmenin, özellikle kamu/devlet işletmelirindeki ücret aristokrasi kesimin varlığına dikkat çekmenin

Türk Solu için bir şey demeyorum, ama Kürt Solunun üreteceği pratik sınıf siyasetindeki önemine daha sonra geleceğim. Şimdilik bir ipucu vereyim, S.Çiftyürek vahşi neo-kapitalist sömürü uygulayan Kürt özel sermayesinin sık sık teşhir ettiği kitabında bir yerde "devlet setörünün emek/sermaye çelişkisini, giderek sınıfsal sömürüyü perdelediğini" belirtmek ihtiyacını duymuştur.(16) Neden acaba?

Üçüncü olarak bakmamız gereken emekçi-aydın potansiyeli "devlet memurları" denilen bir kategoride gözterilen, daha çok fikirsel/kafa emekçileridir. Türkiye'de kamu emekçileri 1990'ların başından itibaren yasalar zorlayarak sendikalarını kurmuş, burjuva devlet hukuk ve zoraygıtlarıyla yer yer de çatışarak kütlesel mücadeleleriyle sendikalarını meşrulaştırmış, her nakadar müadeleleri konfederasyonlaşma ile, yani KESK'in kuruluşu ile belli bir stabilizasyona uğrayınca, "mücadele süreci lobiciliğe terkedildi" biçiminde eleştiriler alsa da, uzun yıllar sonra bir sınıf-kitle sendikecılığına topraklarımızda cüret eden hareketin unsurlarıdırlar.

Kamu emekçileri "grevli-toplu sözleşme" aracıyla techiz edilmemiş olduklarından ücret/maaş kazanımları bahsettiğimiz kamuda çalışan işçilere, beyaz-yakalı uzman işçilere göre nispi olarak düşüktür. Ancak burjuva rejimin kami emekçilerini bölme sonucu verebildiği bireysel "sözleşmeli pesonel" kapsamına alınan bir bölüm kamu emekçisi/memurun konumu yukardakilere yaklaşabilir. Ancak kamu emekçileri dönem dönem alanlara, sokağa, Kızılay'a çıkmakta, hizmek üretiminden gelen güçlerini de kullanabilmektedirler. Kamu emekçileri bir de tartıştığımız konu açısından önem taşıyorlar. İçlerinde teknik uzman, bilimci, eğitimci, üniversite öğretim elemanları, kalifiye sağlık uzmanları laborant, biyolog, doktor vb. barındıran bu kesim, işçi sınıfının hem en politik eylemli kesimidir, hem de "aydınca nesnelliği" ile sosyalist teorinin somut özgülümüzde po-

tansiyel üreticileri olabilirler. Üstelik bu kami emekçileri sendikaları konfederasyonunun yönetici, kurucu ve sürükleyeci unsurlarının, kadrolarının sol dünya görüşüne ve bu görüşteki çeşitli siyasetlere ait unsurlar olduğunun bilinmesi de meseleyi daha da kritik hale getirmektedir.

Bununla birlikte bu Kamu Emekçileri Hareketi, yukarıda bahsettiğimiz eski sol aydın geleniğimiz gibi bir renegatizm üretmediyse de (kütlesel mücadeleci taban ve kadroların dinamik varlığı koşullarında bu zaten olamazdı), yani marksizan bir sol kalabilmeyi başarmışsa da, bunu pratik sınıf politikasında ücretli emek sömürüsüne de bir bütün olarak karşısına alan sosyalist/sınıf sendikacılığı yoluna giderek değil de ücretli emeğin sermayeye daha uygun konsensüste yapılandırılmasını amaçlayan demokratik kitle sendikacılığı gibi geri mevzide tutunarak "sol" kalabilmiştir.

## Sınıf ve yurtsever sosyalizm programı

Şimdi buradan, devrimci marksizmin (bilinç ve örgütlülüğün) sınıf içinde üretebileceğinin koşullarını tartıştıktan sonra bu bilincin içeriğinin (muhtevasının) nasıl olması gerektiğini de açıklamak aynı önemliliktedir. Aslında kısmi yanıtlar bu yazının içinde de bulunmaktadır.

Yukarıda kapitalizmin global düzlemde eşitsiz-hiyararşik gelişme ve yapılanmasını anlatmaya çalışmıştık. Bunun anlamı bir yanda emperyalist/sömüren ülkeler öte yanda azgelişmiş/sömürülen ülkelerin yan yana varlığı koşullarında kapitalist gelişimin evrensel ile ulusalın diyalektiği içinde varlığını sürdürebilmesidir. Yani tek tek her kapitalist ülkede işçi sınıfları nasıl ki üretim aracı sahibi kapitalistler için artık-değer üretiyor, sermaye birikiminin asli ögesi olan bu etkinlikle sömürülüyorsa, danha düne kadar dünya komünist hareketinin letiratürün-

de "mazlum Doğu" diye geçen azgelişmiş ülkelerde ekonomik, finans, bilimsel, teknolojik üstünlüğü ellerinde bulunduran emperyalist-kapitalist ülkelerce kendi işçi sınıflarına ürettirdiği bu artık değerin bir parçasını dışarıya" transfer etmeye mecbur bırakılarak sömürüyor. Öyleyse içinde yaşadığımız coğrafya, azgelişmiş ülkeler/"mazlum Doğu" coğrafyasıdır. Yani bu azgelişmiş kapitalist ülke işçi sınıfları hem 'kendi" yerli burjuvazileri hem de emperyalist burjuvazi tarafından ikili/çift sömürü altında bulunmaktadırlar. Bu anti-kapitalist/sosyalist sınıf bilinci içeriğinin anti-emperyalist/halkçı-demokratik ögeleri de içine alması demektir.

Kapitalist gelişimin bilinçli devlet müdahalesiyle tâ başından bileşik-eşitsiz geliştirildiği varsayımıyla hareket ederek Türkiye somutunu irdeleyelim. Türk Solu/proleter aydını işçi sınıfına sosyalist kurtuluşu anti-emperyalist/ulusal formda sunmasında bir sakınca yoktur. Kürt Solu da/proleter aydını da şimdiye kadar başa aldığı anti-koloniyal/ulusal-demokratik mücadeleyi artık yeniden şekillendirmeli, bu gelenensel tezlerini "kendi" burjuvazisi tarafından daha acımasızca/katmerli sömürülen Kürt işçi-emekçi temelli üreterek anti-kapitalist, yani sosyalist bir içeriğe büründürmelidir. eğer bu anti-koloniyal geleneksel tezlerini aşmazsa, yani yeni bir sınıfsal içerik kazandırmazsa kısır döngü/fasit daire çemberi içinde tıkanıp kalacaktır.

Herşeyden önce Kürt işçcilerinin en ayrıcalıklı olan kesimleri, aynı zamanda sınıf içinde sosyalist bilinci üretebiliceğini nesnel koşulları olabilecek kesimleri, beyaz yakalı kafa emekçileri, mavi yakalılarla birlikte geleneksel tezlerde "koloniyal işletme" olarak adı geçen kamu/devlet işletmelerinde istihdam edilmektedirler. Bu kamu/devlet emekçileri sendikal, ekonomik-sosyal hak ve kazanımları açısından özel sektörde çalışan Kürt emekçilerinin sendikasız ve boğaz tokluğu koşullarına göre eşitsiz ve ileri konumlarda olduklarını yukarıda çeşitli yerlerde değin-

dim. Bu ayrıcalıklı "burjuva ücretli" emekçiler olma konumları sosyalist bilinç yerine kapitalizmi reforme bilincini üretme veya buna içgüdüsel eğilim taşımalarının da nesnelliğidir. Yani, parmak basıldığı gibi kapitalist ilişkilerin, emek-sermaye çelişkilerini bulanıklaştırdığı koşulları emekçi açısından taşıyan işletmeler kamu işlitmeleridir. Dolayısıyla Kürt aydın emekçi açısından sosyalist bilince anti-koloniyal yani yurtseverlik bilincine, Laclau'nundeyimiyle konuşursak "ideolojik eklenmede"ki ana halka anti-emperyalizm olmak durumundadır. Çünkü S.Çiftyürek'in deyimiyle adlandırırsak K.Kürdistan'daki sermaye birikim süreci Türkiye devlet Tekel birikim hegomonyasında ve onunla birleşik gelişiyor, artı Türkiye birleşik sermaye birikim sürecide emperyalist sermaye hegomonyası altında, etki-tepki ilişkisi içinde gelişiyor. Bu kapitalist gelişim dinamiği Kürt ve Türk işçi, emekçilerinin birleşik anti-kapitalist ve anti-emperyalist sosyalist kavgalarının vazgeçilmezliğini gözteriyor, ancak bu Kürt emekçi sınıfların bu kavgada kendi dinamiği üzerinde doğrulamayacağı, ulusal-yurtsever kimi özgün motifleri eklemlemeyeceği demek değildir.

Bu yazıda işçi sınıfının bileşiminde kol emeği aleyhine kafa/fikir emeğinin geliştiğini tartışırken post-fordizm denilen son bir birikim modelinden bahsetmiştim. Bu modelin anra özelliğinin merkezi ana ünite ile ona bağlı olarak işletme içi veya dışında yan/alt-ünitelerde ayrı ayrı ücretli emek istihdamını görmüştük. Amaç, artık-değeri hem nispi hem mutlak artışıdır. Şimdi bu birikim modeli örneği diyebileceğimiz bir işletme örneğini vereyim: Elazığ-Bingöl karayolu üzerinde Kovacılar yakınında Etikrom A.Ş. merkezi diye bilinen Ferrokrom üretim tesislerinin bulunduğu modern bir merkezi ünite var. Krom cevheri üretiminin yapıldığı Şark Kromları işletmesi ise Guleman (Alacakaya) ilçesinin Sori bölgesinde bulunuyor. Geleneksel tezlere göre "koloniyal" bir kamu/devlet işletmesidir. Ezici ço-

ğunluk Etikrom-Ferrokrom Merkezi Ünite'de olamak üzere, -yuvarlak rakamlarla konuşuyorum- bin kadar kol işçisi ve beşyüz kadar da hizmet-büro emekçisi çalışıyor. (Gerçe bu beşyüz kişiden dörtyüzü güvenlik personelidir, ancak bunun nedeni "savaş" diye adlandırılan olguya ek olarak, kimi bürokratik kesim ile yerli krom zeninleri arasındaki rant çelişkisinin de körüklediği, daha önce ünite personelinden yönetici, mühendis vb. kimselerin öldürülmelerine kadar varan kimi olayların etkilerinin sürüyor olması olabilir. "Barışçıl" ortamda gelişecek bir birikim modelinde bu kadar fazla güverlik personelinin istihdam edilmesi anormaldir.) Bu merkezi ünitede çalışan kol işçileri sendikalı olup, Türk-İş'e bağlı Türk Maden-Sen'de örgütlenmişlerdir. Büro personeli ise bireysel sözleşmeli olup, toplu sözleşmeli işçilerin nispi ayrıcalıklı ekonomik-sosyal haklarına yetişiyorlar. Güvenlik personeli bu iki kategoriden biraz farklı olarak "içişleri hizmet" konumuna da bağlı, nispi geri ekonomik konumda bulunuyor. Beyaz yakalı hizmet-büro emekçileri yönetimi şoven-burjuva siyaset izleyen Kürt Kamu-Sen'e bağlı T.Büro-Sen'de örgütlenmişler. Güvenlik personeli ise, şimdi "sendikasız disiplin"de, fakat başlangıçta bu şoven yönetimli sendikanın örgütlenmesinde ilk dayanağı oluşturmuş. Burada KESK'de örgütlenme becerisi gösterebilirdi. Demek istediğim kamu işletmesinde mavi yakalılar ayrı, beyaz yakalılar ayrı sendikalarda bulunuyorlar. Merkezi Ünitede iki tane de alt-işveren var. Yani, popüler adlandırmayla iki taşeron firma. İkisi de Kürt müteahhit. Biri fabrimanın teizlik işlerinin ihalesini kazanmış. Öteki yap-işlet-devret modelinde bir inşaat birimini almış. Yapacak, altı yıllık sözleşme gereği gıda manketi vb. bir iş yapacak, palazlansın palazlanmasın bu süre sonunda çekilecek. Yanında çalıştırdığı işçiler, vasıfsız işçi kategorisinde. Sigorta var ancak sendika ve diğer haklar yok, boğaz tokluğu ücretine çalıştırılıyor. Buna göre iki müteahhit patronun palazlanacakları

aşikar.

Bu merkezi ünite/tekel devlet kurumu Guleman'a kadar dağlarda yüze yakın krom hammaddesinin çıkarıldığı ocak-işletmeleri altı alt-büyük işletmeye, yine ihale usülüyle vermiş. Bu altı büyük işletmede daha alt-işleri, "ayak işleri" onüç-onbeş küçük alt-işletmeye/müteahhite devretmiş. Bunların hepsi merkezi ünite dışındaki mekanlar. Hepsi yerli Kürt müteahhitler ve bin kadar işçiyi mutlak artık-değer üretimi temelinde çalıştırıyorlar.

Bu bir pilot işletme olarak alınmıştır. Gidişat bu modelin yaygınlaşması yönündedir. Şimdi sormalıyız. Kürt Solu/proleter aydını işçi sınıfına "koloni işletme" mesajıyla giderek merkezi kamu/devlet işletmesini gösterecek olursa ayakları toprağa basmış olur mu? Sınıf dışı bir geleneksel devlet karşıtlığında ısrar ettiği ölçüde, yurtsever sınıf politikası üretebilir mi? Bir örnek muradımızı anlatmaya yeterlidir. Türkiye-ülke sendikal hareketinin de, sosyalist hareketin de birleştiği ortak payda "özelleştirme karşıtlığı"dır. Özelleştirme karşıtlığı, toprakta özel Kürt işveren sınıfa da karşıtlık demektir. Sınıf dışı bir yurtseverlik yorumu ise Kürt işvereni de ulusal-demokrat paydaya davet edebilir. Özelleşktirme karşıtlığının "kamulaştırma" biçiminde mantıksal sonuç üretmesi gerektiği, Kürt işçilerin özel işveren sömürüsünden kurtulmak için kamu/devlet işletmelerinde nispi/hafif "beyaz" sömürüye birkaç milyarlık rüşvet-rantı göze alabiliyor olmasından belli değil midir? Çünkü milyonlarca boğaz tokluğu ücreti alan işçinin gözünde "sömürgeci" olarak etekemiğe bürünmüş olan özel yerli sektördür. Yurtsever emekçi aydınlar "kamuculuk" şeklinde sınıf politikaları ürettikleri ölçüde de kamu işletmelerini "kolonu merkezler" olarak gören geleneksel Kürt aydın tezleri buhar olup gitmek durumundadır. Çözüm, geleneksel sınıf dışı "koloni" tezlerinin eleştirilerek aşılması, yurtseverliğe emekçi sınıfa dayanan sosyalist bir içerik

kazandırmaktan geçiyor.

## Yurtsever sendikacı ve işçiler sorunu

S.Çiftyürek, "Kapitalizmin Tarihsel-Fiziksel Sınırları/Kürdistan İşçi Sınıf" adlı eserinde, Türkiye genelinde 1989 Bahar eylemlerinde atılan, dolayısıyla Ülke'de yansımasını bulan bir dizi sloganın katalogunu da vermiştir. İşçi sınıfının bu kendiliğinden eylemlerinde görülen politik içerikli, ancak geri politik içerikli sloganlardan biri ise şudur: "İşçi-Botan elele/Demokrasi kare mê" yani, işimiz demokrasi imiş.

Burada sloganın geriliğinin ölçütü, Türk ve Kürt mekçilerinin anti-demokratik Türkiye sermaye rejimine karşı mücadelede birlikteliğini simgeleyen "elele" demeleri değildir. Atsine bu doğru ve erdemli bir slogandır. Geri pozisyonu "sosyalizm kare mê/sosyalizm rena me" diyememeleridir. İşimizin, yolumuzun hep sosyalizmden geçtiğinin bilinmesi, kavga verdiğimiz sınıf toprağına sağlamca basabilmemiz açısından zorunludur.

Evet, denildiği gibi Kürtler'in emekçi sınıf hareketi, Türkiye işçi sınıfı hareketinin uzantısı olarak ve onun etkisi altında şekillenmektedir. Bir yönü böyledir.

Ancak bir başka yönü daha vardır. Bu da işçi-emekçi hareketi halkçı-mülk sahibi sınıflarla özdeşleştirme politikası demek olan "Yurtsever Hareket" tarafından da dönem dönem şekillenmesidir. Özellikle sınıfımızın "en aydın" kesimini oluşturan "Yurtsever Kamu Emekçileri" hareketi bunun çarpıcı bir örneğidir. Sınıfın bu "aydınlanma ögeleri" işçi-emekçilere halkçı-demokrat kimi motifleri, renkleri de kullanarak canlı-somut koşullarında sosyalist ideolojinin yeniden-üretimi sorununu gürdem edebilirlerdi. Bunun yerine, kendilerini "Yurtsever Harekitin" konjoktürel politikalarının otomatize onaylayıcısı konumda bir işbölümünde yer tutmakta sınırlandırmaktadırlar. Örnek olsun,

eski koloni tezlerini terkeden Yurtsever Hareket, T.C. karşıtlığında "Demokratik Cumhuriyet" yanlılığına evrilmiştir. Yurtsever kamu emekçilerinin de diyelim gerek Diyarbakır/Amed'de olsun gerek son olarak dört aralık KESK'in Ankara/Kızılay büyük yürüyüşü ve mitinginde görüldüğü gibi "bindirilmiş kıtalar" gibi taşındığı metropol kentlerde olsun bu tür dönem dönem değişen politikaları adeta robotize bir biçimde benimsediği anlaşılıyor. Burada Seattle'da dünyanın dört bir tarafından akın eden çeşitli ezilen toplumsal kesimllerin teksilcileri olan antikapitalist "göstericiler" de bindirilmiş kıtalar gibi gelmişlerdi ve eylemli bilinç taşıma örneği vermişlerdi. Ancak bunların gönüllü, inançlı, kararla olmalarının ötesinde eylemliklerine yön veren unsur şüphesiz ki aklı üzerinde duran bilinçlilik ögesidir. Halbuki Amed'in bu kamu emekçileri/Kürt proleter aydınları deyebileceğimiz kesime yönelteceğimiz eleştiri inançlı, kararlı mücadelecliki ögelerine araştıran, sorgulayan, eleştiren, tartışan bir yöntemle bağımsız-özgü bilimsel düşünce ve duruşlarını ekleyip eklemedikleridir. Yoksa Türkiye kapitalist cumhuriyeti için "nispi-demokratik cumhuriyet"de denebilir, tam "demokratik cumhuriyet"e ancak işçi sınıflarımızın birleşik kavga ve iktidarının getireceği Sosyalist Ülke'de kavuşulabilir şeklinde de bu demokratik cumhuriyetçi burjuva-liberal tezlerin sınıfi tevili ile zevahir kurtarabilir. Asıl sorun Kürt emekçi aydının her "yenilik"i kabul ederken bunu "bağımsız kafasını" kullanarak değil de "serok perest"liğinden, yani bir nevi inanç ruhiyesinden yapıyor olmasıdır. Zeynel Aibidin Kızılyaprak, böylesine otomatize inanç dönüşümlerinin milyonlarca Kürt'ü kapsadığından hareketle halkın toplumsal psikolojisini salık veriyor olsun. Bizim iddiamız, Kürt aydın-emekçinin "sıradan Kürt" olmamasıdır.

Demek ki otomatize bilinç/inanç bilinci ve bindirilmiş kıtalar gibi yığınsal eylemlilikler de Kürt işçi ve emekçi hareketin

bir özelliği olarak görülüyor. Dört aralık Ankara/Kızılay eyleminde dağıtılan "Emekçiler Dergisi" özel sayısı var elimde. Derginin Yurtsever Emekçiler diye isimlendirilmesi gerekirdi. Çünkü içerdiği mesajler bir HADEP'in/bir Diyarbakır, Batman vb. kentleri yurtsever emekçilerin mesajlarının tıpkı basımıdır. Aynı çizgidedirler. "Bütçenin halk için eşit dağılımı, sağlığa, eğitime, sosyal güvenliğe yeterli bütçe, Grevli-toplu sözleşmeli sendika hakkı, düşünce ve örgütlenme özgürlüğü" ve en sonunda da "Kürt sorununda demokratik-barışçı çözüm"-"İSTİYORUZ"! diye yazmışlar. Toplumsal Barış'ında altının çizildiği dergi özel sayısı yaprakçıkta, halk için bütçe mücadelesine çağrılan emekçilere demokratik cumhuriyet projesi veriliyor.

Yurtsever sosyalist işçi hareketi ise "bağımsız kafası" ile bu projeyi artları ve eksileriyle sorgulayarak değerlendirmekten çekinmemelidir. Halk için bütçe, grevli-toplu sözleşmeli sendikal haklar, sağlığa, eğitime, sosyal güvenliğe bütçe, Kürt sorununda demokratki barışçıl çözüm gibi istemler, burjuva rejimine kavga ile kabul ettirilecek, emekçilerinde güncel-acil yakıcı istemleridir. Artı hanesine yazılabilir. Ancak kimilerinin trilyonlar götürürken kimilerinin birkaç milyor için cinayet işlemeyi göze aldığı kapitalist bir düzende, böylesi sınıfsal kutuplara ayrılmış bir ülkede toplumsal barışın nasıl olacağının da kanıtlanması gerekecektir. Dergi özel sayısında burjuva mülkeiyetini görmezden gelmiştir. Eşitlik vrsa, özgürlük varsa; tersinden sömürü ve baskı yoksa, kapitalizmde bu kanıtlanırsa toplumsal barış olur. Yoksa, sosyalizm toplumsal barıştır.

Yurtseverler, "savaşsız-sömürüsüz bir dünya" mesajını hep tekrarlıyorlar. Saygıyla karşılanır. Ancak, tuhaftır, kendileri "Dünyalı" kimliği yerine "Kürt" kimliğiyle politika yapıyorlar. Mücadele ettikleri topraklarda "sömürüsüz bir ülke" mesajıyla emekçiye gitmiyorlar. Çünkü giderlerse Kürt burjuvazisinin müylksüzleştirilmesini de önereceklerdir. Paradokslarıdır.

Dört aralık Ankara/Kızılay KESK eyleminde dağıtılan Ssoyalist İktidar Partisi özel sayısında, "yurtsever sendikacılar" hakkında şu değerlendirme yapılmış, KESK "uyarılıyor":

"KESK, bünyesinde bulunan ve diğer sendikalarda yer alan, kimliği nedeniyle sendikal alanda öne çıkmasından rahatsız olunan ve daha yoğun baskılara maruz bırakılan yurtsever sendikacılara titizlikle sahip çıkmalı... sendikal alanda etkili bir biçimide faaliyet gösteren yurtsever sendikacılara yönelen saldırılara... kararlı yanıt verilmelidir."

SİP'in burada, sendikalarda baskılara maruz kaldıkları şeklinde belirttiği yurtsever sendikacılar, "welatey"de değil, asıl olarak metropoldeki sendikalar olduğu açık. Demek ki Türkiye'de yurtsever sendikacılar, budjuva-şoven dalga tarafından bunaltılıyorlar. ŞİP'in bu hassasiyeti takdirle karşılanır ve tam desteğini bulur. "Kardeşlik"in asgari gereğidir bu tutumları.

Ancak yurtsever sosyalist işçiler/sendikacılar burada durabilirler mi? Hayır. Yurtsever sosyalist sendikacılar, yurtsever sendikacıların başta Kürt işç-amakçilere taşıdıkları darmilliyetçi burjuva ideolojisini, halkçı-demokrat projeli mülkçü ideolojik-politikalyı da etkisizleştirmekle yükümlüdürler. Tüm sendikalarda yurtsever sınıf sendikacılığı egemen kılmalıdırlar. Türk emekçileriyle sınıf kardeşlişmesini ve birlikte sosyalist kavgayı örmelidirler. Düzene karşı toplumsal mücadelenin perspektifinu bile sahip olmayan, emperyalist "burjuva millet" Batı işçileriyle birlikteliten önce mazlum "proleter millet" Doğu'nun enternasyonaline giden yola yapı taşlarını döşemelidirler.

Hülasa. Bugün Kautsky ve Lenin zamanındakinden farklı olarak neo-sömürgeci tekelci düzene evrilen kapitalizmde, düzen görülmemiş ölçüde yaşamın tüm hücrelerine sinmiş ideolojik aygıtlarla tahkim edilmiş olup, bu aygıtlarla da sıradan insanın ve onun bir ögesi olan işçi-emekçinin beyni,

tüm zemberekleri boşaltılarak tutsak alınmıştır. Çözüm için başka şeyleri de gündeme getirip uzatmanın yeri değil. Lenin zamanlarında komünistlerin proletaryaya gittikleri zaman "sosyalizme doğru içgüdüsel bir eğilimle" karşılaştıkları biliniyordu. Bugün ise, a) kendiliğinden içgüdüsel eğilim ufku kırılmış/içi gitmiş reforma-demokratize özne marifetiyle de toz olmuştu; b) kendiliğinden sınıf mücadelesi içinde veya bire bir teasla anlatılınca, işçi "kurtuluş=sosyalizm" denklemine ikna oluyor. Ancak yine de kasabına derisini yüzdüren koyun misali düzene kanalize olmakta beis görmüyor; c) Lenin'in öncü özneye verdiği misyonu, yani rejimin siyasal teşhirini bugün en "kanlı" yönlerini de içine alarak bizzat rejimin kendisi ideolojik aygıtlarına yaptırıyor. Karşılığında rkütleler "kan sıçratan" rejimde yaşamaktansa "beyaz sömürüye" rıza ve evlerinde tv. başındaki konumlarına "şükr"ediyorlar. "Siyasal teşhirler"le burjuva ideolojik hegomonya daha da pekişiyor. Başka boyutlara taşınarak tartışmak bu yazının amacı değil. Öyleyse, çözüm için "artçı-şok" eylemlerle bilinç taşımak da bir çözüm olabilir. Seattle'daki global-emperyalistleri "ininden" çıkarmayan tipte eylemlilikler olabilir. Romanya'da dönem dönem Bükreş'e inen, (son indiklerinde "eski" sosyalist rejimin simgesi Çavuşesku'nun resimlerini taşıyorlar ve Çavuşesku'nun gelip kapitalist resterasyon, koalisyon ögelerinden "Kulak" Köyü Partiyi yoketmesini istiyordu) hükümetler deviren Romanya maden işçilerinin örgütlü-aktif kesimlerinin "madenci terörü" diye magazin medyada geçtiği şeklindeki kütlesel eylemlilikler olabilir. Bir ara gazeteler yazdı. 17 ağustos depreminden sonra yöreye ilk koşan Ssosyalist İktidar Partisi'ymiş. Yani, karagünyaşam içinde sosyalist dayanışma/insani dayanışmayı örmek şeklinde de olabilir. Zira kütleler söylenenin doğruluğu kadar, "söyleyen"in konumuna bakıyorlar. Ama kovboyculuk/bireysel terör tipi olamayacağı açıktır. Ancak sınıfı temsilen/sınıfa

dayanılarak sosyalist/sol ögelerin "artçı-şok" eylemlilik süreçleriyle sınıfa bilinç taşıması işin bir yönü olabilir. ("Artçı-şok"lar derken kovboyculuğu, "terörizmi" anlatmadığımın altını çizeyim.)

Öteki yönünde ise şu var: Tekelci ideolojik ahtapotlarsadece beyin zembereklerini boşaltmamışlar, her renkten burjuva ideolojisini, düşünme yetisini kaybetmemiş beyinlere "ölüm yerine sıtmaya razı eder" misali benimsetmişlerdir. En yaygın burjuva sıtma nöbeti demokratizm olmaktadır. Yanlış anlaşılmasın, işçi sınıfı elbette demokratik hak ve özgürlükler kavgasını da vermelidir. Konu şudur: Yukarıda acımladığımız Tekel-kapitalist birikm sürecindeki çifte sömürünün dayanılmaz ağırlığı, her şeye rağmen "güzellikle" yani ideolojik aygıtlarla denetlenemeyebilecek ezilen-sömürülen kütlelerin dönem dönem "kör çıkışlarını" da getirebiliyor. Bu durumda kütlelerin gemlenmesi burjuva zor aygıtlarının (sivil-resmi) pekiştirilmesini de öngerektiriyor. Bu siyasal üstyapıda, "demokrasi" yanında faşizmin/faşizan yapılanmanın da salgılandığı anlamına gelir. İşti "demokratize sol", faşizan yapılanmaya karşı kavgayı maddi temeli olan anti-kapitalist özden soyutlayarak havanda su dövmeye indirgiyor. Hintli komünist Roy'un üç çeyrek yüzyıl öncesinde üçüncü enternasyonalın/kominternin ikinci kongresinde Lenin'le olan tartışması biliniyor. Roy'un önemle parmak bastığı gibi "proleter milletler" daha o zamandan kapitalist gelişme sonucu proleter ve burjuva sınıflar şeklinde parçalanmaya uğruyorlardı. Bugün şöyle bir paradoks içinde, Roy'un bu öngörüsü yine doğrulanıyor. Evet, azgelişmiş Doğu'da kapitalizm yaygınlaşıyor ve üretici güçler sorunlu da olsa gelişiyor, toplumsal bağlamda proleter sınıf ile burjuva sınıfı arasında kutuplaşmada artıyor. Bu, mazlum Doğu'da sosyalist devrimi9n elzemliğini gösteriyor. Ama bir paradoksla, bütün "emperyalistleşebilme, alt-emperyalist olabilme" tez-

lerine karşın azgelişmiş kapitalist ülkeler ile metropol-emperyalist ülkeler arasında eşitsizlik ve kutuplaşma da azalmak bir yana, giderek artıyor. Bu noktada Tatar-Türk komünist Sultan Galiyef de kısmen doğrulanıyor. Mazlum-Doğu, emperyalist Batı tarafından sömürülüyor. Bu, Doğu işçi-emekçilere götürülecek bilincin sosyalizm içeriğinin kimi yurtsever-demokratik ögelerle doldurulmasını da şartlandırıyor. Ülke toprağının, halk gerçekleğenen işçi-emekçilerine sosyalist ideolojik hegomonyayı kabul ettirebilmek için.

7-12. 12. 1999

**kaynakça**


1- Karl Marx, "Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı", Sol y., Ank. 1976, s.25

2- K.Marx-F.Engels, "Gotha ve Erfurt Programlarının Eleştirisi", Sol y., Ank. 1969, s.21

3- K.Marx-F.Engels, age, s.124-126

4- Karl Marx -Friedrich Engels, "Komünist Parti Manifestosu", Aydınlık y., İst. 1979, s.64

5- Friedrich Enfels, "Ludwig Feuerbach ve Klasik Alman Felsefesinin Sonu", Sol y., Ank. 1992, s.64

6- Aktaran, Haluk Yurtsever, "Sınıf ve Parti" Dönem y. Ank., 1990, s.61

7- K.Marx-F.Engels, "Gotha..." age., s.61

8- V.İ.Lenin, "NE YAPMALI-Hareketimizin Canalıcı Sorunları", Sol y., Ank., 1977, s.34-37 ve 54 vdd.

9- V.İ.Lenin, age.

10- Yalçın Küçük'ün yazdırdığı Çelik Bilgin, "Türkiye'de Marksist Damar Var", Dönem y., Ank., 1991, s.21-29

11- Kapitalist birikim süreci, birikim modelleri ve bu çer-

çevede işçi sınıfının bileşiminde değişiklikler hk.

Karl Markx, "Kapital" I. cilt, 1-5. kitaplar, Ank. 1979, Maurice Thorez, Maurice Bouvler-Ajam, Gilbert Mury, "Kapitalist Toplumda İşçi Sınıfı", Sosyal y., İst. 1968, P.N. Fedoseyev-Alferd Kosing, "Çağdaş Revizyonizmin Eleştirisi", Konuk y., İst. 1975; Ernest Mandel, "Marksit Ekonomi El Kitabı", c.2, Ant y., İst. 1970?, E.Mandel, "Kapitalist Gelişmenin Uzun Dalgaları", Yazın y., İst. 1982, araştırıcı-kuramcı Mandel özellikle birikim krizlerini açıklamaktadır; Alain Lipietz, "Dünya Çapıda Fordizme Doğru", "Dünya Kapitalizminin Bunalımı", (Der. Nail Satlıgan-Sungur Savran), İst. 1988-içinde, s.445-469; A.Casanova-cl. Prevost, J.Metzger, "Aydınlar ve Sınıf Mücadelesi", Bilim y. 1977 ve Saypa y. Ank. 1996, V.Bolşakov, "Gelişmiş Kapitalist Toplumlarda-Orta Katmanların Başkaldırısı", Konuk y. İst. 1979; S.Nadel, "Çağımızda Kapitalizm ve Aydınlar", Konuk y., İst. 1976; Haluk Yursever, age; Mustafa Sönmez, "Türkiye Ekonomisinde Bunalım", c.I. ve II., Belge y., İst. 1982; Esin Irmak, "Dünden Bugüne Kapitalist Gelişme ve Türkiye Ekonomisi", Etki y., İst. 1993; Tülay Arın, "Düzenleme, Birikim, Bunalım", 11 Tez, 1. kitap, (1986) s.104-138; Hacer Ansal-Nail Satlıgan, (Ömer Laçiner-Gülnür Savran-Mustafa Sönmez ile birlikte), "Teknoloji ve İşçi Sınıfında Değişim", ("İşçi Sınıfının Öncü Rolü" ile birlikte), Alan y., İst. 1994; S.Çiftyürek, "Kapitalizmin Tarihsel/Fiziksel Sınırları-Kürdistan İşçi Sınıfı", Gün y., İst. 1997.

12- Mustafa Sönmez, "Doğulu" entelletüel emekçi için de aynı tesbiti yapıyor: "Herşeyden önce üniversite mezunu Doğu'lu işçi niteliklerine uygun işçi Doğu'da bulmak her zaman kolay değildi. Ancak bazı devlet kuruluşlarında istihdam edilebilirdi. Böylesi durumularda özel sektörün daha çok ücret ve gelişme imkanı sunduğu seçenek varsa, Batı tercih edilirdi", "Doğu Anadolu'nun Hikâyesi-(Ekonomik ve Sosyal Tarih)", Arkadaş

y., İst. ?, s.222

13- Sınıf içi "eşitsiz gelişme" konusunda kısa bir yazı, bkz, Y.Fırat, "Program Önerileri-'Proleter' Emek/'Burjuva' Emek", Devrim sosyalist dergi, 16 (Mayıs 1993), s.37-38; Bu konuda "Ernest Mandel-geleneği" ise, çoğunlukla vazıflı ve yüksek ücretli kesimlerin örgütsel mücadeleci olduklarını, işçi sınıfının daha fazla ezilen çoğunluğunun ise ancak olağandışı yükselişinde, o da kesintili olarak, mücadeleye çekilebildiği saptamasını yapıyor. bkz. M.Yenice, "Devrimci Marksizmde 'Geçiş' Programı, Anlayışı", Eleştiri y., İst. 1980, s.160.

14- Mustafa Sönmez, "Doğu Anadolu..." (age), s.218

15- Aydemir Güler, "Son Kriz-1990'lar Türkiye'sinde Toplumsal Dinamikler", Gelenek y., İst. 1999, s.114-115; Söz konusu çalışmada A.Güler, işçi sınıfının stratejik ağırlığı yüksek kesimiyle, geniş örgütsüz yoksul yığınları arasında gözle görülür bir mesafenin bulunduğunu belirtiyor ve bir yanda sendikalı ve modern çekirdek, öte yanda kent yoksulları ve sömürü oranının yüksek, ezilme ilişkisinin çarpıcı olduğu kesitleri saptıyor ki, bu durum "sınıf içi eşitsizlik/bölünme" olgusunun kabulü değil midir? Güler ayrıca "sendikalarda örgütlü franksiyon"un hem örgütlenme bilinç yeteneğini çabuk edinilebilindiğini hem de ideolojik kuşatmaya en yakın, düzenle barışık tutulma imkanı en geniş sınıf franksiyonu olduğunu, düzen içi kamusallıktan ve kısmi kazanımlardan beslenen durağanlığının altın da çizmekten kendini alamıyor.

16- S.Çiftyürek, age, s.342

# Daha Çok Seattle!

**Temel Demirer**

**"En güzel deniz: Henüz gidilmemiş olandır**
**En güzel çocuk: Henüz büyümedi**
**En güzel günlerimiz: Henüz yaşamadıklarımızdır**
**Ve sana söylemek istediğim en güzel söz:**
**Henüz söylememiş olduğum sözdür."**
**(Nazım Hikmet Ran)**

"Dünya ölçeğindeki eşitsizlik ve kutuplaşmaların görülmemiş ölçüde büyüdüğünü görüyoruz," diyen Osman Ulagay ekliyor: "Bu kutuplaşmaların ne gibi toplumsal tepki birikimi doğuracağını henüz tam bilemiyoruz. (...) Küreselleşmenin bir yüzünde teknolojideki atılımı, iletişim devrimiyle küçülen dünyayı, küresel geleceğin hayal gücümüzün sınırlarını zorlayan ufuklarını görüyoruz. İkinci yüzünde ise krizin, işsizliğin, yoksulluğun, eşitsizliğin, güvencesizliğin iç karartıcı hayaleti sırıtıyor. Bu çelişkili tablo karşısında ister iste-

mez bocalıyor ve 'Nereye Gidiyoruz?' sorusunu soruyoruz."(1)

Su almış yatık bir gemiyi andıran dünya kapitalizmi; tarihsel açıdan "fall-back position/ gerileme pozisyonu"nun saldırganlığıyla ayakta durmaya çalışırken; "Globalizasyon sürecinn sıhhati iyidir,"(2) diyen Güven Sak'ın, ya da "Günümüz dünyasını kapitalizmin dışında tahayyül etmek olanaksız. Bu bir veri ve öyle görünüyor ki, kapitalizm, içinde bulunduğumuz dönemin 'aşılamaz ufku'dur. Kuralları, daha uzun bir süre geçerliliğini koruyacaktır. Sorun, onu 'ıslah' etmektir,"(3) diye buyuran Hasan Bülent Kahraman'ın "zırvaları"nı ciddiye almak mümkün değilken; "Nereye Gidiyoruz" sorusunun yanıtı çok açık: Chiapas-Paris-Seattle güzergâhının geleceğine... Bundan kimsenin kuşkusu olmasın!

Her ne kadar Hasan Bülent Kahraman namlı "liberal", "Yirminci yüzyılın son on yılı, 'küresel köy' ünvanını kazandı. Amerika bunu doğruluyor. Dünya bir bütün olarak Amerikanlaşmayı yaşıyor. Dilde, yaşama kültüründe, siyasette bu böyle. Maddi kültürü Amerika tayin ediyor. Onu da gerçekleriyle değil, efsaneleriyle, imajlarla belirliyor. Hiçbir şey artık 'kendisi' olarak tüketilemiyor. İnsanlar, tükettikleri şeyi, imajı için sahipleniyor. (...) Bir kez daha tüketim çılgınlığını yaşıyor Amerika. Akıl almaz bir tüketim deliliği ve savurganlığı içinde,"(4) dese de, bu "cinnet"in nihayetine doğru ilerliyoruz...

Anımsayın önce; 1989'da Kurulabilen Reel Sosyalist Sektörel Ülkeler Topluluğu dağıldı. 1991'de de SSCB'deki likidasyon yaşandı; "Soğuk Savaş"ı Batı "kazandı"! "Süper Güç" ABD, tek kutuplu dünyada ICC (Uluslararası Ticaret Odası), OECD (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Teşkilâtı), IMF (Uluslararası Para Fonu), Dünya Bankası ve 1995'den bu yana WTO (Dünya Ticaret Örgütü) egemenliğinin tevatürleriyle "Yeni Düzen"ini ilan etti. "Soğuk Savaş"ın yerini "Sıcak Barış" dönemi aldı.

"Adalet-Eşitlik-Özgürlük" taleplerinin "Dinozor"luğa eşitlenerek, yoksandığı bir dünyada; artık herşeyi "Serbest Piyasa", "Tek Küresel Pazar", "Alım Satım Özgürlüğü" söylencelerinde somutlanan dayatmacaların "çözümleyeceği" iddia ediliyordu... İnsan yoktu artık; "Müşteri-Tüketici" vardı!Çünkü "Tarihin Sonu"ydu artık! "Süper Güç" böyle buyurmuştu! Biat etmeyenler "Zındık Dinozor"lardı! Ama, Francis Fukuya'nın korktuğu o "Son İnsan" hâlâ vardı; "Vardım, Varım, Varolacağım" diyordu... Çıkmamış canda umut vardı, duruyordu, boyun eğmiyordu. "İşi bitti, işlevi kalmadı" denen yeniden yekiniyordu... Bu kez sahne Seattle'dı!

"Seattle, liberalleşmede son dönemeç"ti!(5) Ancak "Seattle'da büyük protestolar eşliğinde yapılan DTÖ'nün 3. Bakanlar Toplantısı amacına ulaşamadı. Ortak bir yaklaşımın belirlenemediği toplantılar 2000 yılının baharına sarktı."(6) "Zirvede fiyasko: Seattle'da protestoların gölgesinde yapılan toplantılardan hiçbir sonuç çıkmadı, ortak sonuç bildirgesi yayınlanamadı."(7) "Seattle ile dünyalılar siyasilere ve dev şirketlere her şeyi o kadar kolay kabul etmeyeceklerini gösterdiler."(8) "Seattle, küreselleşen kapitalizme karşı öfke" ve başkaldırıydı!(9) Hasılı "DTÖ'nün Seattle'daki milenyum toplantısı fiyaskoyla nihayete erdi."(10)

Evet, "Tarihin Sonu" söylencelerine yaslanan "tevatürler" uzun ömürlü olmadı. Yalan perdesi 1999'te Chiapas'ta, 1995'te Paris'te, 1996'da Güney Kore'de ve en son da 1999'da Seattle'da yırtıldı. "Yeni Dünya Düzen(sizliğ)i" ("YDD") karşısındaki mahçup mağduriyet, artık öfke dolu isyana tahvil olmaya başladı. Küresel kapitalizmin çürüttüğü dünyada biriken sıkıştırılmış metan gazı patlamaya başladı. Bu daha işin başı...

Çünkü Seattle'da gösterilericiler sokaklara dökülüp haykırdılar bir kez: "Küreselleşme adı altında dünyayı bizim dışımızda biçimlendiremezsiniz. Buna razı olmayacağız! DTÖ halkın,

şirketler için, şirketler tarafından yönetimidir! Dünya alınan satılan bir mal değildir! DTÖ'ye hayır deyin yeter! Ormanlarımızdan uzak durun. Onlar bizim vatanımızdır, pazarlanabilir metalar değil! yedi yaşında yetmiş saat iş: İşte globalleşme çocuğu! DTÖ'ye hayır, demokrasiye evet! Temsil edilmediğimiz ve katılmadığımız bir küreselleşmeye hayır! Hepimiz hepimiz için mücadele etmeliyiz, yoksa zaman içinde hepimiz yenileceğiz! Şirketlerin kâr hırsı insanlığı doyurmaz! Açgözlülüğe son! Kapitalizm ölüm düzenidir! "Liberalizasyon = Kapıları bize açın; Uyum = Bizim söylediğimizi yapın; Serbest rekabet = Tekellerin egemenliği! Şirketlerin açgözlülüğü bir hastalıktır! WTO, WTO go to go/ DTÖ gitmelidir! Şirketlerin yönetimine son! Halklar birleşince yenilmez!"

Kuşku yok: Küresel kapitalizmin çürüttüğü dünyada biriken sıkıştırılmış metan gazı patlamaya başladı; daha işin başındayız...

## I- Seattle(11) direnişi

Hadi Uluengin'in, "Zirvenin tek bir ana ekseni var: K-ü-r-e-s-e-l-l-e-ş-m-e!"(12) dediği "Seattle'daki DTÖ toplantısına gösterilen tepki küreselleşme olgusunun karşılaştığı ilk somut tepkidir. Bu başkaldırı birçok şeyi içeriyor ve bir sarmal halinde geliyor üstümüze: Ticaretin tek tipleşmesi, büyük şirketlerin küçükleri yutması uluslararası gelir dağılımındaki eşitsizlik, yeni sömürü biçimleri gibi olgular ötekilerin yanında daha öne çıkanlar. (...) Yalnızca ahlâki ya da iktisadi açıdan ele alınamayacak kadar karmaşık bir sorun bu."(13)

Gerçekten de 135 ülkeden 60 bin eylemcinin Seattle Direnişi ile "İnsanlık suçu işleyen DTÖ"(14) karşısındaki "Seattle savaşları"(15) ile "Sokaklar zirveyi susturdu."(16) "Seattle'da zafer sokakların(17) oldu"!(18)

"DTÖ Zirvesi, 'globalleşmenin daha insani bir çehre kazanmasını amaçlayan on binlerce kişinin protestolarıyla başladı."(19) "Seattle cehennemi: DTÖ Zirvesi'nin yapıldığı Seattle'ı savaş alanına çeviren eylemciler, toplantının başlamasını engellediler. Kentte gece sokağa çıkma yasağı ilan edilirken, yüzlerce kişi gözaltına alındı."(20) "II. Dünya Savaşı'ndan beri ilk kez, Seattle'da olağanüstü hal ve sokağa çıkma yasağı ilan edildi."(21) "Seattle'da OHAL ilan edildi. Seattle kentinde yüzyılın son zirvesini yapan DTÖ'yü protesto etmek için onbinlerce kişi bir araya geldi. Eyalet valisi OHAL uygulamasına geçildiğini duyurdu. Olaylar üzerine DTÖ Genel Sekreteri Mike Moore,(22) 'Birçok eleştiriyi kabul ediyorum. Herkesi sakin ve ölçülü olmaya çağırıyorum. Şeffaflık çabalarımız mükemmel değildi. Bizi eleştirenler her zaman haksız değildiler,' demek zorunda kaldı."(23) "DTÖ Genel Sekreteri Mike Moore, Seattle'daki protesto gösterilerine ilişkin olarak, DTÖ'nün bir küresel hükümet, polis veya şirketlerin çıkarlarını kollayan bir kuruluş olmadığını belirtip, DTÖ'nün 'gizli bir diktatörlük' olduğu iddialarını reddetti."(24)

. Ancak tüm demogoji ve manipülasyonlara karşın Semih İdiz'in dediği gibi, "Seattle'da kıyametler kopuyordu. Görüntüler 1968 Chicago'sunu andırıyordu. Vietnam savaşını protesto etmek için 'Woodstock nesli'nin, arkada Crosby, Still, Nash & Young'ın şarkıları çalarken kullandığı 'Tüm Dünya İzliyor!' veya 'Utanın, Utanın!' gibi sloganlar yine piyasadaydı. Polisle çatışmalar, yanan arabalar, göz yaşartıcı bombalar, kent genelinde olağanüstü hal ilanı, kent merkezinde sokağa çıkma yasağı, derken bir patırtıdır gidiyordu. (...) Bu arada dünya sendikacıları da Seattle'daydı. Sadece Amerikan Sendikalar Konfederasyonu AFL-CIO, yirmi bin üyesini tek yumruk misali sokağa dökmüştü. (...) Gösteriler Londra sokaklarına da sıçradı."(25)

"Londra'daki protesto gösterilerinde biri polis on kişi yarala-

nırken, 'Özelleştirme Öldürür, Kapitalizm Öldürür' pankartı taşıyan göstericilerden kırkı gözaltına alındı."(26) "Paris'in merkezinde yürüyen on bin kişi 'Ekonomik Adalet ya da Kaos' diye slogan attılar. Gösterilerin başını çeken Fransız Komünist Partisi Genel Başkanı Robert Hue, 'Bu hareket, büyük kitlesel bir harekettir... Uzun vadeli hedefleri vardır,' dedi. Paris'in yanı sıra Fransa genelinde otuz büyük protesto gösterisi daha düzenlendi."(27) DTÖ'nün Cenevre'deki merkez binasının elektrik sistemine yönelik saldırı eylemi gerçekleştirildi.(28) İsviçre haber ajansı ATS'ye gönderilen bir mesajda, kendisine "Yeşil Elma" adını veren bir grup saldırıyı üstlenerek, hedeflerinin "halkın sesine yer vermeyen DTÖ" olduğunu duyurdu.(29) Özetle "Atlantik Okyanusu'bnun öteki ucundaki doruk için, Paris'te, Amsterdam'da, Londra'da, Berlin'de, Cenevre'de, Madrid'de, Roma'da onbinler yürüdü."(30) Fidel Castro'nun katılımının engellendiği(31) Seattle'daki Direniş enternasyonalist bir içerik kazandı!(32)

Ve Hadi Uluengin'in de itirafı üzere, "Sonuç tek kelimeyle fiyasko oldu."(33) "Küresel ekonomiye Seattle duvarı"(34) çekildi. Ya da 'Küreselleşme Üzerine Enternasyonal Forum'u (KUEF) Başkanı Jerry Mander'in, "Küreselleşme dünyanın ekonomik ve siyasi yapılanmasında bugüne kadar görülmemiş bir çapta yeniden yapılandırmayı, merkezileştirmeyi amaçlıyor. Ancak bu sürecin yarattığı sonuçlar bugüne kadar kamuoyu önünde açıkça tartışılmadı... Halbuki küreselleşme, çevre koşulları, insan hakları, toplumsal refah, tarım, besin güvenliği, işçi hakları, ulusal güvenlik ve demokrasi alanlarında olumlu sonuçlar yaratmadı,"(35) diye betimlediği küreselleşme Seattle'ın Direniş duvarına tosladı. Böylelikle de "Küresel uyanış başladı. İngiltere Ticaret Bakan, 'Protestolar zirvenin kimyasını değiştirdi,' dedi."(36)

"DTÖ'nün Seattle'daki toplantıları başarısızlıkla sonuçlandı.

Bu kez sokaklar kazandı! (...) Doğrudan Eylem Ağı sözcüsü Juliette Beck, DTÖ'yü vampire benzeterek, 'Zirveyi durdurduk. Böylece Drakula gün ışığına çıktı,'!"(37) derken; "Seattle'da kimlerin kazandığını, Fransa'nın ciddi gazetesi Le Monde, 'STK'ler ile azgelişmişler' diye yorumluyordu"!(38)

"Seattle'ı bir karnaval" olarak "niteleyen" Şahin Alpay, "protestoları nafile"(39) olarak sunsa da; Atilla Özsever, "Global sermaye ilk raundu kaybetti";(40) Umur Talu, "ABD'nin Seattle kentinde DTÖ toplantısı vesilesiyle patlayan öfke (...) 'eşitlik ve adalet' arıyor";(41) Osman Ulagay, "Seattle'daki protesto küreselleşmeye karşı yükseltilen isyan bayrağı";(42) Yalçın Doğan, "Kan gövdeyi götürüyor. Binlerce eylemci sokaklarda. Ama, bu kez eylemler terörle bağlantılı değil. Bu kez iş bambaşka. (...) Günümüzde garip gelebilir, ama eylemler sınıfsal nitelikte. Seattle'da dünya köylüleri birleşiyor!.. Marx'ın ünlü 'Dünya İşçileri Birleşiniz' sloganı, çeşitli yer ve dönemlerdeki denemelerle tarihteki yerini alıyor. Dünya yıllarca sınıfsal eylemleri unutuyor. Tam bu sırada, köylüler ayaklanıyor";(43) Şükran Soner, "DTÖ'nün ABD'nin Seattle Zirvesi'ndeki beklenmedik güçlü protesto gösterilerinin örgütleri arasında çevreciler, sendikacılar ağırlığı oluşturuyorlardı,"(44) diye niteliyordu...

Seattle Direnişi hakkında Bill Clinton, "Şiddet kullanan(45) ve DTÖ'nün ne olduğunu bile bilmeden, sadece eylem yapmak için sokağa dökülenleri kınıyorum," (Bill Clinton, Milliyet, 3 Aralık 1999, s.7.) derken; "Göz yaşartıcı bombalar, polisler, indirilen vitrinler 1968'i hatırlattı,(46) oysa görüşülen konular ve politikacılar yüzde yüz 1999'a aitti" diye ekliyordu 'Newsweek' dergisi yazarlarından Todd Gitlin Seattle'daki DTÖ toplantısını anlatırken!(47) Gerçekten de Seattle'daki gösteriler, ABD'deki ilk uluslararası protestoydu ve Tüketici Hakları eylemcisi yazar Ralph Nader, "Amerikan tarihinde hiçbir gösteri birbirinden bu kadar farklı, geniş yelpazedeki grubu bir araya getirmemiş-

ti"(48) diyordu. Ve en önemlisi, "Karl Marx'ın klasiklerinin tozunu havalandıran çıkış" olarak nitelenen Seattle gösterilerinde "yepyeni bir isyanın kokusu vardı" Sierra Grubu başkanı Dan Seligman'a göre!(49)

Şükran Soner'in, "Dünyanın çok sayıda ülkesinden, sendikalardan, çevre örgütlerinden, ezilen gruplardan oluşan güç, yeni dünya sömürü düzenine, küresel ideolojiye karşı ilk ciddi karşı duruş, Seattle'daki protesto gösterileriyle meyvesini verdi"!(50) Metin Toker'in, "Kazın ayağı pek öyle değil. (...) Dünyanın dört köşesinden Sivil Toplum Örgütleri, seksenyedi ülkeden binikiyüz örgüt, 'Milletlerarası Sivil Toplum Bildirisi' yayımlayarak daha fazla 'liberalleşme'nin karşısında vaziyet aldılar"!(51) Erol Manisalı'nın, "Amerika'da, Seattle'da DTÖ ve küreselleşmeye karşı tepkisi, (...) tüketimci kaba güce karşı bir başkaldırıdır"!(52) Yakup Kepenek'in, "DTÖ'nün ABD'nin Seattle kentindeki uluslararası toplantı, Halkların Küresel Hareketi'nin (HKH) duvarına çarptı. (...) HKH, başlıca dört ekonomik/toplumsal kesimden oluşuyor: Çiftçiler, işçiler, çevreciler-doğacılar ve tüketiciler; daha doğrusu bunların örgütleri. Bir başka anlatımla HKH, türdeş bir yapı göstermiyor; ancak iyi bir örgütlenme izlenimi veriyor,"(53) diye nitelediği Seattle konusunda; "Kısmen bir mitos olan küreselleşme yeni çelişkiler ve bunlara bağlı olarak yeni dayanışma alanları ve aktörleri yaratıyor," diyen Ahmet İnsel, "Küreselleşmeye karşı sivil(54) enternasyonal"in(55) oluşumuna dikkat çekiyor!

## II- "Yalanın nihayetİ"!

Evet, Seattle örneğinin bir kez daha kanıtladığı üzere "Küreselleşme sürecinin etrafını saran ideolojik perde bir süredir yırtılıyordu. Seattle'daki protesto gösterileri, bu gösterilerin etkisiyle DTÖ toplantısının sonuç almadan kapanması bu yırtılma-

yı hızlandıracaktır. Düne kadar küreselleşmeyi canla başla savunanlar, sürecin yarattığı yıkıma dikkat çekenleri 'dinozorluk'la suçlayanlar, şimdi bu küreselleşmenin bir de ikinci, 'karanlık' bir yüzü olduğunu keşfediyor ve 'Nereye gidiyoruz?' diye soruyorlar.

Ancak küreselleşme sürecinin etrafındaki ideolojik perde henüz tümüyle yırtılmış değil. Bunu, küreselleşmenin karanlık yüzünü keşfedenlerin, küreselleşmeyi savunmaya devam edebilmek için ileri sürdükleri bahane ve açıklamalardan görmek mümkün. Şimdi bir taraftan küreselleşme 'geri dönüşü olmayan', 'kaçınılmaz' ve 'karşı durulamaz' bir 'olgu' (adeta doğada karşılaşılan, raslantısal bir şey gibi) tarif edilerek, diğer taraftan da, 'Temelinde teknolojik atılımın tüm dünyayı tek bir oyun alanı haline getirmesi yatıyor' denilerek, üretici güçlerin gelişmesinin 'doğal bir sonucuymuş' gibi sunularak savunulmak isteniyor.(56) Ne ki, bu savunma çizgisi de, bunu savunanların, en az dünkü küreselleşme hayranlıkları kadar zayıf; çünkü bilimsel değil, ideolojik temellere dayanıyor.

Küreselleşme sürecinin geri dönülemez, kaçınılmaz ve karşı durulamaz olduğunu savunanlar, bu sürecin kapitalizmin (üretici güçlerin-teknolojinin) doğal evriminin bir sonucu olduğuna inanmamızı istiyorlar. Bu doğallık iddiası ise çok önemli bir gerçeği, küreselleşmenin, aslında bir seri uluslararası kuruluşun dayatmasıyla uygulanmaya konan yasal düzenlemeler sayesinde şekillenmiş olduğunu, diğer bir deyişle, birileri tarafından bilinçli olarak inşa edildiğini saklamayı amaçlıyor.

Küreselleşme sürecinin en temel özelliğinin, öncelikle, malların ve sermayenin serbestçe dolaşması olduğunu bilmem hatırlatmaya gerek var mı? (Belli ki var!) Malların ve sermayenin serbestçe dolaşmasının gerçekleşmesi için önce belli bir teorik paradigmanın ('serbest piyasa ekonomisi toplumsal sorunları çözer') uluslararası ekonomi yönetim literatüründe egemen kı-

lınması, sonra da, uluslararası bağlamda IMF, Dünya Bankası, GATT (şimdi DTÖ) aracılığıyla bir seri yasal değişikliğin gerçekleştirilmesi gerekmedi mi? Bu yasal değişikliklerin gerçekleşmesini sağlayan siyasal baskının, ideolojik (medya, akademik yayınlar, vb.) ve siyasi tici gücü ABD'nin uluslararası hegemonya/liderliği değil mi? Küreselleşme denen sürecin gerçekleşmesi için devreye sokulan yasalar, azgelişmiş ülkelerin piyasalarının çokuluslu şirketlerin, bankaların kullanımına açılması, birikmiş servetlerinin, doğal, genetik kaynaklarının talan edilmesi anlamına gelmedi mi? Bu sırada 'serbest piyasa ekonomisine', sözde daha rekabetçi bir ortama geçilecek denilirken, (küreselleşmeyle hızlanan şirket birleşmelerinin etkisiyle) aslında dünyanın belli başlı sanayileri, mali piyasaları, çoğu ABD kaynaklı on-onbeş dev şirketin, tekellerin denetimine geçmedi mi?

Bu küreselleşme sürecinin, piyasaları yasal, siyasal ve ekonomik yollarla açması, bu piyasalara açılan 'ulusal ekonomilerin' devletlerin hükümranlık haklarının geriletilmesi, geçen (19.-b.n) yüzyılın son çeyreğinde askeri-siyasi yöntemlerle sürdürülen sömürgeleştirilme sürecine benzemiyor mu?(57) Bu koşullarda küreselleş(tir)me süreci 'engellenemez', 'geri çevrilemez',vb. demek aslında ABD hegemonyasının, ABD devletinin siyasi iradesinin direnilemez olduğunu savunmak anlamına gelmez mi?(58) (...) Bu kadarcık soru bile küreselleşmenin doğal, kendinden bir olgu, kapitalizmin kendiliğinden evrimine bir süreç olmadığını göstermeye yeter. (...)

19. Yüzyılın ikinci yarısında, İngiliz hegemonyası altında uluslararası ticaretin serbestleştirilmesiyle başlayan, 1873-1896 krizine bir tepki olarak hızlanan küreselleşme (emperyalizm) ile 1970'lerden sonra özellikle 1980'lerde ABD hegemonyası altında yaşanan küreselleşme (emperyalizm) süreçlerine (...) bakınca görülür ki, küreselleşme tarihte ilk kez yaşanan bir olgu değil. (...) Dolayısıyla, denilebilir ki küreselleşmenin yeni ve kalıcı bir

olgu olduğunu ileri sürmek için teorik ve tarihsel nedenler yoktur. Bunun böyle olması da doğal. Küreselleşme kapitalizmin krizine, bu krizin içinde ortaya çıkan belli bir ekonomik, ideolojik ve siyasi ortama bağlı olarak, yukarıdan aşağıya, iradi olarak gerçekleştirilmeye çalışılan bir süreçtir. Bu ekonomik, siyasal, ideolojik koşullar değişmeye başladığında, 1930'larda olduğu gibi, küreselleşmenin kırılması, tersine çevrilmesi, yerini başka bir uluslararası düzenlemeye bırakması da mantıksal, kuramsal ve tarihsel olarak mümkündür."(59)

## III- Dünya Ticaret Örgütü

"ABD'nin Seattle kentindeki zirvenin maliyetinin özel sektör; Microsoft, Boeing gibi dünya devleri tarafından ödenir"ken(60) Fransa Devlet Başkanı Jacques Chirac da "DTÖ'den korkulmaması gerektiğini, ama Fransa'nın çıkarlarını sonuna kadar koruyacaklarından kimsenin de kuşkusu olmaması istediği"ni açıklıyor![61] 'Global Trade Watch' Enstitüsü Direktörü Lori Wallach'in dediği gibi,, "DTÖ'nün metni, dev kuruluşlar için organize edilmiş olan bir ticareti düşünüyor, insanlar için değil. (...) Birine serbest rekabet, öbürüne korumacılık denen iki kavram arasında seçim yapma zorunluluğumuz olduğu yolundaki savın hiçbir anlamı yoktur. Bu, dünya ticaretini belli bir biçimde düzenlemeyi amaçlayanların söylemidir. Bugün onlar kendi önerilerine serbest rekabet derken, kendilerine karşı çıkan herkesi korumacılıkla suçluyorlar."(62)

GATT'ın 1995 yılı başında DTÖ'ye dönüştürüldüğü "Uruguay Görüşmeleri"nde GATT'ın Genel Direktörü olan Arthur Dunkel, DTÖ'nün başmimarı olarak anılır. Aynı Dunkel, yıllar sonra DTÖ hakkında şunları diyor: "DTÖ, sorunlarımızın birçoğunun küreselleşmenin bir simgesidir. (...) DTÖ'de oluşturan politikalar üzerinde Batılı devletler ile iş çevrelerinin görüşleri

özdeşleşmektedir. DTÖ'deki kararların oluşması tamamen tamamen iş çevrelerinin kontrolünden geçiyor."(63) Gerçekten de "Has Globalisation Gone Too, Fare?/ Küreselleşme Çok mu İleri Gitti?" kitabının yazarı ve Harvard Üniversitesi ekonomi profesörü Dani Rodrik'in açıkca belirttiği üzere, "Bize sık sık şunun söylendiğini duyarız: 'Ticaret çok iyi bir şeydir, bundan bütün dünya kazançlı çıkar.' Oysa bütün ekonomistler bunun iyi olmadığını bilirler."(64)

Bu durumda, "DTÖ'nün büyük gücünün asıl kaynağı üyeleri değil, iki kuruluş: IMF ve Dünya Bankası"yken,(65) DTÖ(66) -haklı olarak- "Sömürünün standartlaştırılması projesi," olarak niteleyen Dr. Emin Gürses ekliyor: "1947'den beri bütün mallarda gümrük tarifelerinin düşürülmesi için çalışmakta olan GATT (Ticaret ve Tarifeler Genel Anlaşması), 1986-1993 yılları arasında Uruguay'da devam eden görüşmeler amacına ulaştıktan sonra Mart 1994'te Marakeş'te imzalanan dökümanla dünya ticaretine yeni bir çerçeve getiren DTÖ'yü yaratmıştır. DTÖ, yüzotuzdört ülke ve otuz gözlemciden oluşmaktadır. Dünyada 475 dolar milyarderinin servetlerinin dünya nüfusunun yaklaşık yarısının (3 milyar) sahip olduğu zenginliğe eşit olduğu bir ortamda, kapitalizmin globalleşmesinin yarattığı sorunlar nedeniyle gelişmekte olan ülkelerde toplumsal tepkiler artmaya başlamıştır. Bu gelişmeler, zengin gelişmiş merkezi ülkeler ve bunların dolaylı temsilcileri olan uluslararası tekelleri, uluslararası kapitalizmin her düzeyde korunması ve sürdürülmesi için adım atmaya zorlamıştır. (...) Bu amaca ulaşmak için ise MAI(67) (Çok Taraflı Yatırım Anlaşması) dayatılmak istenmektedir. (...) DTÖ'nün etkin ülkeleri, hiç kuşkusuz MAI projesini bir süreç içerisinde faaliyete geçirmek için gerekli dayatmaları yapacaktır. Gelişmiş Batılı zengin ülkelerin serbest ticaret vaazları, gerçekte yoksul ülkelerin kendi pazarlarını korumalarından alıkoymaktadır."(68)

Bunun içindir ki, 'Transnational Institüte' Direktörü Susan George, DTÖ'ye karşı mücadele konusunda, yüksek sesle şöyle haykırıyor: "Bu bir savaştır. Bu savaşın amacı bir dünya hükümeti kurmaktır. Yönetimi, silahı mali sermaye ve borç zinciridir. Bu savaş enerjisini uluslararası şirketler sisteminden alır. Dünya hükümetine hayır! Serbest ticarete karşıyız! Çünkü bu ticaret serbest değil, yüzde 30 büyük şirketlerin iç ticareti, yüzde 30'u büyük şirketler arası ticaret... Geriye ne kaldı ki?"(69)

"Nasıl" mı? İşte kimi veriler...

"İkinci Dünya Savaşı sonrasında, dünya ticareti, iktisadi büyüme hızını aşan bir patlama gösterdi; 1948-1997 döneminde global ticaret kendisini onyediye, global üretim ise altıya katladı. 1997'de dünya ihracat hacmi 5 trilyon 300 milyar dolar olarak hesaplandı."(70) "Dünya ticareti 5.5 milyar doları buluyor. Dünya üretiminin çok büyük bir kısmını uluslararası şirketler karşılıyor"!(71) "Gelişmekte olan ülkelerin dış borçları 2 trilyon dolara ulaşmıştır"!(72)

"1997 rakamlarına göre, gelişmiş yedi ülkenin gayri safi milli hasılası (GSMH) 20 trilyon dolar. Bu rakkam dünya nüfusunun yüzde 11.3'ünü oluşturan bir kısmının dünya gelirinin yüzde 64'üne hükmetmesi anlamına geliyor. Dünyadaki 500 büyük şirketin sadece 6 tanesi ABD menşeli değil. 100 büyük bankanın hepsi emperyalist ülkelerin bankaları. DTÖ'nün rehinleri muamelesi gören yoksul ülkelerin borçları yine 1997 rakamlarına göre 2.2 trilyon dolar tutarında. (...) DTÖ'nün 1998'de imzalanan 'Dördüncü Protokolü'nün üzerinden altı ay geçtikten sonra ABD firmalarının dünya ticaretinde temel iletişim hizmetlerini yürüten firmaların yüzde 38'ini ele geçirdiği ortaya çıktı"!(73)

"Temel sanayi dallarında, 10 ÇUŞ'un küresel denetimi, 20 yıl önce (1979'da-b.n), yüzde 5-10 arasında seyrederken bugün telekomünikasyonda yüzde 86, tarım ilaçlarında yüzde 85, bilgisayarda yüzde 70, farmasötikalda yüzde 35, ticari tohumlarda

yüzde 32, biyoteknolojide yüzde 75'e yükselmiş. Diğer taraftan bu en büyük 10 şirketin hemen hepsinin birçok başka dalda etkin olduğuna işaret eden 'Tarımsal İlerleme İçin Enternasyonal Forum'dan (Kanada) Pat Roy Mooney, küreselleşmenin aslında bir avuç şirketin dünya üzerindeki egemenliğini geliştirmekten başka bir anlama gelmediğine dikkat çekiyor. 'Polaris Enstitüsü'nden Tony Clarke de, 'DTÖ'nün dünya ekonomisini, siyasi sistemini ÇUŞ'ların iktidarına hizmet edecek, bir küresel hükümet oluşturma yolunda biçimlendirmeye çalıştığı'na dikkat çekiyor"![74]

"Oxfam International örgütünün açıklamalarına göre, dış ticaret engellemeleri gelişmekte olan ülkelere 700 milyar dolara mal olurken, bu rakam, gelişmekte olan ülkelerin zenginlerden aldıkları mali yardımın 14 katına eşittir"![75]

## IV- DTÖ'nün "YDD"si!

Prof. Dr. Yakup Kepenek'in, "Küreselleşmenin ABD'nin çıkarlarına işlediği[76] kanısı yaygındır,"[77] dediği "Yeni Düzen(sizlik)" konusunda, Prof. Dr. Alpaslan Işıklı, "Küreselleşen dünyanın politbürosu konumuna gelmiş olan IMF, Dünya Bankası ve DTÖ"[78] gerçeğine dikkat çekerken; İlhan Selçuk ekliyor: "Sömürü, kapitalizmin yapısında var; 'sömürgecilik' bu içerik üzerine türetilen bir dünya düzeniydi; 'emperyalizm' kapitalizmin tekelleşme sürecindeki sömürgeciliği vurgular. Emperyalizm sözcüğü 1880'li yıllarda İngiltere'de türetildi. 'Emperyal' Frenkçede, imparatorluğa ilişkin demektir; buyurganlığı içeren 'emperyalizm' 19'uncu yüzyılın sonlarında imparatorluk rejimi yandaşlarının öğretisi anlamına geliyordu. Sömürgecilik ve emperyalizm, 'uygar Batılılar'ın marifetleridir"![79]

"Batılı politbüro"nun vukuatını sergileyen "BM Kalkınma Raporuna göre: Gelişmekte olan ülkelerde 1 milyar 300 milyon

kişi temiz sudan yoksun... İlkokul çağındaki 7 çocuktan biri okulsuz... 840 milyon insan açlık sınırında... 1.5 milyar insanın günlük geliri 1 dolardan az... Gelişmiş ülkelerde dahi, 8 kişiden biri uzun süreli işsiz, eğitimsiz, 60 yaşından daha az yaşıyor... 80'den fazla ülke 10 yıl (yani 1989) öncesinden daha az kişi başına gelire sahip... Eski Doğu Bloku'ndan 18 ülkenin 7'sinde ortalama insan ömrü 1990 öncesine göre 5 yıl azaldı... 1960'ta dünya nüfusunun en zengin yüzde 20'sini kapsayan ülkelerle en yoksul yüzde 20'yi barındıranlar arasındaki kişi başına gelir farkı 30 kat iken 1990'da 60 kata, 1995'te ise 74 kata çıktı... Özelleştirilen ve mafyalaşan Rusya, en zenginlerle en yoksullar arasındaki gelir farkının 11 kata ulaşmasıyla, eşitsizliğin en hızlı büyüdüğü ülke... Çin, Endonezya, Tayland gibi 'Asya Kaplanları' ile İsveç, İngiltere gibi bir zamanların 'refah devletleri'nde ve 'piyasa cenneti' ABD'de de gelir dağılımı hızla bozuluyor... ABD'de en zengin yüzde 1'lik nüfusun vergi sonrası geliri dipteki 100 milyon Amerikalınınkine denk. Bu rakam 1977'de 49 milyon kişiydi. ABD'nin en az gelirli yüzde 20'lik nüfusu bugün 1977'dekinden daha düşük gelire sahip... Dünyanın en varlıklı iki kişisinin (Bill Gates ve Warren Buffett) toplam serveti tüm azgelişmiş ülkelerin gelirinden fazla... Dünyanın en varlıklı 200 kişisinin serveti dünya nüfusunun yüzde 41'inin toplam gelirinden fazla..."(80)

Özetle "20. yüzyılda etkinliğini arttıran küreselleşme, dünya genelindeki yoksulluk cephesini genişletti. Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), dünya para piyasalarında her gün 1.5 trilyon dolar el değiştirirken 600 bini çocuk olmak üzere 1.2 milyar insanın günde 1 dolar kazanarak yoksulluk kıskacında yaşam mücadelesi verdiğini ortaya koydu. 80'i aşkın ülkede kişi başına düşen gelirin 10 yıl öncesine göre daha da azaldığına işaret eden UNICEF, 20 yüzyılın genel portresini ortaya koyduğu araştırma raporunda, 'ilan edilmemiş savaş' ola-

rak tanımladığı çatışma, AIDS ve yoksulluğun insan haklarını tehdit ettiğini ve dünya gelişimini kösteklediğini ortaya koydu. Yoksul kitlenin ezici çoğunluğunu oluşturan kadın ve çocukların 21. yüzyılın başında çok güç koşullarda 'ayakta kalma mücadelesi' verdiklerinin saptandı. Her gün 8.500 çocuk ve gencin, 2.500 kadının AIDS nedeniyle öldüğüne işaret edildi. 20. yüzyılın iç karartıcı yanlarına dikkat çekilen raporda, 'İlerlemenin meyvelerinden herkes yararlanamamıştır. Bu meyveler, özellikle kadınlardan ve çocuklardan esirgenmiştir. Dünyadaki her dört insandan biri yoksuldur' denildi.

Raporda, Güney Asya'da 1986 yılında ortaya çıkan AIDS'in bugüne kadar yarım milyon çocuğun ölümüne, 11 milyon çocuğun öksüz kalmasına yol açtığı belirtilerek 'Bu çocukların büyük çoğunluğu Sahra-Güneyi Afrika'dadır. Şimdi salgın, Güney Asya'yı ve dünyanın başka bölgelerini tehdit etmektedir. Her ay 250 bin çocuk AIDS virüsü kapmaktadır. Yalnızca 1998 yılında AIDS yüzünden 900 bin kişi ölmüştür ki bu sayı Bosna'daki savaşta ölenlerin sayısının üç katıdır' denilerek, hükümetlerin sosyal hizmetler için gerekli ödenekleri ayırmadığına işaret edilip şu saptamalarda sıralandı:

Yoksulluk tuzağı : Uluslararası Çalışma Örgütü'nün tahminlerine göre, gelişmekte olan ülkelerde yaşları 5-14 arasında olan 250 milyon çocuk işçi vardır. Yaşları 5-11 arasında 50-60 milyon kadar çocuk da tehlikeli koşullarda çalışmaktadır. Gelişmiş ülkelerdeki yoksulluk da daha geniş kesimleri felç ediyor. Rusya Federasyonu'nda çocukların yüzde 26.6'sı, ABD'nin yüzde 26.3'ü, İngiltere'nin yüzde 21.3'ü, İtalya'nın yüzde 21.2'si, Avustralya'nın yüzde 17.1'i, İrlanda'nın yüzde 14.8'i, İspanya'nın yüzde 13.1'i, Fransa'nın yüzde 9.8'i, Avusturya'nın yüzde 5.6'sı, Norveç'in yüzde 4.5'i yoksuldur. Gelişmekte olan ülkelerdeki dış borçlar ise sağlık ve eğitime yeterli kaynak ayrılmasını engelliyor. Bu da çocukların esenliğini önemli ölçüde et-

kiliyor. Yoksul ülkelerdeki nüfusun yüzde 30'u günde 1 dolardan az parayla geçiniyor. Latin Amerika'da nüfusun en yoksul yüzde 20'lik dilimi ulusal gelirden ancak yüzde 3 pay almaktadır.

Kişi başına ortalama gelir 40 ülkede 1990 yılından bu yana her yıl yüzde 3 arttı. Ancak 55 ülkede kişi başına düşen gelir aynı dönemde azaldı. 80'i aşkın ülkede ise 10 yıl öncesinin altına düştü. Dünyanın en zengin beşte birinin toplam dünya gelirinden aldığı pay, en yoksul beşte birinin aldığından 74 kat daha fazla. Zengin ülkelerde yaşayanların yüzde 12'si de yoksulluğun etkisi altında.

Sağlık : Her yıl 585 bin kadın gebelik ve doğum komplikasyonları nedeniyle ölüyor. Gelişmekte olan 27 ülkeden sadece Belize, Burkina Faso, Namibya, Nijer ve Uganda, bütçelerinin yüzde 20'sini temel sosyal hizmetlere ayırıyor.

Çatışmalar : Son 10 yıl içinde silahlı çatışmalarda 2 milyondan fazla çocuk öldü, 6 milyonu aşkın çocuk sakat kaldı. Uluslararası silah ticaretinin genişlediği koşullarda, 20. yüzyıl sonlarının iç savaşları da insanların güvenliğini tehdit ediyor ve açık katliamlara yol açıyor. Bu ortamda, daha geniş kesimler serseriler tarafından yönetiliyor ve terörize ediliyor.

Dünyadaki en yoksul ülkelerin yarısından çoğu sürüp giden ya da eli kulağında bunalımlar içindedir. Toprak talepleri ve hafif silahların yaygınlaşmasının körüklediği çatışmalar, dış güçlerin toprak, değerli madenler, petrol ve Asya söz konusu olduğunda afyona yönelik aç gözlülükleri yüzünden daha da azmaktadır."(81)

DTÖ'nün "YDD"si en çok, geleceği(mizi) yani çocukları(mızı) vurmaktadır.(82) "Tüm dünyada günde 1 dolardan az gelirle yaşayan 1.2 milyar insandan 600 milyonu çocuk"tur!(83) "UNICEF'in (BM Çocuklara Yardım Fonu) araştırmalarına göre, yoksulluk, cehalet ve basit kurtarıcı önlemlerin alınamaması nede-

niyle(84) günde 40 bin çocuk yaşamını yitiriyor"!(85)

Öte yandan Clinton Yönetimi'nin eski Ticaret Bakanı Robert Reich,(86) "Son 30 yılda (1969-1999-b.n), en zengin yüzde 20 ile en yoksul yüzde 20 arasındaki uçurum daha da büyümüş ve 1/75'e ulaşmıştır,"(87) derken; "Dünyada silahlanmaya yılda 800 milyar dolar ayrılıyor"!(88)

"Bütün Afrika kıtasında, sadece Tokyo veya Manhattan semtinde bulunandan daha az sayıda telefon hattı"nın89 olduğu böyle bir dünyada; Georges Duhamel'in deyişiyle, "Uygarlık insan yüreğinde yoksa başka hiçbir yerde aramayın"! Çünkü 'New York Times' Gazetesi'nin yayınladığı bir rapora göre, "Amerikalıların yüzde 22'sinde teşhis edilebilir akıl hastalığı bulunuyor"!(90)

## V- Seattle'ın anımsattığı...

"Seattle'ın anımsattığı ne" mi? Gayet basit: "YDD" cinneti karşısında "Ya Sosyalizm Ya Barbarlık" ikilemi... Ve bir "üçüncü yol"un -asla- olmadığı ve olamayacağıdır...

"Üçüncü Yol"un(91) "fikir babası" Antony Giddens'ı, "Üçüncü Yol geleneksel sosyalizm ile piyasa liberalizmi arasında ortak bir yol bulma uğraşı değildir. Dünyadaki değişimlere yanıt verebilme uğraşısıdır";(92) ya da Almanya'nın "sosyal-demokrat" Başbakanı Gerhard Schröder'in, "İnsanlar arasındaki klasik eşitlik kavramı, artık sadece fırsat eşitliği şeklinde algılanmalı. Sonuç eşitliği kavramını aşmalıyız. Yarışmada insanlara başlamada eşitlik verdikten sonra kazananın başarılarında eşitlik olmaz,"(93) dediği koşullarda "Clinton, ulusların kendi kaderine tayin hakkına son!"(94) diye haykırırken; Hasan Bülent Kahraman, "O uzun yol (yani 20. Yüzyıl-b.n), 1989'da Berlin Duvarı'nın yıkılmasıyla ve 1990'ların 'küresel köy' kavramını getirmesiyle, yeni bir demokrasi arayışını başlatmasıyla bit-

miştir,"(95) derken gidişatın, "ABD'yi bile bir 'üçüncü yol' arayışına soktuğu"ndan söz eden Ragıp Zarakolu da ekliyor: "Dünya toplumu, tarihin en yoğun çelişkilerini yaşıyor aslında. 'Bilgi Toplumu' dediğimiz oluşum halindeki olgu, aslında, dünyanın bütün temel, hayati sorunlarını çözecek formüllere kendini son derece yakın hissediyor"!

Şükran Soner'in deyişiyle, "Küresel sistemi anlatan bir uzman, çoğulcu-katılımcı demokrasi ile piyasa ekonomisini, etik, uluslararası kuralları ilişkilendiriyor! (...) Küresel ideolojinin malı imiş gibi kullanılan çoğulcu-katılımcı demokrasi, piyasa ekonomisinin neresinde, kimler için geçerli? (...) Sermayeyi tek söz sahibi, etkili kılan bir gelişme, katılımcı-demokrasi olabilir mi?"(96) sorusunu yanıtını ararken; Etiyopyalı bakan Tweolde Gebre Egzihaber'in, "Enternasyonalist dayanışma olmasaydı biz DTÖ içinde bu şekilde direnme gücünü kendimizde bulamazdık,"(97) dediği Seattle'daki gösterileri, muhafazakâr ABD düşünürleri tarafından, "ABD ulusal egemenliğinin tehdidi" olarak sunulması(98) anlamsız değildir!

Korkut Boratav'ın ifadesiyle, "Seattle'daki çok çeşitli tepkilerin ortak noktası şu idi: 'Sermayenin tahakkümüne ve halkın dıştalanmışlığına karşı başkaldırı'!"(99) Seattle'ı niteleyen bu gerçektir! Evet, "Seattle'daki protesto koalisyonu, son tahlilde birbirleriyle uyuşmayan taleplere sahip çok sayıda grubu kapsıyordu. Bu yüzden, ilk bakışta protestolar, en temel (çoğu kez kendi içinde çelişkili) demokratik taleplerin, 'haksız ücrete son' gibi ekonomipolitik anlamı meçhul sloganların ötesine geçerek bir alternatif öneremedi, aksine, sık sık Marx'ın Proudhon eleştirilerini hatırlatan 'küçük üreticilerin yüceltilmesine dayalı yaşam biçimlerini', 'romantik bir kırsal yerelliği' savunuyordu. Ama tüm bu tutarsızlıklar ezilenlerin çok geniş bir anti-kapitalist, anti-emperyalist koalisyonunun oluşmasını engelleyemedi. Unutmamak gerekir ki tarih önüne, ancak çözümleyebileceği

sorunları getirir. Uzun yıllar süren bir suskunluk ve aşağılanma döneminden sonra, dünya halklarının tepkilerinin esas olarak insan onuruna ve demokrasiye ağırlık veren bir noktadan patlak vermesi çok doğaldı"!(100)

Bir an düşünün: "Neden 'Seattle Savaşları', herkesin yorumlamak zorunda kaldığı, ama herkesin diğerinden farklı yorumlayabildiği bir odak noktası haline geldi? Yaklaşık 1989'dan sonra, 'küreselleşme' sürecine bağlantılı olarak insanlığı kaçınılmaz bir geleceğin beklediği ileri sürülüyordu. Ancak bu, küreselleştiği ileri sürülen 'şeyin' (kapitalizmin) gerçeğiyle uyumlu olmayan ütopyacı bir gelecek kurgusuydu. İnsanlığı geleceğe taşıması beklenen DTÖ, 'Seattle Savaşları'na çarptı, çarpınca da 'küreselleşen şeyin' içindeki, çok iyi bilinen, ama bir süredir unutulan imkânsızlıklar gözler önüne saçıldı.

Dünyayı, tek bir bakışın (ABD'nin ekonomik ve siyasi gücünün) ağırlığı altında kurgulayan egemen ideoloji, hemen Seattle'ı da 'anlamlandırarak' ideolojik-simgesel kurgusu içine katmaya, 'asimile' etmeye, 'normal'leştirmeye çalıştı. Ancak, geçen küreselleşmenin teknolojik ilerlemenin ütopyasını simgeleyen Titanik'in, yaklaşan bir dünya savaşının arifesinde, çarptığı buz dağı gibi, 'Seattle Savaşları' da, bu anlamlandırmaya, asimilasyona direndi. DTÖ'yü batıran 'buz dağı' maddi varlığından daha büyük bir psikolojik-ideolojik sarsıntı yarattı. (...)

Bir şey doğmuşsa mutlaka ölür. Bir toplumsal sistem, mutlaka bir zaman sonra yerini bir başkasına bırakır. Ama bir süredir özellikle 1989'dan sonra, içinde yaşadığımız toplumsal sistemin, içindeki tüm çelişkilere rağmen, ebedi olduğu anlatılıyordu bize. Tarih bitmişti ve insanlık adeta 'kötü sonsuza' (sürekli karmaşıklaşmasına rağmen bir türlü dönüşemediği için dejenere olmaya, canavarlaşmaya başlayan bir sürece) hapsolmuştu: Var olanın alternatifi yoktu. 'Seattle Savaşları' uzun bir süredir ilk kez, 'Kapitalizme hayır', 'İşçileri sömürmeyin', 'Büyük şir-

ketlerin iktidarına son' taleplerini, 'Açgözlülük karın doyurmaz' sloganlarını, insan yaşamının yanı sıra bir çok başka canlı türünün yaşamlarına, doğal çevreye, tarihsel ve genetik mirasına sahip çıkan, bunu kâr ve ekonomik büyüme dürtüsünün önüne koyan bir siyasi ve etik tutumunda olduğunu gösterdi. (...)

Seattle Savaşları' asla solcu olmakla suçlanamayacak birinin, uluslararası yatırım ve danışmanlık kuruluşu, Morgan Stanley Dan Winter'in baş ekonomisti Stephen Roach'ın 1996'da tesbit ettiği ve dikkat çektiği (bu yüzden de meslekdaşlarının oklarına hedef olduğu) bir gerçeği de gözler önüne serdi. İşçiler ve şirketler, emek ve sermaye arasındaki belli bir denge ilişkisi olduğuna işaret eden Roach, 'Geçen 20 yılda (1979-1999-b.n) ekonomik gücün sarkacı aşırı bir biçimde sallanmaya başladı, bu sarkaç işçilerin gelirlerini azaltmak pahasına sermayeye büyük kârlar getiriyor," diyor ve ekliyordu: 'Sosyolojik olarak bu süreç, kendisini tersine çevirecek bir siyasi dalganın tohumlarını eker.' Seattle ile bu uyarısına tekrar geri dönen Roach, Fransız işçilerinin '35 saat mücadelesini', Asya'da görülen işçi hareketlerini anımsatarak, gelişmelerin öngördüğü yönde ilerlediğini söyledi.(101) Roach'a göre, 1998 küresel resesyonu sırasında duraklayan bu dalga, Avrupa'da (özellikle Almanya) başta olmak üzere şimdi tekrar yoluna devam ediyor. (...)

Roach yazısını şöyle bitiriyor: 'Emeğin yükselen bilinci Seattle'da kendini iki cephede gösterdi. Emekle sermayenin arasındaki mücadelenin uzun bir tarihi var. Tarih; aşırılık rejimlerini, her zaman, ekonomik gücün sarkacını aksi yönde iten bir karşı tepkinin izlediğini göstermiştir. DTÖ rejimini genişletme çabaları, giderek daha sert mühalefetle karşılaşacaktır'!"(102)

Chiapas-Paris-Seattle güzergâhında ilerleyen tarih, engebeli-dolambaçlı-sarp yolunda, kendine özgü istihzasıyla ilerlerken, taşlar yerli yerine oturacak... Tıpkı Nazım Hikmet Ran'ın,

"Dünyayı verelim çocuklara hiç değilse bir günlüğüne/ allı pullu bir balon gibi verelim oynasınlar/ oynasınlar türküleri söyleyerek yıldızların arasında/ dünyayı çocuklara verelim/ kocaman bir elme gibi verelim sıcacık bir ekmek somunu gibi/ hiç değilse bir günlüğüne doysunlar/ dünyayı çocuklara verelim/ bir günlüğüne de olsun öğrensin dünya arkadaşlığı/ çocuklar dünyayı alacak elimizden/ ölümsüz ağaçlar dikecekler," dizelerindeki gibi Seattle'da bir çocuktur; ve Seattle'da büyüyecektir!(103) Hem de Fidel Castro'nun dediği gibi: "(Günümüzde b.n) bazı çok güçlü yığın hareketleri ortaya çıkmaktadır. Meydan okumayla karşı karşıya olan onlardır. Son çözümlemede herşey onlara bakar. Ancak, onlar, değişik taktikler kullanacaklardır. Bolşevik taktiklerini, hatta bizim taktiklerimizi değil. Dünya değişmiştir. Günümüz dünyasında yeni taktiklere gereksinim vardır..."(104) Bu tarihin diyalektiğidir!(105)

Çünkü 1995'te kaleme aldığı "After Liberalism/ Liberalizmden Sonra" adlı kitabında Immanuel Wallerstein'ın belirttiği gibi, "Kendi kendini güçlendiren bir düzensizlik sonsuza dek süremez. Ancak yirmi beş-elli yıl sürebilir. Ve bu, sistemde, sistemin güvenlik süpaplarının tükenmesinden ya da bir başka bir şekilde açıklarsak, sistemin çelişkilerinin, sistemin normal işleyişini yeniden sağlama mekanizmalarının hiçbirinin artık etkin biçimde işlemeyeceği bir noktaya gelmiş olmasından kaynaklanan kaos biçimidir.

Kaostan yeni bir düzen doğacak. Önümüzdeki seçenekler - bugün ve yarın: Bunun bir kaos anı olması, önümüzdeki yirmi beş-elli yıl boyunca kapitalist dünya ekonomisinin başlıca temel süreçlerini işler halde görmeyeceğimiz anlamına gelmiyor. İnsanlar ve şirketler, tüm bildik yollarla sermaye biriktirmeye çalışmaya devam edecekler. Kapitalistler, geçmişte yaptıkları gibi, devlet yapılarından destek isteyecekler. Devletler, başlıca sermaye birikim mevkileri olmak için diğer devletlerle yarışacak-

lar. Kapitalist dünya ekonomisi, muhtemelen dünya çapında ekonomik süreçleri daha da fazla metalaştıracak ve fiili mükâfat dağılımını daha fazla kutuplaştıracak yeni bir genişleme dönemine girecek.(106)

Önümüzdeki yirmi beş-elli yılda farklı olacak olan, dünya pazarının işleyişinden çok daha fazla, dünya siyasi ve kültürel yapılarının işleyişi olacaktır. Temelde devletler sürekli biçimde meşruiyetlerini kaybedecekler ve dolayısıyla, içte ve kendi aralarında asgari güvenliği sağlamakta zorlanacaklar. (...)

Nisbeten eşitlikçi, tam olarak demokratik bir tarihsel sistemin arzu edilebilir olduğunu açıkça ortaya koymadıkça, dünya sistemimizin bu yok edici kaosuna arzulanır bir çözüm bulma konusunda hiçbir katkıda bulunamayız. Somut olarak, çeşitli cephelerde aktif biçimde ve derhal harekete geçmeliyiz. Bu cephelerden biri, en az iki yüzyıldır jeo kültüre nüfus etmiş Avrupa merkezli varsayımların ortadan kaldırılmasıdır."(107)

Evet, NATO'lu(108) küreselleşme sürecinin Asya Krizi(109) ile tökezlemesiyle başlayan tar(110)ihsel gidişatta dünya, burjuva aydınlanmasının nihayete erdiği "Aydınlanma'nın(111) Küresel Karanlığı"nda(112) "bukalemun sendromu"nu yaşıyor. Bu noktada eşitlikçi-özgürlüğün sosyalist ütopyasının yeniden yığınlara maledilmesi gerekirken;(113) Mina Urgan gibi haykırmak "olmazsa olmaz" oluyor: "(Dinazoru-b.n) tarih öncesi çağların tükenmiş hayvanı olarak değil, geçmişin doğrulunu kanıtlamış ve yadsınmaz değerlerini yeni sentezler yaparak geleceğe taşımayı amaçlayan bir yaratık olarak tanımlıyor, dinazorluğumla övünüyorum"!(114)

Nedir "modern uygarlık" denilen? Bir psikiyatristin deyişiyle "oyun" mu, yoksa sınıflı-sömürü sisteminin dayattığı kölelik mi? Elbette ücretli köleliğin küresel esareti! Ama unutulmamalı: Her acılı ve sancılı dönem, ürettiği karanlıkların bağrında; ironiyi, umudu ve aydınlığı filizlendirir. "YDD", "cinnet"inin yanı

başında Chiapas-Paris-Seattle güzergâhının ilerleyeceği başkaldırı yolunun taşlarını da döşemektedir! Ancak, Can Yücel gibi, "Günlerim davarlara karşı günebakanları savunmakla geçiyor," demek ve "Avrupa merkezli" yanılsamalara karşı çıkmak kaydıyla!

Yeri gelmişken anımsatalım: "Avrupa Komisyonu eski danışmanı Marc Luyckx, 'Batı'nın mutluluk kavramı bir krizle karşı karşıya. İki mercedes arabaya sahip olmak, insanın mutluluğunu ikiye katlamıyor. 21. yüzyılda maddiyatla ruhi gelişme birleşecek. İyi bir yaşam için sadece maddiyat önemli olmayacak. Yeni yüzyıldaki güç anlayışı, yaratıcı kişisellik üzerine gelişecek. Bilgi toplumunda yönetim, paranın değil yaratıcılığın yönetimi olacak. Ticari toplumdan paylaşma toplumuna gidiyoruz. Ama nasıl paylaşacağımızı bilemiyoruz. Sanayi toplumunda kâr amacı vardı, yirminci yüzyılda toplumsal amaçlar değişecek, bilgelik, insanların ruhsal gelişmesi önem kazanacak,' diyor. Luyckx'in bu sözleri, bir anlamda bundan 150 yıl önce yaşamış sakallı bir filozofun sözlerini hatırlattı. BBC'nin bir anketinde son bin yılın en büyük düşünürü seçilen Karl Marx, insandaki mutsuzluğun sanayi toplumundaki üretim ilişkilerinden kaynaklandığını söylüyordu. Marx, daha fazla kar etmenin, daha fazla kazanma hırsının bireyleri 'eşya - insan' haline dönüştürdüğünü, maddi yönden zenginleşseler bile ruhen fakirleştiklerini belirtiyordu. Kapitalist sistemin insanı yabancılaştırdığına dikkat çeken Marx, sömürünün olmadığı bir toplumda kişinin kendini yeniden 'yaratabileceğini' ifade ediyordu."(115)

Tüm bunlardan ötürü Michael Löwy'ün işaret ettiği gibi, "Neoliberal ideologların iddia ettiğinin aksine, kapitalist küreselleşme, kesinlikle barışçı ve uyumlu bir 'YDD' yaratmaya katkıda bulunmayıp; tam tersine, kimlik paniklerini ve kabile milliyetçiliklerini besliyor. Dünya piyasasının sahte evrenselliği, yabancı düşmanlığı ve bölgesel çatışmaları alevlendiriyor: Ser-

mayenin ticari kozmopolitizmi ve saldırgan kimliksel itkiler, karşılıklı olarak birbirlerini ayakta tutmakta. Sözde 'batılı' evrensellik ile, dar görüşlü bir 'kültürel farklılıklara' tapınmanın arasındaki sahte ikilemi reddetmek acil bir görevdir. (...)

Emperyalizmin sahte evrenselliği, tüm dünya halklarına, ve özellikle çevre ülkelerindekilere, 'uygarlık' adı altında modern sınai/burjuva yaşam tarzını dayatıyor: özel mülkiyet, piyasa ekonomisi, sınırsız ekonomik yayılma, verimlilikçilik, yararcılık, mülkiyetçi bireycilik... Bu kapitalist küreselleşmeye tepki olarak da, dünyanın birçok bölgesinde 'batı karşıtı', milliyetçi, gerici ve anti-demokratik hareketlerin ortaya çıkışına tanık oluyoruz.

Ancak, sözkonusu olan 'insandışılığın' bu iki biçimi arasında seçim yapmak değil, bu ikisinin de karşısına, temel değeri, genç Marx'ın da savunduğu gibi, 'insanın, her türlü baskı, egemenlik, yabancılaşma ve alçalma biçimlerinden kurtuluşu' olan otantik bir insani küreselleşmeyi koymaktır. Batı statükosuna, 'son aşamaya ulaşmış insani bütünlük', 'gerçekleştirilmiş mutlak ruh' ve 'tarihin sonu'ymuşcasına methiyeler düzen sözde ideolojik evrenselliğe karşı ütopik bir evrensellik yaratılmalı. Ancak özgür geleceğe yönelmiş böylesi bir eleştirel evrensellik, dar milliyetçiliklerin, sınırlı kültürelciliklerin, etnik merkeziyetçiliklerin ötesine geçebilir. Bu otantik evrensellik de, yalnızca kapitalist dünya düzeninin mağdurlarının birleşik eylemiyle gerçekleşebilir. (...)

Ortak düşmanı tanımlamak kolay: kapitalist küreselleşme, mali piyasalar, uluslar arası büyük sermaye ve kurumları, IMF, Dünya Bankası, OMC, OCDE, G-7 -aynı zamanda, Kuzey Amerika'daki Alena, Maastricht- Amsterdam, MAI ve taklitlerinin oluşturduğu neoliberal politikalar ve serbest mübadeleci anlaşmalar... Onlardır, bu ekonomik korkunçluğun sorumluları: işsizliğin ve dıştalanmanın başdöndürücü artışı, gittikçe belirgin-

leşen eşitsizlikler, yoksul ülkelerin borçlanması, kamu hizmetlerinin ve sosyal güvenliğin dağıtılması, çevrenin soyulması ve kirletilmesi. Bir düşünce ve eylem şebekesinin, YDD karşı bir çeşit 'Direniş Enternasyonali'nin gerekliliği, kendisini gitgide daha fazla hissettiriyor. (...)

Yenilenmiş bir anti-kapitalist ve anti-emperyalist sosyalist gelenek, -Marx tarafından Komünist Manifesto'da temelleri atılan- bir proletarya enternasyonalizmi ile, yeni toplumsal hareketlerin evrenselci, insancıl, özgürlükçü, ekolojik,(116) feminist ve demokratik özlemlerinin birleşmesinden doğacaktır, XXI. Yüzyılın enternasyonalizmi..."(117)

**notlar**

1 Osman Ulagay, Quo Vadis? Küreselleşmenin İki Yüzü, Doğan Kitap, 1999.

2 Güven Sak, Radikal, "Globalizasyon Sürecinin Sıhhati İyidir", 15 Aralık 1999, s.15.

3 Hasan Bülent Kahraman, Radikal, "Acı Kahve", Radikal, 10 Aralık 1999, s.9.

4 Hasan Bülent Kahraman, Radikal, "Amerika... Amerika...", 29 Kasım 1999, s.9.

5 Cumhuriyet, 22 Kasım 1999, s.5.

6 Rıza Tuna Turagay, Radikal, "DTÖ: Dağ Fare Doğurdu", 15 Aralık 1999, s.9.

7 Özgür Bakış, 6 Aralık 1999, s.9.

8 Semra Somersan, Radikal İki, "60 Bin Kişinin Şerefine", 12 Aralık 1999, s.3.

9 Fırat'ta Yaşam, No:43, 6-13 Aralık 1999, s.1.

10 Cüneyt Ülsever, Hürriyet, "Gelişmiş Ülkeler Ne Kadar Turarlı?", 15 Aralık 1999, s.24.

11 "Beyaz Adam"a, "Nasıl satabilirsin ki havayı, suyu, güneşi, doğayı?" diye soran ve "Gerçek adı Sealth olan Seattle, Suquamish ve Duwamish halklarının reisi"nden (Puged Sound kabilesinden Reis Seattle'ın söylevi, Nasıl Satabilirsin ki Havayı? Çev: Sibel Özbudun, Kavram Yay., 1993, s.1-2.) alan "ABD'nin Seattle kenti, 'sosyalist geçmişe sahip bir kapitalist kent' olarak tanımlanıyor. Seattle, geçmişinde ABD tarihinin en geniş katılımlı genel grevlerine sahne oldu. Tarihçiler 1919'da Seattle'da gerçekleştirilen genel grevin ülkenin siyasal yapısında önemli bir dönüm noktası olduğu konusunda birleşiyorlar. Kent, 1960'lı yıllarda da savaş karşıtlarının yanı sıra, insan hakları savunucularının ve çevrecilerin dev gösterilerine sahne oldu." (Milliyet, 2 Aralık 1999, s.18.)

12 Hadi Uluengin, Hürriyet, "Pasifik'e Doğru", 30 Kasım 1999, s.18.

13 Hasan Bülent Kahraman, Radikal, "Seattle ve Büyük Kente Göç", 6 Aralık 1999, s.9.

14 Cumhuriyet, 1 Aralık 1999, s.4.

15 Ergin Yıldızoğlu, Cumhuriyet, 1 Aralık 1999, s.4.

16 Cumhuriyet, 1 Aralık 1999, s.4.

17 "DTÖ zirvesinin yapıldığı Seattle kenti polis şefi Norm Stamper, toplantı sırasında kentte meydana gelen olaylar sebebiyle görevinden istifa etti" (Özgür Bakış, 9 Aralık 1999, s.9.)

18 Ergin Yıldızoğlu, Cumhuriyet, 2 Aralık 1999, s.4.

19 Yasemin Çongar, Milliyet, 1 Aralık 1999, s.9.

20 Yasemin Çongar, Milliyet, 2 Aralık 1999, s.18.

21 Özgür Bakış, 4 Aralık 1999, s.9.

22 Aynı Mike Moore, "Muharebeyi kaybetmiş olabiliriz, ama bu bir savaştır kazanacağız," (Cumhuriyet, 2 Aralık 1999, s.13.) da dedi...

23 Özgür Bakış, 2 Aralık 1999, s.9.

24 Radikal, 1 Aralık 1999, s.16.

25 Semih İdiz, Star, "Seattle'da Neler Oluyor, Bilen Var mı?", 2 Aralık 1999, s.14.

26 Özgür Bakış, 2 Aralık 1999, s.9.

27 Milliyet, 29 Kasım 1999, s.9.

28 Milliyet, 4 Aralık 1999, s.18.

29 Özgür Bakış, 4 Aralık 1999, s.9.

30 Aydın Engin, Cumhuriyet, "Şimdi Paris'te Olmak Vardı Anasını Satayım", 30 Kasım 1999, s.5.

31 Fidel Castro, ABD'nin kendisine vize vermekte isteksiz davranması yüzünden Seattle'daki DTÖ toplantısına katılmayacağını belirterek, "ABD Dışişleri Bakanlığı'nın bana ülkeye giriş için vize vermeyeceğine kanaat getirdim. Bu nedenle de ABD vizesi için başvurmadım. Bu şekilde aşağılanmak istemedim. ABD tarafından istenmediğimi gördüm. Bu bana karşı düzenlenen bir komplo idi," (Özgür Bakış, 1 Aralık 1999, s.9.) dedi.

32 Bu tür direnişler çoğalara yaygınlaşıyor. Örneğin "Filipinlerin başkenti Manila'da, 28 Kasım 1999'da başlayan Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN) yıllık zirvesini protesto eden göstericilerle polis arasında çatışma çıktı." (Özgür Bakış, 29 Kasım 1999, s.9.)

33 Hadi Uluengin, Hürriyet, "Küresel Fiyasko mu?", 7 Aralık 1999, s.20.

34 Enis Berberoğlu, Hürriyet, "Küresel Ekonomiye Seattle Duvarı", 7 Aralık 1999, s.12.

35 Jerry Mander, aktaran: Ergin Yıldızoğlu, Cumhuriyet, "Seattle Savaşları", 1 Aralık 1999, s.4.

36 Cumhuriyet, 2 Aralık 1999, s.4.

37 Cumhuriyet, 5 Aralık 1999, s.3.

38 Ali Sirmen, Cumhuriyet, "Kazandılar, Ama...", 7 Aralık 1999, s.4.

39 Şahin Alpay, Milliyet, "Seattle'da Karnaval", 4 Aralık 1999, s.20.

40 Atilla Özsever, Milliyet, 6 Aralık 1999, s.8.

41 Umur Talu, Milliyet, "Dünyanın Binbir Hali", 3 Aralık 1999, s.4.

42 Osman Ulagay, Milliyet, "Küreselleşmeye İsyan Bayrağı", 4 Aralık 1999, s.20.

43 Yalçın Doğan, Milliyet, "Dünya Köylüleri Birleşti!..", 2 Aralık 1999, s.15.

44 Şükran Soner, Cumhuriyet, "Nereye Gidiyoruz?", 2 Aralık 1999, s.13.

45 Eylemler, Seattle'a 10 milyon dolarlık zarar verdi.

46 1968 hakkında bak: '68 Fransa: Gerçekçi Olun İmkânsızı İsteyin, Derleyen: Aydın Demirer, Metis Yay., 1987; Can Kolukısa, Fransa'da Mayıs Patlaması: Paris'te Gençliğin Ayaklanışı, Kitaş Yay., 1968; Fikriyat Dergisi, No:1, Yaz-1999; Eric Hobsbawm, "68 Mayısı", s.17-24; Özgür Çiçek, "68 Avrupa Öğrenci Hareketleri Üzerine", s.25-35.

47 Todd Gitlin, aktaran: Radikal, 10 Aralık 1999, s.4.

48 Ralph Nader, aktaran: Radikal, 10 Aralık 1999, s.4.

49 Dan Seligman, aktaran: Radikal, 10 Aralık 1999, s.4.

50 Şükran Soner, Cumhuriyet, "Çıkmamış Canda Umut Var", 4 Aralık 1999, s.13.

51 Metin Toker, Milliyet, "Globalleşmeye İğne", 28 Kasım 1999, s.17.

52 Erol Manisalı, Cumhuriyet, "Tekelleşme Adına Özgürlük Olur mu?", 1 Aralık 1999, s.4.

53 Yakup Kepenek, Cumhuriyet, "Halkların Küresel Hareketi", 6 Aralık 1999, s.13.

54 Küreselleşmenin sivil boyutu hakkında bak: Sönmez Targan, Cumhuriyet, "Küreselleşmenin Sivil Boyutu", 6 Aralık 1999, s.17.

55 Ahmet İnsel, Radikal İki, "Küreselleşmeye Karşı Sivil Enternasyonal", 28 Kasım 1999, s.4.

56 Rıza Yürükoğlu da bunlardan biri. Bakın ne diyor: "Nesnel eğilim, komünizmi içinde taşıyan, komünizmi yakınlaştıran, komünizmi giderek reel bir zorunluluk durumuna getirecek olan eğilimdir. Dünya bugün nesnel bir dönemeçtedir. Olağanüstü bir güçle gelişen üretken güçlerin çapı ve üretim süreçlerinin giderek birbirine bağlanması, ekonominin küreselleşmesini getirmiştir, dayatmıştır. Kimin, hangi gücün eliyle yürürse yürüsün, bu, geri döndürülemez (döndürmeye çalışmak da gericilik olur!), kalıcı bir gelişmedir. Fikret Başkaya'nın derlediği kitaba verdiği ad (basım Haziran 1999), sol çevrelerde yaygın ama içi boş bir düşüncenin güzel örneğidir: 'Küreselleşme mi, Emperyalizm mi?' Yani küreselleşme diye yutturulan şey aslında emperyalizmdir, emperyalizmin yeni atağıdır! Hayır, küreselleşme, üretken güçlerin ulaştığı boyuttan kaynaklanan, nesnel bir eğilimdir ama ne yazık ki bugün emperyalistler eliyle yürütülmektedir. Bu ikisini birbirinden ayırabilmek, günümüz dünyasını ve yarınlarını anlayabilmede ve sahte devrimci konumlar almamada kilittir." (1000 Çiçek Dergisi, "Dünyada Bugün Silahlı Devrim Yolu Kapanmış Görünüyor", Yıl:1, No:3, Kasım 1999, s.227-28.)

57 Bu konuda bak: Ergin Yıldızoğlu, Bir Adım Dergisi, "Küreselleşme ve Ulus Devlet", No:2, Ekim-1999, s.60-68.

58 Bu konuda bak: Foreign Policy-Türkiye Baskısı, No:2, Yaz 1998; Robert Kagan, "Alicenap İmparatorluk", s.22-32; Charles William Maynes, "Emperyal Amerika'nın (Amerika İçin Emperyal Olmanın) Tehlikeleri", s.33-45; Ann Florini, "Gizliliğin Sonu", s.46-58; Nancy Birdsall, "Hayat Adil Değil: Dünyada Eşitsizlik", s.59-75; Devesh Kapur, "IMF: Dert mi, Deva mı?", s.95-110; Jeo-Ekonomi Dergisi, No:1, İlkbahar 1999; Eric Miller, "Dolarlaştırma: Tehlikeli İllizyon", s.16-18; Mehmet Atay, "Silah Üretim Dinamikleri ve Silah Ekonomisinin Temel Dinamikleri", s.58-62; Şahin Yaman, "Pax Americana ve Bretton Woods Sis-

temi", s.63-79; Foreign Policy-Türkiye Baskısı, No:5, Bahar 1999; Marina Ottoway, "Afrika1, s.9-20; Kathleen Newland, "Dünya İşçileri Ne Yapmalı?", s.21-34; John E. Rielly, "Amerikalılar ve Dünya: Yüzyılın Sonunda Bir Araştırma", s.77-96.

59 Ergin Yıldızoğlu, Cumhuriyet, "Küreselleşme Sürecinin İdeolojik Perdesi Yırtılırken", 6 Aralık 1999, s.13.

60 Cumhuriyet, 30 Kasım 1999, s.3.

61 Jacques Chirac, aktaran: Ali Sirmen, Cumhuriyet, "Küreselleşme Sorunu", 3 Aralık 1999, s.4.

62 Lori Wallach, aktaran: Ali Sirmen, Cumhuriyet, "Küreselleşmenin İki Yüzü", 4 Aralık 1999, s.4.

63 Arthur Dunkel, Cumhuriyet, 8 Aralık 1999, s.12.

64 Dani Rodrik, aktaran: Ali Sirmen, Cumhuriyet, "Küreselleşmenin İki Yüzü", 4 Aralık 1999, s.4.

65 Ümit Zileli, Cumhuriyet, "İnsan Kazanmalı", 2 Aralık 1999, s.17.

66 DTÖ konusunda bak: Erol Emed, Radikal, "DTÖ (1)", 4 Aralık 1999, s.15; Doç. Dr. Mehmet Arda, Milliyet, "Dünya Ticareti Adil Olmalı", 26 Kasım 1999, s.20; Ali Sirmen, Cumhuriyet, "Bin Yılın Zirvesi", 2 Aralık 1999, s.4; Cumhuriyet, "GATT'den DTÖ'ye", 30 Kasım 1999, s.3.

67 Türkel Minibaş, "Seattle = MAI" (Türkel Minibaş, Cumhuriyet, "Seattle = MAI", 6 Aralık 1999, s.12.) diyor. Ayrıca MAI konusunda bak: Türkiye MAI ve Küreselleşme Karşıtı Çalışma Grubu, MAI Nedir? Neden Karşıyız?, DİSK/GENEL-İŞ Emek Araştırmaları Yay, 1999.

68 Emin Gürses, Cumhuriyet, "DTÖ: Sömürünün Standartlaştırılması Projesi", 4 Aralık 1999, s.17.

69 Susan George, Cumhuriyet, 30 Kasım 1999, s.3.

70 Yasemin Çongar, Milliyet, "Binyıl Raundu'nun Eşiğinde...", 6 Aralık 1999, s.19.

71 Türker Alkan, Radikal, "Etki-Tepki Meselesi", 2 Aralık

1999, s.5.

72 Emin Gürses, Cumhuriyet, "DTÖ: Sömürünün Standartlaştırılması Projesi", 4 Aralık 1999, s.17.

73 Murad Akıncılar, Özgür Bakış, "Dünyâ Ticareti, Girişim Özgürlüğü ve Demokrasi", 7 Aralık 1999, s.8.

74 aktaran: Ergin Yıldızoğlu, Cumhuriyet, "Seattle Savaşları", 1 Aralık 1999, s.4.

75 Cumhuriyet, 30 Kasım 1999, s.3.

76 İşte bir örnek: "Türkiye, uluslararası sermayenin anayasasını ABD ile yaptığı bir anlaşmayla kabul etti. Anlaşma gereği Türkiye şunları kabullendi: 1-) Tüm yatırım önlemlerinden ve korumacılıktan vazgeçilecek. 2-) ABD çıkarlarına yönelik olarak fikri mülkiyet (özellikle teknoloji alanında) haklarına güvence verilecek. 3-) Türkiye NAFTA üyesi olmadığı için ABD'li yatırımcılar tek taraflı tahkime gidecek. Türkiyeli girişimciler, ABD'de olası yatırımları için aynı olanaktan yararlanamayacak. 4-) ABD, özellikle GAP bölgesinde kurulacak serbest bölgede Türkiye'de yapacağı yatırımların kâr ve katma değerini herhangi bir engelle karşılaşmadan dışarı çıkabilecek. Bu serbest bölgelerde ABD yurttaşlarına çalışma olanakları tanınacak." (Işık Kansu-Banu Salman, Cumhuriyet, "MAI Artık İç Hukukumuzda", 15 Aralık 1999, s.3.) Bu konuda daha geniş bilgi için bak: Ali Sirmen, Cumhuriyet, "Seattle Hayal Oldu", 16 Aralık 1999, s.4; Ali Sirmen, Cumhuriyet, "Bırakınız Yapsınlar", 17 Aralık 1999, s.4.

77 Yakup Kepenek, Cumhuriyet, "Halkların Küresel Hareketi", 6 Aralık 1999, s.13.

78 Alpaslan Işıklı, Cumhuriyet, "DTÖ Tehlikesi Devam Ediyor", 6 Aralık 1999, s.13.

79 İlhan Selçuk, Cumhuriyet, "Dünya Egemenlerinin Bahçeleri ve Tarlaları", 7 Aralık 1999, s.2.

80 aktaran: Umur Talu, Milliyet, 3 Aralık 1999, s.4.

81 Ebru Toktar, Cumhuriyet, "Dünya Yoksullaşıyor", 16 Aralık 1999, s.3.

82 Örneğin, "1991'de Irak'a karşı girişilen Körfez Savaşı sırasında uygulamaya konulan yaptırımlar, en çok çocukları vurdu. UNICEF'in Körfez Savaşı'ndan sonra ilk kez yaptığı araştırmaya göre, ülkede beş yaşın altındaki çocuk ölümleri iki kat arttı. UNICEF'in araştırmasında, Orta ve Güney Irak'ta 1984-1989 yıllarında doğan beş yaşın altındaki her 1000 çocuktan 56'sı hayatını kaybederken, 1994-1999 yıllarında bu rakamın 131'e çıktığı görüldü. Bu oran da çocuk ölümlerinin son yıllarda yüzde 85 arttığını ortaya koyuyor." (Radikal, 13 Ağustos 1999, s.10.)

83 Radikal, 14 Aralık 1999, s.3.

84 "UNICEF Türkiye Temsilcisi Philippe Heffinck, 2000 yılı sonuna gelindiğinde 13 milyon çocuğun AIDS anne ya da babasını yitireceğini, ve 15 ile 24 yaş arasındaki 11 milyon kişinin HIV taşıdığını belirtti." (Özgür Bakış, 14 Aralık 1999, s.12.)

85 Cumhuriyet, 5 Kasım 1999, s.7.

86 Robert Reich, "Ticarette her yıl kazananlar gibi kaybedenlerin de olduğu ve kazananların kaybedenlerin kayıplarını gidermediklerini, aslında böyle bir sistemin kurulması gerektiğini, böyle bir sistemle üretkenliğin artacağını, hem Amerika, içinde hem de dışında böyle bir düzenlemenin Amerikalıların büyük bir bölümünün de daha iyi yaşayabilmesini sağlayacağını," (aktaran: Ali Sirmen, Cumhuriyet, "Küreselleşme Sorunu", 3 Aralık 1999, s.4.) belirtmeyi de ihmal etmiyor!

87 Robert Reich, aktaran: Ali Sirmen, Cumhuriyet, "Küreselleşme Sorunu", 3 Aralık 1999, s.4.

88 Oktay Akbal, Cumhuriyet, "21. Yüzyıl Ne Getirecek?", 14 Aralık 1999, s.2.

89 Radikal, 11 Aralık 1999, s.4.

90 aktaran: Radikal, 14 Aralık 1999, s.23.

91 "Üçüncü Yol" hakkında bak: Ergin Yıldızoğlu, Cumhuriyet, "Radikal-Reformist Zirve", 24 Kasım 1999, s.4; Şükran Soner, Cumhuriyet, "Üçüncü Yol", 24 Kasım 1999, s.13.

92 Antony Giddens, Posta, 6 Aralık 1999, s.9.

93 Gerhard Schröder, aktaran: Ertuğrul Özkök, Hürriyet, "Çılgın Savaş Kapımıza Dayandı", 25 Kasım 1999, s.25... demesine diyor ama; her ne hikmetse "ulus-devlete de sarılıyor." (Osman Ulagay, Milliyet, "Schröder Ulus Devlete Sarıldı", 28 Kasım 1999, s.20.)

94 aktaran: Hüseyin Aykol, Özgür Bakış, 24 Kasım 1999, s.9.

95 Hasan Bülent Kahraman, Radikal, "Yüzyıl Sonu", 3 Aralık 1999, s.9.

96 Şükran Soner, Cumhuriyet, "Kavramların İçini Boşaltmak", 9 Aralık 1999, s.13.

97 Tweolde Gebre Egzihaber, Cumhuriyet, 8 Aralık 1999, s.4.

98 Örneğin Prof. Goldsmith ve Prof. Yoo gibi... Bak: Wall Streeet Journal, 7 Aralık 1999.

99 Korkut Boratav, Cumhuriyet, "Seattle Gösterilericilerine Selam", 8 Aralık 1999, s.12.

100 Ergin Yıldızoğlu, Cumhuriyet, "Seattle'da Ne Oldu, Ne Olmadı?", 8 Aralık 1999, s.4.

101 Stephen Roach, Glbal Economic Forum, 6 Aralık 1999.

102 Ergin Yıldızoğlu, Cumhuriyet, "Bir Semptom Olarak DTÖ", Cumhuriyet, 13 Aralık 1999, s.11.

103 Seattle'ı savunmak, kimlilerinin "iddia" ettiği üzere bir "popülizm" değildir. Çünkü "Popülizm, toplumsal-siyasal alanı popüler kesimler ile egemen kesimler, halk ile iktidar bloğu arasındaki antagonistik ilişki ekseninde tanımlayan ve hegemonize etmeye çalışan bir söylemdir. Ezen, sömüren, asalak egemen güçlerin ideolojisine karşı ezilen, sömürülen halka seslenerek ve popüler ideolojiler, gelenekler, ve simgeleri

kendine eklemleyerek bir kitle seferberliğine ve düzen değişikliğine soyunur. Halk ile onun düşmanlarından oluşan, homojen, geçirimsiz, birbirine dışşal ve saydam iki kamp ya da kutup arasındaki mücadele toplumsal-siyasal alanı belirler. Popülist söylem, toplumsal antagonizmaların çoğulluğunu tanısa bile, bu antagonizmaların kutuplarını birbirinden ayıran sınırların aynı olduğunu varsayarak aralarında bir eşdeğerlik ilişkisi kurar. Yani her bir antagonizma bir başka sınır ilişkisi oluşturmaz ve toplumsal-siyasal alanın kurucu nitelikteki sınırlarını paylaşır. 'Halk'ı iç bölünmeler ve iktidar ilişkilerinden azade gören dışşallık mantığı, onun idolleştirilmesini, yüceltilmesini de mümkün kılar. Öte yandan, popülist söylem, her zaman özgül bir ideolojik-politik formasyonun eklemlenmiş bir ögesi (uğrağı) olarak karşımıza çıkar. Tam da milliyetçi, ırkçı, demokratik, eşitlikçi veya dinsel söylemlerle eklemlenmiş halde olması yüzünden kendisine özgü bir tematik ve programatik içeriği, saf bir paradigmatik biçimi yoktur. 'Halk' ('halka ait olan') ve 'halkın düşmanları' tahayyülünün verili bir ideolojik-politik formasyona göre değişmesi her popülizmi kendine özgü kılar." (Necmi Erdoğan, Toplum ve Bilim Dergisi, "Demokratik Soldan Devrimci Yol'a: 1970'lerde Sol Popülizm Üzerine Notlar", No: 78, Güz 1998.)

104 Fidel Castro, aktaran: Rıza Yürükoğlu, 1000 Çiçek Dergisi, "Dünyada Bugün Silahlı Devrim Yolu Kapanmış Görünüyor", Yıl:1, No:3, Kasım 1999, s.20.

105 Malum ya, Goethe'nin deyişiyle, "Özgürlük, ancak onun için hergün mücadele eden insanların hakkıdır"!

106 Bu konuda bak: "Kapitalist üretimin teknik yapısındaki gelişmeler" (s.39-79), "Teknoloji ve sınıf" (s.80-133), "Marksizm ve Gorz" (s.134-174), "Kapitalizmin Tarihsel/Fiziksel Sınırları" (s.175-222) konularında bak: S. Çiftyürek, Kapitalizmin Tarihsel/Fiziksel Sınırları, Gün Yay., 1997.

107 Immanuel Wallerstein, Liberalizmden Sonra, çev: Erol Öz, Metis Yay., 1998, s.250-251-252.

108 Bu konuda bak: Javier Solana, Strateji, "21. Yüzyılda NATO", No:11, s.153-164.

109 Asya krizi hakkında bak: Jeo Ekonomi Dergisi, No:1, İlkbahar 1999; Tayyar Sadıklar, "Japon Mucizesi Devam Edecek mi?", s.50-53; James Petras, "Asya Krizi ve ABD Hegemonyası", Rosinante Dergisi, ODTÜ Ekonomi Topluluğu Yayını, Kasım 1999, s.2-3.

110 Ragıp Zarakolu, Özgür Bakış, "2000'lerin Toplumuna Doğru...", 24 Kasım 1999, s.3.

111 Aydınlanma konusunda bak: Varlık Dergisi, No:1107, Aralık 1999; Ahmet Oktay, "Alacakaranlık Yüzyıl", s.5-9; Göksel Aymaz, "Aydınlanma Projesinin Geleceği Aydınlık mı?", s.10-16; Papirüs Dergisi, No:33, Kasım 1999; Asaf Güven Aksel, "Emperyalist Demokratizm Aydınlanmaya Karşı", s.2; Mehmet Ulusoy, "21. Yüzyılın Aydınlanma Işığı Doğu'dan Yükselecek", s.3-7.

112 Gündüz Vassaf, Radikal, "Aydınlanma'nın Karanlığı", 28 Kasım 1999, s.22.

113 Ahmet Oktay'ın deyişiyle, "İnsan ya da insanlık geleceğine ilişkin bir ütopyaya sahip olmaksızın yaşayamaz. İnancım, dün ve bugün olduğu gibi yarın da bu ütopyanın sosyalizm olduğudur." (Varlık Dergisi, "Alacakaranlık Yüzyıl", No:1107, Aralık 1999, s.9.

114 Mina Urgan, Bir Dinazorun Anıları, Yapı Kredi Yayınları, 1998.

115 Atilla Özsever, Milliyet; "TÜSİAD Kongresi'nde bir 'komünist'...", 8 Kasım 1999, s.6.

116 Ekolojik soru(n)lar hakkında bak: Ayşegül Kaplan, Küresel Çevre Sorunları ve Politikaları, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Tezler Dizisi: 3, 1999.

117 Michael Löwy, Sosyalist Demokrasi İçin Yeni Yol, "Kapitalist Küreselleşmeye Karşı Enternasyonalizmin Aciliyeti", No:2, Kasım 1999, s.66-67-68-69.

www.arsivakurdi.org

# Uluslararası Sendika Politikasının İlkeleri ve Pratik Sonuçları*

Dan Gallin**
Çev: Sadık Kolusarı

Aşağıdaki belirlemelerin amacı, uluslararası sendika politikasının ilkeleri ve pratik sonuçlarını tanımlamaktır.

## 1- Uluslararası sendika politikası

Sendika politikası, çeşitli düzlemlerde, bu düzlemlere uygun araçlarla çıkarların temsil edilmesidir. Her düzlemde aynı hedefler ve amaç takip edilir. Böyle olunca, mahalle, kanton (vilayet), ülke, bölgesel birlikler (AB, EFTA vb.) ile dünya çapında OECD, IBFG (Uluslararası Özgür Sendikacılar Birliği) ve Avrupa dışındaki iki taraflı dayanışma

www.asiyakurdi.org

hareketlerinde sendika politikası ve sendika çalışmaları arasında temel fark yoktur.

Sendika politikası, İsviçre işçilerinin (Burada rahatlıkla ülkemiz işçilerinin de diyebiliriz-S.K.) çıkarlarının da sürekli buluştuğu bir çıkarlar temsilidir. Bu münasebetle "işçiler" kavramı açıktır ki memurları, evlerdeki işçileri, yani herhangi bir ekonomik bağımlılık ilişkisi içerisinde çalışan tüm insanları kapsamaktadır.

Ekonomi ve toplumda (böyle olunca politikada da) giderek globalleşmenin yaşandığı bir çağda, İsviçre işçilerinin çıkarları uluslararası gelişmelerden gittikçe daha fazla etkilenmektedir. Bunlara ek olarak:

**Uluslarüstü Sınai Birlikleri (TNK):**

Hem ekonomide hem de toplum ve politikada Uluslarüstü Sınai Birlikleri'nin anlam ve önemleri, son 20 yılda büyük oranda arttı. Hem diğerleriyle belli oranda bir birleşme içerisinde olan İsviçre'nin eski sınai birlikleri (UBS, Novartis, Nestlé, Aussuisse, ABB vb.), hem de İsviçre'de iş yapan eski yabancı sınai birlikleri (Philip Morris, MacDonalds, Hilton, Marriot, Accor, Daimler-Chrysler vb.) söz konusudur burada. Bu sınai birliklerindeki iş kolları ve işçi kapasitesi, sınai birliklerinin ortak stratejisi çerçevesinde ilgili sınai birliklerinin merkezi yönetimi tarafından alınan kararlara bağlıdır.

**Hazırlanmış Çok Taraflı Yatırım Anlaşması (MAI):**

OECD (Ekonomik İşbirliği ve Gelişim Örgütü) içerisinde kapalı oturumlarda hazırlanan, TNK'ler (Uluslarüstü Sınai Birlikleri) yararına ulusal devletleri haklarından yoksun bırakan ve böylece sendikaların durumunu da zayıflatan Çok Taraflı Yatırım Anlaşması (MAI), İşviçre'nin NGO'larının da (hükümet dışı örgütler) katıldığı bir uluslararası protesto

eylemi ile engellenmiştir. OECD içerisinde bir sendika lobisi, das Trade Union Advisory Committee (TUAC-Sendika Danışma Komitesi) vardır. Bu komite tarafından, OECD'ye üye ülkelerin (tüm sanayileşmiş ülkeler, İsviçre dahil) sendikaları, politik tehlike konusunda uyarılıyor ve OECD tartışmalarına sendikaların görüşleri yansıtılıyor. Bunun yanında OECD çerçevesinde hükümetler politikasını etkileyen sınai birlikleri (Business and Industry Advisory Council-BIAC) lobisi vardır. Yine OECD içerisinde Uluslararası Yatırım ve Çok Uluslu Şirketler Kurulu (Committee on International Investitionen and Multilateral Enterprises-CİME) önemlidir. Başkanı, İsviçre hükümetinin bir temsilcisi olan Mario Baldi'dir. TUAC temsilcilerine karşı İsviçre sendikalarının bir diyalog tarafı ve katılımcı olarak bulunmayışlarından dolayı üzüntülerini belirtti. OECD davranış ilkeleri, çok uluslu şirketler için, örneğin birçok uluslu sınai birliğinin bağlanmayacağı bir usulü öngörmektedir. Böylesi itirazlar için her OECD üyesi devlette bir "contakt point" (bu demektir ki, kendisiyle konuşulacak bir kişi) vardır. Le Locle'deki (İsviçre'de bir şehir-S.K.) Intemedics ve Bülach'daki Schneider Worlwide'nin kapatılmaları böylesi bir itirazın nedeni olabilmiş. OECD'ye göre, bu gidiş biçimi hakkında İsviçre sendikaları ile konuşmak için yapılan çeşitli girişimler boşa çıktı. Uluslararası Sendika Hareketi'nin bir sosyal koşul yoluyla en düşük çalışma normlarını Dünya Ticaret Örgütü (WTO) anlaşmalarına sokmaya çalıştığı da bu bölümün kapanışına aittir. Fakat, İsviçre Merkezi Hükümeti, öyle görünüyor ki sendikalarla çelişkiye düşmeden, ticaret anlaşmalarının ve çalışma haklarının birbirine bağlanmasına karşı çıktı.

**Sosyal politika:**

BM örgütü sisteminde, sosyal politika için sürekli

sekreteryası Uluslararası Çalışma Dairesi olan Uluslararası Çalışma Teşkilatı (ILO) görevlidir. Her Uluslararası Çalışma Konferansı'nda (IAK) İsviçre her yıl üç taraflı delegasyon (hükümet, işçi, işveren) ile temsil edilir. Önceki yıl, IAK tarafından temel 7 "Çekirdek Anlaşma"dan (örgütlenme özgürlüğü ve ortak görüşme hakkı vd.) oluşan bir "Sosyal Anlaşma" kabul edilmiş; böylelikle, ILO dünya çapında en az düzeyde bir sosyal politika platformunu uygulamaya çalışıyor. Bu platformun bir "sosyal koşul" biçiminde WTO anlaşmalarına alınıp alınmaması hakkında hükümetler, sendikalar ve NGO'lar arasında tartışma devam ediyor (IBFG, WTO çerçevesinde bir sosyal koşul isterken, gelişen bazı NGO'lar bunun WTO'nun değerini artıracağı gerekçesi ile karşı çıkıyorlar). Kuyrukta bekleyen diğer sorunlar: ILO Anlaşması'nın İsviçre tarafından tasdik edilmesi. 1996'da kıt bir çoğunlukla kabul edilen, evlerde çalışanlar hakkındaki anlaşma, örneğin daha hiçbir devlet (İsviçre dahil) tarafından henüz onaylanmadı. İşveren örgütlenmeleri her yeni anlaşmanın kabulüne karşı çıkıyor.

**Güvenlik politikası:**

Sendika hareketi ülkenin mevcut güvenlik politikası için de sorumluluk taşır ve her halükârda bunun üzerine tutum koyması istenir. Büyük boyutlu ve genel olarak politik içerikli silahlı çatışmaların İsviçre'nin güvenliği üzerinde etkileri vardır. Bunu, en son 1991'den beri Yugoslavya'da devam eden savaşlarla bilince çıkardık. Uluslararası Güvenlik Politikası önemli oranda NATO ve BM Örgütü gibi uluslararası kuruluşlar tarafından belirlenmektedir. İsviçre'nin tarafsızlık sorunu, kriz ülkelerindeki durumun değerlendirilmesi, iç savaşlara ve uluslararası çelişkilere/çatışmalara karşı tutum belirleme, İsviçre emekçilerinin çıkarlarına değindikleri oranda

sendika konularıdır. Böylesi sorunlar IBFG'de, EGB ve IBS içerisinde de (EGB: Avrupa Sendika Birliği, IBS: Uluslararası Meslek Sekreterlikleri) tartışılıyor. Başkalarının sorunu tartışmalarını ve sonucu kendi pozisyonları olarak kabul etmelerini veya görmezlikten gelmelerini bekleme yerine, kendi başına tutum belirlemesi ve bu tutumunu uluslararası tartışmalara taşıması konusunda SGB'yi (İsviçre Sendika Birliği) hiçbir şey engellemiyor.

Sendika politikası her koşulda bir ve aynı çıkarın temsilciliği olduğundan, İsviçre'de uluslararası sendika politikasının başlangıç noktası, İsviçre emekçilerinin ve onun sendikal örgütlenmelerinin kendi çıkarlarıdır. Dolaysız amaç, kendi üyelerinin etkili bir çıkar temsilciliği için bu örgütlenmelerin güçlendirilmesi olmak zorundadır.

Bu belirleme, böylesi bir politikanın diğer ülkelerde örgütlü emekçiler zararına yürütülmesini içermez. Biz, tüm ülkelerdeki emekçilerin aynı çıkarlara sahip oldukları ve her ülkede emekçiler ile onların örgütlenmelerinin kendi çıkarlarını bilinçli bir şekilde savunmalarının, tüm ülkelerde daha güzel bir temsiliyete ve genel çıkarların savunulmasına yol açacağı inancından hareket ediyoruz. Pratik, bu prensibi doğrulamıştır. Fakat bu münasebetle kısa ve uzun menzilli hedefler hakkında, özellikle gelinen aşamayla bağlantılı olarak detaylı tartışmalar zorunludur. Ancak bu, başka bir tartışmanın konusudur.

## 2- Uluslararası sendika politikası ne değildir?

Hümanist yardım etme ve geliştirme, uluslararası sendika politikası değildir. Sendikal amaçlarla ilişkili olarak planlı bir şekilde ele alındığında, olsa olsa uluslararası sendika politikasının bir tamamlayıcı parçası olabilir. Hiçbir durumda, oluşmamış sendika politikasının yerine geçemez.

Buna ek ilkesel ve pratik belirlemeler olarak:

a) Özellikle İsviçre'de yardım etme görevi, genel bilinçle kenetlenmiştir. İnsanların acılarının hayırseverlik yoluyla diriltilmesi hakaret nedenidir. Fakat hayırseverlik tek tarafa ve eşitsizliğe dayanan otoriter bir prensiptir. Hayırseverliğin tersine dayanışma, karşılıklılığa dayanan bir prensiptir ve aynı haklara sahip ortaklar arasında karşılıklı haklar ve görevler içeren ilişkiler yaratır.

b) İşçi hareketinin kendi anlayışında, insani acılar ve yoksullukla, hiçbir zaman belirtilerin tedavisi yoluyla mücadele edilmedi. Tersine amaç, nedenleri mümkün olduğu kadar temel toplumsal değişim ile ortadan kaldırmaktır. Dünyadaki sefillik ve yoksulluğun boyutu ve bu boyutun politik arka perdesi, mini projelerin çoğaltilması yoluyla yoksullukla mücadele stratejisinin boşa çıkmaya mahkum olduğunu ortaya koydu. Böyle bir strateji, alanın ihtiyaçlarına değil, verenin politik çıkarlarına hizmet etmektedir.

c) Tüm diğer ülkelerde olduğu gibi İsviçre'deki işçi hareketi de sınırlı araçlara sahiptir. Bu, onun yardım kuruluşları (SAH, Solifonds) için de geçerlidir. (SAH: İsviçre İşçileri Yardım Kuruluşu. Solifonds: Dayanışma Fonu. 1983'te İsviçre Sendikalar Birliği SGB, İsviçre Sosyal Demokrat Partisi SPS, İsviçre İşçileri Yardım Kuruluşu SAH ve diğer on kuruluş tarafından kuruldu). Diğer taraftan, her yerde baskı altındadır. Bu, sanayileşmiş devletlerdeki neo-liberal doktrinciler yoluyla işveren örgütlerinin toplumsal muhataplığının reddi ve toplumsal pazar ekonomisinin tartışılır hale getirilmesinden, eski Üçüncü Dünya ve Doğu Avrupa'nın değişik ülkelerinin de baskı altına alınmaları ve varlıklarının tehdit edilmesine kadar varmaktadır. Bu durumda, eldeki sınırlı araçların, yardım kuruluşları ve yan kuruluşların araçlarının da öncelikle işçi hareketinin örgütsel özünün korunması ve yaşatılması için

planlanıp kullanılmasını kendimize sormalıyız.

d) İnsani yardım için devlet kurumları sorumludur. Devlet dışı kurumlar da (örneğin klise kurumları) bu alanda çalışıyorlar. Fakat sıkıştırılan işçi örgütlerine (hemen hemen) hiç kimse, işçi hareketinin diğer örgütleri olarak, yardım etmiyor. Genel hümanist alandaki diğer yardım kuruluşları ile örneğin Felaket Yardımı ile ('biz de katkımızı yapıyoruz'u ispatlamak için) yarışın faydası yoktur. Bunun için kimse bize teşekkür etmez ve bununla güçlenemeyiz. İşçi hareketinin ispatlayacak hiçbir şeyi yoktur ve kendi üyeleri dışında kimseye hesap verme borcu yoktur. Onun çıkarı bizim için önceliklidir. Bu çıkar farklı yorumlanabilir, fakat ne olursa olsun bu çıkar ile işçi hareketinin tüm örgütlenmelerinin çalışmaları arasında belli bir ilişki olmak zorundadır.

Çıkar temsilciliği, toplumsal güçler ilişkisinde etkili olma anlamına gelir. Bizim görevimiz, mevcut güçler dengesini üyelerimiz yararına değiştirmektir. Globalleşme ile bağlantılı olarak sürekli önem kazanan uluslararası alanda, sadece diğer ülkelerdeki sendikalar ile işbirliği yaygınlaştırılarak ve bu işbirliği derinleştirilerek mevcut güçler dengesinde etkili olunabilir.

Eldeki sınırlı imkanlar, öncelikle tüm alanlarda sendikal örgütlenmelerin güçlendirilmesi veya zayıflıklarına karşı kullanılmalıdır. Tüm işçi hareketi örgütlerinin her etkinliğinin ölçeği olarak soru, (Bu etkinlik hareketin güçlenmesine nasıl, ne kadar katkıda bulunuyor?) sorusudur.

## 3- Şimdiki durum

Şu anda SGB'nin uluslararası politika ve etkinliği yoktur. Önemli uluslararası örgütler (IBFG, EGB, TUAC) kurallarında, SGB hiç temsil edilmiyor veya tesadüfen ve etkisiz temsil

ediliyor. SGB'nin bazı üye kurumları kendi IBS'lerinde etkinlik gösteriyorlar. Etkinlikleri hakkında ne kendi aralarında ne de SGB ile bilgi ve tecrübe alış verişi yoktur. Böyle olunca, genel bilgiler oluşamıyor veya sonuçlar çıkarılamıyor.

SGB'ye yakın duran kuruluşların (SAH, Solifonds) çalışması, değerli de olsa, henüz oluşmayan politikanın yerine geçemez. Özellikle, bu çalışmanın genel stratejisi ile anlaşılır ilişkisi yoktur. (Genel strateji, dünya durumu ve uluslararası işçi hareketi durumunun analizine dayanan, öncelikleri, ağırlık merkezi durumundaki devletlerin/örgütlenmelerin vs. seçimini belirlemelidir).

## 4- Nasıl devam edeceğiz?

SGB'nin uluslararası politikası, prensip olarak tüm katılımcıların tartışmasıyla oluşmalı. Tüm katılımcılar, en başta üyeler ve örgütlerin (SGB ve SGB üyesi kurumların) politikayı yürütmekle görevlendirilecek yetkilileridir.

Şu andaki sıfır noktada, böylesi bir tartışma (bilinçlenme eğitimi süreciyle) sadece kerte kerte oluşabilir. İlk önce özel sorunlarda bilgi ve birikim oluşturulmalı. (işçi hareketinin uluslararası örgütlerinin bilgisi, imkânları ve sınırları, diğer ülkelerdeki sendika hareketlerinin bilgisi, dünya ekonomisinin ve uluslararası politikanın sorunları vb.)

İsviçre emekçilerinin bakış açısıyla, öncelikli olarak sorunların açığa çıkarılacağı ve önceliklerin sıralanmasının yapılacağı bir emek çevresi oluşturulabilinir. Bu emek çevresine her halükârda SGB'nin yönetici görevlileri, üye kurumların uluslararası çalışmada (örneğin IBS içerisinde) belli bir tecrübesi olan görevlileri ve SAH ile Solifonds temsilcileri dahil olmalıdır. Danışmanlar ve bilirkişiler de bu çalışmaya dahil

edilebilinir.

-Koşullara göre geç de olsa- sendika hareketine yakın olan, fakat onun tüm duruşlarını paylaşmak zorunda kalmayan diğer örgütlerin bu tartışma ve düşünme sürecine ne zaman dahil edilecekleri sorusu kendisini dayatıyor. Söz konusu olan SPS (Sosyalist Enternasyonal ile ilişkisinde benzer sorunlarla karşılaştığı düşüncesindedir), gelişme ve insan hakları NGO'larıdır. (Bern Açıklaması, İsviçre Uluslararası Af Örgütü, Kadın Örgütleri vb.)

Atılacak başka bir adımla, CNG ve Memurlar Birliği ile ilişkiler de düşünülebilir. CNG ile ilgili olarak, değişik uluslararası örgütlerin (WVA) birleşmesi yoluyla birlikte ilerleme zorlaştı, fatak hiç mümkün değil denemez. En azından ilk aşamada, böylesi bir çalışma grubunun takriben 12 kişi ile sınırlandırılması pratik olarak önerilebilinir. -Eğer oluşturulacaksa- böylesi bir çalışma grubu, tartışmasız olarak vaktinden önce oluşturulabilinir. Kesinlikle bunu, uluslararası örgütlerin (öncelikle IBS) ve TNK'lerin sendikal örgütlenmesinin uluslararası stratejisinin tamamlayıcı bir parçası olarak kabul edebiliriz. IBS'nin güçlenişi -sadece- parasal anlamda değil, bilakis sorumluluk üstlenmesi anlamına da gelir (katılma ve birlikte düzenleme).

## 5- Amaç için araç

SGB'nin (çalışma grubu ve onu temsil eden diğer örgütlenmeler yoluyla) yerine getireceği üç görevi var:

a) Yukarıda sözü edilen sorunları ele almak, öncelikleri belirlemek ve politik yönetim hatlarını geliştirmek;

b) Uluslararası politikanın sürekli "idare edileceği" ve pratik olarak yerine getirileceği bir örgütsel altyapı yaratmak;

c) Uluslararası zorluğu üyelere taşımak, tartışmaya üyelerin

katılımını ve birlikte düşünmelerine imkân sağlayan ortamı yaratmak.

Birinci (ve belli oranda da üçüncü) görev, çalışma grubunun uluslararası sendika politikasının çeşitli durumları hakkında seminerler ve konferanslar düzenleyerek yerine getirilebilinir. Örneğin, 20. yıldönümü nedeniyle Solifonds'un önceki yıl SABZ ile birlikte yaptığı gibi (SABZ: İsviçre Sendika Eğitim Merkezi). Böylesi etkinliklerle bağlantılı olarak kamuoyuna açıklamalar yapılabilinir. Böylesi etkinliklere yabancı sendikacıların, sosyal bilimcilerin vs. katılımı önemlidir. Almanca, Fransızca ve İtalyanca dillerinde uluslararası eğitilmiş ve tecrübeli sendikacılar, sendika hareketine yakın duran, katkıları değerli olabilecek üniversite mezunları ve diğer bilirkişiler var (örneğin: Solifonds/SABZ toplantısında Birgit Mahnkopf -Berlin- gibi).

İkinci görev; SGB'nin uluslararası bölümünün kurulmasını içermektedir. Bu bölümün vazifesi, uluslararası sendika örgütlerinin çalışmalarını, en önemli devletsel uluslararası örgütleri ve uluslararası gelişmeleri gözetlemeyi ve bunlar hakkında SGB'nin yönetici organlarını (üye örgütleri de) bilgilendirmeyi, raporlar ve konu ile ilgili sorulara karşı tutum belirlemeyi, diğer ülkelerin ve uluslararası kurumların sendikal örgütleriyle bağlantılar kurmayı kapsamalıdır.

Üçüncü görevin yerine getirilmesi için, uluslararası politika yönünde sendikal eğitim ve öğretim çalışmasının genişletilmesi belirleyicidir. SABZ'ın bu alandaki çalışması güçlendirilmeli. Halihazırda eldeki malzeme hedef gözetilerek yerli yerine konabilmeliydi. Örneğin, SGB'nin basın hizmeti düzenli olarak en azından bir sayfa uluslararası bilgilendirme yapabilmeliydi. Böylesi bilgiler, ilk sırada hümanist yardımlar ve küçük proje raporları olmamalı, aksine İsviçre çalışanlarının güncel sorunları ile önemli uluslararası gelişmeler arasındaki

bağlantıları aydınlatmalı, genelin anlayacağı biçimde açıklamalı ve çözümlere işaret etmelidir.

## 6- Finansman

Her diğer sendikal çalışmada olduğu gibi, uluslararası çalışmalar da kendi araçları ve/veya dışarıdan araçlarla finanse edilir. Güçlü bir uluslararası çalışmanın parasal sonuçları hesaplanmalı ve aile masrafları (sendikanın tüm masrafları-S.K.) ortaya çıkarılmalıdır. Sıradaki masraflar olarak: Toplantılar, kamuoyu açıklamaları, maaşlar ve uluslararası bölümün yönetim masrafları, yolculuklar ve temsilcilikler, eğitim ve öğretim sıralanabilir.

SGB, bu çalışmanın ne kadarının kendi araçları yoluyla finanse edilebileceğini tespit etmelidir. Elbette ki ideal durum, tüm finansmanın kendi araçlarından sağlanmasıdır, çünkü böylece bu aracın yerine getirilmesinde tam serbestlik garantilenmiş olur. Fakat Avrupa'daki tüm sendika birliklerinin çalışmalarının önemli alanlarının (örneğin, eğitim ve öğretim, gelişme yardımı) finansmanı için devlet yardımına hakları olduğunu düşünmek gerekiyor. Bu konuda İsviçre bir istisnadır (SAH'ın tek tek projeleri için hükümet katkıları hariç).

Avrupa'nın değişik ülkelerinde kamuoyu araçlarından finanse edilen politik dünya görüşüne sahip vakıflar vardır. (Örneğin, Almanya'daki Freidrich Ebert Vakfı, Hollanda'daki NOVIB ve diğerleri arasında uluslararası sendika çalışmasını teşvik eden vakıflar.) Kuzey ülkelerinde sendikaların değerli gelişim-politik çalışması, tamamen kamusal araçlardan (devletin gelişme yardımı) finanse edilir.

Sendika çalışmalarının değişik alanları için kamusal araçları hizmete sokan bir vakıf veya derneğin İsviçre'de de yaratılmasının mümkün olup olmadığının araştırılması gerekir.

Uluslararası dayanışmaya kuracağı kendi ek vakfı yoluyla İsviçre'nin katkısını güçlendirmek zaten İsviçre hükümetinin politikasıdır. Böylesi bir katkının neden sadece İsviçre'nin devletsel kanalları yoluyla sağlandığının açık hiçbir nedeni yoktur; örneğin, neden sivil toplum örgütleri, nihayet sendikalar yoluyla değil.

23. 05. 1999

* Bu yazı Dan Gallin tarafından İsviçre Sendikalar Birliği Başkanı Paul Rechsteiner'e "SGB'nin Uluslararası Politikası ve Üyesi Kuruluşlar Hakkında Belirlemeler" başlığı altında gönderilmiştir. İçeriğini ve bizi ilgilendiren yönünü gözönünde bulundurarak , yazının başlığını değiştirerek veriyorum.

** Dan Gallin, Global Emek Enstitüsü başkanıdır. Romanya'da dünyaya gelen Gallin, 1953 yılında Cenevre'ye yerleşti. 37 yıl boyunca Temel Gıda Maddeleri ve Eğlencelik Eşya İşçileri Uluslararası Birliği (IUL) ile çalıştı. Bu çalışmanın 27 yılını, iki yıl önce emekli olana kadar, Merkezi Sekreterlik göreviyle yaptı. Sendikal hareketin teorik üretimi yanında sendikal pratik içerisinde de aktif yer alan Gallin, 1970'li yıllardaki Nestlé çikolata fabrikası boykotu ve 1980'li yıllardaki Coca-Cola boykotunun uluslararası koordinatörlüğünü yaptı. Şu anda başkanlığını yaptığı Global Emek Enstitüsü'nü emekli olduktan sonra Mart 1997'de arkadaşlarıyla birlikte kurdu. Global Emek Enstitüsü'nün asıl amacı sendikaları uluslararasılaştırmaktır.

# Alman Sendikalarında Sınıf Savaşımı...

Horst Gobrecht
Çev. Hüseyin Kaya

"Sendikalar kapitalizmin acımasız dayatmalarına birlikte karşı durmanın iyi hizmetini veren birliktelikler olmasına rağmen, bazı durumlarda kendi güçlerini yerli yerinde kullanmayışlarının sonucu hedeflerinin bir bölümünden uzaklaşıyorlar.

Organize olmuş güçlerin işçi sınıfının kurtuluşu için ve sistemi değiştirmek amacıyla güçlü bir manivela olarak kullanacaklarına, ufak tefek mücadelelerle yetiniyorlar. Ve böylece de esas amaçlarının dışında kalıyorlar."(1) İşverenlere karşı yürütülen ufak veya büyük çaplı günübirlik "küçük savaşımla" -bilerek

www.nrsivakurdi.org

veya bilmeyerek- sendika üst yönetiminin başarısızlığını içerir ki, tüm bu mücadeleler bir strateji çervqçevesinde kapitalizmin ve onun toplumsal ve ekonomik değiştirilmesini amaçlayamazlar.

Şurası gözden kaçmamalı ki, bir çok sendika üst yöneticisi sisteme uyumlu hareket etmeye çaba gösteriyor. Mali durumları, emeğiyle geçinenlerin çok çok üstünde ve yaşam standartlarında tekellerin müdürlerinin gelir düzeyi ile denk durumdadır.

Çarpıcı bir örnek vermek gerekirse; örneğin Alman Sendikalar Birliği'nin üyesi olan Alman Metal Sendikası Genel Başkanı 1993 yılında istifa etmek zorunda kalmıştı (ki bu sendika 2,4 milyon üye ile dünyanın en büyük sendikasıdır). İşte bu sendika başkanının bir milyon markın üzerinde birr parayla borsa oyunlarına katıldığı ortaya çıkmıştı.

Bu durum sınıfsal temelden bitik düzeyin de bir göztergesiydi. Karl Marks'ın tesbitine göre, birçok sendika üst yöneticisi "işçi sınıfının kurtuluşundan" daha çok çekiniyorlar. Çünkü bu "kurtuluş aynı zamanda kendi mali imparatorluklarının da sonu olacaktır."(2) Bölgelerde varlık içinde yaşayan bunlar emekleriyle geçinen işçi ve emekçilerin kapitalizm kanalıyla sömürülmesinde direkt veya dolaylı olarak katkıları oluyor.

Bir diğer gözden ırak tutulmaması gereken nokta ise, kapitalizme karşı yeterli mücadele vermeyen sendikalarla iç içe olan Almanya Sosyal Demokrat Partisi'nde aranmalıdır. Bu parti 1914 yılında, birinci dünya savaşının başlangıcında Alman Krallığını ve de burjuva partilerini desteklemekle ve onlara teslim olmakla kendisinin tarihi görevini yerine getirmedi.

Böylecede politik olarak teslimiyetini (kaputulasyon) tamamlamış oldu. "İşçi sınıfı hareketinin hedefsiz ani çıkışlardan, sadece ücret artışı için çaba harcayan sendikalardan ve çıkarcı burjuvazinin girdabından kurtarıp devrimci sosyal Demokrasinin kanadına çekmeli."(3) Buna karşın, Rosa Luxemburg ve

Karl Liebknecht gibi sosyalist politikacıların partiden ayrılmaları ve aynı zamanda da Almanya Komünist Partisi'nin kurulması sürecinde 1918 yılındaki Alman karşı devrimi sırasında SDP (Sosyal Demokrat Partisi) iki dallı hale geldi. Bir taraftan komünistlere karşı muhalefetçilik oynayan sol kesimin ve diğer taraftanda burjuva çevrelerinin girişimleri bu iki dallı gelişmede etkili oldu. Tüm bunlara karşın kendi üyelerine sosyalist dünya görüşü yönünde bilinçlendirme sürdüysede 20'li yıllarda parti kendisini "marksizmden uzaklaştırdı ve kendisini burjuvazinin sosyal politik sahasına yerleştirdi."(4)

Bu süreç içinde ve devam eden onlarca yıl boyunca her geçen gün kendi öz dünya görüşünden ve politikasından uzaklaştı. Ama parti aynı zamanda da sendikaların önemli yerlerine yerleşen bu "profesyonel kadrolar" kanaliyle sendikal alanda etkili oluyor ve bu durum bugüne kadar da değişmeden devam ediyor.

Bugün sadece SPD'nin bu işlevsizliğinin ötesinde Alman sol ve sosyalistleri ile komünistlerin de genel olarak toplumda, işletmelerde ve sendikal hareket içerisinde etki sahabının oldukça dar olduğu unutulmamalıdır. Tabiki bu durumun bir sürede olumsuz sonuçları oluyor. Günlük yaşamda, işletmelerde ve politik arenada bu olumsuz sonuçlar kendini belli ediyor. Örneğin bir grev durumunda arzu edilen "kapital ile emek arasında çok yönlü bir gerilla çatışması"(5) olmaktadır. Sık sık görüldüğü gibi sadece desinler diye yapılan protestolar adeta "sıkışan buharın salıverilmesi" olmamalıdır. Bu protestolarda şansı ve hedefi olmayan reformist laflar işçi ve emekçilere propaganda ediliyor. Böylece Sendikalar Birliği'nin hedefi daralıyor. Bugün 150 yıl önce kurulan Sendikalar Biriliği çabalarını "günün gereksinimlerini, kapitalin saldırılarını savmak ve kısaca ücret ve çalışma süresi"(6) "bilinçli olarak örgütlenmiş işçi sınıfının merkezlerine doğru mücadele vermenin gereğini, onların büyük çıkarının tü-

münün kurtuluşunda yattığını"(7) sendikalar hala anlayamamaktalar. Lenin'in tesbit ettiği üzere onlarca yıldan beri reformist bir sendikal politika ve de pratik hüküm sürmektedir. Ama tüm bunlara rağmen bu durum "sosyalizmin gerçekleşmesine hizmet eden reformaları da içeriyor"(8) olmasına rağmen içi boşaltılarak değişikliğe uğratılıyor ve böylece "bu reformlar birçok gerçeği içerse bile burjuvazi bu aracın yardımıyla işçileri demoralize ederek onların gücünü sömürüyor."(9) KPD (Alman Komünist Partisi) '20'li yıllarda bu durumu şöyle eleştirmiş ve "kapitalizmin penceresinden doğru sınıf savaşımı" adını vermişti. Buna "kapitalist sömürünün ebedileştirilmesi"(10) dendi.

Sonuçda, Demokratik Alman Cumhuriyeti (DDR)'nin sosyal politik ve iş hukuku kazanımları, her ne kadar o ülke "kabul görmeyen partner" algılanıyordu ise de, tâa '90'lı yılların başındaki alt üst oluşa kadar, Batı Almanya'daki sendikaların politikasında etkili olmadığı söylenemez. Çünkü, Burada (BDR) işverenler birliği ile sendikalar arasında tartışmalar sürerken ve toplu sözleşmeler bağlanırken burjuvazi ister istemez işçi ve emekçilerin sosyal politik alanda iyileşmesine dolayısıyla da olsa razı oluyordu. Çünkü kapitalist Batı Almanya, DDR'e inatla işçi sınıfının ekonomik durumunda DDR'den "bir burun daha önde" görünmek yarışındaydı. Gel gelelim ki, FAC'deki işçi sınıfı kendilerinin biraz daha iyi olan sosyal durumlarının DDR'in olumlu etkisinden kaynaklandığının bilé bilincinde değildi. Tüm bu olumlu toplu sözleşme sonuçlarının kapital ile emek arasındaki "sosyal partner"likten kaynaklandığını zanediyorlardı. Diğer taraftan reel işlevli sosyalizm Batı Alman işçi sınıfını ikna edip bilinçlendiremiyordu. Yani "kapitalizm ile bir genel karşılaştırma yaparak, değişik bir toplumsal düzende emeğin özgürlüğü ve kazanımlarının daha fazla olacağına"(11) inandıramıyordu. DDR ile diğer sosyalist ülkeler Birliğinin çökmesiyle birlikte, açığa çıkan ve gerek sosyalistlerin ve gerekse komünistlerin ka-

bul ettikleri ekonomik ve politik yanlışlıklar Batı Almanya'nın geniş halk yığınlarında olumsuz etkisini gösterdi. Tüm bunlar onlarca yıldan beri yaygınlaştırılan anti-sosyalist propagandaların adeta tasdikiydi. Bu durum işçi sınıfı saflarında da sosyalizme karşı, ama kapitalizmden yana derin bir yönelmeye de neden oldu.

-Olumlu veya olumsuz bu her iki deneyim de- Alman sendikalarındaki reformist akımları güçlendiriyor. Böylece de sendikalar mücadele yerine kapital ile, onun federal Almanya parlementosundaki temsilcileriyle "sosyal terazileme" yönünü benimsiyorlar.

İşçi sınıfının kurtuluşu için Alman sendikalarının stratejisinde eksik olan daha başka faktörler de var. Haliyle tüm bu durumlar sadece DDR'le ilgili olarak düşünülemez. İşçilerin ve emekçilerin hayat standartlarında ve çalışma koşullarındaki ufak tefek iyileşmeler, işyerlerindeki grev ve direnişler sonucu gerçekleşmiyor. Bu iyileşmeler, sendikaların işverenlerle masa başında anlaşmaları sonucunda oluyor. Onlarca yıldan beri bu masa başı anlaşmaları kapitalizmden yana olumlu bir iklim yaratıyor. Sendikalar tarafından önemli görünen, kapital ile emek arasında "derinlemesine uyum"dur. Bu masa başı kazanımları toplumda, işçi sınıfı arasında bir takım hayal ve umutlarla süslenerek kapitalist sistemin "barışçıl" hanesine yazılıyor. Bu yöntemlerle, gerek ekonomik gerekse de politik alanda sistemin ekonomik ve politika egemenlerine tavizler veriliyor. Bunun sonucunda işçi sınıfının geniş kesimlerinde giderek "yoksullaşma" kaçınılmaz oluyor. Bu gidiş işçi sınıfı açısından "iki yönlü kayıptır; bu sadece emekten yana politika kaybı değil, aynı zamanda da pratik mücadele dinamiklerinin"(12) zayıflaması anlamına geliyor. Ama bu demek değildirki, bugün işçiler ve emekçiler birçok branşta süregelen sosyal, politik ve hukuksal durumlara sessizce ve bir şeyler yapmadan "boyun eğiyorlar."

Birçok toplu sözleşmelerde Almanya'nın sosyal haklar kanunlarında yazılanların çok üstünde kazanımlar, mücadeleler sonucunda gerçekleştirildi. Örneğin, hastalık halinde altı haftalık hastalık parası, yılda altı haftalık paralı izin parası, yine yıl sonunda alınan Noel parası kazanımlarının yanında, çalışma süresinin haftada kırk saatin altına çekilmesi ancak uzun mücadele ve grevler sonunda gerçekleşti. Bu konu bazı hallerde "sadece bir ekonomik hareket olarak değerlendirildi."(13) Ayrıca patronlara karşı çalışma süresi haftada otuzbeş saate kadar indirilmesi de uzun ve zorlu mücadeleler ve politik zorlamalar sonucunda kazanıldı. Bu arada iş kazanımlarında da iyileşmeler yapılabildiyse de, hele haftada kırksekiz saat çalışmanın mümkün olabileceğine "politik bir dayatma"(14) sonucu kabul edildi. Halbuki sendikalar, egemen çevrelerin bu süreçte yaptıkları "politik dayatmalara karşı bunu bir mücadele nedeni olarak ileri sürmeleri ve egemen sınıfa karşı sonuç alıcı bir savaşım vermeleri"(15) gündemde dururken, şöyle veya böyle yine de "tekrar egemenlerin elinde"(16) kalıverdi. Sendikaların toplumu değiştirici alternatif bir politika yerine içeriksiz bir politikaya sarılmalarıyla bugün en önemli gördükleri mücadelenin toplu sözleşme alanı olduğu apaçık ortada. Almanya'nın yirmi yıldan fazla bir zamandır, gündemindeki yığınsal işsizlik marksist tezleri doğruluyor. İşsizlerin büyük bir bölümü yani "sanayinin yedek ordusu kapıda bekletiliyor. Üretimin yoğunlaştığı dönemde aktif ve savaşkan işçi ordusunun istemlerini gerçekleştirmek için verecekleri mücadele; savaş azmini zayıflatıcı rol oynuyor."(17)

Sendikalar da biliyorlarki bu baskılar sadece işletmelerde çalışanların iş ve yaşam koşullarını olumsuz yönde etkilemiyor, patronlar daha da ileri giderek, örneğin; işyerlerinde demokratik yöntemlerle seçilmiş bulunan işyeri temsilciliği üzerinde de baskılar uyguluyorlar. Sözüm ona, "gönüllülük" adı altında ve-

ya doğrudan baskı uygulayarak işyeri temsilciliğini; sendikayı bir tarafa iterek toplu sözleşme yapmaya zorluyorlar. Bu metotlada, yürürlükteki toplu sözleşme esaslarının bir bölümünü hasır altı etmeyi veya tamamını geçersiz kılmaya çalışıyorlar. Patronlar, sendikalarla bağlayacakları toplu sözleşmelerde masaya oturduklarında yığınsal işsizliği koz olarak kullanıyor ve baskı aracı yapıyorlar. Bu yolla toplu sözleşme içerisine girmiş olan hakları ve kazanımları geri aldırmayı veya bu da olmazsa; o yöne doğru "kapı aralamayı" deniyorlar. Örneğin: Bu durumda "işletmenin giderleri artmasın" gerekçesiyle başlatılan kapı aralamalarla yeri ve zamanı geldiğinde toplu sözleşmelerin bir bölümünü geçersiz kılabiliyorlar. Bunların dışında çoğu zaman patronlar, ücret artışlarına ancak toplu sözleşmedeki geçerli bazı diğer kazanımlardan feragât halinde razı oluyorlar. Diğer taraftan da sendikaların üst yöneticileri bir "sıcak" yani grev durumundan oldukça kaçınıyorlar. Çünkü ne kadar süreceği önceden belli olmayan grev halinde, grev fonundaki paraların eriyeceğinden korkuyorlar. Hele birde bir grev kararından işletmedeki çalışanlar iş çıkarmaya yanışıp yanaşmayacakları da sendikacıları ayrıca düşündüren konular arasındadır. Sonuç olarak böylesine "sıcak frente" çalışanların ekonomik durumlarının gerçek anlamda iyileşmesi bahis konusu olamaz. Yani bu demektir ki, enflasyonu eşitleme ve birde işyerindeki üreticilik gözönünde bulundurularak yeterli ücret ve maaş artışı düşünülemez.

Bu yarım yüzekle bağlanan toplu sözleşme mücadelesinin yenilgisinin suçu ilk aşamada elbetteki sendikaların en üst yöneticilerine yüklenmelidir. Çünkü onlar, temsil ettikleri çalışanların sınıf temelinde savaşın bilincini yükselteceklerine bunun tersini yapıp, çalışanların patronlarla girişebilecekleri mücadeleden vazgeçirmek ve ıkna etme metodlarını geliştiriyorlar. Yine sendikacılar onlarca yıldan beri burjuvazinin kollektif saldırıla-

rına karşı durabilmek için ,işçi sınıfını "gittikçe güçlenen" sınıf bilinciyle o yöne yani "egemen sınıfın düşmanca tavır ve politikaları"na(18) karşı yetiştirmediler. Okullara gelince, işçilerin ve emekçilerin birer "devrimci" ruhla yetiştiklerini, sendika liderlerinin bir çağrısıyla toplu sözleşmelerin gerçekleşmesi için derhal harekete geçebileceklerini beklemek hayaldir. İşsizlikle tehdit etmeye devam ettikçe buna bağlı olarak zorunlu inişe geçen sosyal alandaki kötüleşme ve korku çalışanları karamsarlığa düşürmektedir. Birçok işçi ve emekçi sendikal alanda aktifleşip mücadele vermekten çekinmektedir. Çünkü yüklendiği bazı sorumluluklar var. Örneğin; banka kredileri, çocukların eğitimi vs. gibi işyerini kayıp etmek korkusunu yaşamaktadırlar. Aynı zamanda patronlar, işyerlerinde belirli toplumsal grupları bir birine karşı kışkırtarak birlikteliklerinin sağlanmasını engellemektedirler. Örneğin; -sağlıklıları hastalara karşı, gençleri yaşlılara karşı, Almanları yabancılara karşı, kadınları erkeklere karşı- işçileri birbirine rakip ederek "bu, şimdiki düzenin yararlandığı can damarıdır."(19) Böylece düşünülen yani barışçıl, üretici, yaratıcı ama sınıfsal çıkarları için her an mücadeleye hazır olmayan bir çalışanlar ordusu gerçekleştiriliyor. Bu şartlar içerisinde sendika politikası belirli düzeyde ürün veren münbit sahada değildir artık. Birçok işletmenin çalışanları bu yöntemlerle bölünerek yüksek mücadele ruhunu kaybetmektedir.

Tamda bu süreçte Alman sendikaları oldukça güncel olan Lenin'in şu tanımlamasına malzeme sunuyorlar: "Reformistlerin, işçiler üzerindeki etkisi ne kadar güçlü olursa, işçiler o derece bilinçsiz ve hareketsiz olurlar. Ve burjuvaziye de o nispette bağımlı kalırlar. Bu durumda da burjuvazi gerçekleşmiş reformaların çeşitli köşelerini kendi istemi doğrultusunda törpüleyerek istediği şekle kolayca sokabilir."(20) Bazı sendikaların üst düzey yöneticileri, egemenlerin ekonomik ve politik küreselleşme dümenlerine daha bir yatkın görünüyorlar. Bazıları ise da-

hada ileri giderek egemenlerin bu yöndeki ideallerini kendilerine malederek ulusal burjuvazinin stratejisini temsile kalkışıyorlar. Dünya pazarlarının ele geçirilmesinin, daha açıkçası bu pazarların bölüşülmesini uluslararası rekabete bağlıyorlar. Sözüm ona "barış zamanı" açıklaması(21) sınıflar üstü birlikte çalışma diye 1998'de yeni ve Yirmialtı Tezden oluşan bir "gelecekteki baş söz sahipliğimiz sözkonusunda öneriler."(22) Bu çalışmaya çeşitli tekellerin üst düzey yöneticilerinin yanında BASF, Daimler-Benz, Nestlé, Ruhr Kömür İşletmeleri, Saar Çelik İşletmeleri, Thyssen, VW ve Kimya, Metal İşveren Birlikleri'nin temsilcileriyle elektrik sanayi temsilcileri, Alman patronların federal düzeydeki örgütünün temsilcilerinin yanında Alman Sendikal Birliği federasyonu (DGB)'nin üst düzeydeki yöreticileri ve DGB federasyonuna bağlı üye sendikaların örneğin Ticaret, Banka ve Sigorta sendikaları, Maden, Kimya, Enerji, Metal ve genel iş sendikalarının temsilcileri bu toplantıda yukarıda sözü geçen Yirmialtı Tezi görüşüyorlar.

Bu bahsi geçen tezlerin içeriği; "değiştirilmiş rekabet şartları"na ekli olarak "artan masrafların baskısı, en yeni tenoloji geresinimi, karar verme süresinin kısaltılması ve bankalarda parayla para kazanan çevrelerinde baskısı sonucu ürünlerin piyasa sürülmsi ve aynı zamanda da yeni yeni pazarların oluşturulması zorunlu hale gelmeli." İstenen "sosyal partner"lik, geliştirilmiş "birleşik işveren kültürü", tüm bunlar "katılanların tümünü işyerlerinin başarısına katkı yapmasına", işletme içi ve (toplu sözleşme) politik ilişkileri, işverenler, kanun yapıcıları yani Alman parlementosu, sendikalar ve işyeri temsilcilikleri "birlikte yeni bir Alman yerel işyerlerinin çıkarlarını geliştirmelidir." Böylece "Alman patronlar" gelecekte de "çıkarları doğrultusunda son söz sahibi olma stratejisini uygulayacaklardır". Bunların gerçekleşmesi amacıyla, gereken "anlaşmalar ve yeni bir işletme içi sosyal anlaşma" bunu da işyeri temsilcilikleri ka-

nalıyla "toplu sözleşmeyle çalışma süreleri ve ücret durumunu birlikte bir paket olarak yerel işyerlerini koruma altına almak amacıyla kararlar içermeli". Bu demetir ki; yeni bir kalite "elastiki" tanımlanabilecek bir toplu sözleşme imkanlarının kapısını aralayacaktır. Ve işyeri anlaşmaları "toplu sözleşmelerle kabul edilmiş esasları ele alıp değiştirebilmek olanakları", tüm bu tezlerin arkasında sendikaların ve çalışanların ikna edilerek Alman işyerlerinin "yerel işletmeleri devamlılık faktörünü" birlikte yaşama geçirmek...

Almanya'nın solcu sendikacıları -sosyalistler ve komünistler- bu tuzakların bilincinde olarak, bunun işçi sınıfına aykırı bir politika olduğunun bilincindedirler. Ama şu anda gerek sendikalarda ve gerekse de işletmelerde yeterli bir etkiye sahip değillerdir. Aynı zamanda da -ilerici güçlerin dayanışmasında noksanlıklar ve- politik ayrılıklar var. Sol grupların bu strateji ve taktik konulardaki noksanlığı bir kenara bıraksak bile; sendika ve işletmelerde etkili olan reformist ve oportonist güçlü kesimin etkisini kırmaya güç yetirememektedir. Bugünkü yakıcı sorunlara pratik ve günlük cevap aramak ve bunu da işçilerin yaşantısıyla bağlamak ve işçilere bu şekilde yardımcı olmak, işçilerin yönünü kendilerine karşı kurulan akıl almaz hile ve tuzaklara çevirmek ve kendilerine yardım etmek, çalışanların patronlara yöneltecekleri istemleri doğru ve amaca yönelik şekilde formüle etmek, işçilerin bilinçlenmesini, onların dayanışmasını geliştirmek ve ortak çıkarları için Almanya'da yaşayan tüm "işçiler bir tek işçi sınıfının, dünya proletaryasının üyesidirler"(23) diyebilmek.. Oportonizmin güçlü oluşunu solun zayıflığına bağlayabiliriz. Çünkü bu durum, işçi sınıfının uluslararası arenadaki savaşım deneyimlerinin teorik olarak genelleştirilmesiyle ilgili değil, ya da büyük sermayenin dünya genelinde aldıkları stratejik kararlarından ziyade daha çok ülkenin çalışanlarıyla işsizleri arasındaki pratik anlamdaki etkisinin eksikliğinde aramalı.

Tamda bu noktada çok önemli bir durum ortaya çıkıyor. Yani politik güçler arası dengenin işçilerden ve emekçilerden yana döndürülmesi gerekiyor. Şunu hemen belirtelim ki de çok önemli, "politik sınıf bilinci" emeğiyle çalışanlara "sadece dışarıdan gelebilmeli" yani "bu şu demektir ki, ekonomik mücadelenin dışındaki bir sahadan, işçi-patron ilişkisinin dışın bir kesimden" de gelmeli.(24)

1968 öğrenci hareketinden sonraki otuz yıl Alman solunun deneyimlerini öylesine açık ve seçik gösteriyorki, "en yüce idealleri bile ekonomik mücadele verenlerle birleştirip kaynaştırılması kavranmadığı hallerde ortaya çıkacak çözümsüzlük beş para bile değer kazanamaz."(25) Onun için komünistler, reformist ideolojinin etkisindeki Alman sendikal hareketinde kendilerin geri çekmeyiyorlar. F.Engels diyorki; "sendikal hareket kapital ile günü birlik mücadele içinde olan ve de öğrenen proletaryanın sınıfsal örgütlerindedir.(26) Dünyanın dört bir yanındaki tekellerin tüm saldırılarına ve de bugünün şartlarına rağmen onlar yine de bu görevlerini sürdürmekte olduklarına göre, pratik sendikal hareketin dışında kalmak demek, dünya kadar problemin karşısında ve işçi sınıfının kendi kurtuluşu yönündeki mücadeleye mobilize etmede bir teslimiyet anlamına geldiği gibi bu aynı zamanda da bir komünist için Marksist-Leninist dünya görüşünden dönüş anlamına gelir. Çünkü bu durum "iki önemli konuyu içermektedir: Birincisi eleştirinin amacı, ikincisi ise, işçi sınıfının devrimci faktör olma isteğidir. Kim ki sadece analiz veya sadece eleştiri ile işe koyulmuyorsa o Marksist dünya görüşünün alanında bilimi çürütmeye çabalayan gülünç bir komediye benzer."(27)

**yararlanılan kaynaklar**

1- K.Marks, ücret, değer ve kar (1865). Karl Marks-F.Engels

(kısaca MEW), yayınlayan Marksist-Leninist Enstitüsü, Almanya Sosyalist Partisi (SED), cilt 16, 1968 Berlin/DDR, Diezt yayınevi, say. 152 (Almancasından)

2- F.Engels, İngiltere'de İşçi Sınıfının Durumu (1845), MEW cilt 2, say. 436 (Alm.)

3- Lenin, Ne Yepmalı? Hareketimizin Yakıcı Sorunları (1901/1902), Lenin Klasikleri (kısaca LW) Marksist-Leninist Enstitüsü SED Merkez Komitesi Hazdinde cilt 7, 1976 Berlin/DDR, Dietz yayınevi, say. 336 (Alm.)

4- Lenin, Marksizm ve Reformizm (1910) LW, cilt 19, say. 336 (Alm.)

5- K.Marks, Uluslararası İşçiler Birliği'nin Hâşet de yapılan 4. Kongre Raporu MEW, cilt 10, say. 3[illegible] (Alm.)

6- K.Marks, Geçici Merkez Komitesi Delegelerinin Bazı Sayılara Cevabı, MEW, cilt 16, say. [illegible] (Alm.)

7- a.g.e. say. 197

8- Lenin, [illegible] İşçi Sınıfı Hareketinin Farklılıkları (1910) LW, cilt 16, say. [illegible]

9- Lenin, Marksizm ve Reformizm (1910) a.a.e., say. 36[illegible]

10- Walter Ulbricht, Sendika Hareketin Güncel Sorunları, Berlin 1927, Sendikalar Üzerine Konuşmalar ve Yazılar cilt 1 1922-1945-1953

11- Lenin, Bü[illegible] (1[illegible]) LW, cilt 29, say. 403/409 (Alm.)

12- Rosa Lüxemburg, Reformlardan (Olabilirlik), Oportonizm (1898) cilt 1, say. [illegible]

13- K.Marks, Friedrich Bolitev'e Mektup (1871) cilt 33, Say. 332.

14- a.g.e.

15- a.g.e. say. 333

16- a.g.e.

17- K.Marks, Politik Ekonominin Eleştirisi (1867) cilt 23, say.

18- K.Marks, F.Bolltey'e ... say. 332

19- F.Engels, İng. İş. Sın. Dur. (1845) say. 436

20- Lenin, Marksizm ve Ref. say. 364

21- Birinci dünya savaşı sırasında krallık Almanyası'nda sessiz kalış anlaşması vardı. "Burgfriden (Şato Sessizliği) denen şey o zaman sendikalarla işverenler arasında kararlaştırılmış.

22- Ortak karar önerileri, (Hans Böckler Vakfı) sendika dergisi, sayı 6, 1998, say. 19/23

23- Lenin, Rus Sosyal Demokrasisinin Görevleri (1897) cilt 2, say. 331/332

24- Lenin, Ne Yapmalı? say. 436

25- Lenin, Halkçı Ekonominin İçeriği ve Bay Struve'nin Kitabının Eleştirisi (1894-1895) cilt 1, say. 403

26- F.Engels, August Bebel'e Mektup (1875), cilt 34, say. 128

27- Rosa Luxemburg, Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi, Parti Kongresi konuşması 13 Mayıs-1 Haziran 1907 Londra,cilt 2, say. 224

# İşçi Sınıfı ve Sendikalar Üzerine Görüş ve Öneriler

**Serkan İnan**

Yeni bir binyıla, yeni bir yüzyıla giriyoruz. Dünyanın hemen her yerinde kapitalist-emperyalist sömürü, emek cephesine saldırılar tüm hızıyla devam etmektedir. Son yıllarda dünya genelinde işçi sınıfının mücadelesi açısından bir yılgınlık var. Özelikle de gelişmiş kapitalist ülkelerdeki sol hareketlerin emperyalizmin bakış açısına saplanıp kalması, işçi sınıfının duraganlık ve yılgınlığını etkileyen önemli faktörlerdendir.

Dünya geçtiğimiz yüzyılda önemli ve hızlı gelişmeler yaşadı. Bu değişimler önümüzdeki yüzyılda da devam edecektir. Bu değişimleri dayanak alan sermaye, işçilere ve işçi örgütlenmelerine (sendikalara) saldırılarını dünyanın her yerinde hızla de-

www.direnisvakfi.org

vam ettirmektedir. Sermaye, Sovyetler Birliği ile Orta ve Doğu Avrupa'daki değişimleri/geriye dönüşleri de saldırılarının malzemesi haline getirip, kapitalizmi insanlığın mutlak ve değişmez sistemi gibi göstermeye çalışıyor.

Son yüzyılın değişimlerinin, globalleşmenin ve "bilgi toplumu"nun sendikaları tamamen yok edeceği veya işlevsiz kılacağı iddia edilmekteydi. Oysa bunun hiç de böyle olmadığını görüyoruz. Gelişmeler, dünya üzerinde insan, emek ve adaletin tek garantisinin örgütlü toplumların varlığıyla mümkün olacağını ispat etmiş durumdadır. Bu örgütlülüğün bir garantisi de - hatta en önemli garantisi- sendikalardır.

Sistem, Yeni Dünya Düzen(sizlik)i'nin bir parçası olarak işsizliği arttırmaya, sendikasızlaştırma gibi politikaları egemen kılmaya çalışmaktadır. Sendikal hareketi yetersiz hale getiren sebeplerin başında üretimdeki ve beraberinde teknolojideki nitelik değişimi gelmektedir. Bu değişim, üretimde esnekliği ve işsizliği hızla tırmandırmıştır. Bunun sonucunda sendikalı çalışan sayısında bir düşüş ve gerileme yaşanmıştır. Bu da emekçilerin sendikalarda rol alma cesaretini kırmış ve sendikaları güçsüz yapılara dönüştürmüştür.

Bütün bunlara bir de tek kutuplu dünyada egemen sistemin emek hareketi karşısındaki ideolojik ve politik saldırıları eklenince sendikalar daha da güçsüzleşmeye başlamıştır. İdeolojik bombardıman, dünya ölçeğinde kimi yerde şiddetle kimi yerde de şiddetin dozu düşürülerek devam etmektedir. Tüm bunların karşısında geleneksel sendikal hareketler meşruluğunu sınıf yerine devletten almaya başlayınca da sendikalarda olması gereken dinamizm yerini duraganlığa bırakmıştır. Bu durum sendikaların sisteme karşı boyun eğmesine yol açmıştır. Sistem ise bunu fırsat bilip, dünyanın her yerinde özelleştirmeyi hızla hayata geçirmiştir. Dünyanın birçok ülkesinde anti-demokratik yasalar hayata geçirilmiş, haklar budanmış, bireycilik hayatın

her alanına sokulmuştur. Bütün bunların siyasal kimliği de hazırdı: Yeni Dünya Düzen(sizliğ)i.

Ancak bütün bu olanlara rağmen sendikalarda bir çöküş söz konusu değildir. Dünya genelinde 1960-70'li yıllarda hızla gelişen -ki o günün dünya konjonktörü buna müsaitti- sendikal hareketler 1980-90 arasında aynı şekilde bir düşüş ve duraganlık yaşadılar. Bu duraganlık dönemseldi ve son yıllarda da aşılmaktadır. Sendikalar emeğin yegâne örgütleri olma özelliklerini yeniden kazanmaktadırlar.

21. Yüzyıl'a girerken dünyanın efendisi olduğunu sanan ABD'de son olarak Dünya Ticaret Örgütü'nün Seattle'de yapılan üçüncü toplantısı karşısındaki tepki, emek hareketi ve onun örgütlülüğünün bir ürünüdür. Çünkü bu eylem AFLCIO sendika konfederasyonu tarafından örgütlenmiştir. ABD'nin dört bir yanından gelen ve sayıları 50 bini aşan eylemci kitle Seattle'de tarih yazdı. Dünyanın efendisi ABD beklenmedik bir tepki ile karşılaştı. Hem de kendi topraklarında. Ve toplantı fiyasko ile sonuçlandı. Ancak bu eylemliliğin sonucunda bir şey gözden kaçmamalı! O da şu; Seattle'de yapılan eylem dünyanın diğer ülkelerindeki emekçi hareketlerden beklenen cevabı ve desteği alamamıştır. Bu durum emek hareketinin dünya üzerindeki koordine eksikliğini ve zaafını göstermektedir. Son ABD eylemi sendikaların görevinin salt toplu iş sözleşmesi yapmak olmadığını ortaya koymaktadır. Artık, sendikalar bağımsız sınıf politikası doğrultusunda mücadele veren örgütler haline gelmelidir.

Üretimdeki teknik ve nitel değişim işçi sınıfını da nicel ve nitel olarak geliştirmiştir. Sendikalar gücünü, enerjisini ve meşruluğunu devletten alma yerine sınıftan almalıdırlar. O zaman emek örgütü olabilirler. Yani sarı devlet sendikacılığı yerine tek alternatif sınıf sendikacılığıdır. Sınıf sendikacılığı sermayenin baskı ve sömürüsünden zarar gören diğer emekçi tabaka ve kesimlerin sorunlarına da sahip çıkıp, onların adeta fiili öncülüğü-

nü de yapmalıdır. Seattle örneğinde olduğu gibi, sermayeden zarar gören her kesimle birlikte sendikalar yan yana bir duruş sergilemelidirler. Ayrıca işçi sınıfı ve onun örgütü olan sendikalar, enternasyonal bir yapılanmayı da bugünden önlerine koyma göreviyle yüzyüzedirler. "Küresel kapitalizme karşı küresel başkaldırı" (T.Atmaca, F.Yaşam, sayı 45, sayfa 2) da böyle sağlanabilir.

Sendikaların bir diğer işlevi de sosyalizmin ayrılmaz bir parçası olmalarıdır. Daha doğrusu sendikalar, yaşam standartlarını koruma, çalışma koşullarını iyileştirme, işgücünü örgütleyip kapitalist saldırılara karşı koyma görevlerine "sosyalizmin okulları" olmayı da eklemelidirler. Yoksa, sendikalar işçilerin ilk sınıf eğitimi aldıkları "temel örgütlenme merkezi" olmaktan çıkarlar. Sınıf hareketinin siyasallaşmasının adımları da ancak bu bilinçle atılabilir.

## Türkiye işçi sınıfı ve sendikalar

Bilindiği gibi kapitalizmde, en genel tanımıyla işçi sınıfını, işgücünden başka satacak bir şeyi olmayan bireyler oluşturur. Türkiye'de de işçi sınıfı nicel ve nitel olarak hızlı bir gelişme içindedir. Kafa emeği-kol emeği ya da mavi yakalı-beyaz yakalı gibi ayrışmaları işçi sınıfı ve kamu emekçileri son yıllarda meydanlardaki eylem pratiği ile aştı. Yakası hangi renkte olursa olsun işçi sınıfı ile burjuvazi arasındaki temel çelişki, artı değer üzerinde yoğunlaşan çelişkidir. Bu çelişki dün vardı, bugün de var. Kapitalizm varoldukça da olacaktır.

Türkiye'de sermayenin sarıldığı siyaset, doğası gereği ABD emperyalizminin dayattığı "YDD ve küreselleşme" anlayışına paraleldir. Bu dayatmalar ve özellikle 1999 yılı sonlarında IMF'ye vaadedilenler ile karşılığındaki IMF reçetesi 2000'li yılların ilk günlerinden itibaren meyvelerini verecektir. Bu siyase-

tin doğal sonucu olarak baskıcı politikalar yaşamın her alanında hissedilecektir. İşsizleştirme hızla artacaktır. AB aday üyeliği Türkiye'ye hiçbir şey kazandırmayacak, tersinden çok şey kaybettirecektir.

Hükümetin üç yıllık stand-by anlaşması sözde IMF'nin 4 milyar dolarlık yardımı karşılığında kabul edilmiştir. Bunun karşılığında da Türk hükümeti, özellikle özelleştirme konusunda efendilerine garanti vermiş, hatta bunu bir programa oturtmuş durumdadır. Özelleştirme, tarımsal desteklemenin IMF'nin belirlediği rakamlar çerçevesinde belirlenmesi, memur maaşlarının yüzde 25 ile sınırlandırılması, Ağustos 99'da uluslararası tahkimin kabulü ve daha neler neler... Bütün bunlar işin ilk adımları ve daha arkası da var. Tüm bunlar sermayenin bekçileri TBMM, hükümet ve diğer kuruluşların 2000 yılından sonra yapacakları dönem ödevleridir.

Bu ödevlerin emek cephesine yansıması nasıl olacaktır, kısaca ona bakalım. Burada işçi, emekçi, köylü, kısaca halklara yönelik bir iyileştirme söz konusu değildir. Bunlar emperyalizmi rahatlatacak iyileştirmelerden başka bir şey değildir. Enflasyonun düşürülmesi söylemi tamamen bir aldatmacadır. Emekçilerin baskı altına alınması üzerine oluşturulacaktır. Kısacası emekçilerin payına düşen, daha çok baskı, daha çok işsizlik, daha çok zam ve sömürü, ama daha az adalet olacaktır.

Ekonomik bunalımlar, özelleştirme ve göçler işsizliği hızla arttıracaktır. Ancak bu süreç, yani sınıflararası uçurum artı işsizleştirme emek cephesine yeni yeni unsurlar katacaktır. İlk aşamada kentlerde işsizlik olarak ortaya çıkan yığılmalar, belli bir süreç içinde "vahşi kapitalizm"in doğrudan veya dolaylı sömüreceği işgücüne dönüşecektir. Bununla birlikte sermaye her dönem olduğu gibi işçilere ve sendikalarına karşı daha saldırgan bir politika izlemeye başlayacak ya da önümüzdeki dönemde çıban başı sendikalar olarak gördüğü KESK vb. oluşumları

ehlileştirip tümüyle düzene bağlamaya çalışacaktır.

## Sendikal tablo

Sendikalar gerek dünyada gerekse Türkiye'de önemli yapısal değişimler yaşamaktadırlar. Bir kısmı (yukarıda söylediğimiz gibi) düzene bağlanmış, bir kısmı da özellikle de KESK'e bağlı sendikalar düzen açısından henüz dize getirilememiş durumdalar. Buna karşı KESK ise ciddi örgütlülük oluşturmasına rağmen hala "dernek" "sendika" ikilemi arasında yalpalayıp duruyor. Bu durum KESK'in aşması gereken handikaptır. Hemen hemen tüm sendikaların günübirlik işlerinin dışında, ciddi olarak sınıfın önüne koydukları kısa, orta ve uzun vadeli hedefleri yok denecek kadar azdır. Bu tarzsızlık, sınıfı yaşamın emekçi kimliği ile kavranmasından uzaklaştırmıştır. Avrupa Birliği'ne, Tahkim'e, IMF reçetelerine karşı ciddi bir duruşun sergilenememesinin sebeplerinden biri de budur.

12 Eylül faşist darbesi sonrasında sendika yöneticilerinin işten atılması örgütsüzlüğü önemli oranda etkilemiştir. İşçi sendikalarının kendini yenilemeyip "devlet sendikacılığı" yapmaları, emperyalizmin ve işbirlikçilerinin ekonomik terörüne karşı demokratik mücadeledeki yerlerini belirleme konusunda hayata ve somut şartlara denk düşen politikalar ve mücadele tarzı geliştirmemeleri, Türkiye işçi sınıfının ve sendikal yapıların gelişmesine engel olmuştur. Bu günümüzde de devam etmektedir. İşte "Kürt sorunu" konusundaki tavırsızlık, sendikaların tutarsızlığını ortaya koyuyor.

Bir diğer olumsuzluk; Türkiye sendikacılığının uluslararası sendikacılıkla ciddi iletişim ve işbirliği eksikliğidir. Ayrıca uluslararası sendikalarla güçbirliği de hemen hemen yok denecek kadar azdır.

Yukarıda söylediğimiz ve daha başka sebeplerin de varlığıy-

la, sendikalar demokrasi ve siyasal özgürlükler sorununda -ki tüm sorunların kaynağı burada yatıyor- ne taraf olabildi, ne de söz, yetki ve karar sahibi olabildi. Bütün bunlar sloganları süsleyen sözler oldu. Bu durum, aslında sınıf ideolojisinin üretim merkezi olması gereken sendikaları adeta "devlet ideolojisi"nin değişik versiyonlarını (örneğin; burjuva demokrasisi gibi) üreten alanlar haline geldiler. Sınıfın sendikalara küsmesinin bir nedeni de budur. Sınıf ile sendikalar arasındaki kopukluk, "devlet sendikacılığı" anlayışının sendikalara egemen olmasından kaynaklanıyor. Bu yapılanma nedeniyle işçi sınıfı daha ileri istemlere (örneğin; siyasal iktidar mücadelesine) motive edilememiştir.

## Yapılması gerekenler

Sendikalar bir program çerçevesinde, kısa, orta ve uzun vadeli hedefler doğrultusunda bir eylem hattını bugünden oluşturmalıdırlar. Bunun için:

1- Sendikasızlaştırmaya, yoğun sömürüye engel olacak bir eylem hattı örülmeli;

2- Günümüzde çözümü siyasal alana kaymış (Kürt sorunu gibi) sorunlar karşısında net tavır geliştirilmeli ve sorunların çözümü için mücadele edilmeli;

3- Yerel sendikal örgütlülükler güçlendirilmeli, 1995 yılındaki kamu grevleri sırasında oluşturulan bölge ve il komitelerinin daha güçlüleri oluşturulmalı, illerde sendika şubeleri ve işyerlerindeki temsilcilikler arasında iş ve güç birliğine gidilmeli, hatta mümkünse ortak örgütlülükler yaratılmalı;

4- Sendikalar kadın, çocuk ve genç işçi birimlerini oluşturup daha faal hale getirilmeli;

5- Sendikaların haber merkezleri oluşturulmalı (işçi sınıfı ve

halkın çıkarlarını koruyan, emekçileri doğru bilinçlendirecek ve sendika üyelerini eğiten bir televizyon kanalının oluşturulması, bir günlük gazetenin çıkarılması vb);

6- İşçi sınıfı ve kamu emekçilerinin ortak platformlarda mücadele etme zeminleri yaratılmalı ve bugünden bu ilişki ağı örülmeli;

7- 17-18 Haziran direnişinde 150 bin kişiyle Ankara Kızılay meydanını işgal eden kamu emekçileri verdikleri mücadeleyle işçi sınıfının bir parçası olduğunu ispatladılar. Türkiye'deki işçi-memur ayrımına artık son verilmeli;

8- Sendikaların işleyiş ilkelerindeki "demokratik merkeziyetçilik", Ali-Cengiz oyunlarından uzak, "taban" esası tutulmadan işletilmeli;

9- "İnsanın olduğu her yerde politika vardır ve sendikalar da politik örgütlülüktür" ilkesinden hareketle, sendikalar a ya ya b parti veya örgütünün değil, sınıfın direkt ideolojik üretim merkezleri haline getirilmeli;

10- Sendikalarda emekten yana siyaset yapılmalı, üyelerin siyaset yapma özgürlüğü engellenmemelidir.

## Sonuç olarak

Unutulmaması gereken çok önemli bir konu var: Mücadeleleri birleştirmek, ortak sorunlara karşı ortak mücadeleyi geliştirebilmekten geçer. İşçiler, kamu emekçileri, kadınlar, öğrenciler, varoşların yoksulları, ulusal istemlerine ulaşamamış Kürtler, meslek örgütleri (tabipler, mimarlar, mühendisler, avukatlar vs.) kapitalizme karşı bir araya gelmenin yollarını tartışıp, kapitalizme alternatif, emeğin iktidarı olan sosyalizmde buluşmanın mücadelesini vermelidirler. Ya kapitalist sömürü ya da adaletli toplum olan sosyalizm. Başka yol yok.

# İşçi Sınıfı Hareketi ve Güncel Olanaklar

Uğur İşlek

Sermaye saldırılarının yoğunlaştığı ve emek cephesinin bu saldırılara etkili yanıtlar üretemediği koşullarda işçi sınıfı hareketi adına "güncel olanaklar"dan söz etmek bir paradoks gibi algılanabilir. Oysa, işçi sınıfı adına üretilen umutlar her zaman bu türden "sıkışma" koşullarının ürünü olmuştur. İşçi sınıfı hareketi bugün bir "sıkışma" içindedir ve bu "sıkışma"dan umut çıkarmak ise sosyalistlerin sorumluluğudur.

Sermayenin sınıf güdüsü oldukça güçlüdür. Geçilen süreçte de oldukça net ve kararlı görünmektedirler. İhtiyaçları doğrultusunda sınır tanımamakta, bütün dayatmalarını sınıfsal bir perspektif üzerine yerleştiriyorlar. Ekonomik/politik/ideolojik

www.arsivakurdi.org

bir bütünsellik içinde sarmalanan saldırıları insanlık adına "yeni gelecekler" olarak yutturulmaya çalışılıyor. Perspektif netliği ve bütünlüğü sermayeyi her geçen gün daha da cüretkârlaştırıyor.

Emek cephesi adına yaşanan sıkışma ise çok boyutludur. Bir taraftan saldırılara yanıt vermek durumundadır, diğer taraftan bir karşı saldırı ile kendisine alan açmak zorundadır. Ancak, ne saldırılara etkin yanıtlar verilebilmekte, ne de bir karşı saldırı projesi geliştirilebilmektedir. Böylesi bir kuşatılmışlık altında devinen işçi sınıfı hareketi, kendi sorunlarını bu sıkışma içinde biriktirmekte, açmazlarını derinleştirmekte ve cılız arayışları içinde de yenilgi psikolojisini gün ve gün yeniden üretmektedir.

Sermaye, yeni bir yüzyıla sınıf mücadelesinde elde ettiği mevziler ile girmektedir. İhtiyacı ise daha çok başarıdır. Daha çok başarı için projelerini tam bir kararlılıkla hayata geçirmekte ve hiçbir tereddüte mahal bırakmadan saldırmaktadır. Felaket tellallığı yapmak gerekmiyor ama 2000 yılı emekçiler adına felaketlerin bastıracağı bir yıl olacaktır. Gidişat ve veriler bu doğrultuda çok ciddi ipuçları niteliğindedir.

Geriye gidenler, dibe vuranlar, sıkışanlar silsilesi içinde emek cephesi bu toz duman bulutu içinde önünü görmeye, önünü açmaya çalışmaktadır. Bu doğrultudaki arayışlar kimi zaman birbirini dışlayan nitelikler barındırsa da yoğunlaşmaya başlamıştır. Bu arayışların birer çıkış kanalına dönüşmesi ise başlı başına siyasi iradelerin müdahaleleri ve sınıf siyaseti/sınıf örgütü pratiklerinin ürünü olabilecektir.

Sosyalist hareketin sorumluluğu sürecin akışını verilerinden bağımsız olarak ters yüz etmektir. Umutlarımız buradan türeyecek, burada güçlenecektir. Güncel olanakların anlamı tamı tamına budur.

## Sermaye saldırılarının anatomisi

Sermaye sınıfı , sermaye birikim ihtiyaçlarını karşılamak ve düşen kâr oranlarına çözüm üretmek adına başlıca üç gündemi önüne koymuştur;

Bir; üretim süreci yenilenmelidir,

İki; sosyal (toplumcu) olgular tasfiye edilmelidir.

Üç; toplumsal kriz dinamikleri bertaraf edilmelidir.

Bu yönelimleri doğrultusunda projeler üretilmiş ve hayata geçirilmeye çalışılmaktadır. Uluslararası tahkim, esneklik, özelleştirme ve sosyal güvenlik mekanizmalarının tasfiyesi bu projelerin güncel karşılıklarıdır. Sermaye bu politikalarla işçi sınıfına saldırmakta ve kendi adına "yeni bir gelecek" yaratma heyecanı taşımaktadır.

Sermayenin güncel ihtiyaçlarının başında sermayenin uluslararası ve ulusal düzeyde mümkün olduğunca serbest hareket etmesi gelmektedir. Bu serbestinin önündeki engeller birer birer kaldırılmakta ve bertaraf edilmeye çalışılmaktadır. Bu doğrultuda üretim süreci yeni normlara oturtulmaya çalışılmaktadır. Sermayenin "keyfi uygulamaları" iktidar olanakları sayesinde her daim olmuştur. Ancak, bu kez sermaye, keyfiyetini mümkün olduğunca bir bütünlük ve gelecek kurgusunun içine yerleştirmeye çalışmaktadır. Bu çaba öncelikle uygulamaların hayata geçirilmesinin önündeki hukuki ve fiili engellerin temizlenmesi çabasıdır.

Çok Taraflı Yatırım Anlaşması ya da bilinen kısaltmasıyla MAI, sermayenin uluslararası anayasası niteliğini taşımaktadır. Temelinde emperyalistlerin yatırım yaptıkları her coğrafyada sermayenin çıkarlarının korunması yatıyor. MAI, OECD içerisinde geliştirilen bir projedir. Önceleri bu proje Dünya Ticaret Örgütü içinde geliştirilmesi planlanan bir anlaşma imiş. Ancak sonrasında OECD kapsamına alınmış ve 29 ülke arasında tartışmaya açılmış. Tartışma başlıkları 1997 yılında kamuoyuna ma-

lolmuş ve tepkilerle karşılanmıştı.

Dünya Bankası'nın bir bileşeni olarak kurulan MIGA ise uluslararası yatırımları mutlak bir güvence altına alan sigorta şirketi işlevini görüyor. Buna göre emperyalistler yatırımlarının ilgili ülkede karşılaşacağı risklere karşı MIGA tarafından garanti altına alınmış oluyor. MAI ve MIGA ile birlikte, işçi sınıfı; özelleştirmenin hız kazanması, ülke kaynaklarının talan edilmesi, sendikasızlaştırma, sermaye denetiminin ortadan kalkması, ve bağımsızlığın yitirilmesi boyutlarıyla birlikte ciddi ve çok boyutlu bir saldırıyla karşı karşıyadır.

Uluslararası Tahkim ile emperyalizm, kıskacı altına aldığı ülkeleri, ekonomileri, hukuk sistemleri ve politikaları ile tamamen teslim almak istemektedir. Tahkimin aslında kapitülasyonlardan hiçbir farkı yok. Tahkim, herhangi bir anlaşmazlıkta ulusal hukukun hiçbir yaptırım gücünün olmadığı, hukuk kurallarının tamamen emperyalist çıkarlar doğrultusunda uygulandığı bir anlaşma ve emekçilere, onların ürettiği değerlere, yani tamboy sınıfa saldırıdır.

Sırada ise, ISCID gibi anlaşmalar beklemektedir. ISCID, Dünya Bankası bünyesindeki bir kuruluştur ve ajansı ile yatırım yapılan devlet arasındaki anlaşmazlıkları kendi kuralları içinde tahkimle çözmeye çalışıyor.

Esneklik ise, esas olarak patronların daha itâatkâr bir işçi sınıfı ihtiyacını anlatıyor. Sermaye sınıfının emek sömürüsünü artırmasının ve yoğunlaştırmasının aracı olacak şekilde, başta üretim sürecinin kendisine yönelik olmak üzere ekonomik, sosyal, siyasal ve ideolojik bütün alanlarda gerçekleştirilen eleştiri ve yeni arayışların uzanımı olarak esnek üretim savunulmaya başlandı.

Esneklik, Avrupa'da bir kavram olarak ilk kez 1970'li yıllardaki petrol fiyatlarında ani artışlarla patlak veren ekonomik krizin bir sonucu olarak gündeme gelmişti. Türkiye'de ise, sen-

dikaların gündemine esas olarak 1994 krizi ile girdi. Kriz koşullarından çıkmak için herkesin bedel ödemesi gerektiğini iddia eden Sermaye, işçi ve sendikalardan kimi taleplerde bulunmuştu. Taleplerin arasında çalışma düzeninin esnekleştirilmesi de yer alıyordu. Bu talep krizden çıkana kadar geçici olarak uygulanacak bir model olarak sendikaların önüne koyuldu ancak çok daha öncesinden itibaren bu tür çalışma modeli Sermaye'nin gündemindeydi ve bir model olarak da kabul ettirilmeye çalışılıyordu. Özellikle işkolu grup toplu iş sözleşmeleri dönemlerinde patron örgütleri, bu modeli her defasında pazarlık masasına getiriyorlardı. Kimi zaman sendikaların ve işçilerin tepkileriyle karşılaşan bu dayatmalar, bir taraftan adımları atılarak da işyerlerine taşınmaya başlamıştı.

Üstelik Türkiye söz konusu olduğunda, emekçi haklarının ayan beyan ayaklar altına alındığı bir ülkede fiili bir esneklik zaten söz konusuydu. Bir işyerinde kötü gidişatın her türden bedeli işçilere ödettiriliyor, olağan zamanlarda da patronların keyfi uygulamaları diz boyu sürüyordu. Sürdürülen ve gündeme getirilenler üzerinden aslında bu tür keyfi uygulamaların resmileştirilmesi sağlanmış olacaktı. Diğer taraftan kapitalizmin uluslararası düzlemdeki krizinden çıkışı için üretim süreci genel olarak yeni modellere oturtulmaya çalışılıyordu. Türkiye gibi ülkelere biçilen roller üzerinden de süreç pekiştirilmiş ve uyumlulaştırılmış olacaktı.

Esneklik, kapsamı oldukça geniş ve yalnızca üretimle sınırlı olmayan bir alandaki değişiklikleri tanımlamak için kullanılıyor. Emek sürecinde ve onun birinci dereceden bağlantılı olduğu tüm, mevcut yapılarda bir değişimi ifade ediyor. Değiştirmek istedikleri, üretim sürecinin eski kalıpları ve alışkanlıklarıdır. Bu kalıp ve alışkanlıkların katı düzeni yumuşatılınca, teknolojinin de sunduğu olanaklar eşliğinde esneklik uygulamaları adeta toplumsal yaşantının tümünü değiştirebilecektir.

Sosyal devletin tasfiyesi, sermaye yönelimlerinin esas olarak politik ve ideolojik olarak sarmalanması için işletilmektedir. Tasfiye süreciyle ilişkili yürütülen uygulamalar, merkezi planlanlamanın ve devletin sorumluluklarının bütünüyle unutturulmasına yönelik hayata geçirilmektedir. Uygulamaların teknik olarak gerçekleşmesi neredeyse olanaksızdır ve her devleti küçültme operasyonu, diğer tarafından, devleti bir başka ihtiyaç üzerinden tahkim etmektedir. Ancak işletilen süreç toplumsal bir tahribattır.

Söz konusu dayatmaların toplumsal yaşantıdaki karşılığı ancak ve ancak kriz dinamiklerinin bertaraf edilmesiyle yakalanabilir. Sermayenin uluslararası ve ulusal düzeyde kriz dinamiklerini bertaraf etme çabası aynı hızda sürmektedir. Bir dizi toplumsal kriz dinamiği, kriz dinamiği olmaktan çıkarılmaya çalışılmaktadır. Kürtler, çeteler ve yobazlar birer toplumsal kriz dinamiği olmaktan çıkarılmaya çalışılıyor ve kriz dinamiklerinin çözülmesi süreci aynı zamanda bu başlıkların sistemi tahkim eden niteliklerinin öne çıkarılmasıyla bütünleştirilmeye çalışılıyor. Herbirisinin emekçi dinamiği ile buluşmasının önüne geçilmesi ise temel ihtiyaçları. Ancak kapitalizm krizlere mahkumdur ve bu süreç, kapitalist/emperyalist sistem adına aynı zamanda yeni kriz dinamiklerine yol alıştır.

Sermaye, bu süreçte en temel kriz dinamiğinden yani sosyalist sistemin bir sistem olarak varlığından kurtulmuş olmanın rahatlığıyla ve özgüveniyle hareket etmektedir. İki sistem arası rekabet koşullarının sosyalizmin "yenilgi"si ile sonuçlandığı bir dünyada, emperyalizm sınır tanımayan bir fütursuzlukla yüklenmiştir. Her taraf kandır, her taraf emekçi kanıdır.

Sermaye saldırılarının emek cephesi açısından karşılıkları özellikle şu başlıklarda kritik özellikler taşımaktadır;

Bir; Vahşi kapitalizm koşullarına geri dönülmektedir.

İki; İşçi sınıfı örgütsüzleştirilmektedir.

Üç; İşçi sınıfı ile sosyalist hareket arasındaki tüm bağlantılar koparılmaya çalışılmaktadır.

Vahşi kapitalizm koşullarına geri dönüş, işçi sınıfının onlarca bedel ödeyerek kazandığı hakların gaspedilmesini ifade etmektedir. Üretim ve emek örgütlenmesi sermayenin mutlak keyfiyetine terkedilmektedir.

Örgütsüzleştirme ise tam bir operasyon niteliği taşımaktadır. Bu operasyon doğrudan örgütlenmelerin dağıtılmasının yanısıra, örgütlenme zeminlerinin kuşatılması ve etkisizleştirilmesini de içermektedir.

İşçi sınıfı ile sosyalist hareket arasındaki bağlantıların koparılması, varolan güçlü bağlantıların çökertilmesi biçiminde yaşanmamaktadır. Böyle bir bağdan da söz edilemez zaten. Ancak aynı anlama gelmek üzere, sıkışmanın ve potansiyel tepkisellikllerin sosyalist hareketle buluşmaya açılan yönlerinin kapatılması anlamını taşımaktadır.

## Emek cephesinin sıkışması

Emek cephesi, sermaye karşısında sıkışmış bir görüntü sunmaktadır. Sermaye saldırılarına etkili bir yanıt üretilememektedir. Her geçen gün geriye gidişi beslemekte, emek cephesini çok daha çetrefilli bir sıkışmanın içine sürüklemektedir.

Sıkışma, emek cephesinin aşağı yukarı her noktasına sirayet etmiştir. Sendikalardan, emekçi partilerine, aydınlardan sanatçılara kadar her noktası bu sıkışmadan payını almaktadır. Emek cephesinin unsurlarının hareket alanları daralmakta ve bu saldırılara karşı çekildikleri noktalarda kendi başlarına çıkış aramaya mahkum edilmektedir.

Geriye gidenler, saldırıların yoğunlaşması ile birlikte emek cephesini bir dizi deformasyona da açık hale getirmektedir. Sal-

dırılara karşı ayakta kalma çabası, yenilgi psikolojisi içinde "reddediş"leri palazlandırmaktadır. Emek cephesinin yılgın,. yorulmuş unsurları mücadele birikimlerinin birçok ögesini artık kendisine engel olarak görmekte ve bu engellerden kurtulmaya çalışmaktadır. Kurtulmaya çalıştıkça da deformasyona daha da açık hale gelmektedir.

Emek cephesinin unsurları içinde sıkışma kendi özgünlükleriyle de yüklenmektedir. Söz konusu sıkışmanın tipik ilk görüntüsü sendikaların karşı karşıya kaldıkları durumdur. Sendikalar bugün dibe vurmuştur ve bu dibe vuruş iki somut kanıtıyla birliktedir;

Bir; sendikalar ciddi oranlarda üye kaybına uğramışlardır.

İki; sendikaların toplumsal ağırlıkları önemli ölçüde yitirilmiştir.

Sendikaların karşı karşıya oldukları tablo belki de kendi tarihsellikleri içinde hiçbir zaman bu kadar vahim bir görüntü sunmamıştı. Öyle görünüyor ki, sermayenin kurgusundaki "yeni gelecek"te sendikalara yer yoktur. Sermayenin bütün saldırıları şu ya da bu şekilde sendikasızlaştırma operasyonuna dönüşmekte ve sonuçlarını ilk elden sendikalar üzerinden göstermektedir.

Sendikaların sıkışması başlıca şu yönleriyle tartışma başlıkları açmaktadır;

Bir; kimileri bu sıkışmayı geleneksel sendikal yapıların artık yetersiz kalması ile açıklamaktadır. Çözüm olarak ise geleneksel yapının terkedilmesi, değişenlere uyum sağlaması önerilmektedir.

İki; kimileri bu sıkışmayı sendikaların tükenmesi olarak yorumlamakta ve çözüm olarak da sendika-dışı yapılanmalara işaret etmektedir.

Üç; kimileri ise, sıkışmayı sendikaların varlık gerekçelerinden, yani mücadeleciliklerinden ve sınıf örgütü kimliklerinden

giderek uzaklaşmasının kaçınılmaz bir sonucu olarak görmekte ve çıkış için sendikaları geleneksel kimliklerine sahip çıkmaya davet etmektedir.

Gerçekten de, sendikaların ne oldukları, ne işe yaradıkları tarihleri boyunca tartışılmıştır. Ancak bugün yürütülen tartışmalar sendikaların dibe vurduğu bir süreçte yapılmaktadır. Sınıf mücadelesinin önemli alanlarından birisi olan sendikal mücadele alanında tartışmalar aynı zamanda sınıf mücadelesinin nasıl algılandığı ve kavrandığına da ışık tutmaktadır. Sendikaların durumunun betimlenmesi ve yakın geleceklerinin tanımlanması doğrultusunda yürütülen bu tartışmalar, giderek siyasi ve ideolojik boyutları güçlenen tartışmalar niteliği kazanmaktadır. Bu tartışmalarda işçi sınıfı siyaseti ve işçi sınıfı ideolojisine içkin ögeler, sendikaları yapılarından tutun da işlevlerine kadar sarıp sarmalamalıdır.

Diğer taraftan sendikalar her türlü saldırı sürecinde olduğu gibi savunma hattına çekildikçe birleşmeleri çözüm olarak daha fazla önemsemektedir. Aynı işkollarındaki birleşmelerin ötesine de uzanan birleşme önerileri, artık farklı işkollarını da kapsamakta ve daha da ötesi konfederasyonal birleşmeleri de gündeme getirmektedir.

Sendikalar için sıkışmanın kaynağı esas olarak sendika-siyaset ilişkisinin solun, sosyalist hareketin kulvar dışına itilidiği koşullarda kurulmaya çalışılmasıdır. Sosyalist hareket ile sendikalar arasındaki mesafenin haddinden fazla açıldığı, bu açılmanın giderek bir yabancılaşma ürettiği koşullarda, sendikaların sadece, sorunlarla değil açmazlarla da karşılaşması kaçınılmazdır.

Emek cephesinin diğer unsurları açısından da bu tablo, aşağı yukarı aynı sıkışma ögelerini içermektedir. Aydınlar ve sanatçılar, işçi sınıfı siyasetinden ve ideolojisinden bu denli yalıtıldıkları bir süreçte, kendileri de bu cenderenin içine sürüklenmek-

ten kurtulamamışlardır. Üretimlerinin kısırlaşmasının yanısıra, toplumsal gelişmelere emek cephesi, aydınlık, sanat ve bilim adına müdahil olma yeteneklerini yitirmişlerdir. Aydın ve sanatçıların verili durumunun özellikle 12 Eylül sonrası sürecinin tahribatlarıyla ilişkisi açıktır. Yanlış anlaşılmasın, 12 Eylül'cülerin saldırıları ile değil, aydın ve sanatçıları örgütsüzlüğe mahkûm kılmaları ile bu tahribat yaşanmıştır. Ne yazık ki, sol ve sosyalist hareket adına söz söyleme hakkını kendinde bulanlar, örgütsüz aydın ve sanatçıyı yüceltmişler, tahribatın derinleşmesine ellerinden gelen her türlü katkıyı sunmuşlardır.

## Biriken sorunlar mı açmazlar mı ?

Emek cephesinin sıkışması doğal olarak birikmiş sorunları ifade ediyor. Ancak çıkış kanalları bulmak ve bu kanallardan çıkışı zorlamak için tabloyu sorunlar yumağı boyutuyla ele almamak gerekiyor. Doğru yöntem açmazların tam açıklık ve dürüstlükle ortaya konulması ve aşılmasıdır.

Emek cephesinin, sıkışmasının açmazlarla yüklenmiş boyutları en çok DİSK ve KESK pratiklerinin yakın tarihselliği içinde yerli yerine oturtulabilir görünüyor. Açmazların ipuçları DİSK ve KESK'in pratikleri içinde şekillenmiş ve ağırlıklı olarak orada birikmiş ve birer demostratif nitelik kazanmıştır.

DİSK'i kuruluş sürecinde bir sendikal dinamik olarak şekillendiren iki olgu vardır; mücadeleci sendikacılık ve sendika-parti ilişkisi. Devlet/sermaye güdümündeki sendikal pratiğe yönelik işçi tepkisinin birikmesi, mücadeleci bir sendikal pratiği dayatmış ve bu ihtiyaç DİSK'i ortaya çıkarmıştı. Aynı şekilde, sınıf partisi-sınıf sendikası ilişkisi, bu süreçte en başından itibaren sendikal kurgunun içine yerleştirilmiştir. DİSK bu iki olgunun itkisiyle bir sendikal dinamik, daha açık adıyla "umut" olabilmişti.

DİSK, bu dinamizmini her iki unsurun geriye çekilmesi ya da arka plana alınmasının sonucu olarak yitirmiştir. Mücadeleci sendikacılık geriye çekildikçe, sendika-parti ilişkisi bir takım hesap ve oyunları ifade eder hale gelmiş, parti boyutu geriye çekildiğinde sendikal deformasyon dizboyu yaşanmıştır. DİSK bu salınımlar içinde sendikal tarihini yazmıştır.

1992 yılında DİSK'in yeniden açılması gündeme geldiğinde yürütülen tartışmalar yine sendikal hareketin güncel açmazlarının ipuçları niteliğindedir. Tartışma esas olarak iki boyutuyla yürütülmüştür; kimileri DİSK'in yeniden açılmasının işçi sınıfının sendikal örgütlülüğünü böleceğini düşünerek, sınıfa zararlı olduğunu iddia etmişlerdir. Diğer bir tartışma başlığı ise, artık dünyanın çokça değiştiği ve DİSK'in sendikal yapı ve anlayışının bu değişimleri gözetmesi gerektiği iddiasını taşırken, DİSK'e çağdaş sendikacılığı öneriyordu. Neyse ki, her ikiside olmadı ve DİSK yeniden kuruldu, çağdaş sendikacılık anlayışı ise, model olarak benimsenmedi. Ancak bu tartışmaların kendisi sendikal hareketin güncel açmazlarına ilişkin ışık tutmaktaydı.

KESK söz konusu olduğunda ise, kuruluş sürecinden yakın bir dönemine kadar sergilenen pratiklerde, açmazları şekillendiren birçok şey yaşanmıştır. KESK, tıpkı DİSK gibi, toplumsal bir dinamiğin üzerinde yükselmişti. Kamu emekçileri, memur sıfatıyla yaşayageldikleri toplumsal konumlarından giderek uzaklaşmakta ve emekçi saflarına itilmekteydi. Sendikal hareket dünyada ve Türkiye'de geriye giderken kamu emekçilerinin, sendikal mücadelesinin ortaya çıkması ve yükselişe geçmesi, hiç kimsenin kuşkusu olmasın, bir toplumsal dinamiğin üzerinde yükselmesi ile ilgilidir.

KESK'in gelinen noktadaki pratiği yakın bir döneme kadar önce duraksama, sonra gerileme ve nihayet dibe vurma noktasına gelmiştir. Bu süreç tek başına sermaye saldırılarının ağırlı-

ğıyla ilişkili değildir. Bir sendikal pratik yola çıkar, kimi süreçlerde taşıdığı dinamizmi test eder, kritik süreçlerde eşik atlar ve kazanımlarla buluşur. KESK, bu süreci kâh sınıfta kalarak, kâh eşik atlamayarak geçirmiş ve nihayetinde ayakta kalma noktasına sürüklenmiştir.

KESK, mücadelesi içinde zihinlerden silinmeyecek biçimde iki kez sınıfta kalmıştır. İlki; Gazi halkının ayağa kalktığı günlere rastlamaktadır. KESK, aynı günlerde bir eylem kararı olmasına karşın "ulusal hassasiyetler"i gerekçe göstererek eylem iptali yoluna gitmiş ve tepki çekmişti. Gazi halkının, haklılığını ve gücünü yaymayı bir sınıf örgütü olması itibariyle yüklenmesi gereken KESK, egemen güçlerin "itidal" çağrılarına kulak vermeyi tercih etmiştir. KESK, bir kez daha eylem iptali kararı alacak ve bu iptal kararı Abdullah Öcalan'la ilişkili İtalya sürecinde yaşanacaktı. KESK'in eylem kararını iptal edişi, başta KESK merkez yönetiminden unsurlar olmak üzere ciddi bir tepkiyle karşılaşmış ve tepkiciler ortak bir deklarasyon yayınlamışlardı.

KESK adına açmazları biriktiren süreç sadece eylem kararlarının iptali ile sınırlı değildir. KESK'in kuruluş sürecinde aynı işkolundaki sendikaların birleşmesi, konfederasyonlaşma dahilş, aşağı yukarı her kritik sürecinde adeta KESK'in dinamizmini elinden alacak tarzda ivmesi törpülenmiştir. Nihayetinde KESK yönetimi, kamu emekçilerinin mücadelesinde zerre kadar katkısı olmayan bir sendikayı, Türkiye Kamu-Sen'i kendi elleriyle yaratmıştır. KESK'in dinamizmini soğurmaya dönük bir proje olarak gündeme getirilen Türkiye Kamu-Sen, meşru bir sendika olarak görülmüş ve onu reddetmek yerine, rakip olarak algılanmış olan bu sürecin sonucunda da, KESK'in önünü ciddi biçimde tıkamıştır.

DİSK ve KESK adına yaşananlar gerçekten bugüne ışık tutacak niteliktedir. Bugünlere kalanlar; Rıdvan Budak türü sendika bürokrat karizmaları, Ekonomik Sosyal Konseyler, Beşli Çeteler,

pazarlıklar, meclis hesapları, sendikal fanteziler vs.. olmuştur.

## Sosyalistler ve sınıf nesnelliği

Sosyalistler, toplumsal bir güç olabildikleri ölçüde iktidara yürürler. İşçi sınıfı ve emekçilerin önce siyasal sonra toplumsal kurtuluş sürecinin taşlarını döşerler.

Sosyalistlerin güçlerinden bağımsız olarak emek cephesinin tarihsel kavgasındaki sorumlulukları nasıl tanımlanmalı? Bu sorumluluk her daim geçerli kendinden menkul bir bakış açısı, bir model olabilir mi? Elbette, "ben önce özgürlüğüme bakarım", "işçinin sağcısı, solcusu olmaz", "demokrasi en çok işçiye yarar" diyenler bu yaklaşımlarını birer model olarak tarif edebilirler. Sınıf ve toplum nesnelliğine bir tür teslimiyet anlamına da gelecek olan bu tabiyet ilişkisi üzerinden görev ve sorumlulukların tarif edilmesi süreç içinde açmazlarla yüklenmeye mahkûmdur.

Sosyalistlerin yüksek öngörülerine dayanarak hareket etmeleri (belki) önemli olsa bile, mümkün değildir. Sosyalistler, olup bitenin sınıf mücadelesine açılan yönlerini önemserler. Önemsedikleri üzerinden politikalar geliştirirler ve söz konusu politikaların birer sınıf dinamiği haline sıçratılması için örgütlü bir etkinlik kotarmaya çalışırlar.

İki örnek verilebilir; ilki, sendikaların özellikle Bahar Eylemleri sonrasında palazlanan bürokratik yapılanmalarıyla ilişkilidir. Bu dönemde ipuçları giderek güçlenen "sendika ağalığı" mekanizması kurumsallaşmaktaydı. Sosyalistler, bu verilerin ışığında sendikal alana dönük temel politikalarını "Kahrolsun Sendika Ağaları" sloganının üzerine yerleştirdiler. Başta bu ağalar olmak üzere ciddi tepkiler aldılar. Solun bile önemli bir kısmı, sendikaları yıpratacak bir slogan olduğunu düşünerek karşı

çıkmanın ötesinde, bunu dillendirenleri bir çırpıda işçi düşmanı ilan ediverdiler. Çok geçmedi, "aman sendikaları yıpratmayalım" derken, sendikalar birer birer yolsuzluk batakhanelerine dönüştü. Her sendikadan kokular yükselmeye başladı. Sendika yöneticiliği birer rant kazandırıcı meslek olarak görülmeye başlandı.

İkinci örnek ise, kamu emekçilerinin mücadelesinin ilk evresine ilişkindir. Kamu emekçileri sendikal örgütlenme çalışması içine girdiklerinde, nasıl bir sendikal pratik sorusuna sosyalistlerin verdiği yanıt "memur değil işçi" oldu. Yine bunu dillendirenler memur gibi farklı bir toplumsal kesimle işçi sınıfının nasıl aynı kefeye konulabildiğini kendilerince sorguladılar. Memurların işçi yapılmasının, sınıfın zihnini bulandıracağını dahi iddia ettiler. Bugün, aynı iddiayı taşıyanlar işçi ve kamu emekçilerini aynı sendikada buluşturmaya çalışıyorlar.

Haklılık örnekleri olarak vermedim. Sosyalist hareketin bu iki kritik süreçteki sınıfsal tercih ve bu tercihlerin ürünü olan müdahaleleri sorumluluklarıyla ilişkilidir. Sorumluluk, her iki sürecin sınıf mücadelesine açılan, açılması gereken yönlerinin belirginleştirilmesi, açığa çıkarılması içindir. Sendika ağalık mekanizmasına karşı ve işçi-kamu emekçisi mücadele birliğine yüzünü dönecek bir örgütlenme/siyaset pratiği sınıfsal bir eksende işçi sınıfı hareketinin önünü açabilecekti.

Sosyalistlerin geçilen süreçteki görevi ve sorumluluğu, emek cephesi adına olup bitenlerin sınıf mücadelesine açılan yönlerinin güçlendirilmesi ve olabildiğince müdahalelerle yönlendirilmesidir. O halde, olup bitenlerin sınıf mücadelesine açık yönlerinin tesbiti, buralara yönelme ve yönelirken de olup bitenleri değiştirme önem kazanmaktadır. Ortada sermayenin güçlü saldırıları, emek cephesinin etkisizleştirilmesi ve bu tabloyu kabullenmeyenlerin arayışları var. Olup biten eninde sonunda sınıf mücadelesinin toplumsal dinamiklerinin tezahürüdür. İşçi sınıfı

hareketi açısından da, sosyalistler açısından da söz konusu dinamiklerin yerli yerine oturtulması mutlak bir ihtiyaçtır.

Bugün sınıf mücadelesinde işçi sınıfının önünü açacak iki potansiyel dinamik söz konusudur;

Bir; Kürt ve Türk emekçilerinin emekçi kimliğinde birlikte müçadelesi.

İki; Kamuculuk.

Her iki dinamik bugün, birer pozisyon/kimlik tanımı olmanın ötesinde anlamlarla yüklüdür. Hem sermayenin güncel saldırılarını içermesi, hem de işçi sınıfının karşı saldırısının temel argümanları olması zorunluğu nedeniyle... Şayet sendikal hareket kendisine bir çıkış bulacaksa, bu çıkış, yine bu iki dinamik üzerinden olabilecektir. Zaten tarihte, sendikaların birtakım toplumsal dinamiklerin ürünü olmayan çıkışlarına tanık olunmamıştır. Bugün, bu dinamikler kamuculuğun yükseltilmesi ve Kürt-Türk emekçilerinin birlikte mücadelesinin örülmesidir.

İfade edilenler birer umuttan çok birer olanağa işaret etmektedir. Bugün işçi sınıfının mücadelesinde çıkış kanalları bu iki dinamiği yüklenebildiği oranda açılacak, akışkanlığı bu sürecin örülmesi ile kazanılacaktır. Her ikis,i olup bitenlerin sınıf mücadelesine açılan yönlerini güçlendirecek ve olup bitenin işçi sınıfı adına tersyüz edilmesini sağlayabilecektir.

## Kürt ve Türk emekçilerin birliği

İşçi sınıfının mücadelesinde "birlik" en önemli başlıklardan birisidir. Ancak işçi sınıfının birliği her zaman somut bir durum, acil bir görev ve yakıcı bir ihtiyaç olarak karşımıza çıkmaz. Hatta kimi zamanlarda, işçi sınıfı içindeki eşitsiz gelişimin öne çıkardıkları önem kazanır ve eşitsiz gelişimin sonuçları üzerinden öne çıkanlar aynı zamanda sınıfı daha ileri noktalara -çekerek- taşır, sınıfın mücadelesinde yol alışının temel güvencesi

olur.

Geçilen süreçte, işçi sınıfının birliği somut bir durum, acil bir görev ve yakıcı bir ihtiyaç olarak karşımızda durmaktadır. Birlik başlığı yine, her daim kendinden menkul değerlere ve ilişkili biçimlere sahip olmaz. Somut siyasi gündemlere içkin bir durum olarak karşımıza çıkar. Bugün işçi sınıfının birliğinin somut siyasi karşılığı Kürt dinamiği ile ilişkilidir. Ve Kürt-Türk emekçilerinin birliğini içermektedir. Daha da önemlisi gerçek bir durum olarak karşımıza çıkmış durumdadır.

Kürt emekçilerinin sınıf mücadelesindeki yerleri sadece işçi sınıfının bir kesimi olmasından dolayı değildir. Kürt dinamiğinin bu topraklardaki toplumsallığı ile ilgilidir. "Kürt dinamiği" bir emekçi dinamiğidir ve bu topraklardaki sosyalist iktidara yürüyüşün en önemli siyasi dinamiklerinden birisini oluşturmaktadır.

Kürt emekçileri bu toplumsallık içinde, emekçi kimliğinden çok Kürt kimliğinden beslenen bir siyasallaşma sürecinden geçmiştir. Kürt emekçilerinin, emekçi kimliğini özgün ama sınıfsal bir zeminde üretebildiği alanlar sınırlı olmuş ve ağırlıkla sendikal mücadeleden ibaret kalmıştır.

Sendikal mücadele alanı, sınıfın mücadele birliğinin belirli bir düzlemde somut ve gerçekçi kılınabildiği bir alandır. Sendikalarda, emekçilerin üretim ilişkilerindeki pozisyonları ve toplumsal varoluşlarına dair farklılıklar silikleştirilebilmekte, bu alandaki yanyana geliş olabildiğince bir ortak paydaya yerleştirilebilmektedir. Sadece herkesi ilgilendiren başlıkları gündemine almasıyla ilgili değil, söz konusu farklılıklara yeni anlamlar yüklenen, bütünsel hareket edişi kolaylaştıran yönleriyle birlikte.

Birlikte/ayrı örgütlenme tartışmalarından bağımsız olarak, birbirine mahkûm emekçi mücadelesinin gücü, farklı sınıfsal mücadele dinamikleri, birbirlerinin önünü açacak biçimde bir-

likte hareket ediş olanaklarının zorlanmasından gelir. Egemen güçlerin açık bir korkusu vardır; yükselen bir mücadele dinamiğinin daha etkili çapa ulaşarak sınıf mücadelesi içinde sıçratıcı anlamlar yüklenmesi... Düzen açısından bu korku sürekli bir bunalım kaynağıdır.

Kürt emekçilerinin, hem Kürt hem de emekçi kimliklerinden beslenen bir siyasallaşma sürecinin içinden geçtiğini sürekli belirtiyoruz. Kürt kimliğinden beslenen siyasallaşma süreçlerinin ağırlığı, kimi zaman emekçi kimliğini bu beslenme ilişkisinin yeniden üretildiği alan haline getirirken, kimi zaman da tümüyle silikleştirebilmektedir.

Sendikal alanda önemsenmesi gereken Kürt emekçi dinamiği söz konusudur. Bu dinamik gücünü genel siyasi yönelimlerinden ve Kürt illerindeki mutlak, metropollerdeki kısmi sendikal egemenliğinden alıyor. Kürt illerindeki ve metropollerdeki potansiyel, ilgili siyasal başlıklarda ve emekçilerin sendikal gündemlerinde bir bütünlük ortaya çıkarabiliyor, ancak her iki gündemin de silikleştiği koşullar da her ikisi arasındaki mesafe açılabiliyor. Her iki zeminin birbirini besleyecek bir bütünlüğe oturtulması genel olarak ilgili siyasi gelişmelerin öne çıkardıklarına mahkûm olmuştur. Canlanan gündem her iki alandaki dinamikleri ortak olarak harekete geçirebilmiştir. Olağan durumlarda ise, esas olarak "insan hakları ve özgürlük " teması başat tema olarak kalmıştır.

İster canlanan gündemlerin hareket geçiriciliğinde, gerekse de olağan gündemlerin dinginleştiriciliğinde, Kürt kimliğinden beslenen siyasallaşma, Kürt emekçilerinin sendikal alandaki pozisyonlarını hatta güçlerini bu eksendeki gelişmelere endekslemiştir. Kuşkusuz, emekçi sınıfları ilgilendiren gündemlerde "Yurtsever Emekçiler" en ön saflarda yer almışlardır, ancak bu zemindeki eklektizmin bütünsel olarak kırılabildiği koşullar öznel çabaların ürünü olabilmiştir.

Kürt emekçilerinin sendikal alanda kimi zaman sınıf hareketini yönlendirecek denli etkin mevziler elde etmeleri, egemen güçlerin artık süreklileşen müdahalelerini gündeme getirmiştir. Kürt illerindeki sendikal mücadeleye (toplamında) yapılan açık saldırıların yanısıra, "Yurtsever Emekçiler" metropollerdeki aktivitelerinden de tamamen koparılmaya çalışılmaktadır.

Sendikal alanda işçi sınıfının bir mücadele birikimi oluşturmasının önündeki en büyük engel tam da böylesi bir atmosferde şekillenmektedir. Sendikal alandaki mücadeleye karşı yürütülen saldırılara karşı koyuş zemini ister istemez farklılaşmış, kendi gücü ve kendi dinamiklerine mahkûm edilmiştir. Kürt sendikacılarına yönelik açık saldırılar yine ancak Kürt emekçilerinin gündemine girebilmişken, bu saldırılara karşı koyuşun güçlendirilmesinin, sendikal alanın bütününde etkin kılınmasına bağlı olduğu gerçeği de Kürt emekçileri tarafından sıklıkla atlanmıştır.

Kader ortaklığının bu denli belirginleşmiş paradoksları, sendikal alanda Kürt emekçilerinin de kendi mücadele özgünlüklerini yeniden üreteretip, güçlendirilerek paradoks olmaktan çıkabilecektir. Bu sürece katkının her iki boyutunun da gerekliliği ortadadır. Bunu bir niyet olmanın ötesine geçirecek olansa, buna hizmet edecek sendikal açılımların geliştirilmesi ve bu açılımlar doğrultusunda bir örgütlü pratiğin hayata geçirilmesidir.

Bu doğrultuda bir sendikal açılım ihtiyacı söz konusu olduğunda ne yazık ki gündeme getirilenler, herşeyin bir tarafa bırakılması, önemsizleştirilmesi olmuştur. Bunun anlamsızlığı ve işe yaramazlığı binlerce kez kanıtlanmış iken, bu yöndeki zorlamaların tek anlamı olsa olsa fırsatçılıktır.

İşçinin "Kürdü Türkü olmaz" yaklaşımını "sağcısı solcusu olmaz" anlayışı üzerinden üretenler, Kürt emekçilerinin, sınıf mücadelesine emekçi kimlikleri ile akıtabileceklerine karşı baştan önyargılı ve kuşkucu olanlardır.

Yine Kürt emekçilerinin sendikal alana emekçi kimlikleri üzerinden değil de, özgürlükçü ve dayanışmacı bir eksende katkı koyabileceklerini düşünenler, bu doğrultudaki her denemede altta kalmamanın telaşı içine girmişlerdir, çünkü samimi değillerdir.

Sözü edilen doğrultuda bir sendikal açılım ihtiyacı tüm bu handikaplarına karşın karşımızda durmaktadır. Nesnelliğin doğal olarak yanyana getirişini eklektik biçiminden kurtaracak bir siyasal açılım kanalı sendikal alanda da geliştirilmelidir. Sendikal alandan geliştirileceklerin, başka zeminlerde geliştirilecek olanların da önünü açacağı unutulmamalıdır.

## Sendikal hatta birikenler

İşçi sınıfının bir sınıf olarak önemi ve yapabilecekleri söz konusu olduğunda işçi sınıfına biçilen roller bir dizi tartışma başlığı yaratmıştır. Bu tartışmalarda ağırlıklı olarak işçi sınıfının "ne durumda olduğu" ortaya konulmuş ve işçi sınıfına biçilen roller de, bu durum tesbitinin sonuçlarını ifade etmiştir.

İşçi sınıfı sınıfsal karşıtlık içinde vardır ve durumu, bu karşıtlığın ürünü olarak şekillenir. Ancak bu bir nesnelliktir ve işçi sınıfı hiçbir zaman, bu saf haliyle sınıfsal karşıtlığın oluşturduğu toplamın bir yerinde durmaz. Bu toplamın kendisi aynı zamanda sınıf mücadelesi ve öznel müdahalelerin ortaya çıkardıklarını da barındırır. Bu nedenle işçi sınıfının ne durumda olduğu tesbiti salt teorik yada düşünsel bir incelemenin, gözlemin ürünü olamaz. İşçi sınıfının potansiyeli ve sürece öznel müdahalelerin etki düzeyi üzerinden, işçi sınıfının durum tesbitleri anlam taşıyabilir.

İşçi sınıfı, ekonomik, politik ve ideolojik ilişkiler içinde toplumsal pozisyon edinir. Bu ilişki biçimlerinin her durumda bü-

tün topluma eşit bir biçimde taşınması mümkün değildir. Bu ilişkilerin kurulduğu ve yeniden üretildiği zemin bir taraftan da sürekli iradi müdahalelere maruz kaldığı için, söz konusu ilişkilerin ortaya çıkardığı tablo kendi içinde bir dizi farklılaşmış, parçalı bir yapıya sahiptir.

Sosyalist hareket işçi sınıfı ve tüm emekçiler adına yeni bir düzen kurma koşullarına ancak iktidarı ele geçirdiğinde sahip olur. İktidar mücadelesi verirken de işçi sınıfının devrimci potansiyelini harekete geçirmeye çalışır.

Sendikalar, kapitalist sistemin tarih sahnesine çıkışının ürünüdür. İşçilerin örgütlü hareket ediş ihtiyacının elle tutulur ilk karşılığı olan sendikalar, zaman içinde gelişmiş ve farklı boyutlarla yüklenmiştir. Sendikaların ortaya çıkışlarıyla birlikte önce varlıkları, ardından işlevleri ve giderek toplumsal süreçlerin bütününde oynadıkları rol tartışılmıştı. Sendikalar, işçi sınıfının bir hak arama/koruma aracı olarak ortaya çıkmış ve bu hak arama/koruma mücadelesi örgütlü hareket ediş ihtiyacının bir sonucu olmuştur. Sınıfların karşı karşıya gelişlerinin bir evresinde şekillenen sendikalar bir ihtiyaç olarak varlık gerekçelerini üretmişlerdi.

Ardından sendikaların birer mücadele aracı olarak işlev görebilmesi için gerekli/vazgeçilmez olanların belirlenmesi gündeme gelmiş ve sendikaların nasıl çalışacağı ve nasıl bir işlev göreceği tartışılmıştır. Tartışmalar farklı kanallarda yürütülmüş ve farklı toplumsal ihtiyaçların tezahürü olarak şekillendirilmiştir. Böylelikle, sendikalara bir dizi farklı anlam yüklenmeye başlanmış ve bu farklılıklar giderek sendikal anlayış/model farklılıklarını ortaya çıkarmıştır.

Nihayetinde sendikaların geçirdiği evrim içinde, -anlayış ya da modelleriyle de ilişkili olarak- toplumsal süreçlerde ne tür bir yere ve öneme sahip olması gerektiğine dair tartışmalar öne çıkmıştır. Bu tartışmalar ekseninde de, sendikaların varlık ge-

rekçeleri ve işlevleri bir kez daha masaya yatırılmıştır.

Sendikaların toplumsal pozisyonları belirginleşince ve kalıcılaşmaya başlayınca, işlevleri tanımlanırken ekonomi ve siyaset iki temel ekseni oluşturmuştur. Sendikaların yapıları itibariyle her ikisine de açık oluşu, bu tartışmaların derinleşmesinin ve yayılmasının zeminini oluşturmuştur.

Sendikalar işçi sınıfının üretim süreci içinden yükselen üretim ilişkilerinin en azından belirli zeminlerde daha tanımlı hale getirilmesi ihtiyacının dayattığı bir olgu olarak belirmiştir. Sonrasında Sermaye de aynı zeminde kendi denetimindeki kurumsallığını yaratmıştır.

Sendikalar, işçi sınıfının mücadele pratiğinin belirli bir aşamasında somutlanmış oluşumlardır. Bu süreç büyük ölçüde bir kimlik arayışının sonrasında yakıcı bir ihtiyaç haline gelmiş olan örgütlü hareket etme zorunluluğunun ürünü idi. Bu niteliğiyle sendikalar, bir anlamda siyasetin tam da ortasına doğmuşlardır. Toplumsal koşulların örgütlülüğü dayattığı her türden nesnellikte böylesi bir yön vardır zaten...

Ancak sendikaların siyasetle ilişkisi, işçi sınıfının örgütlü mücadelesinin belirli aşamalarında daha somutlanabilir nitelik kazanmıştır. Yine bu ilişki farklı tarihsel dönemlerde farklı anlam ve biçimlerle yüklenmiştir.

Sendikalar, -en genel ve saf niteliğiyle- işçiler için ve işçilerle birlikte anlam ve fonksiyonellik kazanır. Varlık gerekçesini ve varlığını işçilerden alan bir oluşum olarak sendikalar, bu nedenle hem bir özne hem de bir nesne olarak kavranabilir. İşçi sınıfı nasıl kendi bütünselliği içinde özne ve nesne olarak tanımlanabiliyorsa, sendikalar da aynı şekilde ele alınmalıdır.

İşçi sınıfının tarihsel bir özne olarak yapabilecekleri ile işçi sınıfına yaptırılabilecekler onu, özne ve nesne arasında salınan bir nitelikle yükler. Sendikaların da özne olarak yapabilecekleri vardır. Toplumsal bir sürece kendi kimliği, yapısı ve potansiyel-

leri ile müdahale eder, onu değiştirir, dönüştürür ya da yönlendirebilir. Bir nesne olarak ise, müdahaleye açık olduğu kadar mahkûm bir yapısı vardır. Kuşkusuz bu müdahale, işçi sınıfına olduğu gibi öncü işçiler ve sosyalistler aracılığıyla politik/ideolojik/örgütsel müdahaleler olarak gerçekleşir.

O halde, bir potansiyel olarak sendikalardan söz ederken bu ikili niteliğini mutlaka iyi kavramak ve anlamak durumundayız. Bu yapılmadığı takdirde ya sendikalara kendinden menkul değerler yüklemek durumunda kalırız, ya da işimize geldiği ölçüde "her niyete yenilen muz" haline getiririz. Nitekim ve ne yazık ki, sendikaların ağırlıklı kavranışı bu iki türü üzerinden olmaktadır.

Sendikaların potansiyel olarak taşıdığı ikili niteliği yine yanlış bir kavrayışın ürünü olarak, sendikaların potansiyelini belirlerken, sendikaları azami-asgari cenderesine sokmaktadır. Sendikalar için bir asgari bir de azami "program"lar yazılmaktadır. Sendikalara en az şunları, en fazla da bunları yapabileceği türünden yakıştırmalar, niyetlerden bağımsız olarak eninde sonunda bir sıkışmayı üretecek, sendikal mücadele yi de "içinden çıkılmaz" bir hilkat garibesi haline getirecektir.

Kuşkusuz, sendikaların ve sendikal mücadelenin sağlıklı kavranışı en çok sınıf mücadelesinin yasallıkları ile ilişkili. Potansiyelden söz ediyorsak ve sınıf mücadelesine, olası sonuçlarına iliklerimize kadar inanıyorsak, potansiyel olgusu "sınıf bilinci" olgusu ile doğru bir yere yerleştirilebilir.

İşçi sınıfı ve onun bir örgütü olarak sendikalar söz konusu olduğunda; sınıf-sınıf bilinci-öncü örgüt-politika ilişkileri bir bütünsellik olarak karşımıza çıkar ve bu bütünsellik kendisini sendikal alanda da yeniden üretir. Sendikalar ve ilişkili olarak potansiyelleri bu bütünselliğin bir parçası olarak sağlıklı bir biçimde kavranabilir.

Tartışma argümanları her ikisinin ayrıştırılması, herhangi bi-

risinin ağırlık taşıması ve bütünleştirilmesi üzerinden biçimlendirilmiştir. Yürütülen tartışmalar işçi sınıfının mücadele pratiğinin somut olarak biriktirdiklerini ifade etmiş ve farklı konjonktürlerde farklı boyutlarla yüklenerek süregelmiştir.

Söz konusu tartışmaların tarihsel arka planında yer alanlar büyük ölçüde kapitalist sistemin gelişim süreci, işçi sınıfının mücadele pratiği ve bütününde sınıf mücadelesinin dinamiklerince belirlenmiştir.

Sözgelimi, kapitalist sistemin gelişimi işçileri vasıflı-vasıfsız olarak ayırdığında bunun sendikal alandaki karşılığı vasıflı işçilerin örgütlenmesi, vasıfsız işçilerin dışlanması olmuştur. Alternatif sendikal yaklaşımlar ise ikincisini merkeze koymuşlardır. Bu farklılılık aynı zamanda meslek ve işkolu sendikacılığı ayrımına denk düşmüş ve tartışmaları bu eksene kaydırmıştır.

İşçi sınıfının mücadele pratiği içinde deneyim anlamında biriktirdikleri ise siyasallaşmayı dayatmıştır. Örneğin, işçiler her eylemlerinde karşılarında yasaları gördükçe bu kez yasaların değiştirilmesini hedeflemeye başlamışlardır.

Sınıf mücadelesinin bütününde akan süreçler ise, üretim süreci ile toplumsal yaşantının içiçeliği zemininde üretim süreci içindeki mücadeleyi toplumsal boyutlarıyla donatma ihtiyacını gündeme getirmiştir.

Kapitalist sistemin kurumsallaşmasının siyasi ayakları yerli yerine oturmaya başladıkça bu kez, sendikalar kendilerini siyasi yapılar ile içiçe ya da ilişki içinde bulmuşlardır.

Sermaye sınıfı bu süreçte, bir taraftan işçi sınıfının etkili örgütlenmeler oluşturmasını bozmak, sınıfı bölerek örgütlü gücünün yapabileceklerini sınırlamak gibi müdahalelerde bulunurken, giderek bu alanı kendi gelişim ihtiyaçlarının karşılandığı organlara dönüştürmeye başlamışlardır.

Sermaye, işçi sınıfını bölerken vasıf, din ve etnik ayrımcılığı tevşik etmiş ve bu başlıklarda sendikal yapılar geliştirilmiştir.

Bunun tipik örneği dinsel etkilenimli sendikacılıktır.

Sermayenin kaygıları ve hesapları üzerinden geliştirdiği bu müdahale tarzı, bu süreçte giderek ağırlık oluşturmaya başlayan Marksizmin etkisinin işçi sınıfı saflarından bertaraf edilmesinin ürünü olmuştur.

Marksizmin içinden doğan Sosyal Demokrat anlayış giderek güçlendiğinde ise, sednikal alan büyük ölçüde bu siyasi akımın etki alanı içine girmiştir. İşçi sınıfının ideolojisine içkin kimi ögeleri çalarak ya da kendi perspektifleri doğrultusunda kullanarak yol alan sosyal demokrasi, burjuva ideolojisinin sınıfı kuşatmasının en etkin araçlarından birisi haline gelmiştir. Diğer taraftan sınıf mücadelesinin içinde dönemsel yenilgilere uğrayan işçi sınıfı, bu yenilgi psikolojisi içinde sosyal demokrasinin alanına sığınmak durumunda kalmıştır.

Artık sendikaların siyasetle ilişkileri boyut değiştirmiş ve bu ilişki biçimi yerini sendika-siyasi parti ilişkisine bırakmıştır. Bu ilişki biçimi özellikle Enternasyonal pratiklerinde merkeze oturmuştur. Lenin bu ilişki biçimini 1902 yılında yazmış olduğu "Ne Yapmalı?" adlı eserinde işçi sınıfı ve onun tarihsel mücadelesi ekseninde açık tanımla hale getirmiştir.

Ekim devrimi ile birlikte iki sistem arası rekabet uluslararası düzeyde farklı boyutlara taşınınca, sendikal alan da bu süreçten nasibini almıştır. Artık sendikal alanın bütünü bu rekabetin dinamikleriyle örülecektir. Bir tarafta kızıl sendikacılık diğer taraftan emperyalist sendikacılık uluslararası arenada bir hesaplama içine girmiştir.

O halde tarihsel arka plan, sendika-siyaset ilişkisinde şu evrelerin varlığına dair kanıtlar sunuyor;

1. Sendikaların ekonomik ve siyasal işlevleri tartışmalarının ortaya çıkışı;
2. Sendika-siyasi parti ilişkilerinin öne çıkışı;
3. İki sistem arası rekabetin belirleyiciliği.

Son aşamanın iki sistem arası rekabet oluşu ve bugün bu rekabetin sistemler arası boyutunu yitirmesi nedeniyle bu ilişki biçimi yeni boyutlar kazanmış durumdadır.

Sendikaların işlevlerine ilişkin tartışmalar esâs olarak ekonomik işlevleri ile siyasi/ideolojik işlevleri arasındaki ilişkinin kurulma biçimine dairdir.

Sendikaların işçi sınıfının mücadelesinde potansiyel sınırları vardır. Sınıf mücadelesi bir iktidar mücadelesi ise, sendikalar ile sınıf mücadelesinde gidilebilecek yerin bir sınırı vardır, çünkü iktidar mücadelesi partili mücadeledir.

Sendikaların bu sınırlılıkları aynı zamanda onu salt ekonomik zemine mahkûm etmek için de gerekçe olarak kullanılmaya çalışılmıştır. Bu nedenle ekonomi-siyaset bağlantısının doğru ve sağlıklı bir biçimde kurulması, sendikaların işlevleri, sorumlulukları ve yapabileceklerin sınırlarının belirlenmesinde doğru yöntemsel tercih olacaktır.

Tülin Öngen şu saptamalarında sonuna kadar haklıdır;

1. Çağdaş sınıf sorunsalının omurgasını ekonomi ile siyaset arasındaki ilişki oluşturmaktadır...

2. Siyaset, sınıflar arasındaki ekonomik, siyasal ve ideolojik mücadelelerden oluşan bir toplumsal pratiktir...

3. Ekonomi ile siyaset arasındaki yapay bölünme, ancak ve ancak her iki alan arasında organik bir ilişki kurularak aşılabilir. İki alan arasındaki organik birlik, bir yandan aracı kurumlar (parti, sendika, entellektüel üretim, ideoloji) eliyle öte yandan sınıfın kendi öz örgütlenmeleri ve sınıf araçları (konsey, sovyet türü örgütlenmeler, eğitim, kültür, kitle hareketleri) eliyle sağlanabilir...

4. Siyaset ile ekonominin ayrılmasının gerçek nedeni kapitalist sömürünün ve baskı biçimlerinin gizlenmesi olup, bu yolla işçi sınıfının nesnel sınıf çıkarları temelinde örgütlenmesi ve bütünleşmesi önlenmektedir. Bu nedenle işçi sınıfının örgütlenme-

sini ve bütünleşmesini önleyen mekanizmalar tek tek belirlenmelidir...

O halde her iki alan arasında (ekonomi ve siyaset) organik bir ilişkinin kurulması ve bu ilişkinin kurulmasının önündeki engellerin ortadan kaldırılması aynı doğrultuya hizmet edecek çabalar olacaktır.

Sendikaların, özellikle sol/emekten yana partiler ile ilişkisi her iki yapının varlık gerekçesinin taraflılığının doğal bir uzantısı olarak şekillenmiştir. Sendikaların kapitalist düzende kurumsallaşma süreci, sendika-parti ilişkisini sol partileri aşan bir niteliğe kavuşturmuştur. Sermaye ve düzen partileri de bu ilişki biçiminin içine yerleşmiştir.

Sendika-parti ilişkilerinde tarihsel örneklerine de bakıldığında; doğrudan ilişki biçimlerinin yanısıra, güçlü bağlantılar ya da dönemsel yan yana gelişler üzerinden farklı ilişki biçimleri karşımıza çıkmaktadır. Kimi zaman siyasi partiler kendi sendikalarını kurmuşlar, kimi zaman sendikalar partileşmiş , kimi zaman da dolaylı bağlantılar kurulmuştur.

Dünyadaki örneklerine bakıldığında sendika-siyasi parti ilişkilerinde doğrudan ilişki biçimine ilk elden örnek İngiltere'den verilebilir. Son dönemde, bu ilişki biçimi daha dolaylı hale getirilmişse de, özellikle '80'li yıllara kadar sendika üyeleri İngiliz İşçi Partisi'ne para yardımı yapabilmekteydi. Hatta parti aidatını sendika aidatı ile birlikte sendikasına ödemekte, bu para sonradan sendikaca partiye ulaştırılmakta idi. Almanya'da da sendikalar ve sosyal demokrat partiler arasında benzeri bir ilişki biçimi vardı. İsveç'te ise, yine yakın döneme kadar ülkenin tek konfederasyonuna üye olan kişi aynı zamanda İsveç Sosyal Demokrat Partisi'ne de üye olmuş sayılıyordu. Avrupa ve Amerika dışındaki örneklerde ise, ulusalcı bir zeminde parti ve sendikalar dönemsel olarak tek vücut olarak çalışabilmişlerdir.

Türkiye işçi sınıfı tarihinde, sendikalar ile siyasi partiler ara-

sındaki ilişkide sendikaların ortaya çıkması ile birliktedir. Ancak bu ilişkinin somut bir gündem haline gelmesi ise özgün koşulların tetikleyiciliğinde gerçekleşmiştir. Bu çerçevede 1947 yılında çıkarılan "Sendikalar Yasası" çarpıcı bir örneği oluşturmaktadır. Yasaya göre, sendikaların siyaset yapması yasaklanmıştır. Bu tarihlerde CHP ise bünseyinde "İşçi Bürosu" kurarak, sendikaları siyasetinin bir parçası ve aracı haline getirmeye çalışmaktaydı.

1960 ile birlikte işçi örgütlenmeleri alanında da ortaya çıkan "özgürleşme" koşulları, işçileri kendi siyasi partilerini kurma yolunda bir gündeme taşımıştır. Bu doğrultuda 13 Şubat 1961 yılında sendikacılar tarafından "Türkiye İşçi Partisi" (TİP) kurulmuştur. 13 Şubat 1967 tarihinde ise, bu kez TİP üyesi sendikacılar DİSK'i kurmuşlardır. Böylelikle sendika-siyasi parti ilişkilerinde DİSK'in tarihi her türden boyutuyla birlikte bir demostratif nitelik taşımaktadır. TİP-TKP-CHP üçgeni içinde kurulan bu ilişkiler toplamında oldukça önemli bir deneyim biriktirilmiştir.

Siyasi bir parti ile sendikalar arasında bu tür doğrudan bir ilişki ortaya çıkınca perspektif ve sorunlar ilişki biçiminin tanımlanmasında önem kazanmıştır. Perspektiflerin üretilememesi sorunlar üzerinden ilişki biçiminin tanımlanmasına yol açmıştır. Sorunlar ile başlayanlar yine sorunların artmasıyla devam etmiş ve mesafe iyice açılmıştır. Sendikacı ve partili kimlik tek bir potada eritilememiş ve bir dizi gerilimin kaynağı haline dönüşmüştür.

Sendikalar ile siyasi partiler arasına mesafe koyma anlayışı kimi zamanlar ciddi tartışmalar haline gelmiş ve bu tartışmaların uzantısı olarak kimi projeler gündeme getirilmiştir. "Partilerüstü politika" ve "Çalışanlar Partisi" vb.

Günümüzde emekten yana siyasi partiler güçleri oranında sendikalarda mevzilere sahip olmaya çalışmaktadır. Diğer taraf-

tan düzen partileri sendikaları önemli ölçüde işgal etmeye başlamış ve solun elindeki sendikaları adeta birer birer elinden almaya başlamıştır.

Ancak öyle görünüyor ki, sendika-siyasi parti ilişkilerinde daha özgün ilişkiler ancak sendikal hareketin dibe vuruş sürecini sonlandırması ve bir çıkış gerçekleştirmesi ile birlikte kurulabilecektir.

Artık kapitalist/emperyalist sistem kendi gelişim ihtiyaçları üzerinden sendikalara rol biçiyor. Sendikal alan artık üye sayılarının azalması, toplumsal ağırlığın yitimi ile birlikte düzenin işleyen çarklarından bir tanesini olarak tanımlanmaya çalışılıyor.

Kapitalist sistemin tıkanma ve krizlerini aşma sürecinde, sınıfa saldırıda sendikalar da payına düşeni alıyor. Bu saldırıların her yönüyle politika ve ideoloji yüklü olması artık günümüzde sendikaların siyasetle ilişki biçimine dair tartışma başlıklarını daraltmış durumda.

Sendikal faaliyetin aynı zamanda siyasi bir faaliyet niteliği taşıması, bu kez yapılan siyaseti önemli kılmaktadır. Bu çerçevedeki temel tartışma ekseni ise toplumsal gündemlerin işçi sınıfına taşınması ve işçi sınıfı gündemlerinin topluma maledilmesi arasına yerleşmiş durumdadır.

Sendikaların kendi mekânları içinde üretilen ya da tüketilebilecek kendine özgü gündemleri elbette olacaktır. Ancak, gündem-işçi sınıfı-toplum arasında kurulan üçgenin oturduğu zemin söz konusu olduğunda kapladığı alan oldukça dardır.

Sendika-siyaset ilişkisinin ikinci güncel boyutu ise, özelleştirme saldırısı ve esneklik dayatmaları çerçevesinde varlıkları ve işlevleri yeniden tartıştırılan sendikaların durumları ile ilgilidir. Bu saldırı ve dayatmalara karşı geliştirilebileceklerin biçimi sendika-siyaset ilişkisini tartıştırıyor. Söz konusu saldırı ve dayatmaların kendisinin siyasi ve ideolojik kararların ürünü

olmaları, bundan zarar gören sendikaların bunlara karşı çıkışta siyasal ve ideolojik pozisyonlarını güçlendirmeleri gerekiyor.

Sendikalarda burjuva siyasetine olabildiğince alan açılırken, sosyalist siyasete kapıların ısrarla kapatılmaya çalışılması söz konusu. Bu durum bizi aslında işin özüne götürüyor...

Sosyalist hareketin yaptığı, siyaseti taşıması ve sınıfa mal etmesinin koşulları örgütlü gücünün ve toplumsal ağırlığının düzeyi ile ilgili. Sendikalara ya da sınıfa siyaset taşımanın yolu güçlü olmaktan geçiyor.

14-16 Mayıs 1999 tarihinde Türkiye'de; Ören'de "Sermayenin Saldırılarına Karşı Uluslararası Sendikal Dayanışma Konferansı" düzenlendi. Konferans'ta sermayenin, işçilerin mücadelesinin ürünü olan kazanımlarını geri almaya amaçladığı vurgulanır iken, özelleştirme, taşeronlaştırma ve esnek çalışma başta olmak üzere saldırıların başlıca dört sonucu olduğu belirtilmişti;

1. Sendikasızlaştırma
2. İş koşullarının kötüleştirilmesi
3. Ücretlerin sistemli bir biçimde düşürülmesi
4. Sosyal hakların hızla yok edilmesi.

Gerçekten de, hemen hemen bütün ülkelerde sendikasızlaştırma politikaları hayata geçiriliyor ve sendikaların hareket alanı daraltılıyor. İş koşullarına, ücretlere ve sosyal haklara yapılan saldırılar kapitalizmin "vahşi kapitalizm" dönemine geri dönüşünü anlatıyor. Diğer taraftan, uluslararası sendikal hareket bugün işçi göçleri ve uluslararası tekellerin farklı ülkelerdeki üretimlerinin ortaya çıkardıkları ile de boğuşuyor.

Geçilen süreçte sendikal hareket dünyanın pek çok bölgesinde aşağı yukarı benzeri bir sıkışmayı yaşıyor. Sendikaların üye sayıları düşüyor ve sendikalar bu geriye gidişe henüz etkili bir çözüm bulabilmiş değil. Diğer taraftan sermayenin uluslararası çaptaki saldırılarına, sendikal hareketin bir sınıf dayanışması

ekseninde, birlikte karşı koymasına dair ihtiyaç her geçen gün daha yakıcı hale geliyor. Bu ihtiyaç, ortak örgütlülüklerden daha çok ortak mücadele programlarının ortaya çıkarılmasını ifade ediyor.

Tüm dünyada neredeyse eş zamanlı başlayan özelleştirme saldırıları, sosyal güvenlik haklarında budamalar, kazanılmış hakların gaspedilmesi, doğrudan sendikal örgütlülüğün kendisinin yok edilmeye çalışılması, herhangi bir sosyal güvenlik kapsamında bulunmayan işçilerin sayısında patlama, çocuk emeğinin sömürülmesi karşısında emek örgütlerinin harekete geçmesi kaçınılmazdı. Sendikalar emeğe yönelik saldırıların topyekün boyutlara sıçraması üzerine, öncelikle güçlerini birleştirme yoluna gittiler. Pek çok ülkede düne kadar ayrı çatılarda örgütlü bulunan sendikaların işkolu farklılığına aldırmadan bir araya geldiklerini gördük. (Petrol-iş 1995-99 )

Dünyada sendikal hareket öyle görünüyor ki, sendikal hareketi birçok noktasından çatırdatan sürece karşı çareyi birleşmelerde görüyor. Birçok kapitalist ülkede farklı işkollarında yer almalarına rağmen sendikaların birleşmeleri hızlanmış durumda. Birleşmeler birer model olarak diğer ülkelere de hızla yayılıyor.

Sorunların ortaklaşması birlikte veya aynı modellerle hareket etme ihtiyacını öne çıkarıyor. Kimilerine göre ise, sendikal harekete dünya sistemi üzerinden bakılamaz. Bu iddiayı taşıyan Berquist; uluslararötesi sınıflar düşüncesinin çekici ama sonuçları yanıltıcı bir şey olduğuna inanıyor. Diğer taraftan sendika, gösteri, politika gibi kelimelerin dünyanın her yerinde aynı anlama gelmediğini savunuyor. Emeğin belli bir ortam içinde oluşturulup sömürüldüğünü ve mücadelesinin yürütüldüğünü ileri sürerek her üretim tarzının motoru olan üretimin rolünün azımsandığını düşünüyor.

## Güncel olanaklar zorlanırken

Tartışmalar daha bir süre yürütülecek gibi görünüyor. Ancak sermayenin emek cephesini kuşatan saldırılarına her karşı koyuş dünyanın her noktasında, her geçen gün daha fazla önem kazanıyor. Herhangi bir noktadan bertaraf edilebilecek saldırılar, birer model olarak başka yerlere taşınamasa bile moral etkisinin güçlü olacağı kesin.

İşçi sınıfı hareketi için sıkışmalara yanıt kendi sınırları içindeki karşı duruşlarla verilemez. Saldırılara karşı onurlu karşı duruşlar elbette olabilir, olmaktadır da. Ancak işçi sınıfı hareketi içinde "kurtarılmış adacıklar" geriye giden bir nesnellikte her daim deformasyona açıktır. Deformasyonların güvencesi sendikaların bütününde bir çıkışı kotarabilmesindedir.

Türk-İş içinde onurlu sendikacılar ve işçi önderleri ve kimi siyasi iradeler bir takım sendikal mevziler kazandılar. Bu mevziler kazanılırken onlarca bedel ödendi. Türk-İş'e sol bir renk vermek için ellerinden geleni yaptılar. Sendikalar, şubeler ve sendikal kadrolar bazında verilen mücadele, işçi sınıfının onuru oldu. Ancak, süreç toplamındaki çıkış dinamikleriyle yüklenmediği sürece, kuşatılmış alanlardaki devinim giderek içinde bulunulan ortamın dinamiklerince yönlendirilmeye karşı daha dayanıksız kalmaktadır. Nitekim, ayakta kalmak adına verilen ödünler biriktikçe deformasyonlar da kaçınılmaz olmuştur.

DİSK içinde de, DİSK'i yeniden umut haline getirecek beklentileri her daim yüreklerinin bir tarafında tutanlar olmuştur. Çok çabalamışlar ancak DİSK'i Rıdvan Budak gibilerinin karizmasından kurtaramamışlardır. Kritik bir dizi süreçte, DİSK'i Rıdvan Budak'ın kişisel tercihlerine terk etmişlerdir. Çabaları ile DİSK içinde tutunma ihtiyaçları atbaşı gitmiş ve bir dinamizm yaratamamıştır.

KESK'in son dönemdeki pratiğine de isyal edenler çoğalmıştır. KESK içinde düne kadar mücadelenin bir dizi bedelini ödemiş devrimci unsurlar, KESK'in "ihanete sürüklenen" gidişatına dur deme ihtiyacını hissetmeye başlamışlardır. Bir süredir KESK adına kaygılananlar ayrı bir duruş sergilemeye başlamışlardı. Ancak KESK tabanı ile bütünleşme şansı yakalayamayan bu türden rahatsızlıklar yine KESK içindeki sendikal pazarlıklara mahkum kalacaktır.

KESK ve DİSK adına birikenler kimi süreçlerde her iki konfederasyonu da bir bütün olarak öne çıkmaya zorlamıştır. Bunun en tipik örneği geçtiğimiz yılın 1 Mayıs'ıdır. Türk-İş salonlarda kutlama kararı alırken, egemen güçlerin tüm baskılarına karşın KESK, DİSK ve Meslek Odaları başta olmak üzere alanlarda kutlama zorlanmış ve başarılmıştır da.

Hangi türden olursa olsun işçi sınıfının hiçbir örgütü, kendinden menkul değerlere sahip değildir. Bunların sınıf mücadelesinin neresinde durduklarını, üstlendikleri misyonlar ve bu misyonlar üzerinden gerçekleştirdikleri güncel açılımlar belirler.

Sendikaların birer mücadele örgütü olmaktan çıkarılmasının ortaya çıkardığı tablo, sendikal zeminde farklı yoğunlaşmaları açığa çıkarmaktadır. Bu yoğunlaşmalar içinde, sınıfsal ağırlık kendisini daha çok DİSK ve KESK'te ifade etmektedir. Geçtiğimiz yılın 1 Mayıs'ın da iyice belirginlik kazanan, DİSK kanalıyla mücadeleci bir sendikacılığın, KESK kanalıyla da toplumcu değerlere sahip çıkışın geliştirilmesi eskisine oranla daha olanaklı hale gelmektedir. Solun payına düşenleri de bu çerçevede tanımlamak mümkündür. DİSK ve KESK güncel politik gündemlerde işçi sınıfına sınıf çıkarları doğrultusunda bir ağırlık kazandırma mücadelesinin araçları olma potansiyelini barındırmaktadır. Solun bu doğrultuda katedeceği mesafe, aynı zamanda DİSK ve KESK içindeki pozisyonunun da güçlen-

mesini sağlayacaktır.

Bugün sendikal alanda güncel olanaklar iki hatta birikmektedir;

Bir; Sendikal bürokrasi, sendikaların dibe vuruş süreciyle birlikte sendikal hareket içindeki mutlak ağırlıklarını yitirmişlerdir.

İki; Sendikalara olan güvensizlikten kaynaklanmış olsa da, sendikalardan bağımsız taban arayışları söz konusudur.

Sendika bürokrasinin bir dönem için herhangi türden bir müdahaleye izin vermeyecek denli kuşattığı sendikal yapı çatlamıştır. Çatlaklar aynı zamanda müdahale noktaları olarak yığılmaktadır. Sendika bürokrasisi sendikal alanın rant noktalarında gezinmeye devam edecektir, ancak taban hakimiyetini büyük ölçüde yitirmiştir.

Bu tablo karşısında işçiler içinde geriye gidişe duyarlı olanlar kimi arayışlar içine girmişlerdir. Henüz nüve halinde olan bu gerçek, bir taban kimliği kazanmamıştır. Bu arayışların önemi, sendikal pozisyonlarından bağımsız olarak hareket etme cüretini her geçen gün daha fazla göstermeleri ile ilgilidir.

Sendikal alandaki sıkışmaya sendika merkezlerinden üretilen yanıtlar ise, ağırlıklı olarak işbirliği ve olabilirse birleşmeler başlıklarında gündeme sokulmaya çalışılmaktadır. Taban arayışlarının farklı bir yönelim çıkarmasının önüne geçilmesi için de vesile olabilecek bu türden gündemler, taban arayışlarıyla birlikte sendikal alanda bir hengâme yaratmış durumdadır. Sendikalarda artık her türden devinim "mübah" sayılmaya başlamıştır.

Bu türden bir hareketlenmenin içerik ve biçimlerinden bağımsız olarak önemsenmesi ve yönünün sınıf mücadelesi eksenine çevrilmesi sosyalist hareketin güncel bir sorumluluğu olarak belirginleşmektedir. Sosyalist hareket bu türden hareketlilik zeminlerini önemsemeli ancak soğukkanlı bir çerçevede

yaklaşmalıdır. Böylesi süreçlerin en büyük riski, barındırdığı dağınıklık olacaktır. Birbirinden kopuk olarak işletilenleri yanyana getirecek olan organizasyonel başarılar olmayacaktır. Yanyana geliş toplumsal bir dinamiğin kucaklanmasına dair bir yönelimin ürünü olarak ete kemiğe bürünebilecek ve sendikal hareketin önünü görmesini kolaylaştıracaktır.

Toparlarsak; işçi sınıfı hareketinin önünü görmesi ve açması büyük ölçüde şu güncel olanakların açtığı kapıdan girilmesine bağlı olacaktır;

Bir; Kürt ve Türk emekçilerinin sınıf mücadelesi ekseninde bir kez daha birlikte yürümeleri artık gerçek bir durum olarak karşımızda durmaktadır. Bu mücadele birliğinin perspektif düzeyinde üretilmesi, kurulması, projelendirilmesi ve hayata geçirilmesi sosyalistlerin bu başlıkta üretebileceklerine bağlıdır.

İki; Sendika bürokrasisi işçi sınıfını bir takım karizma ve hesaplar üzerinden sarıp sarmalama yeteneğini büyük ölçüde yitirmiştir. Bu zayıflama, sosyalistlerin sendikaları yeniden sınıf örgütü ve mücadele örgütü haline getirmeleri için bir kez daha olanak sunmaktadır. Sendika bürokrasinin emekçi saflarından uzaklaştırılması Kürt emekçilerinin de sorunu ve ihtiyacıdır.

Üç; Farklı gerekçe ve ihtiyaçlar üzerinden olsa da, emekçi örgütlerinin tabanlarında hoşnutsuzluk birikmektedir ve bu hoşnutsuzluk kimi arayışları gündeme getirmiştir. Bu arayışların kendiliğindenliğin ürünü olarak açacağı alanlar önemsenmelidir ancak bu arayışların bir doğrultuya sahip olması için sosyalist hareket çok daha geniş bir hareket alanına sahip olabilecektir. Kürt emekçilerinin de, bu taban arayışlarında ortaya çıkarabileceklere karşı sorumlulukları vardır.

Öyle görünüyor ki; sınıf nesnelliği, sosyalistlere, toplumsal ve örgütsel potansiyellerinden bağımsız olarak güncel olanaklar ve sorumluluklar yüklemektedir. Bu süreç Kürt ve Türk emekçileri tarafından ikircikiksiz değerlendirilmelidir.

# KÜRT SOLU

*Kürt, devrimci yurtsever ve sosyalist hareketin, son derece sağlam, uzun soluklu ve yığınları kucaklayıcı politikalarla, rejimin yönelişi karşısında durmaları gerekiyor.*

*Yeni bir döneme girildi. Eski kahramanlıkların heyecanların, sürükleyicilerin aşılacağı, ya da bununla eşanlamlı olarak mevcut ulusal dinamiğin, sistem içerisine çekilmeye çalışıldığı yeni bir süreçteyiz.*

*Yeni çelişki ve çatışma zeminleri üzerinde onbinlerin giderek yeni arayışlara gireceğini öngörüyoruz. Devrimci, sosyalist hareketin buradan çıkartacağı görev; canlı bir elin esnekliğine sahip ama aynı zamanda ilkeli ve uzun soluklu politikalarla, yığınların yeni duruş ve arayışlarını kavramak ve müdahale araçlarını güçlendirebilmektir.*

*Devrimci, sosyalist bareket mevcut politik potansiyelden ziyade, yeni zeminlerde boy verecek yeni kitlesel kalkışlara uygun politikalar geliştirebilmelidir.*

*Devrimci hareket, siyasetin nesnel ve öznel yapısında önemli değişmelerin yaşandığı ve bunun bir süreç olarak da devam ettiğini bilerek yola koyulmalıdır. Tarlasının sınırları içerisinde dönüp dolaşan küçük çiftçinin ufuksuzluğunu aşmak zorundayız. Kaldı ki, tarlaların sınırları bir hayli değişti, karmaşıklaştı.*

*Bütün bunlarla birlikte, yeni süreç, birazda kendi çıkış yollarını kendisi üretecek, yeni politik yaklaşımların zeminlerini olgunlaştıracaktır.*